

Hervé Bazin

ȚIPĂȚ DE CUCUVEA

EDITURA UNIVERS

HERVE BAZIN/ȚIPĂȚ DE CUCUVEA!

Coperta de *Silvia Coțoveanu*

HERVÉ BAZIN *Cri de la chouette*
e Editions Bernard Grasset, 1972

Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt
rezervate Editurii UNIVERS
HERVE BAZIN
ȚIPĂT DE CUCUVEA

Univers

București, 1975

Traducere și prefață SILVIA BURDEA

Cuvânt înainte

Analist al microcosmosului conjugal în ambianța marilor frământări ale societății contemporane, Hervé Bazin își definea obiectivele creației sale literare mărturisind într-o scrisoare ce mi-a fost adresată:

„... trecând de la cazul particular la cel general, am devenit în douăzeci și cinci de ani, cum au spus criticii, specialistul problemelor de familie (mi-ar plăcea mai mult să spun: un¹ romancier al vieții particulare în contextul unei vieți sociale în evoluție galopantă)”.

Dacă prin apariția primelor sale cărți, *Vipera sugrumată* (1948) și *Moartea căluțului* (1950), autorul se impunea ca un revoltat împotriva dogmelor propriei sale familii, ulterior aria de interes se lărgeste, acordând prioritate psihologiei cuplului și a raporturilor între generații: *Scoală-te și umblă* (1952), *Gazul pe foc* (1954), *Pe cine îndrăznesc să iubesc* (1956), în numele fiului (1960).

Amintirile unei copilării nefericite, care-l marchează profund, sunt sursele operelor menite să-l consacre printre creatorii actuali cei mai reprezentativi.

În 1956, după apariția romanului *Pe cine îndrăznesc să iubesc*, un referendum al revistei *Nouvelles littéraires* îl proclamă cel mai bun romancier din ultimii zece ani. În 1957, obține marele premiu de literatură la Monaco; ales membru al Academiei Goncourt, devine curând vice-președinte, iar actualmente este Președintele acestui înalt for literar.

În plină maturitate creatoare, autorul încheie prin

1 Hervé Bazin : *Vipera sugrumată*. *Moartea căluțului*, EPLU, 1964.

Țipăt, de cucuvea (1972) trilogia începută cu *Vipera sugrumată*», cronică a familiei Rezeau, dominată de figura dezumanizată a mamei.

De la atitudinea contestatară din primele volume până la perspectivele de viață care se degajă din *Țipăt de cucuvea*, scriitorul, ca și eroul său principal, Jean Rezeau, a dus mereu o luptă cu sine pentru a părăsi stricta subiectivitate și a se situa pe un plan superior, larg umanitar, în ceea ce privește problemele familiei și ale societății. Resentimentele clocotitoare din *Vipera sugrumată* se transformă în finalul trilogiei într-o atitudine obiectivă, prin căutarea adevărurilor majore, prin descoperirea unor surse de echilibru interior și formularea unor noi criterii de apreciere a valorilor, fără a pierde nimic din acuitatea atitudinii critice, caracteristice primelor două tomuri.

Mărturisind în diferite ocazii caracterul autobiografic al multor situații și personaje din romanele sale, Hervé Bazin a declarat drept riguros exacte și unele scene din *Țipăt de cucuvea*; de pildă înmormântarea bătrânei Pluvignac sau sustragerea de către Folcoche a mătăniilor prețioase din în lini le buncii aflate pe patul de moarte.

La douăzeci și cinci de ani după părăsirea conacului *La Belle Angerie*, Jean Rezeau, recăsătorit cu Bertille, se află față în față cu monstrul matern care, într-o bună zi, pătrunde pe neașteptate în casa lui.

Conștientă că autoritatea ei asupra familiei și averii a scăzut, nemaiputând să-și impună tirania, Doamna Rezeau încearcă să uzeze de alte arme – sentimentale – dar cade victima propriei ei înscenări. Pentru a provoca discordia în sânul familiei unite a lui Jean, începe prin a o răsfăța pe Salomé – fiica din prima căsătorie a lui Bertilli – ajungând să o iubească pătimaș. Descoperă dragostea prea târziu, dar o pierde prea repede. Înfrângerea ei afectivă, soldată prin plecarea Salomeii, îi grăbește moartea.

Referitor la aceasta, naratorul remarcă plin de amărăciune:

„Monstrul rece al copilăriei mele avea deci sângele

cald, pentru a dovedi în sfârșit această patimă. Dar de ce acum, de ce oare atât de târziu, de ce nu altă dată, pentru noi, copiii ei adevărați?”

Mama din *Vipera sugrumată* a devenit un tip care se încadrează într-o întreagă galerie reprezentativă pentru literatura franceză. Hervé Bazin însuși, dedicând lui Philippe Hériat în *numele fiului*, amintește că după eroina din *Morcoveață* de Jules Renard, printre predecesoarele acestui personaj se află „mama” din *Familia Doussardel*.

Jean Anglade, într-un studiu consacrat autorului², remarcă faptul că există o serie de similitudini între Hervé Bazin și François Mauriac. Hervé Bazin recunoaște el însuși că-i datorează ceva lui Mauriac, poate tocmai acea îndrăzneală de a da în vileag, de a scoate la lumina zilei conflictele familiale și revolta celor nedreptățiți. Folcoche avea o ilustră predecesoare în *Genitrix*, la fel de abuzivă, de autoritară și egoistă. Dar dacă Félicité, Cazenave motiva răul printr-o iubire sufocantă și egoistă față de fiul ei, Folcoche nu cunoaște afecțiunea maternă, fiind stăpânită doar de ură, de sete de răzbunare, de-o răutate câtuși de puțin mascată.

Personaj de o deosebită vigoare, Doamna Rezeau aduce în tipologia mamei odioase o mai mare complexitate, rod al unor minuțioase investigații sociale, psihologice și morale.

Aparent, în *Țipăt de cucuvea*, bătrâna nu e cu nimic schimbată, la ea persistă același spirit malefic, prin care încearcă să submineze cu bună știință relațiile din casa fiului ei, acaparând-o pe Salomé. Lucidă, realizează forța pasiunii sale și exprimă plastic șocul produs la cunoașterea fetei: „Când am văzut-o, am avut impresia că ochii mei nasc un copil”. Pentru cei din jur, însă, această iubire capătă semnificația slăbirii și a declinului personalității ei rigide, și anunță, odată cu prima tresărire de tandră afecțiune, și apropierea sfârșitului Doamnei Mame. Disparația Salomeii marchează eșecul final al Doamnei Rezeau, însoțit de strigătul lugubru al pășării de noapte.

2 Jean Anglade. Hervé Bazin, Gallimard 1962, p. 79.

În opoziție cu perfidia și egoismul mamei, dar și a categoriei pe care aceasta o reprezintă, Jean Rezeau, personaj făurit cu ajutorul multor elemente autobiografice, afirmă etica omului realizat prin propria-i muncă și capacitate. Inițial, dorința lui de a-și dovedi calitățile răspundea unui complex de frustrație a adolescentului. Dar experiența trăită, așa cum reiese ea din *Țipăt de cucuvea*, închide rănile acestei frustrații și îi dă eroului posibilitatea unei judecăți limpezi, detașate, a problemelor și relațiilor de familie - rezultat direct al evoluției societății contemporane.

Una din reflecțiile lui Jean Rezeau pare să sintetizeze concepția lui de viață: „Sunt sigur că există trei feluri de oameni: cei ce se definesc prin ceea ce au, cei ce se definesc prin ceea ce sunt, și cei ce se definesc prin ceea ce fac...”

Având satisfacția de a-și fi croit singur drumul în viață, Jean Rezeau atribuie voinței și capacităților personale un rol primordial în afirmarea personalității omului.

Principiile pe care se întemeiază unitatea propriului său cămin transpar cu claritate în *Țipăt ele cucuvea*. Tatăl celor patru cepii de diferite vârste, unii aparținând primei căsătorii a ambilor soți, încearcă să înțeleagă mentalitatea generațiilor urmașe, să le orienteze educația, fără a brusca firea și înclinațiile fiecăruia dintre ei”.

Transmiterea de la părinți la copii a sentimentelor de iubire, solidaritate și încredere constituie un proces complex, pe care scriitorul îl investighează cu fine nuanțe psihologice. Atât Jean cât și Bertille opun vicleniilor și josniciilor bătrânei Rezeau, integritatea, dragostea și demnitatea lor - principalul liant al familiei.

Conștiința victoriei sale etice îi dă lui Jean Rezeau capacitatea de a ierta pe cea care i-a pecetluit prin suferință adolescența și să-i vegheze cu tristețe ultimele clipe de viață. Sub ochii săi, mitul monstruos al Folcochei se spulberă, lăsând în urmă, într-o impresionantă scenă funebră, o nefericită bătrână muribundă.

Moartea Folcochei exprimă nu numai sfârșitul ei, ci și apusul unei lumi, a unei anumite mentalități.

Odată cu pierderea mamei, Jean Rezeau trăir. te o nostalgică retrospectivă. *La Îielle Angerie* rămânea pentru el locul unor amintiri triste, dar și cel de unde și-a extras seva puternică a propriei sale ființe.

În timp ce generațiile vârstnice se străduiseră să păstreze proprietatea, în epoca contemporană asistăm la fărâmițarea ei. Puterea marilor clanuri, cu ramificațiile lor tentaculare, s-a spulberat pe plan social. La Jean Rezeau, atașamentul față de proprietate este înlocuit cu atașamentul față de meleagurile natale, noțiunea de tradiție familială cu cea a dragostei față de locul de baștină. Jean se simte mai puțin Rezeau, exponentul unei anume familii, cât prototipul fiului, devenit prototip patern, legat de atmosfera unui autentic cadru francez, de care depinde, și care înseamnă centrul gravitațional al vieții sale.

La capătul cronicii de familie, autorul, reflectând asupra evoluției persoanei sale pe plan moral și social conchide:

„Mama a sacrificat vlăstarele neamului Rezeau, eu le-am sacrificat ideile, Fred ambițiile, Marcel pământul, ca și cum fiecare dintre noi concuram la o vastă operă de distrugere în care numai rolul său pare să fie scuzabil. Ce stranie continuitate în discontinuitate!”

Relația părinți și copii este filonul principal pe care îl urmează desfășurarea romanului. Caracterele celor tineri, reprezentative pentru epoca în care trăiesc, sunt conturate substanțial, cu un deosebit simț de observație. Mai mult chiar decât în celelalte lucrări, deși implicat efectiv în existența celor tineri, Jean Rezeau, și prin el autorul, își definește poziția de martor care dorește să surprindă cu obiectivitate concepția noii generații, aspirațiile și modul ei de viață. Așa cum sublinia R.M. Albores, Hervé Bazin privește societatea „prin experiența, verva și disponibilitatea unui narator martor”.

Figurile copiilor apar înrudite și apropiate prin vârstă

și preocupări, dar diferențiate temperamental: Jeannet, fiul cel mare, serios, intransigent și integru, intră adesea în conflict cu Salomé, fire mai închisă, conștientă de farmețul ei care, deși, atașată de familie, simte nevoia să se emancipeze, alegând o cale neconformistă. Blandine reprezintă tipul obișnuit al adolescenței spontane și sincere. Mezinul Aubin amintește prin trăsăturile sale fizice și morale copilăria tatălui, evoluând în condițiile unei vieți normale de familie, bazate pe echilibru și încredere.

Cu toate aceste diferențe, eroii se aseamănă printr-o energie uneori debordantă, alteori ascunsă, dar care formează o trăsătură comună a clanului. Acest energetism propriu lui Hervé Bazin, și mai puțin întâlnit în romanul francez contemporan, merită să fie relevat în toată specificitatea lui. De altfel, întreaga artă a scriitorului respiră o vigoare neobișnuită. Romancierul posedă taina intervențiilor fulgerătoare, a scenelor de un intens dramatism. Soliditatea construcției romanești imprimă creației sale o rigoare clasică.

Față de alte cronici de familie, înserate în romane fluviu, ca și François Mauriac, Hervé Bazin preferă viziunii panoramice, galeria îngustă, dar adâncă, prin care să pătrundă cât mai direct în zonele tenebroase ale sufletului uman.

Tipăt de cucuvea are dificila misiune să încheie ciclul cronicii familiei Rezeau, la o distanță mare în timp față de primele două volume. Scriitorul, reliefând cadrul prezent al familiei sale, îl plasează de fapt într-o continuă opoziție cu cel din *Vipera sugrumată*, ceea ce imprimă un caracter polemic lucrării, constituind în același timp o viziune comparativă ce realizează simetria trilogiei.

Romanul se desfășoară pe trei planuri interferate în momente cheie: relația Jean Rezeau-Folcoche; dragostea bătrânei pentru Salomé și viața cotidiană a familiei lui Jean Rezeau.

Elementele de criză, declanșate de dispariția de scurtă durată a lui Gonzague, iubitul Solomeii, de plecarea acesteia de acasă și de moartea subită a bătrânei, se

înscriu într-un conflict circular, deznodământul readucând după o perioadă de zbucium liniștea și înțelegerea din primele pagini ale cărții.

Retrospectiva nostalgică a copilăriei de la *Belle Angerie* se proiectează în tablouri de natură de o intensă vibrație lirică. Caracteristică e, de pildă, descrierea căderii ploii asupra regiunii craoneze, semnificând pulsația unei vieți rodnice:

„Cum am trăit mai totdeauna pe malul apelor, una din amintirile mele cele mai stăruitoare este mirosul pătrunzător de mâl ud, de verdeață strivită, la care se adaugă puternicul freamăt al valurilor biciuite de ploaie ce se izbesc de mii de obstacole, smulgând din pământul frământat ghemotoace de spumă murdară, pentru a le împinge în stavilele de mărăciniș prinse de araci. La *Belle Angerie*, o dată sau de două ori pe an, de obicei după ploile mari din martie (viiturile fiind mai rare în noiembrie), râul Ommée, îndreptat dinspre deal, de lângă Vern, de nu știu care paznic de vane, la o anumită cotă cam periculoasă pentru mine, venea deodată, ieșea în mai puțin de o oră din matcă, pentru a-și șerpui apa spre pajiștile joase, muind balega proaspătă, înecând greierii și cârțițele, făcând corbii și coțofenele să mănânce din zbor ca pescărușii iar pe noi, puștimea, dornici să ne jucăm cu vaporeșele pe apă, ne silea să ne retragem mereu până pe colinele acoperite de iarbă ce străjuiau fermele”.

Cadrul regional specific este evocat stilistic printr-o îmbinare a termenilor curenți cu arhaisme și cuvinte dialectale, iar povestirea capătă savoare, alimentată fiind de secvențe comice, sesizate cu acuitate de ochiul critic al lui Hervé Bazin. Ceremonia nunții lui Jeannet. furnizează material pentru creionarea unei întregi serii de portrete grotești, iar atitudinile nefirești, determinate de solemnitatea momentului, provoacă hazul.

În fixarea portretelor, Hervé Bazin insistă asupra transformării personajelor subliniind fie procesul îmbătrânirii și decăderii lor, ca în cazul lui Fred, fie cel al modificării obiceiurilor, ca în comportarea bătrânei Rezeau

care, pentru a o putea capta pe Salomé, afișează o larghețe și o eleganță contrarie firii ei. Aceste schimbări sunt relevate cu o ironie care uneori se face simțită chiar la adresa eroului principal.

Spiritul galic și voltairian ce-l caracterizează pe Hervé Bazin se exprimă nu rareori prin reliefaarea situațiilor și personajelor într-o suită de calambururi, jocuri de cuvinte și expresii malițioase.

Pierre Moustier, în monografia sa: *Hervé Bazin sau romancierul în mișcare*, încadrează romanul *Țipăt de cucuvea* în capitolul „Trierea” arătând că finalul trilogiei înseamnă o matură reexaminare a existenței eroului, care trage concluziile de principiu asupra experienței omului în genere: „Povestirea se încadrează maturității creative, în perioada trierii”.¹

În scrisoarea menționată, Hervé Bazin afirma: „... în zilele noastre s-a produs o reducere a familiei: altă dată patriarhală, aceasta s-a îngustat neîncetat și nu mai contează de fapt decât cuplul înconjurat de copiii săi... în orașele din ce în ce mai mari, individul e singur în fața colectivității mereu mai copleșitoare. Între aceasta și centrul urban nu rămâne decât familia restrânsă și, în acest ultim refugiu, bărbatul și femeia modernă au tot mai mult tendința să se bizuie pe ei înșiși, adică prin compensație, dorind să-și trăiască propria lor viață. Și nu greșesc, căci dacă trebuie să ne dăruim altora, trebuie în aceeași măsură să ne dăruim și nouă înșine... Dar, încă o dată, aceasta nu facilitează raporturile familiale, unde fiecare manifestă deosebit de multă exigență și sete de fericire...

...Două lucruri sunt în această privință prioritare: 1) Niciodată familia n-a fost mai necesară pentru a rămâne locul unde se stabilește un echilibru între individual și social, locul unde copilul își va face ucenicia, înconjurat de tandrețe, în cadrul vieții în comun, ca o prefață la viața în societate. 2) Este greu să prevezi ceea ce științele biologice ne rezervă, dar este sigur că, oricum, familia, oricare ar fi forma ei, va fi totdeauna indispensabilă

copilului așa cum pământul este pentru plantă”.

Creator al unei Saga de familie din epoca modernă, Hervé Bazin promovează în structuri narative de un realism novator o artă în același timp directă și de o elevată concentrare, reprezentativă pentru fenomenul literar contemporan.

Silvia BURDEA

1 Pierre Moustier, *Hervé Bazin ou le romancier en mouvement*, Ed. Seuil, 1973, p. 249.

Un vânt puternic de noiembrie pătrunde pe sub cercevelele ferestrei de la baie, al cărei geam în echine, aburit de stropii mari de ploaie, este opac cum sunt vitraliile catedralelor. Țevile duduie la coturi, apoi deodată, scăpate de presiunea apei prin închiderea robinetului de la bucătărie, râgâie brusc iar firicelul de apă ce curge prin para dușului cu găurile pe jumătate astupate de piatră devine un jet fierbinte și mă izbește în creștetul capului.

— Ai terminat? strigă Salomé la ușă. Se poate intra?

Sculându-mă târziu pentru că lucrasem până târziu, am auzit bine funcționând dușul pe care-l face în fiecare dimineață spre a-și căli trupușorul gol cu rotunjimi îmbietoare, cu sânii ce-i bănuie fremătând sub rochie. Cu siguranță că nu-i mai rămâne decât să se pieptene, înainte de a lua vaporasul.

— Numai cinci minute, scumpo!

De fapt, de ce-mi permit să mi-o închipui pe Salomé în ținuta Evei, când n-aș putea face același lucru cu Blandine, sora ei? Dar hai să închid apa, să iau prosopul, să-mi frec pielea asta de găină cu părul zbârlit care a albit pe alocuri. Apoi să mă urc pe cântarul cu cadran, așezat întotdeauna sub fereastră și, care de ani de zile măsoară kilogramele familiei așa cum stântenul în formă de girafă, bătut în cuie în față, pe peretele vopsit în ulei, ne arată înălțimea. Chiar dacă împing indicatorul, ca să-l pun la zero, și încă puțin sub zero, deoarece cântarul tinde să arate mai mult, nu am nici măcar șaptezeci și cinci de kilograme. Pentru un bărbat înalt de un metru șaptezeci și doi nu-i o catastrofă, deși în 59 dacă-mi aduc bine aminte,

mi-am impus să nu trec de șaptezeci și patru iar în 54 de șaptezeci și trei. Mă gândesc: am părul ud și ceasul la mână, și asta atârnă ceva. Alt gând îmi vine, fără voie: de-ar ști Bertille, care a avut atâta grijă să înlăture toate lucrurile „precedentei”, ar scoate cu siguranță de aici acest aparat pe care Monique sărea ușoară cu băiatul în brațe, spunând:

— Eu nu mă îngraș nici cu un gram, și ca să știu cât a luat Jeannet, n-am decât să fac scăclerea.

Cu dosul palmei șterg abureala unui ochi de geam. Pe vremea aceea Monique, micuțul și cu mine, lipiți strâns unul de altul pe cântarul îngust, într-un scurt miracol de echilibru și sucindu-ne gâtul ca să vedem la picioarele noastre verdictul indicatorului, toți trei împreună nu depășeam suta... Șterg un alt ochi. Nu mi-e teamă că de jos mi se poate vedea mai mult decât pieptul, fereastra fiind foarte înaltă. De altfel mă îmbrac uitându-mă cum apa miloasă se umflă sub ploaia torențială, abătându-se din plin de la est la vest sub norii grei ce călătoresc în sens opus. A pătruns în subsol unde acuma plutesc butoaiile; a năpădit și garajul de unde alaltăieri abia am avut timp să-mi scot mașina. De azi dimineață trece peste zidul grădinii până la locul unde se aruncă bidoanele și sticlele de plastic. Gâtuită sub arcadele podului Gournay, se întoarce și urcă iar de-a lungul copacilor de pe chei, ce par acum sădiți în mijlocul Marnei. Năvălește tot înainte pe străzi piralele, țâșnind mai întâi din gurile canalelor, inundând de-a binelea rigolele, șoseaua, trotuarul, pentru a bloca până la urmă ușile caselor și a invada parcurile, marcând astfel diferențele de nivel la rădăcina gardurilor vii de merișor. Salomé așteaptă... N-are decât! Nu pot să nu deschid fereastra și să respir cu nesaț. Cum am trăit mai totdeauna pe malul apelor, una din amintirile mele cele mai stăruitoare este mirosul pătrunzător de mâl ud, de verdeață strivită, la care se adaugă puternicul freamăt al valurilor biciuite de ploaie ce se izbesc de mii de obstacole, smulgând din pământul frământat ghemotoace de spumă murdară pentru a le împinge în stavilele de mărăciniș

prinse de araci. La Belle Angerie, *odată* sau de două ori pe an, de obicei după ploile mari din martie (viiturile fiind mai rare în noiembrie), râul Ommée, îndreptat dinspre deal, de lângă Vern, de nu știu care paznic de vane, la o anumită cotă cam periculoasă pentru mine, venea deodată, ieșea în mai puțin de o oră din matcă, pentru a-și șerpui apa spre pajiștile joase, muind balega proaspătă, înecând greierii și cârțițele, făcând corbii și coțofenele să mănânce din zbor ca pescărușii iar pe noi puștimea, dornici să ne jucăm cu vapoarele de apă, silindu-ne să ne retragem mereu până pe colinele acoperite de iarbă ce străjuiau fermele.

Dar iată că se aud hârșâieli, izbituri de tablă, lovituri semnificative de cange. E barca pompierilor, care deservește, fără orar fix, cheiul în timpul inundațiilor, duce copiii la școală, gospodinele la piață și îi readuce apoi la ponton. Peste molinii negri, zăresc în mijloc o jumătate de duzină de umbrele șiroind de apă. În față, un vlăjgan cu părul roșcat” ieșit de sub șapcă trage de frânghiile legate de gratii ca să înainteze mai ușor, și să evite ea barca, luată de curent spre mijlocul apei, să nu fie aruncată, izbită și sfărâmată de stâlpi. În spate, stă un recrutar cu o mutră de bebeluș și cu obrajii rumeni, mânuind perfect prăjina de acostare și fluieră de zor ca să-i prevină pe cei din apropiere.

— Douăzeci și nouă! Douăzeci și nouă, strigă roșcovanul.

Fluierul scoate două apoi nouă șuierături și doamna Sauteral, vecina noastră, se ivește la fereastra primului cât unde a fost sprijinită o scară. Parterul, care nu e prea înalt, a fost inundat. Bufetul plutește; se pare că în miez de noapte se răsturnase cu toate vasele, făcând un zgomot ca de tunet. Un puști urcă să-i ducă poșta și-l recunosc... e al meu: Aubin, pe care maică-sa, acum o oră, ca să-i dea de lucru în această zi liberă de joi, îl trimisese la brutărie. Cătărat pe penultima treaptă, îi întinde și un coș. Doamna Sauteral îl cercetează și cere restul pe care-l numără din nou. Apoi Aubin, care nu scapă ocazia să strângă un ban, înșfacă o monedă, coboară și, ajutat de vecinul de la

numărul 35, domnul Galuche, pensionar onorabil, ușor de recunoscut după chelia sa completă, dispăre în învâlmășeala umbrelor. Barca, supra-încărcată, pornește din nou.

— Treizeci și unu! strigă roșcovanul.

— Uite barca. S-a zis. Plec așa, strigă Salomé, ale cărei tocuri înalte se aud coborând repede scara.

Să închid fereastra. Aubin se va descurca singur și ne va aduce poșta iar Salomé, care cu siguranță s-a dus să se întâlnească cu prietenul ei Genzague, nu prea are nevoie să-și aranjeze coafura pentru că și-o va strica oricum. În momentul când să deschid ușa și să mă duc în birou, mă mai uit o dată pe fereastra de la baie. Barca, ocolind poarta larg deschisă (altfel inundația ar fi forțat-o) și trecând cu trei mișcări de vâsle peste peluza acoperită cu un metru de apă gălbuie, se poticnește de treapta a cincea, abia udată, de la intrare. Aubin sare, stropind lumea, dacă trebuie să mă iau după țipetele unei doamne în negru, greu de identificat, căci o observ de sus și ținând mereu deasupra-i o imensă umbrelă neagră. Vocea, tocmai vocea mă nelineștește:

— Prostule! Nu poți fi atent?

Apoi deodată:

— Vă rog, dar cobor și eu aici.

Și iată că iar deschid fereastra grăbit, aplecându-mă să văd mai bine, să aud mai bine, să admit ceea ce era de necrezut. Nu am visat. Această voce urcând cu o octavă mai sus, ca aceea a tuturor doamnelor bătrâne care aud greu și vorbesc tare, a păstrat același timbru, aceeași autoritate, iar Salomé, care tocmai ajunsese pe terasă și alerga încheindu-și nasturii fâșului, va pierde vapoarașul:

— Nu, domnișoară, nu fugi când eu cobor. Asta nu se întâmplă în fiecare zi.

*

Ea e. Pe inelarul mâinii zbârcite pusă pe umărul lui Salomé, recunosc bine scânteierile diamantului care-l zăpăcise pe tatăl meu acum o jumătate de secol... E bătrâna noastră Folcoche, alias Doamna Mamă, alias

Doamna Rezeau, tiranul tinereții mele! Simt un gol în stomac. Apoi fac repede un calcul mental: șase cu Monique, optsprezece cu Bertille, asta înseamnă douăzeci și patru de ani, jumătate din viața mea de când n-am mai văzut-o pe stimata doamnă, astăzi trecută de șaptezeci... Dar, într-un fel pe care-l interzisesem copiilor, iată-mă sărind treptele până la parter, în câteva salturi. Mă lovesc nas în nas cu nevastă-mea care ieșea din bucătărie, cu Biandine, care cu metrul în mână urca din subsolul inundat, cu Aubin ținând două pâini sub braț și iată că ajung în sufragerie:

— Minus doi centimetri: scade puțin, spune El andine care habar n-are de nimic.

— Iar ai ronțăit! se înfurie Bertille, luând pâinile ciupite amândouă la colțuri.

— O doamnă în vârstă te așteaptă în salon, îmi aruncă Aubin.

— O vizită dimineața, în toiul inundației! exclamă Blandine.

— E bunica voastră Rezeau.

Răspunsul meu îi uimește. Mă privesc cu toții neîncredători. Bunica Darroux, gingașă la suflet, își poartă voinicește cele o sută de kilograme. Până acum monopolizase rolul de bunică. Cealaltă, ce-i pare opusă, precum negrul albului, oțetul zahărului — nu are o existență precisă. Se pare că domnește singură într-un conac străvechi, în treizeci de încăperi reci, unde ei n-au pus nicicând piciorul, dar pe care odată l-au zărit întrucâtva din drum, căci făcusem, la cererea lor, în timpul vacanței, un înconjur, și trecusem cu mașina în viteză redusă de-a lungul parcului, înainte de-a o lua spre Pornic. Dar ea a fost totdeauna, și este, invizibilă prin definiție, își respinge progenitura. Pentru copiii mei, este un soi de Athalie din provincie și, în afară de teatru, nu se obișnuiește ca Athalie să iasă din Vechiul Testament pentru a-l frecventa pe cel Nou. Trebuie să repet:

— Zău că-i mama mea! Am văzut-o de la fereastră venind.

— I-a trebuit mult! zise Bertille.

Pentru prestața ei o las să-și scoată șorțul. Bombăne:

— Ce-i asta, să vină așa, neanunțată! Acum recunoaște, în sfârșit, că exist.

Dar ochii-i lucesc de curiozitate. Mișcă mâna dreaptă, ceea ce la ea înseamnă: hai odată, fără sfială. Deschide ușa brusc și intră cu pieptul înainte. Doamna Mamă, netulburată, i se prezentase lui Salonic, care la fel de netulburată îi oferise un fotoliu. Stă dreaptă, cu capul sus, ca să ne vadă intrând. S-ar zice că ea e cea care ne primește. Surâsul de circumstanță nu-i poate ascunde în bătaia pleoapelor o licărire verde, nu atât agresivă cât amuzată. Plină de zbârcituri, uscată și sfrijită, a îmbătrânit mult, dar nu s-a schimbat. Dimpotrivă! Urechea precum o ciupercă în mijlocul părului albit și rar, nasul coroiat, bărbia ascuțită și brăzdată de două cute adânci ce coboară din colțurile gurii, totul face din ea o caricatură, subliniată de o superbă neglijență. Poartă un palton de un negru-verzui, o geantă cu minerul cârpăcit, în contrast cu diamantul strălucitor pe o mână murdară, dar suficient pentru a-i aduce la respect pe zeflemitori, amintindu-le că în marile familii zgârcenia face parte din principiile onorabilității.

— Ce surpriză, mamă! spuse Bertille apăsând pe cuvântul *mamă*, fără să se sfiască a trage cu ochiul la umbrela enormă, sprijinită de perete, sub care se făcuse o mică băltoacă.

— Îmi pare rău, fata mea! răspunse Doamna Rezeau, subliniind cuvântul iată. Văd că umbrela curge pe parchet... Dar sunt încântată să găsesc copiii așa de bine.

Ia uită-te la ea, ce bunicuță duioasă, vorbește de sănătatea lor ca și cum îi stă în obicei să se îngrijească de micuții ei dragi, încă necunoscuți de ea, deși cel mai în vârstă, acum măricel, își termină stagiul militar!

— Și cum te mai simți cu ficatul, reia Doamna Rezeau, întorcându-se spre mine, te-ai vindecat? Uite, s-ar fi putut prevedea, mi-ai moștenit vezica.

Aluzia la operația mea recentă e limpede și mă

cufundă deodată în atmosfera clanului, unde era întotdeauna de bun gust să nu se spună lucrurilor pe nume. Din replica ei, trebuie să înțeleg: *Am fost întotdeauna la curent cu tot ce s-a întâmplat.* Ceea ce implică cel puțin trei corolare: 1) *Am observatorii mei;* 2) *Nu am încetat deci să mă interesez de tine;* 3) *Numai tu ești răspunzător de lunga noastră despărțire.* Surâd: e tocmai ce trebuie și, sigură că am priceput, Doamna Rezeau poate să adauge:

— Ce vreme, credeam că nu mai ajung.

Să tălmăcim ce conțin aceste cuvinte: *Dovada că totul e din vina ta, fiule, e faptul că mă aflui aici, înfruntând stihiiile, că am venit eu prima, după două decenii, să-ți aduc iertarea unei îndepărtate neînțelegeri, asupra căreia am fost extrem de discretă, în timp ce tu, nedelicat, ai făcut atâta caz de ea.* Acum un ceas, credeam că n-o s-o mai văd niciodată. Acum o oră dacă mi s-ar fi descris această scenă de împăciuire senină aș fi declarat-o imposibilă. Soluția era totuși foarte simplă: să te faci că plouă, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ca și cum totul ar fi fost firesc de când lumea. Mergea la sigur. Ai mei mă și priveau uimiți! *Asta o fi Vrăjtiorea în carne și oase, madona pagubelor? Nu cumva legenda a mai înflorit-o puțin?* La asta te-ai și gândit, mamă, spunându-ți pe deasupra că aici la fața locului va trebui să-ți fii complice. Da, chiar eu! Înconjurat de copii nu fac parte și eu din aceeași tagmă, nu sunt implicat și eu ca și tine? Oare de asta îmi simt buricul — căci prin ce altceva am fost legați? A te regăsi în fața unei ființe a cărei viață este izvorul existenței tale, te răscolește și nu te poți mândri că timp de un sfert de veac ai ignorat-o. Dar, de ce să cedezi așa de târziu? De ce să ieși din măracinișul tău craonez?

Între timp Doamna Rezeau se ridică, își mângâie ușor pe obraz nora, nepoții și la urmă pe mine. Chicotește:

— Patru! Și fratele tău, zece! Cât ați fost de nemulțumiți de copilăria voastră, iată-vă acum plini de vlăstare...

Numai Salomé a răspuns la sărut, și pe obrazul drept

și pe cel stâng, obicei drag bunicilor Daroux. E surprinzătoare Salomé. Dar nici Bertilie nu se lasă mai prejos. Mă așteptam s-o văd ranchiunoasă și rezervată. Dimpotrivă, se ostenește să-i facă onorurile casei.

— Iei masa cu noi, mamă?

— Ah-nu, îmi pare rău, dar trebuie să mă întorc la Paris înainte de ora două. Am griji mari în momentul de față, cu străbunica copiilor, Doamna Pluvignec. Am venit numai să-l. previn pe soțul dumitale...

Ultima frază a pornit în direcția mea. Nu fusesem niciodată prevenit pe vremea altor dolii. De ce acum? Mă trezesc socotind pe degete înainte de a spune:

— Are aproape o sută de ani, nu?

— Se trăiește mult în neamul meu, reia mama. Bunicul tău a murit la optzeci și nouă de ani. Bunica ta are acum nouăzeci și patru. Au trăit mult mai mult decât ginerii lor.

Eram gata să tălmăcesc aceste cuvinte, dar mama adăugă singură comentariul:

— Bietul tău tată m-a luat de nevastă pentru o avere din care n-a tras niciun folos. E o învățătură de minte.

Un nou sunet de alarmă. Și neînțelegerea se apropie. Cum de n-am bănuir că de fapt abia acum se ivește adevăratul motiv al acestei vizite? în curând voi fi pus în temă.

— Bunica ta a avut un atac de inimă. Am venit de la Segre și sunt singură la Paris. Fratele tău Marcel împreună cu soția sunt plecați într-o croazieră în Caraibe, și nici nu știu măcar dacă au primit telegrama mea.

Totul mi-e împotrivă. Reiau contacta cu ceea ce tata numea mireasma hectarelor: cu siguranță că Doamna trebuie să fi făcut un stagiul de tăifăsuială în gl'ajd, cu nevasta arendașului înainte de a lua mașina care a dus-o la gară. Alt amănunt: în loc de unul, are acum trei dinți de aur în gura ei care șuieră:

— De altfel, ca să-ți spun tot, sunt în relații proaste cu fratele tău Marcel. Bunica ta, la cererea lui, a dat niște dispoziții care mă păgubesc serios... de altfel și pe tine.

Am să-ți explic.

Suspină. La drept vorbind nu mai am nevoie de nicio explicație. Ca Marcel să se aboneze la toate moștenirile Rezeau, bine, treacă meargă! Dar, dând de gust, să pună mâna pe drepturile legataiilor Pluvignec, adică cele ale mamei noastre, e prea de tot! Să-ți faci apariția deghezată în victimă, era singurul mijloc de a pătrunde în casa noastră. Doamna Rezeau venise pur și simplu să-mi propună răsturnarea alianțelor în sânul familiei.

yi telefonez lui Baptiste Forut, de meserie pic

[tor, care îmi este pe jumătate cumnat și mai ales prieten, ca să-l aud cum râde-n barbă.

— E o poveste cu strigoi, spune el. N-am pictat niciodată stafii. Dacă se mai întoarce, să mă lași să-i fac portretul.

*

Îi telefonez lui Arnaud Maxion coleg, vecin, prieten cu mine de douăzeci de ani, și el recăsătorit și înconjurat de copii din căsnicii diferite.

Îi place ca pe un ton binevoitor să prevadă ce-i mai rău.

— Bun, zice el, a așteptat până să vină prescrierea. Ferește-te: asta miroase a recidivă.

*

Îi telefonez lui Paule, prietena mea mai în vârstă și puțin maternă, dinainte de Monique. De când a plecat în Spania, nu am mai întâlnit-o. Dar după întoarcerea ei vorbim la telefon o dată pe lună: Paule, care mărturisește că a albit complet, ar pierde mult dacă m-ar lăsa s-o vâd. Are urechea intactă, și vocea ei fără prezență își dă verdictul cu o detașare suverană.

— Ia seama! Jurămintele de iubire ca și de ură veșnică au aceeași valoare. Fii atent cu doamna Rezeau, în afară de nume, cu siguranță că nu mai e aceeași.

*

În lipsa lui Jeannet, probabil ostil, la prânz democrația familială ajunsese la aceeași concluzie.

Părerea lui Bertille: *Nu puteam să ezit. Reintegrarea*

mamei tale înseamnă în același timp reintegrarea copiilor în drepturile lor. Părerea Salomeii: Neînțelegerile tale cu ea nu ne privesc, cu condiția să nu se mai iște altele. Părerea Blandinei: Văzând

21

și făcând. Părerea lui Aubin: O să fiu cu ochii-n patru. Și acum chibzuiau: Mamei i-a trebuit un anume tupeu... Da, să fim drepți: i-a trebuit un anume curaj și poate mai mult, ca să-și ia astfel inima în dinți. Cu superioritate (Puțin îmi pasă de ce s-a spus), și cu șiretenie (Fiul meu? Nu va rezista niciodată plăcerii insolente de a-mi face un serviciu) puteam deci să-i dăm dreptul la considerație. Dar de ce nu și la plictiseală? La singurătate? Ne asemănăm. Da. Pe deasupra, ne schimbăm fiecare. Dacă sunt azi Jean Rezeau, sunt oare cel de odinioară, de viță nobilă? sau cel de mai târziu, de la brațul altei femei? Firește că-mi aminteam de tinerețe. Dar de atunci am dus-o și mai greu. Dacă o nenorocire n-o alungă pe alta, o maschează cel puțin* așa cum un copac îl ascunde privirii pe altul mai depărtat; ultimul copac sădit în viața mea făcea mult mai multă umbră.

După ce a consimțit să ia doar un păhărel de porto, Doamna Mamă a plecat grăbită, fără să ne lase adresa hotelului și cerându-ne să ne ducem la ea la primul semn:

— Neapărat, cu mașina! Am auzit că ai o I.D. Vezi, te-aș fi crezut amator de mașini în stare să despice vântul. „Nimic țipător, nimic zgomotos: călătorie confortabilă” — spunea tatăl tău. Mașina ta îmi convine, contez pe tine.

Nu promisesem nimic. Stând la biroul meu mă gândeam cu capul rezemat de mapă. Eram îngrijorat de învierea unei vechi vrăji. Eram hărțuit, oscilând între teama de a fi înșelat de mama mea, și aceea de a mă înșela pe mine însumi, între grija de a rămâne neatins și dorința de a mă cufunda în tinerețea mea. Evenimentele prevăzute trezesc în mine o veche manie, cea de a face bilanțul. Întinsă pe sugativă, aveam în față o foaie de hârtie scoasă dintr-un sertar: era un mic tablou genealogic făcut de tatăl meu, (Fred spunea: și pe alocuri genea-ilogic). Familiile au

locuri de întâlnire privilegiate, biserica, primăria, cimitirul, câteodată unele au și o casă a amintirilor, cu rădăcini tot atât de bine înfipite în pământ ca și ulmii din parc. Dar în asemenea locuri nu se întâlnesc niciodată cu toții și întâlnirea tuturor, de voie de nevoie, este genealogia: fie sub aparența acestor arbori a căror primăvară o reprezintă copiii noștri, fie sub o formă etajată, unde urmașii așezați din treaptă în treaptă seamănă cu mobiliile lui Calder 1.

Foaia pe care o aveam aici, sub ochi, era de acest ultim tip și, nu știu de ce (Chiar nu știu de ce? Cu adevărat? Mă trag din cel ce mă precede și va trăi din mine cel ce mă va urma), de la moartea tatălui meu, o ținusem la zi. De aceea, cu toată lipsa de legătură, nu eram lipsit de informații. Și eu la rândul meu aveam observatorii mei: veri de-al doilea plini de insistență pe tema: *Hai odată, trebuie să se termine și cu asta*; transfugi animați de sentimente contrare, și mai ales bârfa din vecini, niciodată descurajată de tăcerea mea. Fantastic cât poate să le stârnească ăstora curiozitatea o asemenea situație! Timp de optsprezece ani o doamnă Lombert, librăreasă la Segre, iscălindu-se cu numele ei, dându-și și adresa, se credea obligată să-mi facă un mic raport trimestrial. Explica:

Veste proastă, domnule! Vița dumneavoastră este la pământ, ca toate ramurile nobilimii. Numai banul contează.

Sau mai departe: *Mama dumneavoastră a aflat de nașterea lui Aubin prin Courier de l'Ouest. Mai întâi a avut aceeași reacție ca și acum câțiva ani când a aflat vestea morții primei dumneavoastră soții: „Ar fi putut totuși să-mi trimită un ferpar”, apoi a bombănit: „Să-l cheme Aubin... ce idee năstrușnică! Dar ăsta e nume angevin”.*

Sau:

Drăguț mai e ultimul cuvânt al mamei dumneavoastră: „Ratatul ăsta a reușit până la urmă!” - Am înțeles că după părerea ei puteai fi un ratat chiar dacă reușeai; și că, totodată, orice reușită fiind burgheză, vă așteaptă la cotitură.

— Mobilul lui Calder — obiect de artă de metal ușor, imaginat de sculptorul american Calder, ale cărui elemente se mișcă la cel mai mic suflu de aer.

23

Sau:

Își face din asta o glorie deșartă ori o spune cu emoție? c'ind Jobeau, nevasta arendașului, i-a oferit un buchet de imortele Doamna Rezekai a rostit: „Și eu mă ti suc”.

De eltva timp, Doamna Lombert nu mi-a mai dat niciun semn de viață dar nu fără a-mi motiva cauza pe dosul unei ilustrate, reprezentând lămii din Menton:

Soțul meu și-a lichidat afacerile și ne-am retras aici. iată-mă exilată pe meleaguri înSORITE. Nu voi mai fi în ținut nici ochhd și nici urechea dumneavoastră. Îmi veți spune că nu mi-ați cerut-o. Dar nici nu mi-ați interzis-o niciodată, nici măcar trimițându-mi înapoi o scrisoare. Asta nu era oare o complicitate?

*

Dar să revenim la această foaie din fața mea. E împărțită în trei zone. Sus domnește negura timpurilor: acolo se află cei pe care nu i-am cunoscut niciodată. Despărțiți de ei printr-o linie f-xă — linia morții în momentul nașterii mele. Găsesc dedesubt, și umbra încețoșată a amintirilor, pe cei morți de curând. E o regiune care s-a aglomerat mult și care apasă parcă zona celor vii, tinzând mereu spre linia mobilă, trasă în creion (căci din când în când trebuie ștearsă cu guma, coborâtă), care nu este altceva, decât noua linie de demarcație a morții... ea cuprinde pe bătrâni, trimite săgeți pentru a culege floarea tinereții, un copil la Marcel, o soție tânără la mine. În urma noastră n-au mai rămas decât trei persoane: bunica Pluvignec, care e pe moarte; arhicancelarul apostolic, octogenar, retras la mănăstire, unde abia își îndeplinește funcția, și mama, la întretăierea celor trei ramuri reprezentând pe cei trei fii ai ei.

Ramura superioară, cea a lui Ferdinand, zis Fred, și care a fost *Zdreanță*, stârnește în același timp mila și hazul

așa cum am aflat de la prieteni și din lungile și dezolatele comentarii ale Doamnei Lombert. O, tată! Tu care erai atât ele mândru că faci parte dintr-o familie din marea burghezie, veche de trei secole, ca și de numele tău respectat până la Quai Conți și care într-o oarecare măsură făcea cât o particulă de noblețe... Ai spune azi că blazonul nu contează? După Fred, care a tras mâța de coadă cam pretutindeni, ca să ajungă nu se știe cum în insula Reunion și să se întoarcă câțiva ani mai târziu cu o negresă, Amandine Gomez și cu un mic metis... Da, după Fred, mic slujbaș într-o bancă din Monthéry și locatarul unei colibe dărăpănate din Longpont, cel mare, „purtătorul numelui și rangului”, pe nume Jacques, ca și răposatul său bunic, va fi cu totul șters din evidență.

Cei din stânga mea, dimpotrivă, au făcut rost de sânge albastru: Marcel, care a fost Cropette, apoi politehnician, apoi ofițer de artilerie, s-a căsătorit cu Solange de Kervadec, nepoata cardinalului. Odată îmbogățit, a devenit inginer și în sfârșit P.D.G.³ - la Pecq - la un brain-trust specializat în engineering (de vreme ce așa trebuie să ne exprimăm). Legatar universal al baroanei de Selle d'Auzelle, nașa lui, și moștenitor al unui breelan de alte mătuși, care toate și-au făcut cu pioșenie testamentul în favoarea lui (lăsând totuși 15% operelor de binefacere, ca să aibă intrarea liberă în rai). El este tipul de soț și tată model, bun creștin, cu venituri frumoase, rotunjite și mai mult de cele ale so - , ției, care, pentru a compensa în adevărata tradiție a uterului eroic, se rotunjește ea însăși la doi ani o dată... Aia *nu mai e o casă ci o crescătorie de iepuri!* cică ar fi exclamat Doamna Mamă, după nașterea celui de-al nouălea copil. Am nepoți, am nepoate clar aici lista nu-i completă. După Louis, Rose, Aimé, nu mai știu nimic: restul e mulțimea (dar o mulțime corectă, botezată, moralizată, cu vorbire aleasă... Ce mai, adevărați Rezeau!)

*

*

Între cei doi, grupul meu. Mă aflu din întâmplare la

3 Président-Directeur général : înaltă funcție administrativă.

mijloc: de orice ar fi vorba, nu am putut și nu am vrut niciodată să mă plasez nicăieri. Evadat din Societatea (cea cu literă mare, cea care nu îndrăznește să se declare înaltă, dar care continuă să gândească așa), nu m-am integrat în nicio altă. Sunt un declasat, care în locul brahmanilor, reprezentați în lumea noastră de marii burghezi, i-am preferat pe paria; dar ei, care doresc o societate fără clase, mă privesc ca pe un transfug incapabil să se spele de păcatul original. Din fericire, de câțva timp, suntem mulți: cei ce urcă, cei ce coboară se întâlnesc în aceeași ciorbă. Acolo, din lipsă de clase, intervin imediat clasificări după avere și job, după căsuță și mașinuță, ceea ce constituie farmecul epocii. Trecem mai departe. Da, să trecem repede, căci de la șansă la privilegiu drumul e scurt: și când îți merge bine în toate, chiar lăra de abuzuri, frumos îți șade să te bați cu pumnul în piept fiindcă ți-e cugetul curat și să faci pe victima de ochii lumii!

După cum bine-ți stă când te uiți în oglindă și-ți aduci aminte de tânărul de altă dată, cu toate că îți pieri orice mulțumire! Pe cetățean îl cunosc prea bine, îl văd în toate zilele. Puternic încă, da, vă mulțumesc. Tot plin de viață, dar fără să fie ușqr de trăit cu el; am ochiul plin de poftă, dar ridic o sprânceană mai mult decât pe cealaltă. Intact, nu, să nu avem pretenții. Părul se păstrează bine datorită unui șampon care-l cănește o dată pe trimestru. Dar capul, chiar dacă a rămas pătrat, cu pomeții ieșiți în afară, cu fălcile puternice și bărbia proeminentă, pielea începe să se cam lase. Iată vârsta așa-numită a maturității, când culegi roadele.

Roadele muncii mele sunt așa cum sunt. Acasă vorbesc puțin despre ele. Continui să gândesc la fel ca și tatăl meu: că importanța sau mediocritatea muncii, a câștigurilor noastre, trebuie învăluită acasă cu mereu aceeași discreție pentru a ne feri de eșec sau de reușită față de rubedenii, pentru a le plasa în final pe alt plan. Când faci meseria pe care o fac eu, când știi cât e de greu să trăiești din scris, prețuiești avantajul și-ți dai repede seama că e mai bine să nu stăruiești asupra surselor de

inspirație. Pentru familiile care urmăresc o carieră și niciodată o vocație, scrisul, prin mărturisirile frățești pe care le comportă, pare precum striptease-ul, ceva dezgustător. E bine să-i faci să uite că deși ne asemuim cu femeile angajate pe această pantă, ele totuși nu se dezbracă decât pe ele însele, pe când noi ne îndeplinim menirea mergând goi, dezgolindu-i odată cu noi și pe cei din jur, pe prietenii noștri, toți mai mult sau mai puțin surprinși, prin procură, în intimitatea lor.

— Când regăsesc o trăsătură de-a mea, spunea Monique, am impresia că ai sfredelit o gaură în peretele de la baie, ca să mă oferi miilor de ochi.

Nevăzută azi, s-ar plânge oare că este înconjurată de liniște? Portretul ei nu se află pe biroul meu, ci în camera lui Jeannet (diminutiv dat de ea pentru a-l deosebi pe tată de fiu). El și cu mine nu vorbim niciodată de ea. Schimbăm doar unele priviri atunci când din întâmplare, amintind de moartă, Bertille face o aluzie. Nici măcar nu mergem în fiecare an la mormântul ei la Thiais. Dar asta nu înseamnă că nu vezi la tot pasul o mulțime de obiecte de-ale ei care umplu casa. Nimic nu mă va obliga să mă despart de ultimul ei dar, un portofel acum scorjit. Nici Jeannet - care avea șase ani când a avut loc accidentul, și care nu-și amintește deloc de mama lui - nici Jeannet nu se poate despărți vreodată de acel lăntișor de la gât, pe care ea l-a purtat, ronțâind medalia așa cum alții își rod unghiile.

Dar cea care l-a crescut, nu fără să se străduiască uneori, a fost Bertille, ei îi spune „mamă”, așa cum Salomé îmi spune „tată”. Tonul nu-i deloc diferit de cel al Blandinei sau al lui Aubin; și străinii privesc curioși această familie unde genele par a se fi repartizat cu cea mai mare fantezie. Pe lângă Domnul desscris mai înainte, Doamna (cu zece ani mai tânără decât el), născută Daroux, la Perreux, din părinți de fel din Bourges, exponentă tipică a suburbiei, este bine fardată și cu unghiile roșii. Pentru obârșia ei o numesc uneori *berisona*. Alături de Domnul, așa cum spuneam, cu o înfățișare neschimbată, dar plimbăreț ca actorii ambulanți și dornic de noi decoruri -,

și alături de Doamna, extrem de sedentară, epuizându-și în vopsele gustul pentru metamorfoze, toți patru, fete și băieți, sunt cât se poate de diferiți.

Jeannet, în vârstă de douăzeci și patru de ani, este un blond greoi de 1, 85 metri, având 80 de kilograme, o claie de păr ca Absalom și ochi de un albastru intens. În ciuda aparențelor, nu-i nici blând, nici molatec. Dimpotrivă, intransigent. Dezinteresat, așa cum era și maică-sa. Independent, fără să pară. Și nici simplu, cum arată. După ce a fost mult timp amânat cu serviciul militar, în prezent este la C.R.A., ceea ce îi permite să folosească pe un ordinator al armatei diploma în analiză matematică. Campion al zonei Ilede-France la cinci mii de metri.

Salomé, prescurtat *Smé* (pentru frățiorul ei favorit), are optsprezece ani și e, dimpotrivă, o mediteraneană ce-și scutură buclele negre. A avut ideea minunată de a-i semăna lui Bertille într-atât, încât poți uneori să eziți între fotografia din tinerețe a mamei și fotografiile actuale ale fetei. Nu prea înaltă, dar purtând pantofi cu tocuri, zveltă, dar cu asemenea rotunjimi, încât privirile devin carnivore. Foarte hotărâtă, dirijează cu vioiciune relațiile frățești, atunci când are prilejul să ia hăturile în mână. Bacalaureată, dar i-efuzând să-și continue studiile, e îndrăgostită de Gonzague, fiul unui medic din Lagny. În afară de el și de vioara ei, nu-i pasă de nimic.

Blandine, pare un Rubens de șaisprezece ani, doar că are părul roșcat. Lipicioasă și caldă, e totodată vioaie și isteată. Mai puțin înzestrată ca sora ei în gospodărie, dar foarte iubită și prețuită la liceu, unde se evidențiază la toate materiile, cu excepția matematicilor. Hobby-ul ei: fotografiile - datorită cărora este istoriografa clanului.

În sfârșit Aubin, este un Zeamă-lungă de doisprezece ani, care nu mai are nevoie să se apere de nimeni. Poznaș, puțin clown. Cam țepos, îndată ce nu e luat în seamă; dacă te privește atunci cu ochii mijiți printre genele lungi, zici că-i o coajă de castană care se deschide. Mai are rost să adaug că acesta din urmă, cu pantalonii lui căptușiți cu piele, sprinten ca o veveriță, cu mutrișoara lui pătrată,

aplecată peste o farfurie de țelină, acesta e slăbiciunea mea?

La nivelul pontonului degajat se-nvolburează apa Marnei în descreștere, unde mai văd plutind în această clipă un cocoș viu, cocoțat pe un trunchi de stejar. Toți cei ce locuiau pe mal, tropăiau prin noroiul vâscos, respirând duhoarea canalelor de scurgere astupate și încercau să curețe cu grebla gazonul plin degunoie. Soția mea spăla subsolul cu căldări de apă cu clor și chiar eu stropeam cu furtunul trifoiul mărunț îmbâcsit din curtea — când pe la ora zece sună telefonul. Lăsându-mi pe palier cizmele pline de noroi, m-am repezit spre birou numai în ciorapi, ajungând odată cu Bertille care și ea alergase desculță. Nu era de la ziar, pentru material. Era mama, adică mai curând portăreasa ei vorbind în locul chiriasei, slabă de ureche. Spunea pe nerăsuflăte cu o voce pițigăiată:

— Vă rog să primiți condoleanțele mele, domnule Jean. A murit bunica dumneavoastră. Doamna Rezeau vă așteaptă de urgență în cabina mea din Rue Vaneau numărul 16, ca să o duceți la Reuil.

La Reuil, firește, în casa moartei, născută Varol (în timpul celui de-al doilea imperiu), fiică unică și făcută la bătrânețe de un colonel de gardă gras și stacojiu la față, Eric Varol d'Aindan, zis curcanul, care căzuse prizonier împreună cu stăpânul său, la Sedan, și Leonie, slujnica lui, luată în căsătorie nu de nevoie, ci îndată ce a căpătat o moștenire care-o făcea demnă de el. (Tatii îi plăcea grozav să șoptească în taină, pe la colțuri, toată povestea). Vila de la Reuil, unde s-a retras familia Pluvignec încă din 1930, părăsind politica și apartamentul din strada Poussin doar în speranța longevității, era foarte mare și râvnită de Marcel. Dar de ce mama nu era acolo? Nu se aflase la căpătâiul bunicii în ultimele ei clipe? La urma urmei nu știam totul; nici măcar mare lucru.

— Are unde să stea la Paris? Întrebă Bertille punând receptorul în furcă.

— Probabil. Oricum, ți-ebuie să mergem!

Copiii plecaseră de acasă, chiar și Salomé care se

dusese să-și ia permisul de conducere. Abia am avut timp să ne-naltă **m**, să ne punem paltoanele, să lăsăm un bilet și cheia la vecină, și să alergăm la garaj unde mașina aștepta să se termine cu inundația. Bertille, care conduce aproape întotdeauna, m-a lăsat pe mine la volan, iar pe drum, în loc să piseze șoferul, n-a scos o vorbă. Eu reflectam, observând-o cu coada ochiului: zilele trecute îi plăcuse să facă pe nora, azi părea îngrijorată. Ziua era cenușie, restaurantele pline, circulația potrivită. La amiază am intrat în cabina din strada Vaneau.

*

Doamna Mamă, după ce mușcă dinți"-un sandviș, scos pe jumătate din punga unsuroasă de hârt o, băgă totul în buzunarul paltonului, se ridică și, tu. uind-o pe portăreasă, o cumătră enormă care mă privea stăruitor, spuse:

— Te las, Mélanie. Dacă nu mă întorc deseară, îți telefonez.

În mașină, unde se așeză la spate, își luă din nou sandvișul și, cu o umilă lăcomie, își înfipse în el dinții de aur.

— Pun prinsoare că n-ați mâncat, spuse între două înghițituri.

Apoi fără întrerupere:

— Ai recunoscut-o pe Mélanie?

O clătinare ușoară a capului a făcut-o să înțeleagă că nu.

— E fata foștilor noștri arendași de la *Vergeraie*, preciză ea... E sora Madelenei, care a murit de curând de cancer, la Rouge-Sel. Mélanie avea o mansardă la etajul șapte. De când i s-a măritat fata, mă lasă să stau acolo ori de câte ori vin la Paris. E central. Pot să telefonez din cabina ei. Pot să-mi fierb un ou... ce vrei? Hotelul ar fi prea scump pentru mine: nu sunt bogată, trebuie să fiu socotită cu banii.

Madeleine, mica mea căprioară pe care o răsturnasem la cincisprezece ani sub cedrul creților, devenise la douăzeci și cinci de ani o arendașă zdravănă

într-o fermă din vecini... A murit? Nu, nu știam. Cât despre Mélanie, se pare că a rămas o craoneză cu multă dragoste pentru ținutul ei, plină de respect față de Doamna, pe care o servea cu nostalgia trecutului. Oare nu-mi spusese la telefon „Domnul Jean”, ca acum treizeci de ani, când umbla cu picioarele goale în saboti? Așadar complezența servilă mai există încă? Văzându-mi mutra ostilă, mama nu mai înțelegea nimic de data asta. Cum ar fi putut bănuși că rămășițele acestor privilegii pe mine mă umileau, în timp ce pe ea o măguleau. Crezând fără îndoială că nu-mi place cum administrează averea, mă lăsă să străbat trei străzi înainte de a încerca să spună ceva.

— Tatăl tău avea dificultăți bănești încă în perioada dintre cele două războaie. Așa că eu, acum, îți poți închipui. Și-ți dai seama ce chef am să mă las jefuită de Marcel sub pretextul că ață t tu cât și Fred sunteți și voi moștenitorii mei și că luând-o eu, averea Pluvignec riscă până la urmă să vă revină vouă...

Bun, dă-i înainte! Nu ăsta era consemnul? Una e să-ți vie de-a gata, și alta e să cauți să câștigi pe drept. Ce lecție bună pentru Bertille, care nu mă credea întotdeauna! Dar, se cuvenea să fiu trist. Ea continuă:

— Biata Mamă! Era prea bătrână ca să renunțe la prejudecățile ei. Și de altfel Marcel pândea...

Apoi, n-am mai auzit decât zgomotul motorului și, deodată, retrovizorul îmi oferi un spectacol edificator: Doamna Rezeau, după ce luase o pastilă de mentă, sugând-o într-o singură parte a gurii, își scosese mătăniile și, numărându-le hotărât cu degetul mare, fără ca mâna să-i tremure, își mișca în tăcere buzele. Răsplătind răul cu binele, se ruga pentru moartă.

*

Étoile, Maillot, Défense, Malmaison. După o jumătate de oră am ajuns. Cu toată aglomerația de blocuri mari, cenușii, ticsite cu slujbași până la etajul treizeci, și cu tot prețul ridicat pe metru pătrat, cartierul mai rezistă, purtând pecetea secolului XIX.

Majoritatea vilelor datează din acea epocă discretă,

în care, cu fațadele dând spre parcuri, nu ofereau nimic ochilor pofticioși și trecătorilor, ținuti la distanță de zidurile înalte, acoperite cu cPoburi, ascunse sub perdele de verdeață. La grosimea zidului în fața căruia frânasem, poarta cu ferestruică era deschisă, lăsând să treacă o femeie tânără cu o valiză mare în mină.

— Ce este? Ce duce? făcu Doamna Mamă, ridicându-se deodată. Am întrebat: era infirmiera de gardă care se grăbea spre alți muribunzi. Dar Doamna Rezeau apucase să și treacă pragul. Aruncă o privire care păru să se îmblânzească o clipă spre peluză, spre umbrare, spre micile alei cu nisipul fin unde o plimbaseră pe vremuri ghetuțele înalte, strânse cu șireturi, ale domnișoarei Pluvignec și, mergând drept spre casă, se împiedică de primele trepte. Rămăsesem puțin în urmă, în umbra copacilor, cu Bertille care îmi șopti: E grozav! privind la fațada încărcată în stil victorian. Auzii:

— Domnul Marcel vă însoțește? Doamna Pluvignec mi-a recomandat să...

Și imediat, în chip de răspuns, un răcnet:

— Poftim?

Șofer, dar și expresie a respectabilității, am înțeles imediat utilitatea mea. Cel mai tare nu putea decât să-l intimideze pe celălalt. Nu a durat mult. Înainte de deschiderea testamentului, și prin drept natural, flica defunctei se simțea fără îndoială ia ea acasă, iar domnișoara de companie, mandatară a cadavrului, stătea prost. Întâlnire providențială, care întârzia cunoașterea moștenitorului privilegiat! Am apărut eu. A apărut Bertille. Numărul era de partea noastră și mama păru mai îmbărbătată, în stare în sfârșit să înfrunte ultimele dorințe ale mamei ei — singura ființă de pe lume, după câte știam, pe care nu a putut-o niciodată învârti cum a vrut. Cât privește menajera, se dădea de ceasul morții.

— Dar, doamnă, îndrăzni să spună, am dispoziții...

Împotriva prostiei, ca ajutor prețios e reputația! Diavolul, în persoana mea, trecu prin fața acestei fete bătrâne, aspră, uscată, scorțoasă din cap până-n picioare.

Apoi nevasta diavolului care bombănea: „Toate ca toate, dar mie mi-e foame”. Era suficient să trimită cerberul să vadă de rufe, dar mamei i s-a făcut frică:

— Eu sunt acum, domnișoară, cea care dă dispoziții, tipă ea, și încep prin a-ți cere să părăsești casa imediat. Nu mai ai ce căuta aici. Notarul îți va plăti ce ți se cuvine.

În timp ce fata bătrână se îndepărta jignită, tot pipăindu-și cruciulița de la gât, mama o zări pe slujnica Anna, cu boneta ei din Auray pe cap, ținându-se după ea. Dar a doua înfruntare nu mai avu loc. Anna, sclavă Pluvignec provenind din vechiul fief al senatorului de Morbihan, optă pentru fiica decedatei. Surâsul ei de altfel spunea multe despre relațiile sale cu învinsa.

— Biata Doamnă e în camera albastră, spuse. Va fi pusă în sicriu peste o oră. Nu vă mai arăt drumul, doamnă Paule, îl știți și singură.

*

Ușa dublă cu geamuri din vestibul se deschide larg, iar cortegiul funerar înaintează pe covorul gros de pe scară, fixat cu vergele de aramă. Mi se șoptește: *Dacă te-ai vedea fratele tău, ar face gălbinare!* Nu-ncape îndoială că prezența mea aici va fi socotită drept o favoare ce mi s-a acordat și nu ca un serviciu pe care-l fac. Dar iată palierul luminat de licărul blând al vitrinelor unde sunt îngrămădite niște vechituri în stil burghez 1900, mici statuete din bronz, din sulfură, porțelanuri de Saxa, și, larg deschisă, camera albastră.

În jurul patului cu coloane și perdele prisosesc rămășițele unui trecut înstărit, din care cu adevărat n-au mai ținut decât lucrurile tari: oglinzi, lemn, metal, în timp ce s-au ros și s-au rărit mochetele cu flori și draperiile cu ciucuri. Nici în pat n-a rămas aproape nimic: e ceva intermediar între un fel de mumie indiană și un măr renet la sfârșitul sezonului. Se văd mai ales mâinile.

— Cum! zice orfana. I-au lăsat mătaniile cu îngeri!

Între degetele moartei, într-adevăr e înfășurat pe jumătate un șirag de mătânii de fildeș cu montură de aur, fiecare bob reprezentând un căpșor de îngeraș în timp ce

în loc de Cristos, sculptorul, de un sadism naiv, a răstignit pe cruce un Iisus copil. E o piesă rară și Doamna Rezeau nu ezită. Dintre degetele înțepenite, sustrage obiectul, bob cu bob, îl bagă în geanta ei, de unde scoate în schimb propriile ei mătănii, dintre cele mai obișnuite, din sâmburi de măslin, amintind sufletelor pioase chinurile de pe Muntele Măslinilor. Unde mai pui că erau și binecuvântate — ceea ce despre celelalte rămânea de văzut, și erau calde încă de rugăciunile făcute.

— Oh! exclamă Bertille în spatele meu.

Doamna Rezeau, care n-o auzise, luă o ramură de rozmarin din vasul de pe noptieră și, cu un aer grav, o scutură de trei ori în aer, ceea ce făcu să cadă câteva picături de apă pe cearșaful tivit cu dantelă. Se întoarse spre mine, apoi se răzgândi, gând, ndu-se cu siguranță la relațiile mele cu bunica, sau poate mai degrabă la relațiile mele cu cerul. Și puse la loc rozmarinul.

Deodată trage perdelele patului și izolând-o astfel decent pe moartă, se repede drept la dulap. Îl deschide, dă la o parte două vrafuri de rufe și, sub al treilea, găsește ce căuta: un plic eu mențiunea „acesta este testamentul meu”, care nici măcar nu era lipit. Îl rupe totuși, nerăbdătoare. Flutură hârtia cu un text destul de scurt, scris frumos de mină, caligrafiat ca la mănăstire cu cerneală albastră pe hârtia timbrată. Citește, se crispează și strigă:

— Ah, ticăloșii!

Și crac, crac, rupe testamentul în două, în patru, în opt.

*

Nu-mi închipuiam că va merge atât de departe! Iat-o cum gâfâie de furie, călcând în picioare bucățile de hârtie. În fața noastră, Folcoche a înviat. Dar de data asta nu iau parte la joc, rămân simplu spectator. Dintr-o altă planetă o văd, o aud pe moștenitoare cum se-i, lăbușă.

— Marcel, legatar universal! îi lasă casa și tot ce e în ea înainte de data partajului. Eu n-am drept decât la rezerva legală. Și ce părere aveți de codicil? „Nu-mi

căutați bijuteriile: am dispus eu de ele”.

— Probabil că n-au mai rămas decât fleacuri, se auzi o voce.

E Anna, care se întorsese pe nesimțite și pare să facă haz de ceea ce se-ntâmplă. Precizează:

— Domnul Marcel a trecut pe aici cu câteva zile înainte de a pleca în călătorie. L-am văzut coborând cu un sipet mare. Eram în vestibul, și atunci, Doamna Pluvignec l-a chemat îndărăt să-i spună nu știu ce. A urcat lăsând sipetul pe un scaun... Erau pachete, nu unul, zece, douăzeci... l-am văzut cum le ducea: îmi spuneam: totuși exagerează, scoate totul, profită de faptul că Doamna e din ce în ce mai slabă de minte... Atunci m-am uitat puțin: sipetul era plin cu cutiuțe de bijuterii. Deschid una, dau de o piatră, zău dacă mint, mare cât unghia mea...

— Solitarul de zece carate! gemu Doamna Rezeau.

— Într-o altă cutie, era un colier, o brățară, o broșă cu pietre albastre...

— Garnitura de bal cu safire!

Mă țin să nu pufnesc în răs. Dar sunt chiar cu totul mântuit? Mâncând o pâine din bani muncii și nu primiți, știind bine că în afară de fierărie, casă și mobile (bunuri în stare să facă fericirea a douăzeci de familii care se chinuie să plătească ratele pentru două camere) n-a mai rămas mare lucru din imensa avere strânsă prin combinațiile bancherului Pluvignec la începutul veacului... simt că totuși ceva mă sâcăie: să fiu pe post de fraier în toată povestea asta, căci dacă fratele meu își îndreptățește jaful prin cei nouă copii ai săi, am și eu patru guri de hrănit!

— Domnișoara de companie s-a dus direct la notar să-l prevină de ceea ce se întâmplă, adăugă bretona. Și privind bucățile de hârtie împrăștiate pe jos, rosti:

— Știți că la notar se află copia testamentului.

Dar Doamna Mamă, dezlănțuită, nu mai poate fi oprită. Începe să scotocească scrinul, apoi dulapul cu rufe. Găsește un medalion uitat pe care-l ia, o camee pe care o bagă în buzunar, o bombonieră mică de aur pe care și-o însușește, repetând:

— De vreme ce el s-a ospătat din plin, am fi niște proști să nu culegem firimiturile!

Nicio speranță să putem merge să mâncăm ceva la bucătărie. Ne va târî din cameră în cameră, înhățând orice cu mâna-i hrăpăreață, fără să înceteze să tune și să fulgere împotriva nerecunoștinței și pungășiei oamenilor. A răgușit. Și chiar dacă joacă teatru, insistă asupra faptului că nu va avea nicio amintire, niciun portret al tatălui său. E exact ceea ce mi s-a întâmplat mie din pricina ei; dar se plânge în fața mea fără să clipească măcar. Clocotește de furie: mai puțin, cred, fiindcă a fost jecmănită, cât că a fost trasă pe sfoară. Felul cum pune mina pe un bibelou, ca să-l lase puțin mai încolo, cum răscolește totul în jurul? ei, arată că, aprigă cum e, îi vine greu să piardă averea, dar i se pare inadmisibil să piardă puterea.

Cea mai de necrezut va fi fără îndoială scena finală. La ora două telefonează notarul. Găsindu-mă la capătul firului, se arată mirat, dar fericit că în aceste împrejurări penibile sunt alături de Doamna Rezeau, atât de încercată, și mă roagă politicos să-i comunic clienței și prietenei sale, în caz că nu știe, că fiul ei Marcel moștenește casa.

La ora trei toți suntem înapoi în cameră pentru a asista la punerea în coșciug, la coborârea și așezarea sicriului în vestibul, la piciorul unei cruci de argint strălucind în penumbră, la lumina celor patru sfeșnice.

Când se face patru, slavă Domnului, luăm o ceașcă de ceai cu fursecuri, urmată de o nouă scotocire care ne face să descoperim într-un dulap în perete valori rusești, valorând greutatea hârtiei, cu toată desfășurarea a șase sute de acțiuni cu șase sute de vulturi imperiali. În sfârșit, pe la ora cinci un alt telefon: Marcel, sună de la Trinidad și, luându-mă drept un cioclu, îmi anunță întoarcerea sa cu avionul a doua zi și mă roagă să repet pex sonalului că în timpul absenței sale interzice oricui să se atingă de orice.

Deodată, recăpătându-și tot harțagul, Doamna Mamă se repede la argintăria pe care o bagă de-a valma într-o valiză. Apoi se bate cu palma peste frunte strigând: „Dantelele!” și se strecoară în spatele coșciugului ce

blochează pe jumătate ușa salonului. Se duce să ia dantelele de Calais și Irlanda, o adevărată minune pe cât se pare.

Noi, așteptăm în vestibul. Suntem sătui până peste cap. Am vrea să mergem acasă. Bertille – care se lămurise – bătea darabana cu unghiile... Dar iat-o pe Doamna Rezeau întorcându-se cu un balot făcut în grabă dintr-o perdea și care e atât de mare că nu-i mai lăsa loc să treacă. Își lungește gâtul. Plescăe enervată din limbă. Spune:

— Luați odată crucea. Mă împiedică... Și cum, uluiți, nu ne mișcăm niciunul, nici celălalt, ridică balotul în mână și, dintr-o aruncătură, îl zvârli la picioarele noastre peste coșciug.

După cum mărturisea chiar Bertille, testfil nu era încurajator, dar dat fiind că înmormântarea urma să aibă loc abia luni dimineață – nu fără oarecare ezitări, – am reținut-o pe Doamna Marnă pentru weekend. Nu-mi plăcuse că a folosit prilejul să ducă prada în portbagajul mașinii mele. Și mă nemulțumise și mai mult când a scos din maldărul de lucruri un serviciu complet de tacâmuri ca să i-l dea nevesti-mii. Mi-am dat seama la masă văzând farfuriile noastre încadrate de cuțite, linguri și furculițe, cu monograma Serol. Privirea șmecheră a mamei mele așteptând temenele contrasta cu aerul plouat al berișonei care nu îndrăznise să refuze. Am întors o clipă pe o parte și pe alta lingura mea Ludovic al XVI-lea (o copie reușită de la jum. latea secolului XIX), ca și cum voiam să-i găsesc marca, în clipa aceea un flash al Blandinei, care nu înceta să fotografieze momentele revederii, îmi immortaliză scrupulele. Doamna Rezeau, stând la dreapta mea, glăsui cu o mutră ușor jignită:

— Nu-ți fie teamă: nu-i nici imitați, nici marfă de duzină. Hai să zicem că, puțin cam târziu, asta-i cadoul meu de nuntă.

— Mulțumesc, mamă, bâiguii stingherit.

Tacâmurile fuseseră proaspăt frecate și mi se părea că supa are un pronunțat gust de praf de curățat.

*

Se pare că Doamna Rezeau nu se-ndoia că făcuse o impresie proastă la Reuil. Se ținea de-o parte. Nu părea ștearsă. Chiar când tăcea, prezența ei se făcea simțită. Nici nu se arăta îngrozită, în ciuda încălcării vechiului cod al bunelor maniere sub acoperișul meu liberal. Ochiul ei era mireu treaz, scrutând, judecând vremurile, silindu-se să nu vadă umerii încovoiați, coatele pe masă, farfuriile aplecate sau șterse de sos cu o bucată de pâine, în fața unor părinți care nu ziceau nimic. Trăgea cu urechea spre miază, spre Bertille, spre Salomé – trecută prin favoare în rândul adulților – încercând să nu ia în seamă copiii care vorbeau neîntrebați. Dar cum să te faci că nu auzi întrebările nevinovate ale lui Aubm.

— Ei, bunicuțo, mai vrei o tartă?

Un mic zâmb et de superioritate îi flutură pe buze, dar încuviință din cap cu atât mai mult cu cât tarta era de toată lauda și că o a doua porție respectabilă îi era pusă în farfurie. Ce să te legi de o necuviință dacă ea mergea în pas cu o masă gustoasă, o vădită bună înțelegere și cu încălzirea centrală? Din când în când se tolănea puțin în tihnă, destinsă, toropită și blajină, ațintind asupra plăcutei noastre cine niște ochi micșorați de pisică somnoroasă. Eu eram foarte neîncrezător. Dar Bertille se-nduioșase, la tabloul unei soacre careți amesteca plină de căință ceaiul de măcieș și nu te mai sătura să întrebe de soarta copiilor. La miezul nopții sfârși prin a o ierta, după un lung conciliabul în patul conjugal –:

— Să-i lăsăm și ei o șansă.

Bertille admitea că trebuia să ne luăm unele precauții. Sentimentul revanșei era însă mai puternic decât cel al unui pericol nesigur și venea mereu cu argumentul: oare n-am neglijat prea multă vreme interesul copiilor? Ne era îngăduit să respingem din orgoliu ocazia de a face din ei niște Rezeau nu mai răi decât alții, cu drepturi egale la moștenire? Temuta lor bunică era încă atât de primejdioasă încât să nu încercăm să o lăsăm să se înfunde singură în vârsta și zahariseala ei? Ca aproape

toate femeile, Bertille are o latură de cercetas. Își și închipuia că o s-o convertească... Frumoasă sarcină să preschimbi din demon în înger o nefericită a cărei nepăsare față de noi se trăgea cu siguranță din nepăsarea față de ea a propriei sale mame, agravată de prejudecăți învechite, de o dezamăgire sentimentală, de o căsătorie fără dragoste - care a dus la un fel de nevroză antifamilială; ceva ca o variantă a ariei toreadorului: „dacă eu nu te iubesc pe tine, dacă eu nu te iubesc pe tine, copiii tăi să se ferească de mine!”

*

Lucrul cel mai curios era că fără a recunoaște altceva decât *characterul meu imposibil*, făcând aluzii vagi la nenorocirile ei, beneficiind de faptul că o parte de adevăr e de ajuns pentru a acredita o poveste, mama era ea însăși interesată să dea cale liberă acestei explicații. Te alături repede la ceea ce te scuză și-ți îngăduie să salvezi aparențele. Chiar de a doua zi, doamna Rezeau se sili și mai mult să facă pe mâța blândă. Dar străduința ei era reală? Dacă felul său de a mușca dintr-un pateu, apoi de a înghiți cu entuziasm macaroanele ca o găină care trage de-o râmă trăda o poftă de mâncare până acum stăpânită, tot acest joc de încrețire a ridurilor, de chicoteli scurte, de ochi dați peste cap nu era oare mărturia unui alt gen de foame? Firește, în ciuda istoriei antice, eram departe de a crede că, în lipsa propi-ilor pui, lupoaica alăptase într-o zi pe un Romuâus sau pe o Romula. Dar mi se părea posibil să simtă pe undeva un regret.

Am beneficiat de altfel în duminica aceea de trei răgazuri pe care Doamna Rezeau le-a acceptat cu îngăduință. Primul a fost slujba de dimineață, unde nu s-a supărat că s-a dus singură. Al doilea, o invazie de tineri de la unsprezece la șase după-amiază a enervat-o cu siguranță; dar și de data asta s-a stăpânit. Era rândul copiilor să primească și, ca în fiecare lună, au năvălit Marc și Suzanne Machoux, Claire - ultima fată (dacă nu mă înșel) a lui Gilles Maxion, Louise Forut și nepotul său pletos André Forut, cu două fete neidentificate, Carmen,

prietena Blandinei, Gonzague, simpatia lui Salomé, Maria cea a lui Jeannet și alții, sosind, plecând care cum apuca, zgomotoși, simțindu-se ca la ei acasă, urcând prin camere, coborând pentru a goli frigiderul, apoi discoteca, și tropăind pe parchetul lună al lui Ber tille. Băteau din palme, fluierau, țineau ritmul dând din cap și din șolduri, și săreau cu atâta antren încât coapsele fetelor mele se vedeau până la despicătura ciorapilor. Bineînțeles că Doamna Mamă trebui să bată în retragere la bucătărie și să mănânce cu noi la botul calului, străduindu-se să nu pară mirată de calmul nostru. Când însă Salomé se lăsă sărutată pe «ură la plecare, de Gonzague, i se descleștară dinții:

— Sunt logodiți? întrebă.

— Știți, spuse Bertille, asta acum nu mai înseamnă mare lucru.

Doamna Mamă făcu o mutră cam lungă. Dar știu să-și înghită piinea amară. După ce tinerii dispărură, veni la cină bunica Darroux pentru a-și sărbători în familie cei 65 de ani. Întrevederea bunicelor, amândouă văduve, dar una de magistrat și cealaltă de cofetar, putea să iasă rău. De departe, și fără să se cunoască, se bârfiseră destul: cea dintâi bătându-și joc de prăvăliași, cealaltă de judecătorii înfundați până-n gât în rahat.

Dar ni s-a oferit un dublu număr de atracție, temperat la Doamna Rezeau de o rămășiță de mândrie, iar la Doamna Darroux de o ghidușă neîncredere.

— Sincer, doamnă, nu mi-aș fi închipuit că sunteți așa.

Cu ochi mici și gene rare, rotofeie ca o găscă ce se leagănă pe picioarele ei scurte, cu vocea găgăită din fundul gâtului, Doamna Darroux nu avea o ținută prea grozavă și o știa. Dar mai știa că de la naștere încoace ea urcase treptele ierarhiei sociale în timp ce Doamna Rezeau le coborâse. Deplânse îndelung împreună cu mama dările pe pământuri, dispariția dijmelor, a vânatului, a slugilor, că nu mai există lege și principii, și regretă morala în rochie lungă și mustăcioasa autoritate cazonă. De lucrurile

acestea nu se-ngrijise niciodată, dar îi păreau necesare acum ca să-i țină isonul Doamnei Rezeau și să vorbească cu ea pe picior de egalitate. Mai adăugă și mărirea patentelor în comerț, reducerea simțitoare a cotelor de beneficii și obrăznicia copiilor așa de mare încât, să vedeți, cunoștea părinți care în cazul unui kidnapping erau în stare să ceară bani de la răpitori ca să-și ia odraslele înapoi.

— Nu mă refer la ăștia, doamnă; ei sunt drăguți...

Făcură și puțină politică. Doamna Rezeau jucând rolul Casandrei, spuse că vai, Doamne, șandramaua asta în care nu se mai păstrează buna orânduială de pe vremea lui Ludovic al XV-lea va ține cât va trăi ea, și poate chiar cât alții mai tineri (făcu un gest spre Bertille) dar cu siguranță nu până la a treia generație (făcu un gest spre Salomé).

— Ei bine, ce vreți, va trebui ca într-o zi să se restabilească ordinea.

— Mă îngroziți, doamnă!

Mica burghezie de proveniență recentă, ținând să supraviețuiască, nu mai urma exemplul marei burghezii care de altfel avea o atitudine echivocă, deoarece Doamna Rezeau devenea bățăioasă ca să sondeze terenul și să vadă reacția mea. Eu însă ascultam politicos. Prostia burgheză are haz fie și numai pentru că se expune la ridicol. Ca și bucătăria, trebuie aerisită ca să iasă mirosul. Voiam să mă scol să mă mai dezmořesc când deodată doamnele, indignate de un afiș destul de deocheat de lângă podul Gournay, începură să deplângă marea sexploatare... uitându-se la fete. Aparent fără legătură, Doamna Rezeau continuă:

— De fapt, cine dracu' a dat fetelor ăștora prenume așa de ciudate? De ce Salomé — care a pus să i se taie capul lui Ioan Botezătorul? De ce Blandine — această martiră cu mațele scoase de o vacă lioneză?

— Eu am vrut, rosti Blandine.

— Îți bați joc de mine? spuse Doamna Rezeau.

— Nu, bunică, răspunse Salomé, și eu mi-am schimbat prenumele. De ce să fii obligat să porți un nume

pe care nu ți l-ai ales?

Am crezut că mama avea să spumege de îndrăzneala fetei, care-și sfida starea civilă, dar nici măcar n-a întrebat-o cum o cheamă cu adevărat.

— E dârză copila asta, șopti.

— Ca și tine, spuse Salomé.

Nimeni afară de mine nu-și dădu seama că se petrece ceva. Pleoapele zbârcite ale Doamnei Rezeau, care se lăsaseră o clipă peste ochii de un verde-tulbure, se ridicau încet dezvăluind o privire de smarald. Antrenată, din obișnuință, Salomé o tutuise, ca și pe bunica Darroux.

Vor fi două anunțuri mortuare. Al nostru nu exclude pe nimeni. *Doamna văduvă Paule Rezeau, Domnul și Doamna Ferdinand Rezeau, cu copiii, Domnul și Doamna Jean Rezeau și copiii, Domnul și Doamna Marcel Rezeau și copiii au durerea să...* Mi-a fost greu de altfel să-i strâng pe toți sub același steag, cum spunea mama. Dar am fost preveniți de un telefon al Annei, că Marcel, întors din Caraibe, și necunoscând textul nostru, a tipărit un altul unde nu figura decât Doamna văduvă și el: *Figaro îl reproduce în Carnetul la zi la rubrica „decese”*. Aceiași oameni au primit deci două variante de proză necrologică; înmormântarea promite să fie animată.

Va avea și haz. Când am sosit cu o întârziere de câteva minute, lângă ușa încadrată cu negru, dricul automobil era încărcat, coroanele agățate. Chiar în urma lui, Marcel, tot atât de țeapăn în costumul său gri cu cravată și banderolă neagră ca într-o uniformă, cu chipul tot atât de hotărât ca și la douăzeci de ani (parcă s-ar fi grimat ca să pară de patruzeci).

Solange, pe care o întâlнисem de trei sau patru ori în tinerețe și pe care acum trebuia să mă străduiesc s-o recunosc, într-atâta se uscaseră, vorbea încet cu domnișoara de companie. Arborând o tristețe reglementară, toți trei par îngrijorați, cu capul între umeri, ca și cum se așteaptă la un scandal monstru. Acesta era probabil motivul pentru care, temându-se de contaminare — sau ferindu-se de întrebări — Marcel nu și-a adus copiii. Nu și-a îngăduit să

cheme nici vecinii? Practic, nu erau mai mult de zece persoane ca să urmeze convoiul. Dar las pe noi. Din cinci mașini coborâram douăzeci. Ai mei, toți în păr, chiar și Jeannet, care obținuse o permisie. Nu i-am descurajat nici pe cei din neamul Darroux, darnici cu toții să se arate rude bune cu cei pe care până acum se făcuseră că nu-i cunosc. Erau bunica împreună cu cele două fete și cei doi gineri, fiul și nora ei, fără a pune la socoteală copiii, perechea Forut, cuplul Maxion, Gonzague. În fine, Melanie cu soțul ei, tinichigiu la Renault, ca să onoreze cortegiul... Bietul Marcel! Pleoapele în bternă se ridică îngrozite, și cum mama, plângăreață, trăgând de vâl și rezemându-se de mine, se apropie de el, îi șoptește:

— Bunica nu te-ar aproba!

— Vie, cu siguranță că nu! murmură Doamna Rezeau. Dar moartă trebuia să știe la ce să se aștepte.

Marcel mă cercetează cu privirea lui caracteristică, măsurându-mă de sus în jos. Nu-i nicio îndoială, frăția noastră merge cum poate: târâș, grăpiș. Jeannet îl salută militărește — ceea ce declanșează imediat la unchiul său o mișcare din bărbie spre subofițer. Dar cioclul înaintează, simplificând mult lucrurile: Salutările și prezentările nu-și mai au rostul.

— Vă rog, domnilor! spuse el, cu un gest de politețe servilă.

Marcel, ca și cum i se pune la îndoială prestigiul, face numaidecât doi pași înainte. El e marele legatar, el o îngroapă pe bunica. Nici vorbă că el trebuie să fie în fruntea cortegiului. Din păcate, în lipsa lui Fred, cel mai vârstnic sunt eu și n-am de gând să renunț la dreptul meu pentru un blid de linte, cu atât mai mult cu cât nici nu-mi place. Neexistând niciun cordon, primogenitura se așază la dreapta. Depășesc P.D.G.-ul care, consternat că ajunge în stânga, încetinește, caută să piardă puțin teren pentru a mă depăși la rândul său. Din păcate apare Jeannet din spate ca să se instaleze lângă mine: deviez discret și Cropette, ajungând în dreapta, se regăsește în jghebutul de piatră unde bătrânicile din ținut își duc cățeii să-și facă

nevoile. Până la urmă Aubin trece lângă fratele său. și al meu se resemnează. Rămâne în rândul doi, singur, cu prefăcută indiferență: țepos la păr și la fire ca un arici. Întorcând capul o secundă, o zăresc printre femei pe Solange care a renunțat și ea: stă în coada convoiului, ostentativ detașată.

Dar încercarea va fi de scurtă durată, surioară! Acest tropăit recules în spatele dricului, care pare că merge ca într-un film proiectat cu încetinitorul, nu ține decât pe un parcurs de trei sute de metri. Iată biserica drapată în negru, cu lacrimi argintii pictate pe falduri. Suflând în registrul grav, orga face să tremure apa stătută din agheasmatar și aerul închis al naosului unde, în mirosul puternic al stearinei topite care-i place lui Dumnezeu, se înalță o frumoasă pădure de luminări aprinse. *Nu-i înghesuială, dar e lume*, spunea tatăl meu când vorbea de o asistență din societatea aleasă. Acum chiar așa și e. Primarul, avocații și notarul familiei Pluvignec, directorul de la Credit Lyonnais, consilierul general sunt toți prezenți: nu atât ca s-o înmormânteze pe bunica, cât pe văduva senatorului, cealaltă jumătate a lui în fond, mai rezistentă ca prima. Îi înconjoară vreo cincizeci de necunoscuți, printre care bocitoarele uscate, ca de obicei: doamne bătrâne ce o vedeau plecând pe Contemporana lor în paradisul rentierelor, asigurându-se că vor ajunge și ele acolo prin rugăciunile, slujbele făcute și fondurile înscrise în pomelnic. O surprind pe una care, văzându-mă, îi dă cu cotul alteia.

Să trecem în banca noastră. Să nu ne mai batem joc. De la nonagenara culcată pe mătasea care capitonează sicriul, dus și împins sub draperia neagră a catafalcului, dețin un sfert din genele mele. Bunica mea Rezeau nu mi-a transmis mai mult și totuși moartea ei, atunci când aveam vreo zece ani, a fost pentru mine o catastrofă. Aceasta nu-mi ia nimic și n-aș avea de ce să mă laud. Anormalul rămâne anormal cu atât mai mult cu cât alde Pluvignec, care nu mi-au dat nici dragoste, nici avere, mi-au lăsat moștenire fizicul și caracterul lor. Ei vor supraviețui mult

pe picioarele mele... Mă auzi, bunico? Ori unde vei fi, nu te îndoi de neamul tău îndărătnic, obraznic, fără moarte, un moment irosit de excesul de bani apăsându-i sufletul, dar care va trăi prin mine, prin Aubin... Băiatul îmi suflă la ureche:

— Spune, mătuşa Solange e aia rotundă ca o bicicletă?

Apoi deodată, decepţionat totuşi:

— Babuşca e rece şi uscată ca iasca.

Îl fac să tacă, dar are dreptate. Poreclită în ajun Babuşca, pentru că după părerea lui Aubin ar fi trebuit ca bunica să trăiască în Siberia, altfel n-ar fi atât de rece faţă de noi... Babuşca, într-adevăr, e uscată ca iasca la propriu şi la figurat. Nu varsă nicio lacrimă dar e de o tristeţe de piatră care-i înfundă capul între umeri. Cei dinaintea ei n-o iubeau deloc şi golul se-ntinde deasupra aceleia care devenea cea mai apropiată clientă pentru actul de deces. Cei ce o urmează nu-i oferă nimic mai bun: nicio căldură, nicio consolare. Slujba morţilor a început. Dar pentru ea cu ce se deosebesc morţii de cei vii? Gura i se întredeschide încet ca şi cum duce lipsă de aer. O văd punându-şi mâna pe mâna Salomeii.

*

Va sta aşa prostită până la iertarea păcatelor. Dar va trebui să se scoale, să pornească în acelaşi convoi până la cimitir unde cercul va începe din nou...

După ce se dădu cu sfeştocul peste groapa deschisă, pe coşciugul coborât cu zgomote de ladă izbită şi lovit de pietricele la laţul frânghiilor, Marcel şi Solange, care s-au sfătuit un minut în umbra chiparoşilor, iau o hotărâre surprinzătoare. În loc să vitnă lângă noi - adică obligatoriu după noi - pentru condoleanţe, se pironesc de partea cealaltă a aleii: el stă cu spatele puţin încovoiat, cu un surâs trist şi binevoitor întipărit pe chip, eu urechea ciulită şi obrazul gata să primească îmbrăţişările prietenilor fideli.

Menajera se năpusteşte spre groapă.

— Nu merita una ca asta! hohoti în plâns, apoi e luată de braţe deschise, în timp ce e bătută uşor pe spate

de mâini înmănușate.

Consolează-te, flica mea! Doamna Pluvignec nu ne-a văzut; probabil nici n-a știut cât mai era în viață că lumea încetase să aparțină celor care, datorită unei bogății pioase, înțelegeau să aibă drept și asupra lumii de dincolo. Va fi avut totul: pământul, apoi cerul. Nu merita una ca asta, într-adevăr... între timp, menajera trece pe lângă noi fără să ne ia în seamă, dreaptă ca un i, peste care pălăria pune un accent circumflex: nu însă fără să tragă cu coada ochiului la ce? a ce se petrece în spatele ei. Vai, în urmă nu se află decât notarul, roșu, frământat de un îngrozitor proces de conștiință. Dacă eu nu am în ochii lui nicio importanță, nu tot așa mama, clienta sa. Ea își poate încredința interesele notarului de la Soledot care, prudent, se va grăbi în plus s-o facă să-și lase testamentul în mâini bune. Așa că, bietul om, se frânge în două. Face un pas în stânga, spre Doamna Mamă, se înclină debitându-și povestea, apoi se întoarce, face un pas în dreapta, spre Solange, care primește același omagiu. Topăind deodată, iată-l în fața mea, foarte respectuos, dar a și plecat ca să-l asigure pe Marcel de toată simpatia sa. Slavă Domnului, nu eram decât doi la dreapta, asta îl va scuti să i se nșepenească gâtul... Maestrul poate pleca, înclinându-se ușor în fața celor din rândul meu.

Dar cum lungimea mai mare a șirului meu impresionează asistența, soluția găsită de notar nu e adoptată în unanimitate. Arnaud și Baptiste, Primarul, Consilierul General nu îi ia deloc în seamă pe Solange și pe Marcel care, în mod instinctiv, se apropie, făcând uitarea necuviincioasă. Sfârșesc prin a sta înțepați, la un metru de noi, și rămân acolo imperturbabili, în timp ce trece alternativ șuvoiul condoleanțelor. Privirea lui Marcel în fața mea e ca un zid. Expresivă de altfel, ușor de descifrat: *Absent timp de douăzeci și patru de ani, nu mai ai naționalitatea Rezeau. Nu mai exiști. Ce cauți aici?* Sunt aproape de acord cu el. Mă reobișnuiesc greu. În sfârșit, iat-o pe Anna, bătrâna servitoare. Marcel îi întinde doar două degete, îi spune doar două cuvinte din vârful buzelor.

Apoi rostește:

— Fiindcă veni vorba, notarul va pune sigiliul pe casă la ora două. Să fii gata să pleci.

Adică o dă afară. Dar am și ripostat:

— Dacă nu ai unde să te duci, Anna, poți veni la noi, cel puțin provizoriu.

— Tot nu mai aveam de gând să mai lucrez, spuse Anna. Mă întorc în Aubray, la nepoții mei.

47

— Hai odată! spuse Solange care-l trage de braț pe soțul ei, tropăind pe pietriș.

Stăpânindu-se cu mai multă pricepere, știind că după sigilare inventariile devin neplăcute, dacă expertul de lângă el o ia prea în serios, Marcel ezită între ocară, dispreț, politețe. Dar peste o clipă surăde, se simte tare, va avea ultimul cuvânt:

— Ceremonia s-a sfârșit. Vă mulțumesc.

Dar și-a pus prea mult la încercare sobrietatea. La poarta cimitirului se apleacă puțin, ca și cum și-ar înăbuși un strănut. Oricât s-a ferit, noi l-am auzit cu toții, și într-o oarecare măsură e liniștitor... nu și-a putut stăpâni un hohot de râs.

Doamna Rezeau trebuind să asiste la aplicarea sigiliului, i-am lăsat mașina lui Bertille, care urma să o aducă la noi. Asta nu i-a fost de ajuns.

— Rămâi cu noi, Salomé? întrebă Babușca.

Salomé, care tocmai se pregătea să plece cu Gonzague, nu îndrăzni să refuze. Eu mă întorceam cu ceilalți copii în vechiul Renault gri al lui Baptiste Forut, care stă aproape de pod într-unul din blocurile-turn recent construite pe malul canalului. Eram în urmă cu lucrările, cei mici aveau de făcut lecții, iar Jeannet voia să dea o raită pe la Sporting.

Și acum, după trei ceasuri de citit, de corecturi, de mâzgălit semne și trimiteri sau deleaturi, aud clinchetul ceștilor... Se întorseseră. Ciripeau ca un stol de grauri al căror glas era întrecut de un croncănit de cioară.

— Cobori la ceai? strigă Blandine.

M-am dus în papuci, m-am oprit o clipă în fața ușii de sticlă. Bineînțeles, fără să miște un deget, mama se lăsa servită, și convingerea ei fermă că asta e în firea lucrurilor părea împărtășită...

— Bunică, o prăjitură? Bunică, puțin zahăr?

— Mamă, cacaua nu-i prea fierbinte?

Se-nvârteau în jurul ei, și Babușca, la drept vorbind prost pieptănată și probabil nespălată, dar extrem de mondenă, cu degetul mic în aer, sorbea înghițituri mici fără să înceteze să peroreze.

— Asta-i siguri Mă descotorosesc eu de notarul ăsta. Am să-l iau pe domnul Dibon, succesorul domnului Saint-Germain la Soledot. Îl voi căuta mâine. Am să vă rog să mă duceți diseară la trenul de opt.

Am deschis ușa. Abia întorcând capul, mama continuă:

— Să mi se propună să declar proprietatea la același preț ca la moartea tatii? Ca să evit cheltuielile de transfer! E o adevărată escrocherie... Două hectare la Reuil, la prețul de azi pe metrul pătrat, gândiți-vă! Acolo unde se află, toți antreprenorii vor da buzna. Și Solange care se fandosește spunând: Bunica ne-a pus să jurăm că vom păstra casa. Garantez că în doi ani au vândut totul”.

Era aici, în mijlocul *alor mei*, readucând pe tapet povestea cu banii în virtutea marilor principii și profitând de micile aranjamente care i-au preocupat întotdeauna pe *ai ei*. Iarăși m-a apucat teama, amestecată cu un fel de refuz de surghiunit, de repulsie față de tribul natal. În același timp mă ascultam gândind: *Noi, ne spetim ca să plătim ratele la casă. Cu o treime din acest teren care în mod normal ar fi trebuit să fie al nostru, noi...* La dracu’! Era molipsitor. Gustarea mea se compunea dintr-o bucată de carnembert bun și un pahar de vin roșu (de Burgundia, totuși). Era pusă pe măsuță și alături se găsea scaunul meu împletit... Nu ajunseseam în sapă de lemn. M-am așezat pe scaun. Doamna Rezeau vorbea întruna.

— Există proprietatea, n-ai ce-i face. Dar dacă parcul este evaluat la prețul său real, nu văd cum restul mi-ar

putea asigura rezerva legală. Ca să păstreze Reuil și ca să speculeze terenul va trebui să vândă *La Belle Angerie...* Cum, erai aici, ai terminat cu mângălelile?

— Ai terminat de scris? spuse Bertille ca un ecou.

A mângăli, a scrie, erau formule sănătoase, care mă scuteau de orice exaltare. Dar dacă a scrie te trimitea cu gândul la niște merite studioase, corespunzătoare a doua locuțiuni latine din paginile roz ale micului Larousse, *labor omnia vincit improbus*, de Virgil și *nulla dies sine Unea* de Pliniu, a mângăli conținea un verdict, probabil retroactiv, singurul în orice caz pe care mama îl va emite vreodată, lăsând tăcerii grija de a adăuga că un mijloc de trai este un mijloc de trai și că în atare caz trebuie să te înclini în fața adagiului: *abusus non tollit usum*.

— De altfel, Marcel a priceput foarte bine, adăugă Doamna Rezeau, va cădea la învoială. Știe că nu mă voi lăsa prădată.

— Camembertul era bun: n-o întrece nimeni pe Bertille în alegerea lui. Observam mica mea lume:

Blandine plictisită, Aubin făcând haz, Salomé atentă și Jeannet de-a dreptul ostil.

Ce trebuia să se întâmple, s-a întâmplat.

— Aveți așa multă nevoie de bani? întrebă Jeannet, cu o suviță blondă căzută pe ochii albaștri.

Uimirea o lăsă pe mama o clipă cu gura căscată:

— Întreabă-l pe tatăl tău cât îți trebuie ca să trăiești, replică ea sec. De altminteri, acești bani sunt și ai voștri.

Cel mai bun cântec! Când zici: *Ăștia-s gologanii mei*, nu impresionează pe nimeni. Pe când cuvintele: *Sunt banii copiilor mei*, ia te uită cum fac. din ea o victimă și-i atrag simpatia mulțimii care nu ține seama de condiția prealabilă: îi vor avea după mine).

— Jeannet e un pur, spune Salomé, cu ochii ei negri sclipind pe sub gene. Dar mănâncă, ce să mai vorbim, cât patru.

Bertille plescăi de două ori din limbă: semnul cunoscut și respectat de toți, pentru a face să înceteze în fața altora o discuție dăunătoare bunului renume al

familiei Réde (R.D. adică Rezeau-Daroux, după inițialele brodate punct în cruce pe șervețele.) Doamna Mamă savura momentul, descoperind prima slăbiciune a clanului: puțină simpatie ce exista între cei doi mai mari. Jeannet se sculă cu dinții încleștați.

— Îți seamănă leit băiatul ăsta! spuse Doamna Rezeau adresându-mi această sentință numai mie, atât de încet încât să fie auzită din stradă.

— Mă măguliți, spuse Jeannet de la ușă.

Bertille mă privi cu severitate. Fiul meu îmi aparține întotdeauna sută la sută când face o boacănă și eu sunt vinovat de ieșirile sale. Totuși Bertille n-avea de ce să se îngrijoreze. Pentru Gasandra un motiv de bârfă este aproape un motiv de satisfacție:

— Vezi ce ușor e să crești copii? E rândul tău, fiule, ai și tu plăcerea asta! Căci dacă podoabe ca tine erau o excepție pe vremuri, azi sunt regula.

Luă un aer compătimator:

— Nu-i chiar așa de simplu pentru tine, biata mea Bertille.

— Fac și eu ce pot, spuse interesata, cam repede.

Încruntând sprâncenele, o făcui pe nevastă-mea să se fâstâcească iar pe mama să jubileze.

— Jeannet va fi mai periculos decât tine, reluă ea. M-ai făcut să plătesc scump ofensa de a mi te fi supus, cândva. Dar fiul tău nu va fi un revcită, ci un militant. E felul lor astăzi de a se înrola.

Furia, sentimentul de a fi fost înfruntată, o făcea ca și altă dată să vorbească deschis, fără ocol. Ațâțată de tăcerea mea, de propria ei ieșire împotriva lui Jeannet, își dădu drumul cu totul:

— Știu ce gândești, haide! De fapt ești de aceeași părere ca și odrasla ta. Spui că sunt o interesată... Ei și? Da, sunt interesată. În viață n-am profitat de nimic și de nimeni. Chiar când îl diriguiau pe tatăl tău o făceam în numele principiilor și pretențiilor sale care se sprijineau pe dota mea. De când a murit, mă exploatează Marcel... M-am saturat. Acum am ajuns o bătrână doamnă nedemnă, care

vrea să profite de ce i-a mai rămas.

— Să-ți mai torn puțină cacao, mamă? rosti Bertille grăbit să potolească lucrurile.

— Cu plăcere!

Blandine, sărindu-i în ajutor, întindea farfuria cu prăjituri. Dar în momentul când buza vasului atinse ceașca, trosc, lui Bertille îi scăpă din mină cana, care căzu pe parchet și se sparse între cele două picioare ale Doamnei Rezeau, încălțate în pantofi negri lustruiți acum un an.

— Am făcut-o, spuse Bertille. Iar m-a apucat.

*

Își frecă podul palmei drepte, brăzdată printre linii de o cicatrice lungă, vânătă. Supărată, fără să judece, încearcă să se justifice în fața soacrei, care ședea cu tălpile într-o băltoacă cenușie.

— Scuzați-mă, așa mi se întâmplă de când cu accidentul. Uneori îmi amortește dintr-odată degetul mare.

Se oprește îngrozită, dar prea târziu. De altfel, dacă mama n-ar fi observat stinghereala ei, s-ar fi lămurit din jocul privirilor celor din jur. Despre ce scapă Bertille, nu vorbim niciodată.

— Ce accident? întrebă Doamna Rezeau cu o voce dulce.

Față de Salomé, Blandine, Auhin, nu se putea în niciun caz să mințim: ar fi însemnat să subliniem importanța faptului. Mai bine să spunem adevărul, fără alte precizări; și mai bine să-l spun eu:

— Bertille și-a fracturat rău mâna.

Tocmai atunci Jeannet intră pe ușă. Probabil că s-a gândit că mă pune într-o situație neplăcută și că era mai cuminte să-și așeze cele optzeci de kilograme pe un scaun în fața bunicii. A auzit și a încremenit. Dacă amintirile lui sunt nedeslușite, știe îngrozitor de limpede că a fost de față; Salomé nu-i mai puțin gravă, deși nu știe că de fapt și ea se afla acolo. Cât privește pe Bertille, în loc să se repeadă să ia o cârpă, ca să întrerupă scena, stă și își bălăbăne brațele. Mama s-a sculat, calcă sprintenă în

cacaua vărsată, sfărâmând cioburile de porțelan care trosnesc ca niște oase. O ia de mină pe Bertille și clatină din cap:

— Ei, dar ai avut noroc că ai păstrat-o!

Nu-i mai rămâne nicio îndoială: în loc de a îngroșa misterul, tăcerea noastră i-l dezvăluie. Cu siguranță că nu sesizează legătura dintre una și alta, dar putem să avem încredere în ea. Dacă această verigă a lanțului cedează, vor urma și altele. Discreția, respectul față de rănile tainice, nu-s genul ei. Își îndx-eaptă arătătorul spre Bertille. Ca să afle, dă totul pe față. Șoptește, fără să privească pe nimeni, cu aerul cuiva care nu acordă faptului nicio importanță:

— Erai în mașină când a murit prima soție a fiului meu? O cunoșteai?

Jeannet își strânge pumnii în buzunare. Dar pentru că nu mai poate să tacă, Bertille își recapătă sângele rece.

— Era verișoara mea, rostește.

*

De data asta, din nou pe picioarele ei, se duce să caute o cârpă. Lucrurile nu vor merge mai departe, dar seara va fi stricată de ceva dureros ca un abces care n-a spart. Bertille și cu mine vom face un efort lăudabil și evident ca să întreținem conversația. Încredințați amândoi că Doamna Mamă va pleca seara și lăsându-ne în seama mersului trenurilor, nu ne-am interesat decât pe la ora cinci. Am sunat prea târziu la Montparnasse. Trenul* fusese suprimat. Mai e, firește, încă unul pe la orele unsprezece, care sosește în plină noapte; dar toate locurile sunt reținute de delegații la Congresul național de floricultura. Doamna Mamă ar avea toate șansele să călătorească în picioare.

— Trebuie totuși să mă duc mâine dimineață la Dibon. Trebuie să ne grăbim! repetă cel puțin de trei ori interesata.

Ca să ajungă la această concluzie care nu pare să o întristeze:

— Uite ce e, dacă ai putea să te faci liber două zile,

cel mai simplu ar fi dacă m-ai duce tu. Măine seară ai dormi la *Belle Angerie* și te-ai întoarce miercuri.

Cum să refuzi? Vreau să spun: cum să lași momeala când deodată ai chef să muști din ea? Hotărât lucru, nu voi înceta să mă mir. Iată că tisele cu micile bace roșii, pajiștea mare al cărei șanț central este cu siguranță plin de broaște, giruetele ce-și prăjesc la soare frigările de vrăbii vii, apa stătută a iazului presărat cu nuferi, iată că toate astea mi se par nevinovate. Mi-ar plăcea să le revăd, în treacăt firește, în treacăt și eliberându-mă de doamna acelor meleaguri.

— Păcat de Jeannet, care pleacă iar la militarie, și de Bertille, prinsă cu școlarii, reia Doamna Mamă. Vor veni altă dată. Oricum putem să o luăm pe Salomé. Pe curând. Urc să mă odihnesc puțin. Voi coborî pentru cină.

*

Bertille mă privește într-un anumit fel. Tot așa și Salomé, în timp ce-și lustruiește unghiile de la mâna dreaptă cu palma mâinii stângi. Blandine își apasă degetul umezit pe firul fugit al ciorapului. În sfârșit, pașii grei ai mamei răsună prin tavan deasupra noastră și Jeannet se scoală și măsoară camera în lung și-n lat:

— Nu te mai recunosc, tată, spuse el. Mama ta taie și spânzură, hotărăște totul, și tu nu te-mpotrivești. Am fost niște caraghioși la cimitir. Vei fi privit acolo ca o vietate ciudată. Oricum, m-ar mira să-ți vrea binele, bătrâna.

— Jeannet! strigă Bertille.

— ...și dacă aș fi fost aici când a sosit, continuă Jeannet, aș fi împins-o repede înapoi în vaporeș.

Salomé s-a sculat la rândul ei atât de repede, încât i-au săltat sânii sub rochie. Protestează cu buzele proaspăt umezite cu vârful limbii:

— Cum s-o împingi fără voia noastră? Cu ce drept?

Argumentul e tare pentru atmosfera de la noi din casă. Jeannet schimbă ținta atacului.

— Nu sunt singurul care cred că s-a întors dracul! Nu mai putea face rău nimănui, se plictisea, a venit să ceară iertarea păcatelor... Îiaida de! Uite-te la povestea asta cu

unchiul Marcel: n-a făcut altceva decât să găsească alt țap ispășitor.

— Oricum, unchiul își merită soarta, i-a venit și lui rândul, spuse Blandine. Mie nu-mi pare rău că am cunoscut-o pe bunica. Cu siguranță că nu-i o sfântă, dar văd că ea e cea care a venit să ne caute.

— Mai degrabă asta mă deranjează, spuse Salomé. Cine trebuia să facă primul pas, ea sau noi?

— Oricum, înmormântarea a fost plină de haz, rosti. Aubin.

— Ca o înmormântare la noi în familie să fie plină de haz, îi aruncă Salomé, asta nu te îngrozește? Te vezi amuzându-te la înmormântarea tatii?

Înspăimântați, îl privesc toți pe tatăl căruia aceste priviri îi țin de cald. Dar Salomé oare nu m-a ales drept exemplu, în locul mamei ei, ca să nu se scandalizeze chiar ea închipuindu-și lucrul cel mai groaznic?

Cu tot cauciucul plesnit în timp ce străbăteam Le Mans, pe care Salomé, foarte pricepută în materie, m-a ajutat să-l schimb în timp ce mama ne potopea cu sfaturi regretând timpurile vechilor cricuri pline de unsoare neagră, care făcuseră dintr-odată mâini plebeie din frumoasele mâini ale Domnului Magistrat... cu toată invitația de a o lua din loc pentru micile curse ale văduvei sus-numitului pe trotuarele străzilor din Segré, cele mai comerciale și deci și cele mai aglomerate, pline de femei uluite, care dădeau din bărbie, și de bărbați mirați care salutau în doi timpi, adică ridicau puțin pălăria pentru Doamna Mamă și apoi, privindu-mă țință, și-o înfundau iute la loc cu răceală... Cu toată întrevederea cu Domnul Dibon care ne-a primit într-o casă excesiv de capitonată: uși, pereți și fotolii, ca și notarul însuși strâns în haine ca un salam, plin de taine și putând să mă observe, cu un ochi spre mama și altul pe sâni Saloméii, fără să înceteze însă să-și frece genunchiul și să reflecteze la evoluția neprevăzută a marilor familii... în ciuda crângului urâțit, cu gardul de nuiete în parte doborât de buldozere, cu ierburile împresurând din toate părțile ultimii copaci, cu

hangarele metalice care spurcau priveliștea datorită tablei ondulate dar afișau din băltoacă în băltoacă pe drumuri sau viroage triumful fermelor asupra castelelor... în ciuda aprecierilor castelanei de lângă mine la adresa porților răzlețe și proaspăt vopsite în alb care se deschideau spre alei greblate, spre șiruri de brazi, fiecare de câte doi metri cubi de lemn de construcție, ce lăsașu să se vadă acoperișurile de ardezie și fațadele Ludovic al XVI-lea fără nicio zgârietură:

— Evident! cu bursa neagră pe care au făcut-o alde Glamotte în timpul războiului...

Sau:

— Firește! Americanii au cumpărat-o de la Gontron, ruinat... în ciuda absenței, în apropierea castelului, a unei fermiere cunoscute și care clătinându-și cocul să împingă, precum odinioară, vaca în șanțul șoselei... Pe scurt, în ciuda impresiei de vechi pe care schimbarea o dă celor ce caută să se regăsească în ce a mai rămas din trecut, călătoria n-a fost rea.

— Barbelivienii țineau pe vremuri cinci bretone, zise mama la ultima cotitură a drumului. Alde Jobeau au opt normande și plantează tutun. Ai să vezi, hambarul a fost transformat în uscătorie.

Victoria fermelor pentru care s-a sacrificat totul! Peisajul era de nerecunoscut! Parcul dispăruse, cu excepția câtorva platani al căror lemn nu putea fi vândut. Nu mai era niciun gard, doar câteva împrejmuiri țărănești unde o bucată de șină urma un țăruș de castan sau un stâlp de ciment crăpat, întărit la voia întâmplării cu trei sau patru șiruri de sârmă ruginită. Marea pajiște înverzită, plină de bălegar, se oprea la temelia casei și nu se mai zăreau decât câteva poteci șerpuitoare, bătătorite de pași. Când am frânat pe iarbă, am văzut că mă aflam lângă ruinele fostei sere unde nu mai rămăsese niciun geam, afară decâteva cioburi strânse în colțul cadrului, amestecate cu numeroase mlădițe de glicină. Bucăți de ardezie și de tuf erau presărate la temelia zidurilor, toate crăpate, lăsând astfel să se ghicească starea lor precum și

cea a acoperişurilor năpădite de muşchi şi de licheni, cu unduiri suspecte ce arătau că grinzile sunt tot atât de putrede ca şi şipcile. Jaluzelelor zdrenţuite le lipseau jumătate din lame şi deasupra lor ferestruicile înconjurate de cărămizi coşcovite nu mai erau decât nişte găuri căscate unde se cuibăreau în voie vrăbiile.

— Ce vrei să fac? zise mama, prefăcându-se că se adresează Salomeii. Unchiul tău Marcel nu vrea să dea niciun ban pe reparaţii.

Apoi începu să strige cu mâinile pâlnie în direcţia râului Ommee:

— Fe... lix! Mar... the!

I-am văzut atunci pe fermierii care strângeau cu nişte greble mari de lemn frunzişul pentru staul. Bărbatul, fără să se urnească din loc, se mulţumi să ridice braţul. Femeia, durdulie, într-o bluză strâmtă, porni agale spre noi.

— Ea e Marthe Argier de la *Bertonnière*, explică mama.»

— Doamna a călătorit bine? Doamna vrea cheia? întrebă Marthe de la zece metri.

Cu toată prudenţa şi rezerva, ochii mici de purcică şi buzele bine răsfrânte arătau marea ei poftă să audă noutăţile:

— Ia te uită! E domnul Jean! exclamă ea. Când a plecat eram atâtica, dar îl ţin bine minte. Îi spuneam acuşica lui Felix: vorbeşti de lup şi lupul e la uşă. Şi drăguţa domnişoară, cine e?... Nu prea am timp. Veniţi, doamnă, să vă dau ce vă trebuie.

Familiaritatea tonului, o anumită delăsare a formei arătau limpede transformarea raporturilor între grajd şi salon. Dar trebuie să mai fi fost şi altceva la mijloc.

— Când plec, las totdeauna cheile la Marthe, zise Doamna Rezeau. Aşteptaţi-mă o clipă.

*

Clipa dură un sfert de oră. Erairuioarte mirat că mă aflam acolo, şi mai mult, că nu mă simţeam dezrădăcinat, dimpotrivă, revenit la aceste ruine şi jignit totodată că le aparţin, că-mi trag seva dintr-o realitate perimată şi

prăfuită, unde mă fascina totuși propria mea tinerețe. Amintiri, dulceturi zaharisite!

Încet, înconjur aripa din dreapta și dau în curtea interioară unde din grădina de flori de odinioară nu mai rămăsese decât un fel de stuf cu colilii lungi, în mijlocul unui pustiu lutos plin de găinaț prin care se plimbau vreo zece rase de găini. De departe, am putut-o zări pe Marthe Jobeau cum ieșea de la ea de-acasă cu un sac în spinare și intra la noi pe ușa din față, urmată de mama care ducea cu grijă în brațe una din marile cutii cubice de tablă albă, unde se țineau, la rece, zece straturi de prăjituri. Știam că cele două femei vor descuia ușile: cea a scării, a palierului, a vestibulului, pentru a ajunge în sfârșit la sfânta sfintelor: camera Doamnei. Salomé dârdâia, privea fără să-i vie să creadă șirurile de clădiri dărăpănate, turnulețele străpungând negura cenușie care începea să se lase peste pășuni.

— Cum de poate trăi aici? zise cu milă copila. Se vede limpede că e ruinată, că nu mai are nimic.

Pașii Marthei Jobeau tropăiau pe scară. Era mai bine să răspund în șoaptă:

— Dacă vorbești de venituri, draga mea, nu greșești, cu toate că bunica ta primește ceva bani de la fermă, în plus o jumătate de pensie de pe urma bunicului și câteva rente mici. Dar ai văzut trecând sacul și cutia de prăjituri pe care, de câte ori lipsește de-acasă, le încredințează fermierei, de teama unui incendiu. Închipuie-ți că în ele sunt câteva milioane în acțiuni și bijuterii de familie.

La urma urmei, de ce să acceptăm misterul? Fermiera ieșea în acea clipă din casă. Îmi frecai mâinile și o întrebai:

— Ei, comoara a fost pusă la loc? Putem urca, doamnă Marthe?

Un impuls de fidelitate, de cinste în păstrarea secretului, încleștă o clipă fălcile cumetrei Jobeau. Apoi ochii îi deveniră prietenoși, fără îndoială deoarece îi spusese „doamnă Marthe”. Începu să râdă.

— E o nebunie, domnule Jean. Stau și tremur de ce s-

ar întâmpla dacă arde casa: I-am zis de douăzeci de ori: sunt și bănci pe lumea asta. „Dar dacă-i pun la bancă, Marthe, îmi zice ea, și dacă mor, or să se împartă la toți. Vreau să le pot lăsa cui îmi place”. Adevărul însă e altul: le pipăie, le mângâie - hârtiile ei. Taie cupoanele unul câte unul... Asta-i umple timpul... Altceva ce i-a mai rămas? Doar taifasul după slujba de duminică și să stea de vorbă seara cu mine. Singura prietenă pe care se ducea s-o vadă la Segre, în zilele de târg, Doamna Lombert...

— Doamna Lombert? repetai, văzând cât de prost am fost că am descoperit atât de târziu o explicație așa de simplă.

— Da, doamna Lombert a plecat. Domnul Marcel nu mai vine pe aici. S-a supărat pe Doamna, fiindcă tăia copacii și... vindea mobila... Cât despre copii, ce să caute aici

Se opri un moment, șovăi, apoi urmă

59

— Odată, demult, Doamna a obținut-o pe Rose, cea mai mare, pentru cincisprezece zile. Sărmana fată! murea de plictiseală. Să mănânci „toate resturile și să ascuți mereu aceeași muzică: „stai dreaptă”... „trebuie să spui: da, bunică, mulțumesc, bunică”... După cinci zile ștregărița i-a șterpelit niște bani și a șters-o. Nici mie nu-mi place ca puștii mei să se învârtă pe la castel. Câteodată ea dorește să vie copiii și nu știe cum să-i ia, așa cum bărbații stau în fața mașinărilor când vor să vadă ce e înăuntru. Dar se plictisește repede, începe să drăcuiască și să țipe la ei. Odată a pus mâna pe unul și unde nu ți-l ciupește și-i răsucesce brațul. E adevărat că puștiul o făcuse capră bătrână, dar eu trebuia să-l cârlesc, nu ea.

— Ei, ce pălăvrăgești acolo? se auzi deodată vocea groasă a mamei, aplecată la fereastră.

— Spun tot! strigă Marthe, și către mine: o șterg, mă așteaptă Felix.

Dar nu făcu niciun pas și-mi șopti la ureche:

— Și totuși nu se obișnuiește cu singurătatea. De zece ani tot zice că se duce să vă vadă. Căuta un motiv... E

adevărat că domnul Marcel pune mâna pe moștenire?

M-am mulțumit să încuviințez din cap ridicând din umeri. Marthe însă nu zâmbi: pentru o țărăncă era o ușurință condamabilă să nu lupți pentru dreptul tău. Spuse cu tâlc:

— Să plângi după avere e mai puțin sigur decât să o câștigi cu sudoarea frunții.

Apoi deodată, cu simț practic:

— I Ați adus ceva de mâncare? pentru că Doamna, dacă o poștești, mănâncă pe săturate. Dar la ea acasă îți dă trei cartofi fierți... Și-ați luat insecticid pentru purici?

Și iar m-am mulțumit să-nclin capul: cunoșteam casa. Am intrat cu un pas hotărât.

*

Cunoscusem în tinerețea mea *La Belle Angerie*. destul de dărăpănată, decăderea ei nu putea decât să se accentueze. „Devine un labirint de caverne.

60

scria Doamna Lombert. Mama dumneavoastră nu mai ține deschisă decât camera ei”.

În umbra vestibulului unde lamele stricate ale jaluzelelor lăsau să pătrundă destulă lumină ca să vezi unde calci, înaintam pe dale desprinse, peste cârpe căzute pe jos care nu mai fuseseră ridicate, pe frunze moarte pe care fără îndoială vântul le împinsese pe sub ușă. În odaie nu mai exista aproape nicio mobilă, tapetele se făcuseră ferfeniță între tablourile atât de pătate de muște încât pictura nu se mai vedea.

— Sinistru, șopti Salomé, ghemuită lângă mine.

Am împins cu piciorul ușa sufrageriei care, ca și salonul unde dădea, era pe jumătate luminată de geamurile dinspre seră. Frumosul cămin smălțuit, lucrat de străbunicul pictor, rămăsese neatins. Dar pretutindeni plutea un ușor miros de putregai, gobelinurile de Aubusson atârnavu fâșii, fâșii, zugrăveala tavanului, lambriurile de lemn, imensa masă din mijloc cu picioare răsucite, bufetul Renaissance, servanta Ludovic XVI - cea veritabilă și perechea ei - o imitație, copiată în urma unui

partaj — totul era alburiiu, „acoperit de un strat subțire de mușgeai. Am trecut prin salonul cel mare și prin salonul mic, pe lame de parchet care abia se mai țineau: peste tot lipseau mobile, peste tot domnea aceeași umezeală pe cale să strice și ce mai rămăsese.

— Miroase prea urât, zise Salomé, după ce am intrat în birou. M-am săturat, deschid ferestrele.

— Dacă poți! Ferestrele sunt înțepenite și e mai greu pe urmă să le închizi la loc, rosti Doamna Rezeau.

Coborâse pe cealaltă scară și se așezase într-un colț pe un cușor de lemn. Ne aștepta nemișcată, ca o cucuvea obișnuită cu întunericul.

— De altfel odăile în care veți intra de aci înainte au lumină electrică. Am introdus-o în cinci camere.

Și întorcând comutatorul, aprinse lămpile. Lumina puțină, palidă, iradia dintr-un bec de 15 wați, pe o suprafață de treizeci de metri pătrați, care acum părea și mai pustie. Încăperea avea, ca odinioară, rafturi de jur-împrejur dar pe ele nu se mai afla nicio carte.

— A trebuit să vând biblioteca, zise Doamna Rezeau. Începuseră să o roadă viermii și șocrecii. Apoi pentru mine, știi, ce rost au cărțile, când am făcut o cataractă care a început să mă supere foarte tare... Vă conduc în camerele voastre.

Urcând, am observat un zid de cărămidă în stânga palierului; ca să simplifice, Doamna Rezeau a pus să de zidească intrările camerelor din capătul coridorului. Îmi oferi odaia Empire și Salomeii pe cea a Monseniorului, unde imediat ce intră, fata deschise fereastra, trântind obloanele. Un rând de cearșafuri mătăsoase ca răzătoarea erau pe paturi ca și fețele de pernă de-un alb tot așa de îndoielnic, fiind clătite în apa râului Ommée.

— Știți doar că aici n-am confortul vostru, spuse gazda. Vei găsi apă în cană, drăguță. Și lemne în coș. La ora șapte sună clopotul.

— Nu vă deranjați, zise Salomé, pregătesc eu masa de seară.

— Copila asta e un înger, grăi Doamna Rezeau.

Apoi dispăru, înghițită de coridorul nesfârșit, care ducea, pe lângă mansarde, spre cealaltă parte locuibilă a casei pe care și-o rezervase. Am urmat-o vreo zece metri ca să văd ce-a devenit vechiul meu bârlog, dar n-am mai găsit într-însul decât două grămezi de cartofi încolțiți, acoperiți cu firicele liliachii. Alături, în fosta Sacristie, o expoziție de mere renete și roșii răspândeau o mireasmă plăcută. Dar capela din turnuleț era închisă. Mă-ntorsei în odaia Empire, unde Salomé, folosind multe ziare și surcele, aprindea focul.

— Ce-o fi păzind maică-ta aici? zise ea. S-ar simți de o sută de ori mai bine într-o garsonieră încălzită la oraș, decât în acest castel jalnic.

— Bunicul tău ți-ar fi răspuns: Am fost aici încă de pe timpul lui Ludovic al XVI-lea. Rațiunea pare neînsemnată, dar pentru anumite ființe ea atârnă greu, ca o piatră de temelie. Jumătate de regiune mai e stăpânită de neamul ăsta de oameni.

— Începe să tragă, zise Salomé băgând în sobă un ultim *Courrier de l'Ouest*.

— Bine. Asta-i partea întâi. Acum să lăsăm să iasă muștele.

— Cum! exclamă îngrozită Salomé.

O luai în brațe:

— Orășeanco! nu știi că muștele părăsesc toamna câmpul și se strecoară în casele neîngrijite unde e tare bine să iernezi în spatele mobilelor? Dacă faci foc, căldura le trezește. Atunci partea a doua: intri, dai cu flytox, și ieși din cameră până își face efectul. După cină partea a treia: măhuri având grijă să nu calci în picioare prea multe muște. Am văzut odată cum s-a strâns o găleată plină. Dar cel puțin există șansa ca oaspetele să doarmă liniștit.

*

De câte ori n-am pregătit așa camerele pentru prietenii care veneau iarna sau când sosea din întâmplare primul notar, or baroana?

O jumătate de oră mai târziu, reluam vechiul scenariu: în camerele încălzite, unde cu un bâzâit infernal

zburau mii de muște, (*Musca domestica* împreună cu altele mari, albastre și chiar cu câțiva bărzăuni) întrebuințai jumătate de pompă de insecticid. Nu uita nici parchetele de unde săreau niște neliniștitoare puncte negre. După ce-am isprăvit, am coborât să o ajut pe Salomé, uluită de cât de prost era înzestrată gospodăria mamei, ca de altfel toate cele din partea locului:

— Cum poți trăi fără apă curentă? Totul e murdar. La bucătărie nu pot pune mâna pe nimic. Adu-mi trusa de camping.

I-am adus-o. La doi metri de dulapurile din perete pline de porțelanuri pe cât de fine pe atât de murdare, am cinat cu tacâmuri de aluminiu pe un colț de masă șters repede cu cârpa. Se lăsase noaptea. După ce ne dădu târcoale cu mica ei lampă de buzunar, mama avu câteva accese de tuse și se duse să se culce fără să mănânce, rugând-o pe Salomé să treacă pe la ea să-i spună noapte „bună. Pe la opt, urcarăm și noi să măturăm, să scuturăm cearșafurile, să curățăm mobilele acoperite de muște moarte sau care mai mișcau câte o aripă. Când am intrat la mama, sforăia cu gura deschisă sub lumina tremurătoare a veiozei, privită de ochiul sever al tatii care, cu toca-n cap și medaliile pe mantie, contempla de la înălțimea portretului său hanul afumat unde-i supraviețuia nevasta. Observai crucifixul de abanos cu un braț rupt și un agheasmatar gol deasupra noptierei unde lucea o legătură de chei. Am plecat în vârful degetelor. Salomé se culcă și adormi imediat. Puțin mai târziu, auzind-o pe mama că tușește din nou, am traversat culoarul în pijama.

— Tu ești? șopti.

M-am apropiat călăuzit de pata rotundă de lumină a lămpii mele de buzunar.

— Salomé să nu fie îngrijorată! Sufăr puțin de emfizem, zise ea. Dar spune-mi...

Se așezase-n pat privindu-mă cu un aer ciudat și repetă:

— Spune-mi... La 17 decembrie te-ai căsătorit cu Bertille, nu-i așa? Am găsit de curând data într-o scrisoare

de atunci.

Nu-mi rămânea decât să-i răspund printr-un da. Ea urmă în penumbră răsucindu-și şuvițele de păr:

— E curios, dar n-am făcut niciodată legătura. Credeam că trecuseră doi ani, în timp ce accidentul se petrecuse cu numai unsprezece luni înainte. Te-ai recăsătorit foarte repede.

— Era la mijloc Jeannet, răspunsei cu o voce cam prea răspicată.

Am plecat spunându-mi: Bine ți-a făcut! Nu trebuia să vii!

M-am vârât apoi în niște cearșafuri umede unde n-am fost în stare nici să adorm, nici să împiedic câteva muște mai rezistente care agonizau în zbor, f. e întuneric, să-mi cadă în cele din urmă pe obraz.

Ceea ce mă îngrozea cel mai mult, în legătură cu familia mea, era ridicolul. Să-ți spui în a doua jumătate a secolului XX că te tragi din acest amestec de nobili de țară reacționari și de înalți prelați, dintr-o serie întreagă de îmbuibăți acoperiți cu blazoane aurite, a căror valoare sentemeia pe evaluare, să-ți spui că ești nepotul unui deputat conservator a cărui etichetă după alegeri era prescurtată cu atâta prestanță în ziare (Ferdinand Rezeau, cons. 37489 voturi, ales), să-ți spui că în definitiv ești născut în coada lor, într-un fel de enclavă a secolului trecut... E într-adevăr descurajator.

De unde și fuga și ezităările mele de a reveni pe meleagurile natale, chiar și după atâta amar de vreme. Totuși ar trebui să fiu liniștit: toți sunt morți și îngropați, ei și sclavele lor. Capela conților de Soledot se află într-o stare jalnică; cele ale altor familii care posedau, doar ele patru, toate terenurile din parohie sunt părăsite. Jeannie și Simon, familia Argier și Perrault, grădinarul și paznicul domeniului, dorm toți în al treilea pătrar al cimitirului: locurile de veci, foarte vechi, le sunt presărate cu perlele căzute din coroanele lor ruginite. Îmi place, că nu departe de mormântul pretențios al maestrului Saint-Germain, cel al Madeleinei, încă proaspăt, nu-i acoperit decât de

crizanteme. Îmi place că mormântul tatălui meu, întâi îngropat la Segre (capela noastră era plină), apoi adus la Soledot de Marcel, nu oferă privirii decât o placă de marmură, reconstituită de altfel, cu această unică inscripție:

FAMILIA REZEAU.

Nicio floare pe ea.

Înainte de a pleca, am luat o pietricică rotundă și am pus-o pe un „i” clin „familia”. „Numai ce. e dur durează”, ziceau oamenii când tăiau jgheaburile de „granit. Tată, dacă mai ești pe undeva, iată: unul din fiii tăi a trecut pe aici.

Cobor pe drumul barajului. Două, trei capete se ȳtesc un moment deasupra gardurilor, când trec. Apoi loviturile de bici spintecând aerul dimineții și obișnuitele înjurături îmi dau de știre că au pornit caii. Niște tractoare duduie ici și colo, dar jurnalele1 - ogoarele mici - mai sunt arate cu cai, care lasă în urma lor balegă caldă, fumegândă, de-a lungul brazdelor.

s... Norii joși lunecă de la Segre spre Veru și, aplecați în aceeași direcție, foșnesc ploprii, cu ramurile de jos tăiate dar cu cele de sus pline de vâsc, ca niște inaccesibile podoabe ale pomului de Crăciun, unde mierlele s-au pus pe cleioase ospățuri de fructe albe. Și deodată sună clopotul...

1 Clopotul! Am auzit multe, dar sunetul acestuia l-aș recunoaște dintr-o mie. Am crezut că voi avea timpul să-mi fac plimbarea înainte ca femeile să se trezească. Am uitat că vechiul regim avea un orar mult mai grăbit și mai poruncitor decât al nostru: Doamna Rezeau, cu toate că n-avea de lucru, respecta la ora șase jumătate, unsprezece jumătate și iar șase jumătate după-amiaza, obiceiul de a lua masa după mersul soarelui.

Sărind taluzul, tai drumul peste câmp. Pășunea este bogată în acest sezon, fără mușchi, fără rogoz, și vacile pasc cu botul adânc vârat în iarbă, dându-și din când în când cu limba peste nări și legănându-și ugerile trandafirii și spatele cu pantalonașii nepătați. Bun fermier, Jobeau ăsta, deși câștigă foarte puțin. M-a zărit de mult dar

strângând tare coarnele plugului mecanic de culoare roșie, continuă să mușuroiască varza din grădina de zarzavat. Știu ce e important și el o știe la fel de bine: puterea a trecut de la proprietar la arendaș. Pământul, ca și femeile, nu aparține celui ce-l posedă ci celui ce-l pătrunde.

Al doilea sunet al clopotului se aude mai prelung.

Ajung în bucătărie unde miroase a lapte afumat.

j?

1 *Jurnal* - veche măsură pentru stabilirea suprafețelor, echivalentă cu cât putea ara un țăran într-o zi.

O văd pe Salomé agățându-se cu mâinile de frânghie și râzând în hohote:

— Dă-i drumul! zice mama care macină cafea. Dă-i drumul! întregul Soledot o să se întrebe cine este aici.

Ciufulită, cu picioarele goale în niște papuci soioși, înfășurată într-un capot cârpit și decolorat, se bucură, și chipul i se luminează între boarfe și zbârcituri. Slăbiciunea pentru Salomé devine din ce în ce mai evidentă. Pentru prima oară mă-ntreb: o fi vrut oare să aibă o fată?

— Îmi închipui că ai fost la cimitir, îmi spuse. Noi ne-am dus la Marthe, după lapte.

Râde privindu-și nepoata.

— La întoarcere, zice Salomé, am răsturnat oala. Ne-am întors să luăm alt litru...

Râde privindu-și bunica.

— ...laptele a dat în foc în timp ce noi priveam fotografii de acum treizeci de ani.

Hohotesc amândeuă, puse parcă la aceeași priză. Doamna Rezeau, a cărei zgârcenie trebuie să sufere, încheie vesel:

— Marthe a smântânit laptele. Nu mai are altul. Dar puștiul ei o-s-o ducă pe Salomé la Bertonnière... pe tine te-am chemat să știu ce program ai.

— Cum era prevăzut: luăm micul dejun și plecăm. Trebuie să fim la Paris cel târziu la ora două.

— Grăbește-te, pisicuțo!

S-auzi din gura Doamnei Rezeau o asemenea

exclamație! Ea însăși e atât de mirată, că-și trece limba peste dinți. Bunăvoința se revarsă din toată ființa ei. Îi mai strigă odată Salomeii, care se îndreaptă spre fermă:

— Cât stai acolo, spune-i Marthei să pregătească un coșuleț cu mere.

Dar cât mă vor costa merele? După felul ei de a o privi pe Salomé cum se depărtează, după surâsul ei care se prefăce încetul cu încetul într-o expresie gravă, am ghicit că mama a înțeles. Începe să-nvârtă din nou minerul vechii râșnițe de cafea, și, încercând să acopere zgomotul, strigă:

— Scuză-mă că te întreb iar. Am dreptul să știu. Îmi lipsea o dată: când s-a născut Salomé. Mi-a spus-o ea. Accidentul s-a petrecut în ianuarie, fata vine pe lume în luna în ai, tu te-nsoi cu mama ei în decembrie... a cui e Salome?

*

Un accident îl trăiești, retrăiești în câteva secunde, dar câteva secunde ciudat de lungi, care au alt ritm decât al pendulelor, atât în timpul nenorocirii cât și în amintire. Gabriel — fratele; lui Baptiste, — mă lăsase din amabilitate să trec la volan. Benzina se găsește încă greu; de aceea am condus puțin de la război încoace. Mașina aleargă aproape cu 100 de km pe șoseaua Malesherbes, între două șiruri de arbori plantați pe marginea taluzelor transformate în perie din cauza înghețului. El șade în dreapta mea, loc care-și va merita încă o dată numele de lecul mortului. În spatele lui se află soția mea Monique. În spatele meu, soția lui, Bertille, gravidă în luna a cincea. Jeannet doarme ghemuit între cele două verișoare. Și deodată, mașina își pierde stabilitatea și începe să derapeze.

— Nu frâna! strigă *prea târziu* Gabriel. O conductă rurală s-a spart și a acoperit șoseaua cu gheață. Mașina face un salt spre marginea drumului și se izbește de un platan pe care-l atinge pieziș. Nu se aude niciun strigăt. Izbitura însăși parcă s-a descompus într-o lungă strivire a tablei pe toată partea dreaptă, în timp ce se dezlănțuie o **p** oaie deasă de geam și cântă pe o singură, notă ascutită un obiect metalic ce zboară prin aer — bara de fixat bagajul pe

acoperișul mașinii, găsit ulterior la patruzeci de metri distanță-Asta-i tot. Sunt văduv. Bertille la fel. Cu brațul valid îl ține pe Jeannet pe care l-a ferit acoperindu-l cu trupul ei. Repetă înfricoșată:

— Am rămas singuri.

O aud, o văd în retrovizor așa cum văd și gudronul din fața mea punând peisajului o lungă panglică de doliu. Dar cu pieptul în parte sfărâmat, nu pot vorbi și de-abia îmi trag respirația. Vor trebui să spargă capota ca să ne scoată afară și să ne ducă de acolo, pe un frig pe care-l voi simți încă multă vreme. Ambulanța merge înaintea furgonului unde — pentru că am irânat, poate pentru că am frânat — vor fi închise două largi acoperite cu câte o pătură, și va fi ca un târg absurd, un schimb de parteneri între cei moi ți și cei vii. Nu puteam rămâne singuri. Există un copil de șase ani, un altul care trebuia să se nască; ceea ce lipsește iiecărui îi va fi redat de celălalt... A cui este Salomé? A destinului.

*

Îi explicam acest lucru de bine de rău femeii bătrâne care clătina din cap. de zece minute, pălind impresionată.

— Pe cât de mult se îndârjise să afle, pe atât părea să accepte calm destăinuirea. Filiație uterî. nă? Faptul nu-i nou în familie. Mama deține acum un secret periculos dar care o pune pe picior de egalitate cu Bertille. Cât despre Salomé, fără îndoială ea nu iese dezavantajată, ci adoptată.

— E bine ce-ai făcut, repetă Doamna Rezeau. E bine. Nu văd de ce-mi ascundeai aceste lucruri cu atâta grijă.

Dacă pentru. prima oară o aud aprobându-mă, mi-e teamă să nu mă fi înțeles greșit. Ce-o fi crezând? nu m-am simțit nici răspunzător, nici nu m-am socotit obligat să mă căsătoresc cu Bertille sau să-mi îndeplinesc datoria. Ne-am refugiat unul în celălalt, atât eu cât și ea.

— Fata știe? întreabă mama care în sfârșit mă privește în față.

— Bine-nțeles! E doar singura care se numește Forut.

Mamei i-a trebuit mult până să priceapă dar e prima oară când se ocupă de o problemă a mea, fără răutate

aparentă. Murmură:

— Voiam să spun, știe cum a murit tatăl ei?

— Da, dar fără să cunoască amănuntele.

Gestul vag de a mătura aerul care însoțește răspunsul meu spune multe. „Amănuntele” înseamnă responsabilitatea mea, de altfel discutabilă. Nu știu dacă e bine sau rău că Salomé nu le cunoaște. N-are însă de ce să se gândească la ele. Nu aveam de ce să-i răpim bucuria de a trăi, nici afecțiunea pe care o poartă aceluia care a crescut-o ca pe fiica lui (cu atât mai ușor, cu cât în afară de Baptiste nu mai există niciun Forut, cum pentru Jeannet nu mai există niciun Arbin)”.

Peste zece minute vine Salomé, mereu fără astâmpăr, poruncind cu atâta drăgălășenie că fiecare i se supune. Iar mama, privind-o, uită de ceașca ei de cacao aburindă. I-am cunoscut întotdeauna lăcomia: de bani, de putere, de respect. Dar tremurul buzelor vinete, privirea pofticioasă ațintită pe mișcarea vioaie a unui genunchi sau pe rotunjimea delicată a unui umăr exprimă o aviditate cu totul nouă. În momentul plecării, cerându-i neapărat nepoatei să-i tăgăduiască că va reveni, strecoară în mâna Salomeii o mică brățară. Apoi îmi face mie o propunere ademenitoare și nevinovată:

— De altfel, dacă vrei, aș putea să-ți închiriez o aripă. Modernizând-o, ați avea aici o locuință de vară.

Uf! eram iarăși acasă și-mi părea bine, după cele cincisprezece zile de întoarcere în trecut. Te împaci cu defectele tale dar mai puțin cu contradicțiile și cu nostalgiile. Dar sunt sigur că există trei feluri de oameni: cei ce se definesc prin ceea ce au, cei ce se definesc prin ceea ce sunt și cei ce se definesc prin ceea ce fac. Neavând nimic, nefiind nimic, neținând decât de al treilea verb, privind pe toți inspirații, înnoitorii sau dogmaticii cu un ochi clarvăzător de meșteșugar, n-am căutat niciodată în albul hârtiei sau al cearșafului decât să-mi văd de treabă și să-mi întemeiez o familie; de aceasta din urmă în diferite reprize și nu fără necazuri. Întâi, pentru a umple golul și pentru a-i nega lipsa. Apoi pentru a respecta regulile. Dar

un asemenea cod nu ține decât dacă refuzi cu încăpățănare ceea ce l-a produs. Mă temeam să nu-mi pierd integritatea. Acesta a fost de altfel primul lucru pe care i l-am mărturisit lui Bertille, la întoarcerea noastră:

— Nu văd de ce, îmi răspunse ea, aranjându-mi cravata. De multă vreme nu mai ești ceea ce crezi că ești.

f Am regăsit-o, ca întotdeauna, în plină activitate, bătând la mașina Underwood, în biroul meu. Bertille nu se aruncă nici în foc, nici la joc cum fac tinerii la douăzeci de ani. Îi plac buna înțelegere și confortul, satisfacții *cumpătate*, aproape minime, care par să vină de la sine, dar cer totuși din partea ei o atenție susținută. E zâna mașinilor: de spălat, de călcat, de tricotat, de cusut, amestecat, râșnit, suflat, bătut, ca și a celor de scris și fotocopiat; cunoaște toate butoanele, piesele de schimb, durata de funcționare, când și unde trebuie unse. Întotdeauna coafatăsu unghiile făcute, e în același timp gospodină, spăfătoreasă, bucătăreasă, educatoare, dactilografă, secretară, documentaristă, contabilă la domiciliu — deci fără cheltuieli și pierdere de timp, precum și fără leafă. Știe din fericire, cum să se facă ajutată de soț, băieți și fete, învățați aproape fără supărare să contribuie de bunăvoie la treburile casei.

După nenorocirea întâmplată, a organizat cu repeziciune o viață care putea fi trăită și și-a găsit un echilibru la care s-a adaptat și ai. meu. Robustă, dă dovadă de îngăduință, de bunăvoie și seriozitate și adesea chiar de umor. Să mai adăugăm că se ține bine: nu s-a îngrășat nici cu un: gram și: nu i-a ieșit niciun fir de păr aih. Sâni i-au rămas tari și așa îi simt încăușul palmei. Face bine dragoste: dar șoptind „îmi place” când te aștepți la „te iubesc”. E glorios aceeași în fiecare zi, ca și apa, despre care robinetele au uitat că o datorează minunii izvoarelor.

Constat. Prin aversiunea mamei, prin moartea Monicăi, m-aș fi găsit, de două -, ori rupt. de marile atașamente — cu excepția celui patern. — încât mă mulțumesc de acum înainte cu legăturile contractate. Am devenit și eu cotidian ca și curentul electric al lămpii. În

realitate, ca și în ficțiune, aventura mea este în primul rând genitrice: dinspre copii, dinspre personaje, cu toate primejdiile pe care le comportă la o anumită epocă atunci când unii contestând, alții fiind contestați, și unii și alții riscă să mă înșele pentru a treia oară. Dar ce importanță are? Ființele, chiar, dacă se trag din noi, nu sunt făcute pentru noi. Faptul că am existat se justifică prin rodul seminței mele.

*

Viața își reia cursul obișnuit. Timp de o săptămână, nici n-am primit, nici n-am trimis vreo știre la *Belle Angerie*. Dar parcă ne deochesea cineva. Lui Jeannet, în ultima lună de militărie, i s-a luat gradul și a fost băgat la zdup, după o ceartă cu căpitanul. Blandine zăcea în pat cu febră mare din cauza unei gripe zdravene, complicată cu o sinuzită frontală atât de rebelă încât a trebuit să i se pună tuburi în nas. Vântul se schimbase: era un ger uscat și, spărgând gheața micului bazin ca să scoată peștișorii roșii, Aubin și-a scrântit glezna. Doar Salome, ajutându-și cu zel mama la îngrijirea celor mici – cel puțin atunci când era acasă – era teafără și nevătămată. Dar acasă stătea din ce în ce mai puțin. Prietenul ei Gonzague apărea mereu în fața grilajului, cu mașina sa Triumph. De cele mai multe dați nu intra în casă. Claxona scurt de câteva ori sau se mulțumea să fluiera. Nu aveam nimic să-i reproșez acestui băiat foarte frumos, foarte la modă – chiar prea după părerea mea – părând să dispună de mulți bani – cam mulți după gustul meu; era fiul unuia dintre cei mai buni doctori din regiune, el însuși student în medicină. Degajarea și nepăsarea lui față de părinții fetei nu aveau nimic neobișnuit, nimic deosebit în aceste timpuri. N-aș fi putut spune lămurit ce mă supăra la el. Dar frumusețea Salomeii din ce în ce mai languroasă, mai cărnoasă, învăluită în parfumuri și mătăsurii șifonate, devenea aceea a unei femei. Vioara ei nu mai avea același sunet, nu mai cânta aceleași arii. Salomé ieșea mereu în oraș, spunând rar sau deloc unde se duce. Strecurându-mă la fereastră când se izbea porțița, o priveam cum pleacă, o priveam cum se

întoarce pe picioarele-i sprintăre sub fusta strâmtă și, la urma urmei ea mă îngrijora cel mai mult.

Înconjurată de cinci plozi și jumătate, doamna Sauteral-junior înaintează maiestuos cu pântecul rotunjit, îngustând trotuarul, și o silește să coboare pe Doamna Choxe, despre care se spune că-i la fel de pricepută la pat ca și la bucătărie. Aceasta din urmă duce ceea ce-i place cel mai mult să-și umple; coșul. Cum toți oamenii se cunosc pe chei, doamnele se salută privindu-se în dreptul buricului. Apoi fiecare pleacă mulțumită de sine, de burtica ei, una pentru ceea ce iese, alta pentru ceea ce intră. Și eu care fac în fiecare zi naveta pe chei, de la pod la pasarela de fier, dus și întors de trei ori, pentru a-mi păstra linia, n-aș putea să mă hotărâsc azi care din ele trebuie prețuită **m.**; i mult.

Sunt zile când te întrebi de ce lucrurile sunt atât de categorice, de ce cei ce se ocupă de alții sunt atât de puțin răsplătiți, de ce doamna Choxe să fie atât de proastă încât să invidieze virtuțile doamnei Sauteral. Sunt zile când ești sătul de familie până peste cap, zile când știi că afecțiunea este un drog; te stăpânește, te costă, nu te satisface niciodată pe deplin și totuși, când îți lipsește, începi să te frământă.

Adineaori coborâsem liniștit la micul dejun. Nici urmă de Aubin, care plecase la școală schiopătând. Nici urmă de Salomé, care s-a hotărât deodată să urmeze o școală de infirmiere (probabil pentru a-l seconda pe Gonzague, viitor medic). Bertille făcea curat cu aspiratorul în dormitor. Nu era la masă decât Blandine, semănând, din pricina tuburilor din nas, cu o morsă care are o voce de rățușcă. Imediat mi-a sărit în ochi un obiect căzut lângă scaunul Salomeii: o placă a cărei fațetă transparentă se lipea ca un sandviș de spatele unei hârtii de staniol și lăsa să se vadă, în 21 de alveole, niște pilule roz purtând fiecare dată unei zile a săptămânii. Și-au schimbat oare culoarea? După câte știam, ale lui Bertille erau albastre și avea grijă să nu le rățăcească prin casă, tot așa cum ținea ascunse pansamentele pentru ciclu. Am întins mâna să le

iau, șoptind pentru mine:

— Ia te uită! le-a uitat aici.

— Nu cred, fonfăi Blaiidine. Am văzut-o pe Salomé luând adineauri o pilulă. I-o îi căzut din poșetă.

— Asta-i bună!

Blandine m-a văzut cum plec trântind ușa. Bine mai arăți când deodată dovada că fiica ta mai mare are un amant îți este dată de cea mică, împreună cu binecuvântarea ei de fecioară atotștiutoare, care găsește firesc ca sora ei să se păzească! Bănuiai, desigur. Nu ești miop. Puritan nici atât. Ar fi o greșeală; ceea ce era bun pentru mine cu Madeleine, Emma, Paule și altele, când am fost tineri, n-a încetat să fie și pentru adolescenții de astăzi. Dintotdeauna animalul vertical nu visează decât să se culce. Numărul acestor hârjoane nu se schimbă niciodată și nu cred, ca pământul să se fi învâx-tit, din cauza asta, nici mai repede și nici mai încet... Totuși, noul stil mă șochează! Iată unul din subiectele unde am ocazia să verific cât de incompletă rămâne transformarea transfugilor ca mine, partizani ai unor reforme ale căror consecințe le suportă greu și amatori ele analize menite să-i jupoaie de vii. Ce să mai vorbim de această farmacopee, care, în principiu, nu se vinde minorilor fără consimțământul familiei și, luată pe gură, salvează pasiunile de urmările lor, așa cum aspirina face să-ți treacă durerea de cap. Ce să mai vorbim de acest lucru natural care pentru mine banalizează natura. Noi eram conștienți de piedicile și primejdiile dragostei. O secularizasem, desigur. Coborâsem de la sentimentul de sacralitate la cel al miracolului. Dar dacă restul n-a fost decât un decor, nu mă pot obișnui cu triumful funcției biologice.

— Poșta e pe birou, strigă pe geam Bertille.

Picioarele m-au dus din nou până la grilaj. Sub pași îmi scârțâie pietrișul până-n creier. Ce mai! Nu-mi prea place Gonzague, e adevărat. Dar tot atât de adevărat e că n-am niciun motiv.

— De ce râzi, întrebă Bertille care se-ndreaptă spre mine pe palier cu o scrisoare în mână.

Mi se pare greu de explicat. Mă gândeam la Saleme, în aceeași situație, dar ca fiică a tatălui meu la *Belle Angerie*. Ah! furie! Ah! disperare! ce de palme, ce de blesteme. Și arătătorul mânios îndreptat spre poarta cea mare pe care trebuia să iasă păcătoasa, acoperită de rușine, fără să ia cu ea nicio boarfă, niciun sfanț! Asta-i norocul nostru, al celor crescuți în timpul interdicțiilor, dar și cauza slabelor noastre reticențe: suntem ultimii născuți ai unei societăți severe și în același timp primii îngăduitori! Dar scoțând onoarea din triumghiul negru unde o înlocuiește igiena, n-am mers oare cam prea departe, cam prea repede în grija noastră de a fi înțelegători?

— A venit o carte poștală de la Jeannet — zice Bertille. Va fi eliberat pe 21. Am primit și o veste de la maică-ta. Citește: ceea ce propune e neașteptat.

Iau scrisoarea și o parcurg pe loc, așezat pe scara dinspre vechiul pod, care e împărțit în patru camere pentru copii. De la noutăți se trecea la vremurile de altă dată, menite să mă asedieze prin intermediul lui Bertille, pe care mama o presimte favorabilă planurilor ei:

„Așa cum prevedeam, draga mea, Marcel caută un cumpărător pentru *La Belle Angerie*. Cum știți, pe timpul când soțul meu trăia, domeniul a fost vândut în rentă viageră lui Guyarc de Kervadec, care l-a dat ca zestre lui Solange. Uzufructul de care beneficiaz îl am doar de la castel și mica fermă anexă. Este deci foarte lesne să dau *La Vergeraie* și *La Breionniere*, ferme excelente, cărora în plus le expiră curând contractul de arendare. Pot însă să scap mult mai greu de *La Belle Angerie*, locuită, în stare proastă și apărată de strigătele familiei. Mi s-a propus și până acum, discret, să răscumpăr proprietatea la un preț convenabil. Dar de ce eu? De ce nu soțul tău? Gândește-te. Am o idee pentru a ușura tranzacția. Voi fi la Paris pe 23 decembrie pentru inventar”.

Plicul ieftin, dintr-un pachet economicos de 25 de bucăți, a fost cumpărat la magazinul universal cu preț unic din Segre. Hârtia poartă antetul (șters) al tatălui meu:

Doamna Rezeau nu scrie probabil prea des, de vreme ce nu și-a epuizat încă stocul de pe vremuri. Bertille se așază alături de mine pe scară și în mod excepțional mă lasă să-mi trec degetele prin păr fără să protesteze. Murmură:

— Ai fost șocat de pilulele Salomeii. Și eu. E liberă. Dar, după cum ne înțelesesem, ne datora explicații. Cred însă că nu trebuie contrariată în acest moment și ezit să cer reuniunea unui consiliu de familie.

Și-a lăsat capul pe umărul meu și, din gura ei întredeschisă, umedă, un miros proaspăt de pastă de dinți învăluie întrebarea:

— Ce să-i răspund mamei tale?

Ultimele cuvinte au trecut din gură în gură. Nu are sub șorț decât brasiera. Mormăie puțin sub sărutare, uitându-se în jur deoarece Blandine nu-i departe. Să chibzuim. Tot ce s-a făcut la *Belle Angerie* a fost întotdeauna din voia stăpânilor, iar cei interesați n-au avut dreptul să spună niciun cuvânt... Excelentă ocazie acum! Îi dau cale liberă lui Bertille:

— Explică-i cum e la noi, convoacă-o aici pentru orice eventualitate, adăugând că vei pune propunerea ei pe ordinea de zi. Am putea profita cu acest prilej să-i adresăm o „afectuoasă întrebare” Salomeii.

Una din cele mai îngrozitoare amintiri din copilărie a fost ziua când prin intermediul Domnului Rezeau, în numele Doamnei Rezeau, ce trona lamijlocul mesei mari cu picioarele răsucite, ne-a fost dată legea: arbitrară, indiscutabilă, cerând de la noi în tăcere și teamă să ne supunem total, chiar cu o pioasă grațitudine față de dreptul divin. De la vârsta de zece până la cincisprezece ani, scena m-a făcut să visez, furios, la o republică a copiilor, retrasă pe Aventin¹, pentru a trata pe picior de egalitate cu Roma adulților. Trecut de partea cealaltă (fără voia mea: dictatul vârstei rămâne singurul incontestabil), încerc cea mai vie repulsie să dispun de cei tineri. Chiar dacă nu au suficient discernământ, au în schimb reacții legate de sentimentul autonomiei fizice: cel ce respiră pe cont propriu se sufocă repede în aerul altuia.

De unde, la mine acasă, am creat instituția Sfatului. Naivitate? Nu cred. Nu ajunge ca viața de familie să poată fi zilnic discutată de toți, fără să se țină seamă de diferența de înălțime (vorba ieșită din gura unui om mare izbește de sus urechea copilului, iar această unică gravitate falsifică relațiile dintre ei). În cazuri speciale, trebuie din când în când un decor, o solemnitate a puterii la zi, dând fiecăruia posibilitatea să apeleze la dreptul la cuvânt, și aceea de a se obișnui cu spiritul cetățenesc, adică la o dezbatere urnită de vot, apoi de supunere la legea majorității. Fără asentimentul tuturor nu se fac niciun fel de schimbări în casă, niciun fel de cumpărări de mobilă, sau cheltuieli pentru vacanță. Tot așa niciun fel de gestiune: e de neînchipuit ce puțin pretențioși pot fi copiii când stabilesc împreună cu tine declarația veniturilor. Cât

Una din cele șapte coline pe care e clădită Roma. În 494 î.e.n. plebea se revoltă împotriva patricienilor, o parte din ea retrăgându-se pe Aventin.

78

privește pedepsele, întotdeauna e rr. ai **b** ne să fie discutate, și dacă e posibil, consimțite: l-am văzut pe Jeannet care a votat singur să nu iasă în oraș cincisprezece zile din cauza unor note foarte proaste în carnet, în timp ce eu nu cerusem decât opt. E adevărat că abia împlinise doisprezece ani: după cinci ani de vot consultativ, acum vota pentru prima oară.

*

Iat-o pe Bertille la mijlocul mesei, între Aubin și Jeannet. Amândoi în trening roșu cu dungă albă. Eu în fața lor, între Blandine și Salomé, roșcata și bruna mea, una într-o rochie de tricou verde-deschis, cealaltă în pantaloni și bluză de satin negru, amândouă neavând ca trăsătură comună decât fardul. Bunica Daroux, gripată, nu stătea ca de obicei la un capăt al mesei. Dar Doamna Rezeau își ocupă locul... Venise! Cum plecase pentru inventariere, îmi telefonase de la Mélanie, cerându-mi să mă duc să o iau. Ne observa fără să zâmbească, exploratoare curioasă a obiceiurilor tribului:

— Crezi că sistemul tău dă rezultate mai bune decât autoritatea? spusese ea așezându-se. Dacă sunteți în minoritate, voi părinții, aplicați hotărârea?

Și totuși tresări când, după ce deschisese cartea familiei și notase pe cei prezenți, Blandine, „secretara ședinței” începuse să citească:

— Mai întâi o problemă sentimentală: Socotind că o fată de optsprezece ani hotărâște singură ce are de făcut, Mama o întreabă pe Salomé, care a avut încredere în Gonzague, de ce nu și-a prevenit părinții?

Cu fața puțin crispată dar plină de indulgentă, Doamna Rezeau o asculta pe Salomé care, mai la largul ei decât maică-mea, răspunse liniștită:

— Cred că v-am făcut să înțelegeți destul de limpede, iar în ce privește restul, am vrut să evit amănuntele. Í

— Dar, spuse încet Doamna Rezeau. tăcerea n-ar fi mai... Nu apucă să termine, căci frații și surorile declanșară un adevărat tir de barai:

— Iubirea, spuse Blandine, nu-i o boală care trebuie declarată în mod obligatoriu.

— Nu înțeleg, spuse Jeannet — o dată, și el de partea Saloméii — nu mă întrebați numele prietenelor mele. Preferați chiar să nu le știți. De ce atunci aveți o atitudine față de fată și o alta față de băiat?

— Nu crezi, replică Bertille, că riscul de a mări familia o privește cât de cât?

După o clipă de șovăială, se auzi deodată glasul lui Jeannet:

— Ei, dacă ne faci un frățior, vezi să ne previi printr-o scrisoare recomandată. Poate nu vom fi de acord.

Și imediat, profitând de efectul produs:

— Vezi bine că nu are sens.

Doamna Mamă rămăsese nemișcată. Era departe, refugiată în cine știe ce alte timpuri. Cu mî... a pâlnie la ureche, se făcea că aude prost. Între timp, Bertille și cu mine ne încrucișam privirile, ea făcându-mi semn că da, clipind din ochi. Da, să nu mai insistăm. Noi facem parte din generația de tranziție, ce se credea eliberată de

tabuuri, dar n-am putea, ca unii membri din cea nouă, să considerăm iubirea, denumită puțin înainte depravare, ca expresia însăși a inocenței și a libertății.

— Și tu tată, ce părere ai? spuse Blandine.

— Cred, făcui încet, că Salomé a vrut doar să ne menajeze. Nu trebuie să-i menajezi pe cei care te iubesc: se simt imediat dați la o parte.

— Ești îngrozitor! rosti Salomé cu lacrimi în ochi.

— Bine, spuse Bertille, să ne întoarcem la propunerea bunicii voastre. Trebuie răscumpărată *La Belle Angerie*?

*

Deodată, mama-și reveni. *Cu siguranță că nu mai e aceeași*, îmi spusese la telefon Paule: așa se dovedea din ce în ce mai mult. În ciuda unor prejudecăți solide, continua să nu aibă ochi decât pentru păcătoasă. Obișnuită să tot facă aluzii, accepta un colocviu unda un puști putea să-i spună părerea în față. cu brutalitate. Jeannet atacă hotărât:

— Trebuie mai întâi să știm în ce constă această răscumpărare. Suntem niște Rezeau *dezburgheziți*, care nu mai au chef să se reintegreze în castă. De accrd?

Nicio obiecție. Doamna Mamă frământa dublul șirag de perle, având o expresie *în doi peri* greu de tălmăcit.

— Or, *La Belle Angerie*, reluă Jeannet, rămâne simbolul a ceea ce noi refuzăm; și apoi maldărul de pietre e prea mare. Cunoașteți părerile mele în această privință. Se poate tolera proprietatea în limita teritoriului necesar oricărui animal: nouă ne trebuie o casă împrejmuită de o grădină. Dar dacă lotul de pământ se mărește, contrazice natura, și devine...

— Stop! Îl opri Aubin. Știm placa pe dinafară!

— Iată ce înseamnă bunele sentimente, Jeannet! spuse zeflemitoare Doamna Rezeau. Tatăl tău nu are avere, dar nu pare să o ducă prea greu. A avut un timp ceva dificultăți. Dar dacă el a mâncat câteodată răbdări prăjite, ție ți s-a prăjit doar carne macră... Vreau să precizez că maldărul de pietre nu costă nici pe jumătate cât o vilă pe

malul mării.

— Scuză-ne, mamă, spuse Bertille. Noi discutăm aici foarte deschis. Voi vorbi și eu tot așa, punând două întrebări: Avem într-adevăr dorința să răscumpărăm această proprietate? Avem oare posibilitatea?

— Și avem dreptul? adăugai.

— Cum asta, dreptul? spuse mama.

Trebuia să-i reamintim propriile ei trucuri.

— Scuză-mă, dar am fost și suntem trei frați. Unul singur a moștenit, cel ce vinde. Se poate considera asta drept o reparație și, în acest caz, Fred are și el un cuvânt de spus.

— Jeannet are cui să-i semene, reluă mama, dar într-o oarecare măsură ai dreptate. Fred îți va da binecuvântarea, sau mai degrabă ți-o va vinde.

— N-am terminat încă de plătit casa din Gournay, spuse Salomé. Cum să ne încărcăm cu alta?

Mișcându-și scaunul, Doamna Mamă se apropiase încetul cu încetul de ea:

— Porți brățara pe care ți-am dat-o* ce drăguț din partea ta, făcu ea. Îți voi spune îndată ceva, între patru ochi... Cum să plătiți? E foarte simplu. Pot face tatălui tău un avans din moștenire, din care n-are să-mi dea decât dobânzile, capitalul restituindu-i-se în mod automat la moartea mea. La urma urmei, pentru mine ar fi un plasament ca oricare altul.

— Să trecem peste dobândă și chiar peste cheltuielile de întreținere, spuse Jeannet. Dar o casă fără apă, fără instalații sanitare, fără încălzire, nu o vom putea locui decât modernizând, măcar o parte din ea. Și asta ar fi o cheltuială prea mare pentru noi...

— Obiecțiunea este întemeiată de data asta, spuse Doamna Rezeau. M-am gândit și la asta. Adaug suma la împrumut.

Dărnicia ascunde viclenia! Fobia mamei a fost totdeauna să spună că îi scad veniturile. Nici nu îmbunătățise, nici nu reparase *La Belle Angerie*, numai ca să nu se atingă de un anumit capital. Împrumutându-mă,

ar putea beneficia de restaurare fără să piardă un ban din rente. Ce harababură în capul ei! Trebuia salvată reședința familiei Rezeau: Marcel renunțând, Fred inexistent, nu mai rămâneam decât eu. Trebuia cu orice preț evitat un cumpărător străin, care să fie stăpânul, care n-ar tolera nici tăierea copacilor, nici afacerile cu anticarii. Poate mai trebuia și să ștergă trecutul cu buretele, să se elibereze de povara unei faime greu de purtat. În sfârșit, trebuia atrasă lumea: nu mai suporta singurătatea, nu-și mai suporta pedeapsa. Privirea ei concentrată o mărturisea îndeajuns: fără să-i știrbească finanțele, această ofertă – mascând o cerere – îi știrbea cel puțin orgoliul.

— Sunt pești în râu? se auzi deodată vocea ascuțită a lui Aubin.

Minunat copil, făcea o breșă în tăcerea gândurilor noastre!

— Da, sunt din belșug, spuse Doamna Rezeau. Miros a mâl, dar tatăl tău îmi șterpelea plase pline cu știuci, anghilii sau plevușcă.

— Plevușcă? repetă Aubin, foarte interesat, dar necunoscând dialectul craonez. I-am tradus:

— Pește mic, dacă vrei. Sunt mulți bibani. Cel mai bine îi prinzi cu lăcuste ca momeală, puse în fața nasului lor chiar la suprafață.

— Rămâi cu noi în noaptea de ajun, bunică? întrebă Salomé.

— Aveam de gând să petrec de una singură, oferindu-mi o masă la *Maâet Rouge*, spuse Doamna Rezeau, dar dacă mă invitați...

— Bineînțeles, spuse Bertille. Ce hotărâm?

Doamna Rezeau se făcu că se scoală, se așeză la loc, se ridică din nou sprijinindu-se pe umărul nepoatei sale și până la urmă se așeză iarăși, ofiând ca lipsită de puteri. Putui să constat încă o dată ce greu era să-ți dai seama în ce măsură era sinceră sau vicleană sau amândouă în același timp.

— Aș prefera să nu știu cine a spus da, și cine a spus nu, făcu ea. Votați prin ridicare de mână sau prin vot

secret?

— Regret, spuse Bertille, votăm cu buletine semnate, e mai cinstit. Cât privește votul prin ridicare de mână, am observat că brațele mari aveau prea multă influență asupra celor nehotărâți... Vrei să adaugi ceva, dragă?

— Da, voiam să spun că de fapt există două probleme. Prima pare să fie singura care s-a pus: să răscumpărăm *La Belle Angerie* cu toate greutățile ce le atrage după sine și interpretările ce se pot da. A doua se deduce din prima și se rezumă în nouă cuvinte: anulăm cei douăzeci și patru de ani de ruptură? A spune nu la una nu înseamnă că vrei să spui nu și la cealaltă. Mă voi abține.

— Mai degrabă ai fi împotrivă, nu? exclamă Jeannet.

— Ar fi mai degrabă pentru, spuse Doamna Rezeau. E felul lui de a-și liniști conștiința prefăcându-se că se supune de bunăvoie democrației familiale.

— am avut nicio surpriză. Un vot contra, al lui I \ Jeannet. Patru voturi pentru: al lui Bertille (un om are două picioare, o familie are doi ascendenți, îmi va spune ea după aceea), al Salomei și Blandinei (urmând o mamă hotărâtă mai degrabă decât un tată nehotărât), al lui Aubin (din simpatie pentru bibanii din Ommée). Un buletin alb: al meu. Doamna Rezeau: în a vrut să ia parte la vot:

— Eu iau hotărârile ;singură.

Nici n-am consemnat bine rezultatul în cartea familiei, că Doamna Rezeau a șters-o împreună cu Salomé, ducând-o pe friguroasa noastră pe promenada Ballu, în ciuda unui ger strașnic. În timp ce Jeannet, nemulțumit, se învârtea în jurul meu bombănind: *Oricum n-am să pun niciodată piciorul la Belle Angerie*. Le-am văzut discutând amândouă și făcând naveta braț la braț. De prisos să aud ca să înțeleg, și Salomé mi-a și confirmat peste o oră. Doamna Mamă insista:

— Chiar adevărat, fetița mea, nu-i cu putință să se obțină o cât de mică oficializare?

Era gata să se angajeze mult mai mult decât aș fi putut crede:

— Spune-i mai ales acestui băiat că nu ești săracă. La

nevoie voi face cele necesare.

Dădea înapoi în fața fetii sincere și calme care răspundea:

— Dar bine, bunico, lasă idoile învechite: Gonzague nu se poate căsători mai devreme de câțiva ani: nici nu pomenim de asta; ne iubim, ne iubim și asta-i tot...

În cele din urmă bătu în retragere:

— La urma urmei, la urma urmei...

Termină discuția simțindu-se foarte lașă și, reamintindu-și poate de o aventură de pe vremuri, se arătă față de acest copil aproape detașată de trecut și de principiile ei:

— La urma urmei, și eu vreau să profit de ce mi-a mai rămas. Profită și tu de începutul vieții tale. Totul trece atât de repede...

*

Totul trece așa de repede, într-adevăr: ea o știe din experiență: și eu la fel; Salomé o va afla în curând. Dar până atunci avem un răgaz: suntem aici în încăperea plină de ghirlande în care se răspândește mirosul curcanului umplut cu castane. Știu pe cineva care va fi luat pe nepregătite când, la miezul nopții, Bertille ne va lăsa să intrăm în sufragerie și va ridica cearșaful ce acoperă cadourile, aranjate pentru fiecare în mici grămezi pe servanță.

Noi oferim totul la 25 decembrie. Dar po Moș Crăciun, acest moșneag darnic cu chipul bunului Dumnezeu, care urmează gerontologie micului Iisus. I-am refuzat drept o minciună inutilă, ca și bradul care se usucă în fiecare cămin, timp de cincisprezece zile, și-și plânge acele pe parchet în numele celor trei milioane de frați tineri, vlăstarele pădurilor masacrate an de an pentru copiii noștri. Bertille centralizează cadourile date de fiecare, fiecăruia: chiar dacă nu oferă decât un creion, cei ce primesc se simt mult mai bine și se bucură mai mult când pot face și ei daruri.

Or, mamei, care în seara de Crăciun nu ne dădea decât o portocală, și care venise cu mâna goală, i s-a

pregătit teancul: cinci pachete învelite în hârtie de cadouri, legate în formă de cruce cu o fundă mare. N-a văzut niciodată atâtea daruri: părinții ei, ca și tatăl meu, erau mai degrabă strânși la mână. Cu toate zbârciturile ei, face pe fetița răsfățată. Desface cu răbdare nodurile cu vârful unghiilor. Despache –, tează fără să rupă hârtia. Scoate chițăituri de șoarece descoperind o cutie cu bomboane de mentă (Aubin), o lizeuză cumpărată în tovărășie de fete, în ironie – o savonieră (Jeannet), o râșniță de cafea electrică destinată să înlocuiască unealta arhaică (Bertille) și, în sfârșit, în semn de provocare sau simbolic, un mic măslin de argint cu șase ramuri împodobite de cele șase medalioane cu pozele noastre: toate strânse în grabă la sfârșitul după-aniiezii, când am știut că rămâne.

— Mulțumesc, repetă, mulțumesc, copiii mei. E încântată. Dar și oarecum vexată. E o chestie de obraz. Merge de colo-colo în camera împodobită de Jeannet, căruia, venindu-i rândul să găsească tema de decorație, a apelat la globuri de dimensiuni diferite, înjghebând un sistem planetar în jurul lustrei, astru central acoperit de protuberanțe luminoase din plastic roz. Ea se oprește sub un sputnic pornit în direcția lui Jupiter, de-a lungul unui fir dublu... Dar deodată, iată-ne rămași în întuneric. Jeannet a stins lumina iar sputnicul, cu semnale luminoase intermitente, zboară spre cornișă. Revine, pleacă din nou. Admirăm până ne saturăm. Se aprinde lumina. Doamna Mamă nu și-a schimbat locul, dar și-a schimbat expresia. Înaintează maiestuos spre noru-sa:

— Mă scuzi, Bertille, nu prevăzusem nimic. Fiul meu mi-a făcut o faimă justificată de altfel: sunt foarte zgârcită.

Și-a trecut cele două mâini în spatele gâtului și trage. Se aude un ușor declic: și iată că și-a desprins șiragul dublu de perle albe, gri, negre, roz, amestecate: bijuterie deosebită, bijuterie de valoare, singura rămasă de la bunica Rezeau:

— Păcat să strici orzul pe găște, îți va sta mai bine ție, fata mea.

Și iată la gâtul lui Bertille, înlemnită, două sute de pietre fine culese din adâncul mărilor calde, unde uneori rechinul vine să-l sfâșie pe pescuitorul de perle. Doamna Rezeau respiră ușurată. Doamna Rezeau triumfă. Își va regreta colierul până la moarte. Dar a făcut față; va putea astfel să mănânce, să bea iar apoi să sforăie ca un tăietor de lemne, în camera de oaspeți, în timp ce în culcușul nostru, Bertille și cu mine vom comenta cele petrecute în timpul zilei, iar pe nesimțite, înfruntând un vânt rece ce duce departe larma cârciumii, Jeannet în puloverul cu guler întors sub haina de piele, și Salomé, înfodolită în haina de blană ieftină pe care a găsit-o printre cadouri, o vor șterge unul după altul spre dragostea lor.

Pe la orele patru, mi s-a părut că aud pași pe pietriș, apoi scârțâitul ușii în fundul curții unde adăpostisem remorca de camping. Pe jumătate adormit, m-am și gândit naivul de mine: butelia de butan a radiatorului e goală: vor îngheța. De fapt Salomé, ușor de recunoscut după țacănitul tocurilor cui, s-a întors la ora șase, iar Jeannet, ale cărui optzeci de kile fac să vibreze balustrada, la ora șapte. Când au coborât amândoi la masă, pe la douăsprezece și jumătate, avertizați de al doilea clopoțel, căscău unul mai tare decât celălalt arătându-și dinții albi și, cu ochii umflați și fața răvășită, se întindeau alene încoace și încolo cu mișcări de pisică răsfățată.

— Bine mai arătați, n-am ce zice, îi apostrofă Blandine.

— Poate că nu-s în stare să fac o cursă de cinci mii de metri, **r.** răspunse el. Dar asta n-o să mă împiedice să mă duc cu barca la Lagny împreună cu Gonzague. 1

— Merg și eu! strigă Aubin.

— Și eu? protestă Blandine.

— Nu, spune Jeannet, curentul e prea puternic, și nu vă văd trăgând la vâsle la o barcă de cinci. O luăm pe cea cu motor.

E adevărat că Gonzague, căruia tatăl său nu-i refuză nimic, are și o barcă de două locuri cu motor exterior: de câteva zile e chiar legată de pontonul nostru, alături de

vulgara noastră barcă cu vâsle, plată, revopsită în verde-deschis de către copii, care au moștenit slăbiciunea mea pentru apa dulce. Salome îi aruncă fratelui ei o privire grăitoare: dacă vreau, pe tine te va lăsa Gonzague de căruță. Dar întrebă:

— Bunica Rezeau nu-i aici?

— Nu, spuse Bertille, a plecat dis-de-dimineață. La Longpont, la unchiul vostru Fred.

Se pare că-i foarte greu de găsit afară de duminică sau în zilele de sărbătoare. Pentru că tatăl tău îl cere, dorește să aibă imediat acordul lui. Nici pe el nu l-a văzut de douăzeci și patru de ani. Dar asta nu pare s-o îngrijoreze: are adresa lui, cea de la birou: știe totul despre el ca și despre noi.

— Măcar să știi, dacă nu poți stăpâni: tot e ceva, spune Jeannet. Cât de mult trebuie să ne fi spionat!

— Bine, hai la masă! rostește Bertille care pare enervată de această înverșunare.

Dar de-abia ne-am așezat, că sună telefonul. De obicei, o las pe Bertille sau pe unul dintre copii să răspundă. Bine inspirat, trec în birou și ridic receptorul.

— Alo! Dumneavoastră sunteți Domnul Rezeau? nu fiul... tatăl?

Declar, puțin îngrijorat că sunt tatăl: vocea mi-e necunoscută și începutul convorbirii pare ciudat.

— N-aș putea să vă dau nici numele, nici adresa mea. Tot ce pot să vă spun e că Gonzague are necazuri. Din fericire, aveam numărul dumneavoastră...

Vocea acum pronunță răspicat:

— Nu păstrați nimic de la el.

Apoi necunoscutul închide. Aud tonul. Să nu intrăm în panică: poate avem de-a face cu o glumă proastă. Mă gândesc uitându-mă pe fereastră. Afară e foarte frig, sub bolta albastră a cerului. Iarba e acoperită cu promoroacă. Apa din bazin îngheață, cu toate că Jeannet și Aubin au făcut cu schimbul ca să dea aer peștișorilor roșii. Soarele din înaltul cerului face gheața sfărâmată să ardă parcă în flăcări, adevărat cărbune alb al gerului. Ce fel de necazuri

poate avea un student la medicină? Gândul te duce imediat la serviciile pe care le poate aduce unor prieteni la ananghie. Dar nu-i decât în anul trei, e lipsit cu siguranță de experiență și n-aș fi fost sfătuit cu atâta insistență să nu păstrez nimic aici din ceea ce-i aparține. Chiar dacă e unicul fiu al unui medic al cărui cabinet merge bine, Gonzague prea se arată risipitor. De nenumărate ori copiii, ai căror bani de buzunar sunt limitați, mi-au mărturisit că-i deranja când îl vedeau cum plătește pentru toată lumea. Cum își poate permite atâtea cheltuieli: costumele, mașina Triumph, barca?... Nu păstrați nimic. Oare tocmai barca o îi aceea...?

Răsfoiesc repede cartea de telefon, găsesc numărul și chem Lagny. Dar așa cum m-am temut, răspunde o bandă de magnetofon. Doctorul Flormontin lipsește până la 26 decembrie. În caz de urgență adresați-vă medicului de gardă, doctorul Alacoquet la Noisy. Dacă doriți să lăsați vorbă ceva, aveți treizeci de secunde. Vorbiți... Mai bine tac: nu-i momentul să fiu înregistrat pe banda magnetică pe care mâine doctorul Flormontin po, ale că n-o s-o asculta singur.

— Ei, te așteptăm. Ce se întâmplă? întrebă Bertille, apărută în pragul ușii.

— Începeți fără mine. Mă întorc. Am puțină treabă, doar cinci minute.

— În zi de Crăciun... protestează Bertille.

În spatele ei îl văd pe Aubin că se apropie. Ca și cum aș vrea să mă scarpin, îmi ating nara cu vârful arătătorului. E vechiul semnal de alarmă care între frați, la *Belle Angerie*, însemna: *Atenție mărită!* S-a schimbat doar sensul. Pentru noi, părinții, acum înseamnă: niciun cuvânt copiilor.

*

Mi-am luat binoclul, am planul meu, voi face un înconjur prin port și voi cerceta locul de pe cealaltă parte a malului. Care e pericolul? Oare nu-i mai mare primejdia — pentru noi — să devii complice la un știu ce, încercând s-o eviți pentru alții? Din nou mă cuprinde o furie surdă bine

cunoscută de toți tații de familie: terții sunt cei care, de nouă ori din zece, ne antrenează în aventura lor, și imprudența copiilor, atât de puțin grijulii în ce privește faptele ca și relațiile lor, mărește ghinionul.

Am trecut de-a lungul pontonului aproape fără să întorc capul. De ambele părți stau doi pescari care pe vremea asta dau într-adevăr dovadă de străduință, dar care amândoi pot fi cu totul altceva. Pot fi chiar din tabere opuse. Curiozitatea îmi alungă supărarea, îmi închipui că unul dintre ei supraveghează barca; cu motorul acoperit, iat-o că se leagănă lângă barca mea. Îmi închipui că celălalt îl supraveghează pe primul, gata să sară la el, clacă acesta își manifestă interesul. Eu, de fapt, supervizez totul.

Realitatea e mai simplă și mă voi convinge îndată ce, trecând podul, voi ajunge în față, acolo unde malul se înalță cu un metru și, acoperit de copaci și. tufișe, este presărat cu mici porturi particulare care constituie tot atâtea puncte de observație camuflate. Binoclul intră în funcțiune. Stranie plăcere să vezi iară să fii văzut, să sari de departe până în fața oamenilor! Am făcut-o de sute de ori în vacanță, dar în detrimentul unor tipi ca din cărțile poștale, a femeilor ieșind din apă, a cuplurilor suprapuse în iarbă, pe scurt, a unor anonimi, pe care neutralitatea din timpul vacanței îi face să uite că omul este un vânător. Nicio îndoială, băieții noștri sunt complici la pescuitul în apă tulbure, dar la prinsul peștelui cu undița sunt pescari ocazionali. Unul n-are mai mult de douăzeci și celălalt de douăzeci și cinci de ani, sunt probabil studenți nu prea pricepuți în acest trafic clacă mă iau după cât le e de frică. Nu îndrăznesc să se apropie de-a binelea; o fac punând binișor un picior înaintea altuia. Dârdâi, clar nu voi avea mult de așteptat. Și lor le e frig: din când în când bat talpa sau își suflă în mâini.

Și iată! În timp ce cel din stânga se întoarce făcându-se că schimbă momeala, cel din dreapta își fixează undița pieziș pe o furcă de lemn și se strecoară pe platformă. Scoțând un clește de sub haina de blană, taie lanțul la

nivelul inelului de acostare și sare în barcă. Aceasta o ia în derivă pe lângă mal. E limpede că tânărul nu are cheia de contact și, așezat în față, se mulțumește să profite de curent folosind vâsla de siguranță pentru a putea merge drept. Complicele la rândul său o șterge fără să mai strângă undițele. În momentul când barca a dispărut în aval pe după un arc de pod, sare pe bicicleta cu motor și pleacă. Nu ne mai îndoim că „necazurile” lui Gonzague sunt reale, iar natura lor începe să se precizeze. Oricum băiatul este un ins de speță proastă: s-a adăpostit la noi fără rușine și nu-i nevoie să fii profet ca să ghicești că barca lui are fund dublu sau un container etanș lipit acolo ca o remoră.⁴ Dar cum! Asemenea povești se întâmplă altora! Nu cad pe capul unui tată care și-a crescut liber copiii, firește, dar i-a supravegheat îndeaproape, făcându-i să simtă căldura căminului. În timp ce mă întorc grăbit, mă cuprinde iar furia. Și-mi inspiră niște gânduri demne: *Ticălosul! Și ps deasupra s-a mai și culcat cu fata mea! Pentru nimic în lume...* Merg mai departe. Izbucnesc într-un râs stingherit, ca al oamenilor care o iau razna și care-și dau deodată seama că e cazul să-și bată urgent joc de ei înșiși. Frumoase gânduri așternute *pe hârtie de un tată!* Dacă *individul ar fi luat-o cu cununie, ar fi fost și mai rău.*

Traversând din nou podul, am zărit barca ce continua să coboare spre Neuilly-sur-Marne. Călătorie sprâncenată! Că s-au ferit de mine sau că acționează după alte indicații, tipii ăștia m-au scutit de o bătaie de cap. Mai rămâne o problemă destul de neplăcută: cea a Salomeii.

— Hei! strigă cineva în spatele meu. Hei! așteap tămă.

*

Doamna Mamă coborâse tocmai din autobuzul 113 C, în place de TEglise, și mergea făcându-mi semne mari cu brațul. Asta mai lipsea! Speram să am timp să o pun la curent pe Bertiâle, să stau de vorbă cu Salomé, să examinez situația înainte de întoarcerea ei. E aproape imposibil să nu-i spun ce s-a întâmplat. După cele aflate

azi, venind în completarea celor de ieri, va avea o părere grozavă despre noi. Și mai ales, guralivă cum e, nu se va stăpâni să nu-i povestească fermierei, care-și va face o plăcere cornentând lucrurile în tot ținutul.

— M-am dus, să văd pe-ai noștri, spuse Doamna Mamă, ajungându-mă în fața cofetăriei din colțul promenadei Ballu. E la dracu-n praznic! Autobuz, metrou, autobuz, nu se mai termina odată.

S-a oprit ca să-și tragă sufletul.

— Trebuia să iei un taxi, spusei.

— Un taxi... știi că ești bine! reia mama reprobatoare. În line, lucrul capital e că Fred primește. În schimbul unui mic bacșiș, bineînțeles, pe care-l vom adăuga la capital.

Trece repede peste asta și continuă:

— Nu părea prea mirat că m-am dus să-l văd, dar îți mărturisesc că m-aș fi lipsit cu plăcere. Fred era între două pahare. Nu are nici cincizeci de ani și arată ele șazeци, gras, chel, cu totul îndobitocit. Tipa nu-i rău: gângureș te politicos, pare curajoasă, ai putea s-o găsești chiar destul de drăguță. Dar nu știu ce-a făcut, CO-a dres, dar puștiul e creț, buzat, mult mai negru ca ea. Nu mai spun nimic de cocioabă... Am văzut sute de astea când tatăl tău era judecător în Guadelupa. E ca o barcă a armatei coloniale, clar fără soldați.

Nu-i prima oară că surprind în gura mamei un ton voluptuos, atunci când vorbește despre decălerea alor săi. Ai zice că-și dă dreptate, că savurează această pedeapsă personală, corolar al unei condamnări generale. Că totul merge prost, nu-i o dovadă că totul mergea mai bine, pe vremuri?

— Dar ce cauți în stradă? Nu sunteți la masă? Mie, ce-i drept, îmi convine. Mă simțeam prost ca soția ta să fie nevoită să mă servească separat.

— Ne va servi pe amândoi. Nici eu n-am putut lua masa.

Pentru că-i plac nenorocirile, să i-o servesc caldă. Să continuăm.

— Nimeni nu știe încă nimic acasă. Salomeii i se întâmplă o poveste urâtă.

— Salomeii! cum așa? exclamă ea apucându-mă de braț.

— Să intrăm într-o cafenea. E prea frig să vorbim afară, și înainte de a ajunge acasă aş vrea să am părerea ta.

Împing ușa. O instalez pe terasa acoperită și cu pereți de sticlă, cu vederea spre Marna, în fața unui gin-tonic, de care nu se va atinge. Îi povestesc totul.

*

Și ceea ce-i spun e nimica toată pe lângă ce mă face să aflui despre ea fără să-și dea seama.

Îmi ziceam: are o slăbiciune pentru Salomé, așa cum a avut pentru Marcel. Dar, ca și pentru el, pornirea asta nu merge prea departe: rămâne în fașă; se amestecă cu grija de a-și face, dacă nu un complice, cel puțin un aliat binevoitor.

Îmi spuneam: ceea ce o mai atrage la Salomé e și ce a sfârșit prin a mă sili să-i mărturisesc pe seama fetei; situația o bucură, deoarece corespunde refuzului secret, disprețului față de familie, pe care dictatura ei de altfel a istovit-o. Sunt departe de adevăr. M-am înșelat amarnic. Doamna Rezeau încearcă în zadar să braveze:

— Ei, e rândul tău acum să ai necazuri cu copiii!

Dar s-a învinețit la față și deodată se sufocă, bâlbâie:

— Mi-ți-tiea! Biata copilă... a nenorocit-o!

Își vine repede în fire și mă dojenește:

— Nu puteai să bagi de seamă cu cine are de-a face?

Apoi, cum îi spuneam că voi sta de vorbă cu Salomé, protestează și nu ezită să se contrazică.

— Cu siguranță că nu știe nimic. Scutește-o de un șoc. La urma* urmei, bănuiești, dar n-ai nicio dovadă că Gonzague a fost arestat și nici măcar că e vinovat. Ce-ai să câștigi dacă forțezi lucrurile! N-ai decât s-o previi pe Bertiâle, asta-i de ajuns. În rest, ne facem că nu știm nimic și așteptăm.

A tăcea, a se ascunde, nimica nu-i mai potrivit firii

ei. Înaltă capul dar, orice-ar face, ochii îi rămân înlăcrămați și bărbia îi tremură ușor. Și stau acolo alături de ea mult mai frământat de această descoperire decât de cealaltă. Trebuie să ne plecăm în fața realității: mama e nebună după Salomé. I-a venit așa, deodată, cum te apucă frigurile. Monstrul rece al copilăriei mele are deci sângele cald ca să nutrească în sfârșit această iubire pătimasă! Dar de ce acum, de ce atât de târziu, de ce nu odinioară, pentru noi, adevărații ei copii?

În această casă pe care am câorit-o ca de sticlă, nu-i chip să te poți refugia în mister nici măcar o zi. Faptul că mă întorc cu mama îmi furnizează pentru moment un alibi: fără să dau explicații, am lăsat impresia că m-am dus să o iau. Din păcate, în timp ce noi gustam din vârful buzelor, copiii nu se căeslipeau de la masă, așteptându-l pe Gonzague și împiedicându-mă astfel să-i vorbesc lui Bertille care-mi arunca priviri îngrijorate. Dacă bănuiau ceva, puteau să se gândească mai degrabă că era vorba de necazuri din afara casei dar ideea că așa avea, în ce-i privește, un secret comun cu bunica lor, nu le trecea prin cap. Pe la ora trei, Jeannet, surprins, luă mașina și se duse să vadă dacă din întâmplare Gonzague nu rămăsese cu Triumphul său în pană pe undeva. S-a întors aproape imediat.

— Asta-i bună! spuse el. Barca cu motor a dispărut. Gonzague a venit s-o ia.

— Fără să treacă pe aici! făcu Salomé.

— Poate că părinții lui i-au cerut să plimbe câțiva invitați veniți în ultimul moment, rosti Bertille, fără să mă piardă din ochi.

— Ar fi intrat totuși să se scuze, spuse Salomé.

Puteam mult și bine și eu și mama să ne arătăm de un calm dezarmant și să vorbim cu sânguință despre cu totul altceva, mă simțeam încolțit. Salomé, telefonând la Lagny, a primit ca și mine răspunsul de pe bandă. Toți copiii s-au grupat în jurul ei. Nu l-am putut opri pe Jeannet să ia receptorul și să încredințeze benzii de magnetofon un protest energetic:

— Ei, Gonzague, ce dracu' faci? Ne-ai pus pe jăratec.
— Trădătorule, strigă Blandine, tot așa.
— Telefonează-mi, scumpule, îndată ce te întorci, încheie în sfârșit Salomé.

Răsuflai: niciunul din ei nu și-a spus numele. Consolare naivă, de altfel: dacă va fi nevoie, unui inspector de poliție nu-i va fi greu să dea de fata mea.

— Ce se întâmplă? îmi șopti Bertille, profitând de acest răgaz.

Oprirea bruscă a unui Fiat, în fața casei, mă scuti să răspund. Marie Bioni — prietena lui Jeannet — coborî din mașina mamei ei, trecu alergând prin grădină, sări treptele două câte două, și împinse ușa:

— Auzi tu, ce scandal! spuse ea, în timp ce Jeannet o luă de subsuori ridicând-o s-o sărute.

*

Înaltă doar de un metru cincizeci, cu fețișoara înceată în valuri de plete, Marie era tare ispititoare. Vlăgănilui ăstuia de Jeannet îi plac miniaturile, dar asta, după vreo zece altele, îl ține de aproape doi ani. Inspector la fiscul din Lagny, vestit prin partea locului pentru ferocitatea impunerilor insolite mereu de același refren: „Nu-i vina mea dacă Statul este un mare perceptor”, fiorosul ei tată se poartă destul de blând cu fata lui pentru a tolera, în ciuda principiilor de corsican, ceea ce califică drept o „legătură prealabilă”. Dar, că nu a fost prima, Marie n-a ascuns-o niciodată. Când pomeneste de flirturile precedente, are o ușurință a recunoașterii lor tipică acestei generații (a recunoașterii? nu — căci pentru ea asta nu-i o greșeală... Să zicem: în felul de a vorbi sincer despre ele). Oricât m-am obișnuit, tot îmi taie uneori respirația: mai ales când îl văd pe Jeannet cum zâmbește, deloc gelos, mai degrabă măgulit că are de-a face cu o fată liberă, nici proastă, nici costisitoare (vreau să spun știind ca un băiat să cheltuiască banii tatii) și lipsită complet de vechiul talent feminin pentru vorbe mari și fasoane.

Pentru moment, tânăra persoană, pusă iar pe picioare, se arată neliniștită văzând-o pe Salomé.

— Cum, nu știi? Gonzague...

— Ce-i cu Gonzague? spuse Salomé, cu o voce schimbată.

Degeaba încep ficele noastre cu ceea ce terminau bunicile lor! Că simțurile trezesc sentimentele sau invers, rezultatul e același: îndrăgostitele se tulbură tot atât de repede.

— Cine ar fi bănuir? reluă Marie, agățată de haina lui Jeannet. Pe Gonzague l-au umflat azi-dimineață pe la unsprezece de la el de-acasă. Servitoarea era liberă și părinții săi plecaseră în week-endul la fermulița lor din Loiret. Am văzut polițiștii sărind gardul.

Trebuie spus că Marie locuiește pe aceeași stradă: ch; /în la ea l-au cunoscut ai mei pe Gonzague.

— Hai odată, spune tot! făcu Salomé încremenită.

— Au scotocit toată casa, continuă Marie. După elte se spune, urmăreau mai ales un tip mai iute de picior ca ei și pe care vecinii l-au văzut fugind prin fundul grădinii. Gonzague dormea. Polițiștii l-au dus cu cătușe la mâini.

— Dar de ce? gemu Salomé.

Tonul ei mă liniști: nu știa nimic. Fiecare asculta, înlemnit, uluit: afară de mama și Bertille, care pe nesimțite se apropiau de fată, se strecurau în spatele ei.

— E o poveste cu droguri, spuse Marie. Tata are prieteni la comisariat și a putut să se informeze. Capul bandei se pare că ar fi fugarul, iar Gonzague un complice fără importanță. Poliția supraveghea de trei luni o filieră de studenți care aprovizionau pe hippiști și universitățile. De fapt n-au reușit, n-au pus mâna decât pe cinci pachete de Gauloise false pe care le-au găsit într-un sertar al comodei. Sperau să descopere mult mai mult. Bineînțeles! Depozitul era în barcă. La ora asta cu siguranță l-au scos, și barca au pus-o bine undeva într-o magazie. Dar șșt! Trebuie trecut sub tăcere acest amănunt care nu e bine să fie repetat, deoarece ne aduce vizite nedorite. Când ceilalți cred că nu știi nimic, când ceea ce știi nu folosește ia nimic, de ce ar fi rău să taci? Cine ar îndrăzni să te mustre pentru tăcerea ta? N-a venit încă ziua în care să admit că

datoria unui tată trece după cea a unui cetățean. Nu voiam să văd un polițist băgându-și nasul în rufele Salomeii.

— Nu mi-a spus nimic — ... nimic! repetă ea printre dinți.

— Tot e bine că nu te-a amestecat! spuse Bland. ine.

— Aș fi preferat...!

— Deci ăștia erau banii lui! spuse Jeannet sever. Mi-e necaz pe mine. Am profitat cu toții de ei.

— Sper să nu mai aud vorbindu-se despre băiatul ăsta, spuse Bertille.

— Vuiește tot orașul, reluă Marie. Se pare că acum, pentru Gonzague, s-a zis cu medicina. Chiar și situația doctorului Flormontin va fi afectată. Să vedeți ce mutră o să facă la întoarcere!

— Nu vedeți că Salomeii îi e rău? se repezi Doamna Mamă, furioasă. Lăsați-o să răsuflă.

La drept vorbind, se ținea bine Salomé. Prea bine chiar. Ca o statuie. Devenise stană de piatră. Doar fruntea rămăsese vie și, așa încrețită cum era, se-mpiedica în dunga neagră a sprâncenelor. Nimeni nu îndrăznea să se miște; ea se hotărî prima. Îi zâmbi o secundă bunicii, apoi clătinându-se puțin pe tocurile înalte, se îndreptă spre ușă:

Scuzați-mă, spuse. Simt nevoia să fiu singură”.

Am auzit-o — acordându-și \rioara, apoi a renunțat închizând cutia. După două ore tot mai stătea închisă în camera ei și nimeni nu reușise s-o facă să iasă, când, deodată, Doamna Mamă avu ideea să-i strecoare un bilet pe sub ușă. Salomé deschise aproape imediat și, din ceea ce și-au spus timp de alte două ore, niciuna nici cealaltă nu au suflat pe urmă nicio vorbă. Gașca, înțelegătoare, o ștersese la Maxion, și Bertille, rămasă singură cu mine, umplea tăcerea cu fraze neterminate:

— Acum știi cine-i Gonzague! Dar nu sunt deloc sigură că Salomé...

Sau:

— Tocmai ei trebuia să i se întâmple...

Sau:

— Nici n-o cunoșteam pe mama ta, și iată acum...

La ora șapte și jumătate, se duse la bucătărie lăsându-mă să-i telefonez lui Paule, care nu răspunse, apoi lui Baptiste, și el plecat de-acasă. Abia mă așezasem în fața televizorului, când Doamna Rezeau și Salomé Forut au coborât, prima sprijinită de cealaltă. Se așezară lângă mine fără să scoată un cuvânt, până

la terminarea jurnalului. Apoi, Salomé tot absentă, cu mișcări automate, se sculă să o ajute pe maică-sa să pună masa”.

— Am stat mult de vorbă, spuse Doamna Rezeau. Copilei ăsteia îi trebuie o schimbare de aer. De mult aveam chef să dau o raită prin insulele Canare. Dacă sunteți de acord, îi ofer călătoria.

Ca să lipsească în plină deschidere a succesiunii, să riște o asemenea cheltuială, mare trebuie să-i fi fost dorința de a profita de ocazie! Mi-am privit soția care mi-a părut reticentă. Dar eu am fost col ce a bâiguit:

— Poate fi chemată ea martoră.

— Cu atât mai mult, spuse Doamna Rezeau.

Deodată, Salomé se cuibări lângă mine. Din fetița fericită din ajun, nu-i mai rămăseseră decât buclele negre și rotunjimea proaspătă a obrazului, deasupra căreia întregul ei chip se înăsprise.

— Lasă-mă să plec câtva timp, murmură ea. N-aș putea suporta să fiu aici în momentele astea.

Pe când Salomé își lipi buzele de tâmpla mea, am surprins o căutătură sălbatică scânteind între genele strânse ale Doamnei Rezeau. Apoi ăta se ridică și se așeză lângă ea, și n-am mai văzut decât o pleoapă duioasă de pasăre de pradă aplecată asupra cuibului ei.

Fii orța de a-și impune celorlalți hotărârea, această

1 promptitudine de a o pune în aplicare, trecând peste cei douăzeci și cinci de ani de absență, îi reveneau acum din motive diametral opuse. A doua zi, încă de la ora nouă, după ce am examinat mult hărțile și am găsit ce era de văzut, Doamna Rezeau telefonă unei agenții de voiaj specializată în „date pentru pușculiță” și prețuri de sezon mort. Grăbită, luă iar receptorul pentru a reține două

locuri la avion, din fericire disponibile chiar în aceeași zi. Continuă cu un telefon dat Domnului Dibon, anunțându-l că va lipsi cel puțin o lună:

— Aș dori, adăugă ea, să nu așteptați întoarcerea mea ca să faceți dacă nu actul, cel puțin o formă de vânzare pentru *La Belle Angerie*. Nu lăsați să se lungească treaba și luați iscălitura fiilor mei. Am pregătit consimțământul, vi-l trimit îndată.

Apoi expedie o telegramă Marthei Jobeau, mă făcu să mă reped cu ea până la bancă și să scot o sumă de bani pe care mi-i restitui mângălind un cec de-al ei (nu fără să arunce două vorbe asupra costului călătoriei, cu o mutră de parcă îmi cerea ajutorul... pe care-l refuză sperând poate că voi mai insista). Întorcându-se în fugă și profitând de lipsa mezinilor plecați la liceu, ca și de cea a lui Jeannet care-și reluase slujba la mașina de calcul de la compania de asigurări, unde lucrase și înainte de serviciul militar, o pisălogea pe Bertille, încă nehotărâtă. Mă pisălogea și pe mine, la fel de puțin încântat ca nevastă-mea la gândul s-o ia cu ea pe Salomé, dar dornic să-i fac pe plac fetei mele, și pe de altă parte fascinat de spectacolul unei adopțiuni pasionate, curios să văd până unde era în stare să meargă. O pisa chiar pe fată, care altfel ne-ar fi lăsat un răgaz. Își îndesa, își închidea valiza, suflând:

— Să nu faci ca mine. Nu muccgăi între patru pe«reți cu dezamăgirea ta.

Pe scurt, la orele șaisprezece, împingând-o pe Salomé înaintea ei, Doamna Rezeau cu un zâmbet până la urechi întindea funcționarei de la ghișeu, două tichete de călătorie.

— De fapt, pentru mine ăsta-i botezul aerului, spuse ea voioasă, făcându-ne victorioasă un semn cu mâna peste balustradă.

Bertille și cu mine am condus-o fără niciun sentiment de bucurie. Zece minute mai târziu, cățarați pe terasă și respirând din plin mirosul puternic de benzină, ce devine astăzi parfumul depărtărilor, văzurăm Caravela scuișând două dâre cenușii, cabrându-se pe pistă și urcând deodată

spre cerul de un roz jambon, mărginit la orizont de o perdeă deasă de nori.

Ici o veste timp de patru zile. Neglijența se datora oare poștei spaniole? Observasem, atunci când o trimisesem în Scoția să-și pună la punct engleza și în anul următor, în Irlanda, că lipsa Salomeii lasă un gol mai mare în casă decât cea a Blandinei sau a lui Jeannet; când ea și Aubin nu sunt acasă, se lăsă o anumită tăcere, care pare să îndepărteze zidurile unele ele altele, după cum parchetele parcă își lungesc șipicile, de obicei scurtate de vioiciunea pașilor săi. Nu-mi place să mă gândesc la asta, dar trebuie să mărturisesc că afecțiunea ca și margaretele se transplantează. Există ființe aparent mai puțin îndreptățite de împrejurări dar pe care le menajezi un timp din scrupul, și a căror existență începe încetul cu încetul să ți-o umple pe a ta. Îmi dădeam mai bine seama de acest simțământ, cu toate că nu-l aveam, numai eu. Așa cum eu stăteam pironit la masa de scris, Blandine se apleca peste caietele sale și Bertille, nervoasă, își găsea mereu de lucru. Când se-ntorcea de la școală, Aubin se învârtea prin grădină singurel, sau băga capul pe ușă să mă întrebe:

— Nimic de la Smé?

A cincea zi - într-o joi - urcă tropăind scările și flutură două cărți poștale identice unde se înălța în două exemplare, cu căciula lui albă pe un fundal pustiu de un albastru viu, Vârful Teide reclama numărul unu a Tenerifei. În regulă, îmi spusei, ni se scrie separat. Dar Doamna Rezeau nu se îngrijea decât de Salomé: Cu cât privești mai mult, cu atât vorbești mai puțin cu tine însuți. O duc să vadă cât mai multe, încerc să o împiedic să se pituleze în spatele ochelarilor ei de soare. Iar Salomé nu se îngrijea mai puțin de Doamna Rezeau: Zece ore de turism pe zi. Bunica a invadat insulele Canare și vrea ca peste tot să profite de toate: sangría, excursii, fructe de mare sau balacéala. Vrea neapărat ca mâine să ia trăsura pentru Ten Bel... E adevărat că Salomé adăuga: Sper să vă lipsesc tot atât cât îmi lipșiți și mie. Dar nimic mai mult. O

scrisoare duce la confidențe. Cărțile poștale, care pot fi citite de poștași, îi protejează pe cei ce nu au chef să facă destăinuiri.

Ca să nu ne dezamăgească, totuși, ilustratele de atunci ne-au sosit în ritm de una pe zi: timbrate grijuliu cu mărci diferite pentru a-i oferi lui Aubin ocazia să le dezlipească la aburul scos de ceainic; toate amestecând multe culori vii și majoritatea relevând o construcție înaltă de beton care răsărea dintre flori, nisipuri fine, aloeși și frunze mari, zdrențuite, de bananieri. Doamnele ricoșau de la o insulă la alta: din Tenerife la Gomera, de la Hierro la Gran Canaria... Pe când noi, în acest timp, fără să ne clintim din loc, ricoșam de la alb la negru, de la îngrijorare la satisfacție.

*

Mai întâi veni un sticlete în civil: rotofei, políticos, darnic în saluturi și întrebări blajine. Ancheta *nimica grav, domnilor și doamnelor*, asupra unei mici afaceri cu marijuana. Numitul Gonzague-Flormontin, *prietenul copiilor dumneavoastră, nu-i așa? și în special al domnișoarei Salomé, o tânără încântătoare, după cât spune lumea...* numitul Gonzague le-a dat vreodată țigări? Am simțit un miros special? Am observat vreun trafic?

Mulțumesc lui Dumnezeu, Bertille pufni în râs și inspectorul se mulțumi să ia drept bună, împreună cu o ceașcă de cafea, marea mea uimire.

*

După opt zile, pe înserate, doctorul Flormontin suna la ușa noastră. Netezindu-și cu mâna chelia trandafirie, începu prin a ne ruga să-l scuzăm pe Gonzague, *împiedicat* de vreo zece zile să ne dea vești despre el. I-am răspuns că avem vești, ca toată lumea, datorită zvonurilor care circulă. Atunci nu mai știu cum să-l căineze mai tare: bietul copil! A fost înșelat de prieteni răi. Noi care-l cunoaștem, firește că nu ne putem îndoi de asta. Negăsind la noi niciun ecou al celor spuse, ne-am pomenit deodată din partea acestui practician al diagnosticului rece, cu o pledoarie foanfă, pe jumătate bâlbăită, mai mult amuzantă

decât convingătoare. La fiu unic, tată unic: cel din urmă n-ar admite niciodată josnicia celui clintii. Dar plecând, a făcut greșeala să mă-ntrebe în treacăt dacă știam ceva de barcă:

— Știu numai, i-am răspuns, la ce servea, și că prietenii lui Gonzague i-au făcut vânt la timp.

Tipul se opri brusc:

— Atunci, spuse el speriat, e mai grav decât credeam. Vă rog, nu spuneți o vorbă.

Cu o mișcare din umăr se redresă, salută din cap și urcă în mașină fără să sufle un cuvânt despre Salome. Răceala mea l-a împiedicat cu siguranță să ne destăinuie adevăratul scop al vizitei sale.

*

Bănuiam că așa o să se-ntâmple, și o primă scrisoare venită din arondismentul al XIV-lea îmi arată curând că de ce ți-e teamă nu scapi. Din două, una: sau deținutul îi dădea fiicei mele libertatea, sau încerca să se cramponeze de ea. N-aveam cum să mă conving: la fel cum în materie de circulație linia galbenă pe șosea devine un zid, un plic trebuie considerat un lucru sfânt; și asta nu-i valabil numai pentru neîncrezătorii mei adolescenți, ci și pentru Aubin, pentru care poșta este una din ocaziile majore de a se socoti o persoană, definită ca atare, găsită la adresa sa, prin atenția acordată de un terț, prin meseria poștașului, prin neamestecul alor săi. Detestând autoritatea abuzivă, nu suport niciuna, nici chiar pe a mea, pe care îmi place să o înlocuiesc prin hot-ărâri colective, cel mult „orientate”. Discreția mea izvorăște tot de acolo: am turbat prea mult de furie pe timpul când mi se deschidea corespondența și când Domnul Rezeau, cu ochelarii fixați pe vârful nasului său de prezbiter, examina bănuitor totul, la plecare ca și la sosire, și trecea scrisoarea Doamnei pentru un control suplimentar.

Bertille și niciunul dintre copii, întrebați, nu au crezut necesar să se facă o excepție la regulă. A doua scrisoare, de altfel, ne lămuri: când stăruie, înseamnă că te cramponezi. Scrisoarea de dragoste în pusă alături de

cealaltă, la vedere, pe mapa birouașului Salomeii, în camera ei denumită „la vaci” (tapetul reproduce la nesfârșit picturile rupestre din Lascaux), unde nu ne atingem de nimic cât timp lipsește, dar unde — ca și frații și sora mai mică — fiica mea a evitat întotdeauna să ne jignească închizând cu cheia cel mai mic sertar.

*

La scurt timp după plecarea fetei treceam de la un ginere improbabil la o noră posibilă. Așa cum spune sus și tare Doamna Daroux: *când copiii sunt mici, nu ai grijă decât de fundul lor. Apoi muncești ani de zile să le bagi ceva în cap până ce se fac mari și trebuie să te ocupi de același lucru ca la început.* Un alt tată, cel al Mariei, se prezentă într-o sâmbătă, furios și curtenitor totodată, și ne încunoaștină că fiica lui de vreo cincisprezece zile are supărătorul obicei de a da afară tot ce înghite în timpul mesei, într-un neîncetat du-te vino.

— Vreau să vă întreb ce gânduri aveți, spuse el, 1 scrutin du-mă cu privirea cu care iscodea chipurile, când voia să-i descopere pe evazionștii fiscali.

— Adică, ce gânduri are Jeannet! spuse Bertille, ca să-i aducă aminte că până și într-un asemenea caz aranjamentele de familie nu mai sunt la modă.

— Îmi place mult Marie, mă grăbii să adaug repede. Dar, credeți-mă, să-i lăsăm pe tineri să hotărască. Cea mai mare greșală ar fi să le impunem ceea ce fără îndoială își doresc. Toată viața, la cea mai mică ceartă, și-ar arunca în față acest lucru.

Nu ne mai rămânea decât să bem ceva împreună: rolul unui tată cu suflet ales a devenit foarte limitat. Mă gândeam amuzat: iată cum fără să întrebe pe nimeni Corsica și Anjou-ul se contopesc. Ca și donatorul de sânge, nu putem prevedea ce se va alege din sângele nostru, nici care străin, abia cunoscut în ajun, va ajunge al doilea bunic... Ei da, bunic! Gândul ăsta mă înveselea mai puțin. O altă generație mă împingea spre cea de-a treia vârstă. Când viitorul cuscru plecă pe jumătate liniștit, m-am zărit în oglinda din vestibul și mi s-a părut că sunt cam scofâlcit.

*

Domnul Bioni, de altfel, se neliniștea pe degeaba. Tot atât de pretențios față de el însuși ca și față de alții – și una, când mă scoate din sărite, o răscumpără pe cealaltă – un băiat ca Jeannet nu se scutură de răspunderi: mai degrabă le preîntâmpină *mulțumit să mulțumească* (cum spunea agasat unul din profesorii lui). În aceeași seară, întors acasă de la lucru, Jeannet intră în birou, unde Bertille și cu mine colaționam un articol bătut în patru exemplare și, în felul său, ne dădu vestea:

— Zi, tată, eu sunt numărul 9, de la Jean Rezeau încoace, aprodul regal decedat cu pioșenie în 1760, jeluindu-se de colici?... Va trebui să prevedem o prelungire: Marie e pe cale să-l aducă pe lume pe-al zecelea.

Ne cerea cât se poate de destins consimțământul.1 – Bine, făcui, când te însori?

— Chiar în luna asta, dacă e posibil, și fără ceremonie.

Bravo pentru hotărâre și pentru simplitate! Cât privește emoția, îmi cunoșteam odrasla, os din osul meu: nu va arăta ce simte. Eu în asemenea cazuri tac). În schimb, Jeannet, începe să comenteze:

— Știi ce cred: că n-ar trebui să fie neapărat necesar. Dar de vreme ce există, să-i dăm drumul și să vedem ce spune statistica. Iată-ne printre cei 40% de curajoși care și-au conceput primul copil înainte de căsătorie. Și am să-ți mărturisesc: l-am făcut din întâmplare, și pentru că se va naște, mă cam necăjește că nu a fost dorit dinainte.

— E foarte ușor să scapi de el, spuse Bertille. Deci dacă-l păstrezi, înseamnă că-l dorești.

Am tăcut pentru că Aubin – care venea să-i semnez carnetul de note – bătea a patra oară la ușă (Jeannet nu bate decât o dată, Salomé de două ori, Blandine de trei ori. Bertille zgârie). Dar înainte de a pleca, fiul meu-tată ne sărută pe toți, oprindu-se mai mult în fața mea ca să mă bată pe umăr. El a fost dorit și, dacă acest privilegiu putea trece drept iluzoriu de la moartea mamei lui încoace, eu în

schimb rămăsesem martorul său în viață. Peste un ceas, singur la masa de scris, stăteam încă să mă gândesc. Jeannet micuț, îmi era cu siguranță mult mai apropiat. Îmi iubeam mult băiatul! Dar una e să iubești și alta să vibrezi și să te frământă în fiecare clipă. Poate Jeannet devenise foarte diferit de mine. Poate suferise puțin din cauza îngăduinței față de fiice, de la care un tată află, în sfârșit, câtă dulceață poate oferi sexul opus.

Când sună clopoțelul pentru masă, eu reciteam ultima carte poștală trimisă din Arrecife, în Lanzarote. *Ne întoarcem marți dimineată, din păcate!* ne asigura ea. Dar asta era scris cu cuneiformele mamei și parafa neagră a Doamnei Rezeau acoperea de tot mica semnătură albastră a Salomeii care, eu aceeași cerneală, ștersese cu o linie *din păcate*. Mi-o închipuiam pe copilă tot atât de obosită ca și mine după o călătorie turistică cu popasuri așa de scurte, încât noi nu i-am putut răspunde niciodată câteva rânduri. Ca și Bertille, am fost destul de descumpănit în toată această perioadă și eram și acum, cu prilejul întoarcerii Salomeii. Nu puteam, chiar cu riscul de a fi luat drept un delăsător, să mă duc să o iau de la Oriv. Acceptasem să mă duc la Domnul Dibon, notarul, care convocase pentru acea zi pe cei trei frați Rezeau, la Soledot. Cum să-i amâii pe toți aceștia? Chiar pentru Salomé.

La începutul lui februarie, cauciucurile gofrează întotdeauna perfect pământul de pe alei. Nu există alte urme: deci nimeni n-a sosit înaintea mea. Am venit de altfel mai devreme și de aceea trec pe la *Belle Angerie*. O burniță de lungă durată înviorează rozul învechit al cărămizilor pe jumătate roase și dă o culoare albastru-închis ardeziilor crăpate. Picură prin poduri, așa cum apa se scurge peste tot în josul zidurilor prin burlanele plesnite. În depărtare, neaua din crâng se topește, inundă șanțurile și spală încet, printre miile de garduri de mărăciș, nesfârșitul șir de pătrate al pășunilor. Iar deasupra lor, croncănesc corbii care, acoperiți de penele lor impermeabile, seamănă cu niște umbrele negre.

Nevasta lui Jobeau a ieșit din casă înainte ca eu să frânez. Cu capul acoperit de o glugă din pân Xă cerată, cu picioarele goale în cizme scurte de cauciuc, trece curajoasă prin ploaie, mirosind a grajd și a lapte prins:

— Iată-vă deci cu acte în regulă, grăi ea, și în curând stăpân pe pământul de sub picioare. Râse scurt: stăpân... În sfârșit, vreau să spun: după Doamna.

Cobor, îi dau mâna, pe care după ce și-a șters mina ei de șorț mi-o strânge sfios.

— „Veniți să stăm puțin de vorbă la gura sobei, rostește.

Stau jos pe un scăunel șchiop în fața focului, cu mâinile întinse, lângă vatra care fusese cândva a Berlinei, și unde mai arde încă o buturugă noduroasă de la copacii doborâți de tăietorii de lemne și pe care Jobeau, icnind, s-a chinuit ceasuri întregi s-o despice. Nu am altceva de făcut decât s-o ascult pe Marthe. Ca să nu stea degeaba, scoate din forme calupurile mici de brânză, specialitatea regiunii, apoi clătește vasul.

— Doamna a întors bine foaia, nimic de spus. Câte nu mi-au auzit urechile pe seama dumneavoastră!

Și fie vorba-ntre noi, și dumneavoastră ce-ați mai forfecat-o...

Apoi curăță cu spălătorul ligheanul și trece la alt subiect. Vocea Marthei se schimbă:

— Trebuie să recunoaștem că vrând să pună mâna pe tot, Domnul Marcel v-a ajutat. Dar și domnișoara dumneavoastră... E de necrezut! N-am văzut-o niciodată pe doamna să-i sfârâie călcâiele așa de tare după cineva sau ceva. Salomé în sus, Salomé în jos, nu vorbește decât de dânsa. Parc-ar fi vrăjită.

— Ți-a spus ea?

— Îmi spune tot, făcu Marthe. Știți că Doamna nu se pricepe la nimic, și acum că-i singură fără slujnică, ți-e mai mare mila! Am văzut-o pregătind un escalop într-o oală plină care dă în clocot. Să nu mai vorbim de rufăria ei... Muiat în apă, înseamnă spălat: le pune la uscat, murdare, deasupra solvi fumegânde. Dacă-i cade un nasture, atunci

vine la mine, ne mai ajutăm, mai povestim...

Marthe apucă o cârpă, începe să șteargă formele și, pornită să vorbească deschis, încurajată de decăderea noastră cât și de anii de destăinuiri, mi-o servește:

— Scuzați-mă dacă am o limbă ascuțită, dar oamenilor din Soledot le pare mai degrabă rău de Domnul Marcel. Așa un om cumsecade! Credincios. Care dă bani școlii și săracilor...

Să strângi privilegii ca apoi să-ți dea mâna să te ocupi de binefaceri: cunosc programul. Ai mei l-au urmat de două secole încoace. Și, oricât ar fi de eliberați de respectul de odinioară, oricât de conștienți de drepturile lor se cred, țăranii din partea locului mai rămân încă cu gura căscată în fața celor de la conac. Să menționăm această trăsătură pe care tatăl meu ar fi elogiat-o: Marcel nu a curățat niciodată fațadaj din a cărei tencuială cad bucăți; dar a preferat să întrețină o rămășiță de prestigiu. Deodată, Marthe se oprește și ciulește urechea:

— Autobuzul urcă panta, spune ea.

Eu nu aud nimic, dar pe ea ascuțimea auzului tărănesc o ajută să deslușească repede:

— A oprit. E Domnul Rezeau.

Să nu tresărim: are dreptate. După obicei, îi spune lui Freci, fiul mai mare al răposatului nostru tată, pe numele de familie. A făcut-o totuși cu o strâmbătură. Dacă autobuzul se oprește la capătul aleii, cine poate să coboare? Niciun vecin: ea ar ști. Deoarece știe tot, mai ales că bietul domn nu are mașină.

*

Și el ar fi trebuit să se ducă direct la Soledot. Dar pentru că trecea pe aici după atâția ani, nu s-a putut împotrivi dorinței să arunce, o privire spre vechea casă părintească, chiar dacă va trebui după acle-a să urce pe jos prin ploaie ultimul kilometru. Am ieșit în prag să-l văd venind. Dar insul cu burtă ieșită care desface poalele pardesiului vechi, și ferindu-și capul de ploaie cu un ziar pe jumătate desfăcut să fie oare cu adevărat Fred? Se-nfundă în noroi, merge încet uitându-se la dreapta și la

stânga, ca și cum ar număra ultimii copaci. Nu-l recunosc decât de la douăzeci de pași, după nasul răsucit spre stânga și după bărbia prelungă ce atârna între doi obraji umflați de grăsime. De ce-mi amintesc oare în acel moment că sunt vdoar cu un an și jumătate mai tânăr decât el? Gândul acesta mă-nfioară și primele lui cuvinte nu mă consolează:

— Te ții bine, ticălosule!

Cele ce urmează mi-l aduc oarecum înainte pe cel de-odinioară:

— Ai văzut? A tăiat totul, chiar și gorunul cel bătrân, plantat de întemeietorul familiei. E groaznic când te gândești că acest stejar de pe timpul lui Ludovic al XV-lea pardosește acum livingul unui B.O.F.1... Vii cu mine? Vreau să văd ce-a mai rămas.

— Doamna nu-mi dă voie să deschid ușa în lipsa ei, spune Marthe. Dar puteți da o raită prin parc. Vă împrumut o umbrelă.

E vorba de o sculă de culoare cafenie, mare cât o cupolă, sub care, pe un scăunel folosit la mulsul vacilor, Marthe stă răbdătoare în fața coșului cu ouă și a rațelor cu etichete legate și poate să înfrunte mazărichea, așteptându-și, o dată pe săptămână, în piață, 1

Beurre (unt) *Oetifs* (ouă) *Fromage*. (brânză) - nume dat celor îmbogățiți din specula alimentelor în timpul războiului. cumpărătorii. Vom încăpea ușor sub ea amândoi, ca să înconjurăm cu duioasă aducere aminte un deșert în care autoremorcile au lăsat șanțuri adânci, împrăștiind bulgări de pământ prinși în firisoare de rădăcini, și unde, în mijloc, asemănătoare unei pietre de mormânt, zace lodba de lemn lăsată de fierăstrăul mecanic. Circumferințele regulate evocă speciile răsinoase, iar cele ovale - foioasele. Cercurile concentrice dezvăluie vârsta foștilor copaci și mă aplec din loc în loc pentru a recunoaște arborele gigant, frasinul care bătuse toate recordurile și, după mirosul încă persistent, cedrul argintiu, secvoia cu frunzișul roșu, fiecare având trunchiul de șase metri grosime. Prevăzusem acest masacru, în care

avaritia jucase un rol mai mic decât bucuria răutăcioasă de a doborî copaci atât de reprezentativi pentru genealogia unei familii de proprietari de pământuri, așa cum fuseseră cei care-i sădiseră odinioară.

— Târătura! scrâșni Fred printre dinți, clocotind de furie.

Fred, căruia-i vine greu să regăsească aceste lucruri într-o stare atât de diferită de cea a amintirilor sale, a reluat tonul unei epoci când creșteam V.F. pe scoarța copacilor dispăruți. Totuși, nici el și nici ea nu ne-am târșăit picioarele pe sub umbra lor. de vreo cinci decenii. Nici el și nici eu nu suntem nevinovați. Mama a sacrificat copacii familiei Rezeau, eu i-am sacrificat ideile, Fred ambițiile, Marcel pământul, ca și cum fiecare din noi puneam umărul la o vastă operă de distrugere unde doar rolul său îi părea scuzabil. Pe de altă parte, ce stranie continuitate în discontinuitate! Ca și Doamna Rezeau, Fred parcă s-ar fi despărțit de mine în ajun. Timpul a făcut să-i cadă părul așa cum au căzut copacii la *Belle Angerie*. Dar Zdreanță, care va împlini în curând cincizeci de ani. are aceeași voce, ca să spună:

— Uite! Vine Cropette? — *

Înaltul funcționar se-ndreptă, la rândul său, spre noi. Ne-a văzut din depărtare coborând spre iaz; ca să nu se ude, nu s-a dat jos din mașină, și Mercedesul său merge încet pe vechiul drum din jurul casei, care nu se mai deosebește de pajiște decât prinâr-o ușoară depresiune în mijlocul ierbii. Rămurelele trosnesc sub roți. Ajuns în dreptul nostru, deschide portiera și vine pur și simplu să se refugieze sub corielul Marthei.

— Mă gândeam eu că am să vă găsesc aici, spuse el.

Da, e Cropette: și-a luat liber de la soție și copii, de la griji și probleme, ca și noi de altfel. Nu se-poate dezvăra de apucăturile sale de stăpân, de aerul său degajat, în care se amestecă la modul american seriozitatea și spiritul burghez. Poartă la butonieră, discret, insigna acestei confrerii care-și recrutează membrii printre conducătorii de întreprinderi și, cu binecuvântarea înaltpreasfințiilor lor

episcopii - azi numiți mai simplu preoți - schimbă ținuta, dacă nu chiar felul de-a oficia al autorității oficiale. O clipă, își pierde cumpătul, văzând ce-a ajuns Fred. Dar, minune a firii! e aproape simplu și cordial. Fără îndoială că-i în interesul său, astăzi, să fie mai puțin scortos și să facă pe amabilul. Fără îndoială că se străduie puțin pentru a se înfrâna să nu-și dea aere de personaj important. Dar cum să nu fie impresionat de raritatea faptului, care nu s-a mai produs din 1933 încoace: prezența noastră simultană la *Belle Angerie*? Pentru câteva momente, bățosenia lui se frânge. N-are să pună întrebări, să mustre, să facă socoteli. A uitat de tot și de toate ca și noi. Cel mare, cel mijlociu și mezinul nu au vârstă; anii, situația socială, aparențele, interesele își pierd sensul, greutatea. Cei trei frați se află la marginea iazului, sub mătasea cafenie pe care se aud bătând picăturile de ploaie. Zăresc barca. Vechea lor barcă. Ar trebui golită de apa care a ajuns la nivelul podelei mobile. Dar fundul a fost dat cu gudron, bordajul revopsit, furchetii gresați.

— Jobeau o folosește când se duce la pescuit, spuse Marcel.

În aer se simte o tristețe; unde sunt tăria mușchilor noștri și performanțele nebunești de pe când: trăgeam de zor la vâsle până la găuitura în amonte a râului revărsat, care ne opintea uneori de-a curmezișul în malul râpos plin de mărăcini negri? Și iată că umbrela cea mare cade... Fred a sărit și, de sub bancă, unde stau gangele, apucă ispolul și, aplecându-se peste bord, regăsindu-și mișcarea brațului, cadența, împrășcă șiroaie de apă murdară. Nu durează mult. Cina ispolul nu mai prinde decât mâl, Marcel sare și el, se așază la proră, în timp ce, ca și altă dată, păsându-mi prea puțin de pantalonii mei, pun mâna pe o vâslă și dând o nouă dovadă de pricepere în specialitatea mea, încep să lopătez drept spre podețul de unde Folcoche a sărit într-o zi și a nimerit bândâbâc în apă. Nimeni nu vorbește. Ce mai aveam să ne spunem când nu ne lega decât o amintire? Barca alunecă spre bălării, căci iazul, niciodată curățat, s-a prefăcut într-o mlaștină

îngustată spre sud de stuful înalt, care a devenit adăpostul îndrăgit al rațelor sălbatice și și-a dublat suprafața de partea cealaltă a malului râpos, care s-a surpat, a fost fărâmițat și împins înaintea generații de copite, de când vitele se duc acolo să se adape. Plouă mereu. Uzi până la piele, dar botezați din nou, trecem pe sub podeț cu capul plecat ca să ajungem la Ommee. Începe un ușor raliu care-l inspiră pe Fred. Strigă:

— Harababură!

Și așa, între două năvoade, ca să speriem peștii și să-i trimitem în plase să se lase prinși de urechi, scuturăm scocul de la ecluză. Iată-ne toți trei, de cincisprezece ori tați, dar din nou copii, stând drepti cu picioarele desfăcute, și aplecând cu hohote de râs barca, la stânga și la dreapta, în același ritm. Greutatea noastră despică apa; valul puternic se rostogolește spre cele două maluri, le izbește, răscolește pletele arinului negru și ale sălciilor și se întoarce spre noi, tăind valurile următoare pe care barca, afundându-se tot mai adânc, le trimite neîncetat într-o volbură de unde mici și de zgomotoase împrôșcături. Bordajul aproape că atinge unda râului, suntem gata să luăm apă, ăsta-i jocul. Chirciți mai tare pe vine ca să-și țină echilibrul, onorabilii domni care nu mai sunt ca altă dată în picioarele goale și cu pulpele acoperite ele niște pantaloni scurți de pânză ieftină, se apleacă tot mai mult... Furchetii ating mâlul negru care urcă din fund și un șuvoi de mângă diluată, dezgustătoare, plină de resturi de frunze putrezite, trece peste bord, alegându-și drept punct de cădere picioarele directorului general, care nu mai râde ci țipă:

— La dracu'! Mi-e de ajuns. Porcăria asta mi-a intrat în pantofi.

*

Până la urmă sosim cu întârziere la Domnul Dibon, unde ne așteaptă o surpriză deosebită: în birou ne întâmpină nu numai notarul, dar și Doamna Mamă. O Doamnă Marnă de nerecunoscut, schimbată, pudrată, dată cu cremă, cu un permanent bogat, completat de câteva meșe false, bronzată, îmbrăcată într-un costum bleumarin,

ce-i descoperă genunchii. Se uită la noi și ne măsoară:

— Ei, dar frumoși mai sunteți!... Ce vă spuneam, maestre? S-au dus să-și facă de cap prin parc, ca să-și îmbroșteze amintirile.

Și în fața îndoitei mele uimiri îmi explică:

— Da, prea eram ca Baba-Cloanța pe lângă Salomé. M-am hotărât să mă pun în pas cu moda... Am sosit azi-dimineață la zece la Orly. Cum nu te-am găsit, i-am telefonat lui Bertille și am aflat că actele urmau să fie semnate abia azi. Așa că ne-am urcat imediat în rapidul pentru Sablé iar domnul Dibon a avut amabilitatea să ne aștepte la gară...

— Aveam oricum procura dumneavoastră, stimată Doamnă, spuse notarul. Dar doream cu toții să fiți de față.

Și întorcându-se spre mine:

— Fiica dumneavoastră n-a vrut să fie indiscretă. Așa că am încredințat-o soției mele cât va dura întrevederea.

N-ar trebui să țină mult întrevederea, de vreme ce suntem în principiu cu toții de acord. Dar de cum notarul începe să între în amănunte, contractanții mei se trezesc și, cum zice o vorbă din popor, *fiecare trage spuza pe turta lui*. Marcel, din nou scortșos de cum a văzut-o pe Doamna Rezeau, reluându-și aerul de ofensat (adică ofensat fiindcă e tratat pe picior de egalitate cu noi), amintește că cele două ferme mari sunt de aci înainte separate de restul domeniului și că linia de demarcație merge de-a lungul cursului de apă. Accept ușor. Dar adaugă de îndată că este vorba de malul dinspre nord, iazul rămânând de partea lui, ca și mlaștina cu bobocii de rață. Protestez slujindu-mă de recenta plimbare care de aci înainte îmi va fi interzisă...

— Să nu amestecăm lucrurile, spune tăios Marcel.

Mi se dă dreptul să pescuiesc și să merg cu barca, în schimbul stufului care, după cum am înțeles, l-ar atrage pe cumpărătorul din sud, dacă acestuia îi place să vâneze rațele sălbatice. Iată un lucru rezolvat. Dar Fred are pretenția să i se plătească voiajul. Doamna Ilezeau, bazându-se pe mărirea dobânzilor la împrumuturile în bani, vrea ca la suma pe care o iau de la ea să s-Dorească

dobânda cu un punct. Bine, bine!... E o chestiune de onoare pentru burghezi, fiecare vrând să dovedească că știe să-și apere interesele; în această privință voi fi întotdeauna înfrânt:

— Să spunem o jumătate de punct, propune Domnul Dibon.

Fie o jumătate de punct! Aceste litigii mărunte mă enervează și-mi amintesc o altă scenă, foarte veche, care s-a petrecut în același birou, când mai trăia răposatul Domn Saint-Germain. Stăteam în același loc, dar lângă mine se afla Monique, cu genele ei lungi și întoarse deasupra ochilor cenușii. Ce-ar fi gândit ea de această răsturnare? Dar, de fapt, chiar așa să fie? Monique se așezase pe un scaun căruia-i lipsea una din barele spetezei, iar scaunul acela e tot acolo, dar gol... Nu spunea nimic, se legăna încet pe picioarele de dinapoi ale scaunului, surâzând ironic. Astăzi, dacă ar fi fost de față, n-ar fi avut același surâs? Nu mi-ar fi șoptit la ureche, cum obișnuia uneori să se opună la nevoie fiului crescut de mama mea? Fii *mai* sincer *cu* tine însuși! *Da*, desigur și-ar și răsturnat capul pe spate cu râsul ei cristalin din fundul gâtului... Ei bine, dragul meu, *tu* care *mi-ai* spus într-o zi: „*Nu mai vreau să aud vorbindu-se de familia Rezeau*”, recunoaște că povestea *asta* ale *haz*. *Cu mine și cu Bertille, n-ai încetat nicio* clipă să refaci Familia. *Rezeau*. *Și cu ce ai trăit în acești ani, de cine te-ai ocupat? Nu, iubitele, nu ești tulii jrânt, dimpotrivă! Membrul clanului care mi se pare că i-a exploatat cel mai* midt *pe* ceilalți...

— Ați călătorit bine? N-a fost prea obositor? o întrebă Marcel pe mama noastră, în timp ce Domnul Dibon pregătește actele.

Doamna Rezeau recită cu glas scăzut Baedeker-ul... La ce-mi folosește să-mi caut circumstanțe atenuante? Contradicțiile să-mi trăiască, dacă și eu trăiesc din ele! Mă cuprinde o imensă bucurie lăuntrică. E adevărat că încă o dată, așa cum îi știu, doamnele și domnii evită orice aluzie la ceea ce fac eu. Stinghereala ce se așterne mereu între noi nu se datorează chestiunilor bănești, unde le dau

câştig de cauză... Ştie toată lumea, şi ei cu atât mai mult, — ceea ce-i enervează. Vi se spunea „Zeamă-Lungă” când eraţi *mic*. Îmi scria Doamna Lombert. Acum vi s-ar spune *mai* degrabă „Canibalul”. Există momente preafericite când uită. Apoi, deodată, iată că-şi aduc aminte, se chircesc în faţa privirii mele lacome, spunându-şi în sinea lor: Calamus, Calamitas! *Iată-l*, de pildă, chiar acum pe directorul general, bun creştin, modest cu modestie, care aderă din plin la toate: la dogme, la ordine, la avere şi, în aceste certitudini, îşi găseşte inocenţa, forţa şi liniştea... Clipeşte! Sub pleoapele lui, pare să stea ca pasărea când vine furtuna, cu aripile strânse, îngrijorat, zgribulit. Iat-o pe bătrâna Folcoche, monstrul sacru al familiei, în plină mutaţie: nu degeaba s-a aşezat pieziş. Uitaţi-vă la Domnul Rezeau pe care, inversând consoanele, ar trebui să-l numim Domnul Zero, cum îşi freacă nervos mâinile! încă puţin şi ar trebui să fiu pe deplin satisfăcut. Şi deodată mi-e ruşine...

— Ce vă fac plozii? întreabă politicoş Doamna Rezeau, ca să spună şi ea ceva, uitând însă să precizeze cui îi adresează întrebarea.

— Mulţumesc, foarte bine, răspund într-un glas cei trei fraţi.

Graba a fost semnificativă. În această privinţă toţi am reacţionat la fel: ne-am alcătuit o altă familie. Copiii sunt cei cărora fiecare dintre noi, în medii diferite, ne-am închinat viaţa, aceşti copii pecetluiesc în modul cel mai radical despărţirea noastră. Privirea Doamnei Rezeau se înăspreşte şi trece de la unul la altul fără să se oprească.

— Pot să vă rog să semnaţi aici. scum &a. Doamnă? rosteşte Domnul Dibon, la momentul potrivit.

*

Plecarea nu va fi mai puţin solemnă. De la preot până la băcan, de la poştas până la tutungiu, vestea s-a răspândit peste tot în Soledot. Sub acoperişul albastru al caselor joase, unde gâlgâie jgheaburile, majoritatea perdelelor se mişcă la ferestre. Câteva babe s-au pironit de-a binelea în spatele acestor porţiţe din două bucăţi;

partea de sus n-o închid decât seara, ca să-și poată scoate capetele afară ca niște cai în boxe. Preotul însuși în sutană (nici vorbă aici de haina cu guler de pastor) își citește cartea de rugăciuni în pridvorul bisericii. Doamna Rezeau străbate foarte încet cei douăzeci de metri care o despart de mașini. Ne-a luat de braț pe mine și pe Marcel: ca să vadă toată lumea. De fapt, n-a venit decât pentru asta. Ca să spulbere legenda. Ca să arboreze un zâmbet de împăcare generală. Și fără a întoarce capul, îi spune Salomeii, ce ne întâmpină fermecătoare, într-un costum nou pe care strălucește o broșă necunoscută:

- Nu te-ai plictisit prea mult așteptându-ne, puîsor?
- Te conduc la *Belle Angerie*? o întreabă Marcel.
- Nu, mulțumesc, reia Doamna Rezeau, suavă.

Mă întorc la Paris cu fratele tău... În fond, ia-l pe Fred cu tine. I-am plătit călătoria, asta va fi un mic supliment.

E un fel de răspuns bun. Ne salutăm destul de rece, ușile Mercedesului se trântesc cam tare. Dar în timp ce mă întreb cine-i oare marele beneficiar al zilei, în timp ce trec în viteza întâi, având neplăcuta impresie că am ajuns șoferul Doamnei, aceasta, instalată comod în spate, face de la fereastră semne amicale localnicilor.

Am putut să constat imediat că schimbarea nu era numai vestimentară: făcșă fițe, făcea figuri. Vorbea în două feluri: când în șoaptă pentru auzul drag, când prea tare ca să-i țină pe ceilalți la distanță. Iar mișcărilor, privirile nu erau decât învăluiri, dezmierdări de departe, încercări de a intra în contact. Dar nu avea încă obișnuința, mai suferea de rezerva afișată un timp atât de îndelungat. Niciun alt cuvânt în afară de pasiune nu se potrivea mai bine ca să califici sentimentul care o mistuie pe această femeie. O pasiune ce-o făcea să renască: veche și nouă și ca despicate în două în sensul lungimii. Jumătatea din ea dinspre partea ficatului, întinerită, deși nu lipsită de ridicol, răscumpăra într-o oarecare măsură înfățișarea autoritară a Folcochei. Iar cealaltă jumătate de cucoană dinspre partea inimii zâmbea, sclavă a nepoatei. Din

fericire, Salomé, mereu gravă, tot preocupată de propria-i problemă, nu părea să-și dea bine seama de întreaga ei putere: atențiile, insistențele excesive o enervau; la nevoie se opunea cu o franchețe tăioasă, care în loc să o descurajeze pe Doamna Rezeau, o încânta:

— Cel puțin, cu copilul ăsta, știi întotdeauna ce are pe suflet.

Amintindu-mi că nu tolera cea mai mică replică din partea noastră, faptul mi se părea, oricum, destul de straniu, și chiar uneori jignitor. Înainte de a pleca iar la Paris, Doamna Rezeau vru să dea în fața mea câteva dispoziții soților Jobeau, ca să-mi arate limpede că tot ea rămânea stăpâna. Apoi ceru să cunoască, de îndată mersul lucrărilor:

— Bineînțeleș eșalonat, mă încredința ea.

La extinderea rețelei electrice, realmente indispensabilă, se adăugă repede instalarea nu mai puțin urgentă, a unei conducte de apă ce nu putea funcționa decât cu o pompă așezată la adâncime. Era de la sine înțeleș că, împreună cu asta, trebuia un rezervor de filtrare și presiune, fără a uita ca debitul de apă caldă să fie destul de mare pentru o baie și o bucătărie ca lumea. În plus, era firesc, nu-i așa? dat ȳind mărimea casei și numărului oaspeților ce se prevedea că-și vor petrece vara aici, dacă, așa cum dorea ea, vom veni în timpul vacanței ia *Belle Angerie*, două closete nu vor fi prea multe: unul pentru băieți și altul pentru fete...

— Și ce mai vrei? făcu uluit noul proprietar.

— La drept vorbind, reluă Doamna Mamă fără să clipească, întrucât veți veni în luna iulie, ar trebui ca până atunci să fie refăcute cei puțin trei sau patru camere.

— Exagerezi, *Mami*, spuse Salomé. Tata n-are fabrică de bani. Unchiul Marcel nu făcea nimic. De ce vrei ca noi să facem totul?

Am auzit pentru prima oară diminutivul născocit de Salomé în timpul voiajului; și tot pentru prima oară aveam să folosesc influența ei. Deoarece fata spusese *noi*, Doamna Mamă tresări: acest pronume mirosea a alianță

(când de fapt pentru tânăra generație e doar un simplu fel de a vorbi pentru a-și afirma drepturile, pentru a se arăta un membru egal al colectivului familial... nouă părinților, lăsându-ne în exclusivitate puțința de a-i finanța). Dar Salomé, chibzuită, (ca de obicei când nu e subjugată de sentimente) a și trecut de la plural la singular:

— Nu știi ce aștepți ca să faci mai întâi o cerere de ajutor la serviciul de îmbunătățire a locuințelor rurale. Nu te vor refuza, cu atât mai mult cu cât conducta ar fi comună și pentru casa lui Jobeau: aprobarea pentru fermă o va aduce de la sine și pe cea pentru conac.

Familia Rezeau cerând ajutor Statului ca să-și poată spăla copiii și zarzavatul?... Tata ar fi preferat să se spetească slujnica cărând apă cu căldarea. Dar odată ajunsă de la grandoare la decadență, Doamna Mamă devenise mai realistă:

— La toate te gândești, spuse ea. Dar în ciuda dobânzii reduse e totuși vorba de un nou împrumut: în cazul că tatăl tău va putea să facă față.

Nu mai *puteam* decât prea puțin, dar acesta-i un verb pe care nu trebuie să mi-l azvârle cineva în obraz, de aceea ezitam să răspund, când Salomé, candidă, răsturnă situația:

— Tata e aproape de fundul sacului, dar tu?

Ce înseamnă să fii în același timp zgârcit și îngâmfat! Doamna Rezeau păru că suferă dar totodată se umflă în pene. Apoi pasiunea ei pentru Salomé ajută orgoliului să învingă avariția. Fără să se uite la mine, fără să țină măcar seamă de prezența mea, o luă pe avocata mea pe după gât:

— Juma, juma, îți convine? făcu ea cu o mutră drăgăstoasă.

Ar mai face și alte sacrificii ca să ne înghesuie mai tare, ca să se arate în lumina cea mai bună, fără să-i pese câtuși de puțin de reacțiile noastre sau de pagubele pricinuite. În dragostea-i duioasă ca și în ură înverșunată rămânea mereu aceeași: încăpățânată, răbdătoare, preocupată numai de țelul ei, nepăsătoare față de rest. Când nu-i mai merge de-a dreptul, o ia cu vicleniile,

înautează prevăzător, în mici ofensive fracționate. Dar curând am înțeles că-i voi deveni din nou adversar de fiecare dată când voi încerca s-o împiedic să ne ia locul în inima Salomeii.

Chiar în mașină, pe drumul de întoarcere spre Gournay — unde nici Bertille, nici eu nu avusesem de gând să o poftim din nou, și unde se invitase cu de la sine putere — un incident neînsemnat inaugură o serie semnificativă. Îi dădusem volanul Salomeii, pe de o parte ca să profite de permisul de conducere recent obținut, pe de altă parte ca s-o dezlipesc de locul din spate. Doamna Rezeau, cu nasul lung de-o poștă, nu se putu stăpâni mai mult de un sfert de oră. Curând învârti febril minerul ca să coboare geamul și trase lacom aer în piept:

— Ciudat, mărturisi ea, până acum n-am avut niciodată rău de mașină. În față te zgâlțâie mai puțin.

A trebuit să-i cedez locul.

*

Seara, Doamna Rezeau, ajungând la Gournay, îi îmbrățișă pe cei prezenți fără să-i deosebească prea mult pe unii de alții, apoi se așază în fotoliul cel mare, la gura sobei, unde se apucă să ațâțe focul, ce era numai decorativ. După asta, pentru a nu știu câta oară, începu, vorbăreata, să ne povestească insulă cu insulă plimbările prin țara guanașilor și a canarilor. În fiecare port, pe fiecare plajă, în tinda fiecărei biserici, o văzuse aproape numai pe Salomé. Era așa de dulce în bikini, că-i scuzai pe imbecilii de americani când fluierau văzând-o trecând. Era așa de vitează în pantaloni când urca zilnic pe vulcan! Și așa de înzestrată pe deasupra, că în atât de puțin timp s-a descurcat în spaniolă. Nu mai termina. Când în sfârșit se opri ca să răsuflă, Bertille profită de acest răgaz și-i anunță căsătoria lui Jeannet.

— Așa? bine! spuse Doamna Rezeau, fără să se sinchisească nici când are loc nunta, nici cine-i aleasa.

Cum Salomé urcase în camera ei, Bertille continuă, vorbindu-i despre vizita inspectorului, de cea a doctorului Flormontin. De data asta o ascultă cu sprâncenele

încruntate și mâna la ureche. Dar Bertille se referi și la scrisori:

— Sper că le-ați ars! spuse Doamna Rezeau.

Bertille protestă în numele libertății. Doamna Rezeau protestă în numele prudenței. Când Salomé coborî iar, serioasă, cufundată în gândurile ei, hotărâtă să tacă, Doamna Rezeau reuși, silindu-se, să nu pună niciuna din întrebările ce-i stăteau pe buze, dar nu-și putu șterge teama de pe chip. Îi trebuiră câteva minute până să-și recapete sângele rece:

— Cred, scumpa mea, că ar trebui poate să le spui părinților tăi că intenționezi să lucrezi.

*

Destul de repede își rezolvă activă treburile, petrecând zile întregi la Paris. Practic, n-am mai văzut-o decât seara. Se întorcea istovită și îi mărturisi până la urmă lui Bertille:

— Vezi tu, îmi ajunge cât am mucegăit toată iarna la *Belle Angerie*. De mult doream să am o mică locuință la Paris. Cu ceea ce-mi revine de la Pluvignec, acum e posibil; dar mai trebuie să găsesc ceva la un preț rezonabil.

Firește, *la vârsta ei, cină nu auzea și nu vedea bine*, cum ar fi reușit să cutreiere Parisul fără Salomé? Și nu era mai potrivit ca fata să aibă o preocupare până își găsea o slujbă?

Pretext întemeiat, într-adevăr. Bertille și cu mine nu prea știam ce să facem cu Salomé. Dacă Mami căreia Blandine continua să-i spună bunică, în timp ce Aubin îi zicea Mamaie, când era de față, și Babușca în lipsă, iar Jeannet uneori i se adresa eu

Doamnă... dacă Marni, nu părea să aibă decât o nepoată, noi aveam patru copii.

Trebuie să-și dea seama de acest lucru în prima duminică, atunci când ne găsi pe toți împreună. Dar Blandine, vorbind cu sora ei ca între femei despre boarfe, Aubin cerându-i soluția lui 10 vertical la cuvintele încrucișate din *L'Aiglon*, Bertille probându-i un pulover lucrat în absența ei, Jeannet certăreț, iar eu numai ochi și

urechi, în timp ce Salomé ea însăși floare printre flori, o fată printre ai săi, se odihnea de cavalcada din timpul săptămânii, realmente acest tablou de familie fu prea mult. Doamna Rezeau nu-l putu suporta.

Se-ngălbeni la față, o apucă ficatul, nu mai mânca nimic, se culcă, ceru cel puțin cinci ceaiuri Salomeii care, ușor plictisită totuși, nu încetă să fie drăguță, ceea ce mă surprinse.

*

La urma urmei, drăgălășenie sau interes? Sau amândouă în același timp? Singura dată când am reușit să rămân singur cu ea am întrebat-o cum de poate să suporte acest apăsător sechestru al mamei mele. Salomé îmi mărturisi numaidecât:

— Nu-ți pot ascunde că mă înduioșează tot atât de mult pe cât mă obosește.

Peste o clipă adăugă:

— Ce vrei? Fac ce trebuie să fac.

Aerul ei hotărât nu lămură nimic. Dar această tăcere, nouă la ea, lăsa oarecum să se bănuiască urmarea. Doamna Mamă ne-a depășit; cu siguranță că nu va întârzia să fie și ea, la rândul ei depășită.

*

Punea în joc până una alta tot și toate. Punea în joc vârsta ei, care se făcea simțită neîncetat: e greu să vorbești cu un bătrân, care are drept scuză că i-a mai rămas poate 2 sau 3 la sută din viață. Punea în joc sănătatea ei, emfizemul producându-i la timp accese de tuse. Punea în joc rentele ei nu prea grozave, dar de loc mici; nu-și precupețea sfaturile către bunica Daroux, grijulie să găsească plasamente sigure (căutând subiecte de conversație în ordinea cunoscută: *sânge, dragoste, educație, moștenire*, această ultimă problemă suplinea adesea, în ciuda necazurilor personale, pe celelalte). Punea în joc mai ales stinghereala lui Bertille care, ca să nu pară că exploatează situația în favoarea fiicei ei, încerca să o pondereze pe bunică, inversând dojana:

— N-aș vrea ca fata să abuzeze...

— Dar eu sunt cea care abuzez, știu, replica liniștită Doamna Rezeau. Nu poți iubi pe cine vrei. Iubești. pe cine poți. Întotdeauna există o adoptare.

Și găsim imediat un ac de cojocul nostru, nimenea din plin:

— Jeannet se va căsători. Lăsați-mă să compensez.

Trec peste timbrele date lui Aubin, peste prefăcuta încântare în fața fotografiilor lui Blandine. Baptiste însuși a fost luat în antrepriză: Doamna Rezeau ceru să-i facă portretul. Trec peste arta de a flata indiferența sau micile interese, de a-i spune de exemplu Salomeii:

— Surioara ta este încă foarte copilăroasă.

Lui Bertille:

— Iată-l căpătuit pe fiul soțului tău.

Mie însumi:

— Cei mari plecați, la urma urmei, veți rămâne cu copiii voștri.

Nu aveam, desigur, sentimentul că alături de ea am devenit mai buni, ci mai degrabă acela de a ne dispersa, de a ceda la acea forță centrifugă a cererilor de familie.

*

Nu fără o oarecare ușurare, o văzurăm venind într-o seară, după vreo cincisprezece zile, cu un pachet de prăjituri legat cu sfoară și anunțând triumfătoare;

— Două lovituri dintr-un foc! Eu am o locuință și Salomé un patron. Îți amintești de Max Bartoiomi?

Da, îmi aminteam de această primă alianță corsicană, de mătușa cu piept impunător și de odrasla ei, un văr slăbănog, destul de farsor ca să nascocască pe loc ultimele cuvinte ale lui René Rezeau, când acesta muri în chip de martir al prostatei.

— Cât o fi el de conte — făcut de papă, ce-i drept — s-a descurcat de minune! reluă admirativ

Doamna Mamă. G.I.F.F. — știi ce vreau să spun: *Générale Immobilière et Foncière de France* — el e. Renovările din Arondismentul al XIII-lea îi aparțin. Mi-am amintit de ce mi-a spus Marcel: *Max și cu mine suntem singurii din familie care avem într-adevăr o situație. Dar*

mulți îl vorbesc de rău: acești magnați ai pietrelor nu sunt și filantropi. Ei bine, am îndrăznit și m-am dus să-l văd fără să-i cer să-mi fixeze o întrevedere și, printr-o minune, m-a primit, își aduce perfect de bine aminte de tine. Râdea - *Al naibii Zeamă Lungă! Eu vând suprafețe și el volume.* Era încântat să-ți facă un serviciu.

— De fapt, nu i-am cerut nimic, îndrăznii să-i spun cu jumătate gură.

— Ei, tată! exclamă Salome.

Avea iar o rochie nouă, cu pantofi și geantă asortate din piele de șarpe, Jeannet și Marie, așezați într-un colț, șold lângă șold, o dezbrăcau cu o privire disprețuitoare; Blandine, la stânga mea, o mânca din ochi cu invidie; Bertille, la dreapta mea, era plină de îngăduință; și nu-mi plăcea niciunul din aceste sentimente, gata să ne strice buna înțelegere. Dar Doamna Rezeau continua vesel:

— Pe scurt, Max mi-a propus imediat, în condiții foarte bune, un apartament cu trei camere la etajul șapte, în reședința Mérovée, pe bulevardul Choisy unde întreprinderea își are birourile. Iar pe Salomé, după un mic stagi, ar vrea să o pună la serviciul relații cu publicul.

Extrema ei satisfacție o împiedica să bage de seamă că entuziasmul nu era general. Dintre noi toți, Bertille părea cea mai jignită, cea mai nehotărâtă să-i mulțumească. Până și Salomé era încurcată.

— Voi începe luna viitoare, puse ea capăt discuției.

— Va fi. foarte convenabil, mai spuse Doamna Rezeau. Cum va lucra în același imobil, va putea mânca la prânz la mine în fiecare zi.

Doamna Rezeau plecă în arondismentul al XIII-lea, și noi am putut în sfârșit să schimbăm subiectul. Era rândul lui Jeannet să ne pună probleme până să le vină rândul lui Blandine sau Aubin: câtă vreme ai copii nu duci lipsă de necazuri. Fapt general: întotdeauna când se hotărăște o căsătorie, încep tot felul de tracasări; nu atât tinerii se căsătoresc cât sunt căsătoriți de această mulțime de oameni care se amestecă în treaba lor: părinți, prieteni, servicii sociale, control medical prenuptial, funcționari ai

stării civile, martori, bijutieri, specialiști în liste de invitați și, bineînțeles, cei trei oficianți de la notariat, biserică și primărie. Fapt particular: pentru a simplifica lucrurile a fost întotdeauna mai ușor să urnești un zid decât să obții de la Jeannet concesiile în ce privește principiile sale.

Se căsătorea, e adevărat. Dar sila pentru tot ceea ce-i putea aminti de originea sa burgheză îl fac? a să nu semneze niciun contract. Bătrânul Bioni, gata să-i dea drept zestre fetei un apartament, încercă să-i vorbească despre separarea de bunuri. Jeannet se-nfurie:

— Cum adică, să începem prin a ne separa, asta nu!

Închipuindu-și că voia mai mulți bani, inspectorul nostru la fisc îmi telefonă furios:

— În starea în care-i fata mea, crede că-și poate permite orice.

I-am deschis ochii: ginerele său nu putea accepta nicio formă de dotă, pentru a nu se considera cumpărat. Cum nu se gândea să locuiască, măcar provizoriu, nici la tatăl și nici la socrul lui, cum n-avea în buzunar nici cinci mii de franci și nici vechime în serviciu ca să ceară un împrumut, acest tânăr avea, fără îndoială, de gând spre lauda lui, s-o ducă într-o mansardă pe biata Marie, singura fată la părinți, obișnuită cu confortul unei vile cu opt camere»

— E nebun! spuse Bioni.

Discuția reîncepu seara. Cineva vorbea de vărul Max, noul patron al Salomeii. *Speculantul ăla de terenuri! mai degrabă să crăpi stând sub poduri decât să-i datorezi ceva*, ne încredința Jeannet. La nevoie, ar accepta să împrumute o sumă foarte mică, cât se cere la locuințele pe credit: cu condiția ca cele două familii să contribuie în părți egale. Mă puneam într-o situație grea: mă angajasem în răscumpărarea conacului *La Belle Angerie* și doar dacă ipotecam casa...

— Ți-o interzic! decretă Jeannet.

Au mai trecut câteva zile. Marie era însărcinată de cel puțin două luni. În sfârșit, apăru salvatorul: Baptiste Forut.

— Un apartament liber (asigură o rentă viageră) în Blocul Turn II, la etajul al doisprezecelea, cu vederea spre canal, îți convine? Ilenta e puțin mai mare decât o chirie. Proprietara are șaptezeci și șase de ani.

— Chelles-Paris! Am ceva de mers. Dar nu face nimic! îl iau! spuse cu candoare Jean Rezeau, generația numărul 9, cu un aer serios.

Trebuia să se termine odată. Tânăra pereche nu va ști multă vreme că, pentru a o face pe bătrână să plece într-un azil, familia Bioni i-a pus pe masă o sumă importantă în plus. Dar nu eram la capătul necazurilor. Doamna Bioni veni împreună cu Marie la cină ca să stabilească data nunții și să precizeze ultimele detalii:

— Sâmbătă, în ținută de stradă, hotărî Jeannet. Și nu mai mult de douăzeci de persoane la masă.

Mireasa ține nunta, spune poporul. Detest tot ce scoate ochii dar îmi place ca haina bună să fie pusă la zile mari. Asta era și părerea Blandinei, care făcu o mutră lungă:

— Îmi furi plăcerea unei rochii lungi.

Marie, care nu mai avea talia destul de îngustă, nu o încurajă. În timpul asta, Bertille număra pe degete:

— Șase Rezeau, plus două bunici...

— Trei Bioni, spuse Marie, și patru bunici care vor veni de la Bastia...

— Șaptesprezece! strigă Aubin.

— Și martorii? Și unchii și mătușile? spuse Doamna Bioni, ciudată femeiușcă cu părul decolorat în contrast cu tenul și accentul.

— Și băieții? spuse Blandine. Mă lași fără cavalier?

Argument hotărâtor: băieții îi vor salva pe unchi.

— Treizeci de tacâmuri, treacă de la mine! bombăni Jeannet.

De obicei nu-i deloc zgârcit, mai degrabă risipitor. Dar îmbrăcat în veșnicul pulover pe gât, are alte vederi despre respectul față de om: îi e teamă ca nu cumva să facă prea mult, schimbând semnul înaintea cifrei față de predecesorii noștri, cărora le era teamă că nu fac destul...

Așadar treizeci de tacâmuri, dar unde? La Porte jaune în pădurea Vincennes? La A tont coeur, la țară? Și mai ce? Să nu fie niciun salon prea mare, niciun meniu prea scump la un local unde se fac petreceri de nuntă. S-a hotărât, până ia urmă, ca masa să aibă loc la o cârciumă po malul Marnei.

— Nu mai rămâne decât să anunț preotul, spuse Doamna Bioni.

— Ce? exclamă Jeannet.

— Dar... spuse Marie.

Aceste monosilabe, mai semnificative decât frazele lungi, l-au lăsat pentru moment pe Jeannet uluit în fața Mariei, rămasă cu gura căscată de uimire. Pentru el lucrul cu pricina părea exclus, de la sine și nu și-a închipuit nicio clipă că Marie ar putea crede tocmai dimpotrivă; ca și noi toți de altfel, care nu am vorbit niciodată despre asta. La nivelul bunicilor, *horrenăum*, actul de căsătorie nu are niciun sens, căci doar binecuvântarea pecetluiește căsnicia. La nivelul nostru, care nu suntem altceva decât niște botezați (înhămați la carul predecesorilor noștri), totul nu-i decât o formalitate, un obicei cu manifestări care merg de la practic până la teatral: notar, primar, preot, însărcinați — ni plățile, cu actele, cu ceremonia. Personal, n-a” 7 sao chef să pledez nici pentru, nici contra.

— E de necrezut! spuse Jeannet. Ce, ai nevoie de orgă?

— Mi-ar plăcea mai mult, grăi Marie. — 1

— O căsătorie civilă! gemu Doamna Bioni. Ce de vorbe o să iasă la Bastia! Ce-o să spună bărbatul meu!

— Dacă aude așa ceva, interveni Bertille, mama se îmbolnăvește. Iar soacră-mea ce să mai zic!

De îmbolnăvit, poate că nu: se schimbase mult, Doamna Rezeau, de pe vremea preceptorilor cu pelerină episcopală și a spovedaniilor de familie. Turnase multă apă în vinul sfințit și pariez că divorțul vicarilor de la regulile ordinului religios, sutana, latina vulgară, indulgențele, postul și preacucernica falsă pudoare nu o făcuse mai credincioasă. Dar ar fi prevestit odată mai mult, cu glas

profetic, sfârșitul pământului. Jeannet, care avea nevoie de un ținut ispășitor, izbucni:

— Bunica Rezeau, știi ceva, dacă vrea să vină, n-are decât! clacă nu vine, cu atât mai bine! M-am lipsit foarte bine de ea ca și ea de mine, de când m-am născut și până astăzi.

Bietul băiat! Suferea ca un rabin pus să mănânce șuncă. Îi știi maximele preferate: *Unde începe obligația, piere alegerea*. Sau: *Poți pleda, refuza, discuta - dar nu înșela niciodată*. Îi convine fiului meu! Luând calea sincerității, se-mpotrivește la tot ce nu-i convine. Dar ține seama și de celălalt și, fiind vorba de Marie, sigură de drepturile ei la altar, ea avea toate șansele să câștige. Își va descărca poate sufletul ca între bărbați, lui Baptiste, pe care-l și vedeam graseind: *Ce vrei? Fetele ca să se simtă fericite au nevoie de sfeștoc*. Mai mult ca sigur că nu va izbucni în râs, căci generația lui, care se culcă ușor, are suflet simțitor și, mironosită la vorbă, nu mai înțelege acest soi de haz. Pentru moment, reluă cu greu:

— Dacă ții, haidem. Dar din partea mea va fi o simplă figurație.

— Poți și tu să mai spui încă o dată da, zise Marie.

— Cui? la ce? bombăni iară Jeannet.

— Mie, șopti Marie.

Pe gâtul său lung, capul lui Jeannet se clătină, apoi se plecă spre cel al Mariei amestecând părul blond cu cel brun. S-a ajuns la o înțelegere - vom trece și pe la biserica Notre-dame des Ardents. Doamna Bioni răsuflă. Nu eram prea mândru de rezultat. Bertille, care de câțiva timp se uita la ceas, murmură:

— Mă întreb ce-i cu Salome. Mi-a telefonat să-mi spună să n-o așteptăm. Dar e ora nouă, totuși...

— S-a dus poate eu Doamna Rezeau la teatru, rosti Jeannet. N-ar fi decât a șasea oară în cincisprezece zile.

— Am să aflu eu, spuse Bertille, înfrânându-și îndoiala ce i se citea pe chip.

Masa fusese strânsă, vasele spălate, c-încl, cam la o oră după plecarea familiei Bioni, Salomé și-a garat mașina

sub felinar. A trântit portiera unui Austin mic, alb. Apoi, traversând curtea ca un pas egal, pocnind cu tocul fiecare treaptă, a intrat, a închis ușa și a spus cu o voce neutră:

— De la primul drum m-a și lăsat un cauciuc.

I. a noi în familie totul se anunță: despre mașina asta nu s-a pomenit nimic. Și apoi, într-adevăr, ce-i mult strică. În afară de Auhin, care se-nvârte în jurul soru-si, toți o privim cu severitate. Bertille, cu două cute între sprâncene, stă cu capul plecat.

— N-am nicio vină, spuse Salomé. Am găsit Austin-ul în fața ușii, pe Bulevardul Choisy. Era plătit, înmatriculat și înregistrat pe numele meu.

Cu toate că atitudinea, expresia și privirea Salomeii au un aer de sinceritate, se simte o oarecare rezervă. Spune adevărul. Dar probabil că nu spune totul. Întotdeauna a fost o fire voluntară, însă în favoarea — comunității, iar acum avem impresia că s-a retras de-o parte, și-și joacă rolul ei personal între noi. și Doamna Rezeau. Nu pot să nu intervin.

— Totuși, trebuia să-i atragi atenția bunicii că sunteți patru.

Patru... Așa cum am tratat-o întotdeauna ca pe fica mea, nu puteam să-i neg drepturile de nepoată. Doamna Rezeau — a înțeles prea bine: situația specială a Salomeii e ceea ce ne paralizează. Deși delicatețea nu-i însușirea ei de căpetenie, Doamna Rezeau contează pe delicatețea noastră. Nimeni n-ar avea inima să-i amintească Salomeii că de fapt e născută Forut. Nimeni nu va îndrăzni să-i spună în față că Doamna Rezeau nu face altceva decât să instaleze din nou nedreptatea printre noi, de teamă să nu pară că nedreptatea este mai mare prin faptul că Salomé nu-i o Rezeau.

— Suntem chiar paisprezece, împreună cu verii, spuse Jeannet.

Trebuie să subliniem aerul său detașat. Doamne, dacă cineva l-ar crede invidios! Nu așteaptă nimic de la Doamna Rezeau, care ar trebui să împartă orice în paisprezece părți. Ar prefera să dea partea lui verilor pe

care nu i-a" văzut niciodată. Salomé roși, apoi pâli. Pironită în spatele lui Aubin, își trece nervos degetele prin păr și protestează întorcându-se spre mine:

— Îți cunoști mama. Nu are simțul măsurii, și nu permite nimănui să-l aibă pentru ea.

— Trebuie să știi să refuzi, rostește Bertille.

— Trebuie să poți, spune Salomé.

Care o fi tâicul acestui răspuns? La prima vedere înseamnă: *N-ați înțeles că Mami n-a iubit niciodată pe nimeni și că acum mă iubește pe mine? că face un fel de cancer al tandreții? să o refuz înseamnă să o resping, și n-am curajul.* Dar asta mai poate însemna totodată: *La urma urmei am nevoie de ceea ce mi se oferă, de ce în fond să mă lipsesc?* Unde-i vremea discuțiilor deschise? Unde-i vremea împăcărilor ca prin farmec, după micile certuri zilnice. Salomé s-a închis în ea, cu gândul aiurea și se uită distrată la televizor unde se perindă imaginea, după ce Blandine întrerupsese sonorul. Nu se mișcă să-ntoarcă butonul. Surâde câteva clipe, pentru că Aubin. O gâdilă și-i spune la ureche:

— Hai odată! Ieși puțin din frigiderul tău.

Dar Aubin urcă să se culce și Salomé redevine posomorâtă, se întoarce spre mama ei și-i spune cu jumătate de glas:

— La drept vorbind, mamă, acum lucrez, îmi câștig viața. Dacă n-ai nimic împotrivă, dacă ar fi numai ca să-mi deschid un cont la bancă, aș dori să-mi recunoașteți majoratul.

Bertille, care coase un nasture, trage tare de ață înainte de-a răspunde:

— Bunică-ta ți-a băgat ideile astea în cap? Oricum, întreabă-l pe taică-tău.

Nicio obiecție. Considerând că tinerii au dreptul să fie majori la optsprezece ani (deoarece la această vârstă există fete care sunt mame și băieți trimiși să moară, ceea ce în ambele cazuri merită cetățenia), am spus întotdeauna copiilor că le voi recunoaște majoratul la prima cerere. Salomé, de altfel și l-a acordat singură pentru lucruri mai

grave decât un cont la bancă. Dacă adevăratul motiv es» te că vrea să-și aleagă liber domiciliul, n-ar împiedica-o refuzul meu. Bertille, care-și ridică nasul spre mine, pare dezamăgită văzând că încuviințez din cap:

— De acord. E o treabă de cinei minute. Vom trece mâine pe la grefierul de la tribunal.

— Da, spune Salomé, numai că în ceea ce mă privește mama are drept de semnătură.

Mașinile le-am lăsat în cele trei piețe: a Primăriei, a Fântânii și a Târgului de grâne care se-nșiră în centrul Lagny-ului. Am intrat în grupuri mici într-o primărie din cărămidă, fostă mănăstire, având la intrare stema orașului pe care figurează unul din cuiele Crucii. Pe această placă sta scris cu mândrie că Fecioara din Orléans a trecut pe acolo în martie 1430. Greșeala Ioanei d'Arc a fost că, plecând spre Compiègne, a fost trasă de pelerină — jos de pe cal. Alte două fecioare, cel puțin considerate ca atare până-n seara asta, într-un mare și mic vâlmășag alb, au urcat scara de onoare cu covorul roșu, punând mâna pe capătul rotund de aramă, foarte lustruit, al balustradei, care, în multe primării, are faima de a aduce noroc. Cineva, uitându-se la tabloul atârnat pe peretele din dreapta, unde Socrate livid murea împrejmuit de filosofii înlăcrămați, remarcă:

— Asta, oricum, putea fi pus în altă parte, în biroul de înregistrare al deceselor.

Noi toți stăm și așteptăm pe coridorul care făcea parte din vechea mănăstire. Lipsesc mirii. Lipsesc mama și Salomé, care s-a dus s-o ia cu mașina.

— Ce dracu' fac? repetă viitorii cuscri care ne-au prezentat membrilor familiei Bioni și Paolino — numele Doamnei — pe când noi, mai săraci ca număr, în ce privește familia Arbin și Rezeau, le prezentăm ramura Daroux. Între timp o doamnă circulă de la unul la altul, absolut hotărâtă să ne prindă pe vestă, cu un ac de gămălie, contra unui franc, o floare de portocal din tafta.

În sfârșit sosesc Jeannet și Marie, în costume croite din aceeași stofă bleumarin, cu aceleași cămăși, cravate,

batiste bleu-deschis. Întârziaseră la un pahar, cu martorii care-i urmau. Arnaud Maxion, care părea personajul cel mai marcant, și directo. rul fiscului, gata să-și onoreze inspectorul, erau prea bătători la ochi, zău așa. Au preferat o colegă de clasă a Mariei, manichiuristă, și un tânăr programator care lucrează eu Jeannet și, ca și el, mănuiește *ansamblorul* sau *cobolul*, ba mai e și delegatul său sindical. În fond, totul mi se pare foarte simpatic. Când m-am căsătorit cu mama lui, ea îl avea ca martor pe maestrul Gand, patronul ei; iar eu, pe portăreasa imobilului unde locuiam. Trece un aprod grăbindu-i pe întârziati:

— Căsătoriile, în sala 17!

Imposibil să le mai așteptăm pe mama și pe Salome: urcăm și intrăm într-un salon mare, de un autentic stil Napoleon III: tapisat cu purpură, cu fotolii asortate, plafoane și oglinzi încadrate cu ornamente aurite, ca și un cămin monumental, sculptat într-o marmură neagră demnă de operele antichității. O statuie de ghips, în picioare, reprezentând a treia republică cu o stea în păr, se uită cu o privire aibă la cetățenii din arcadismul cinci, îmbrăcați în haine de sărbătoare, iar primarul, având de-a curmezișul pieptului eșarfa tricoloră, stă în spatele mesei de marmură verde, încrustată cu vișiniu și alb-marونیu.

— Aveau gologani, în timpul celui de-al doilea imperiu! spuse Jeannet, ostil, mai ales că avusese nenorocul să dea de una din cele mai pompoase săli ale oficiului stării civile din marele cartier.

Linște! Primarul oficiază prima căsătorie, care a vrut să se arate demnă de lambriuri și aliniază șase băieți în smoking și șase fete încorsetate în satin roz.

— Se adună carnea: măcelăria Lair și mezelăria Lombard își căsătoresc copiii, șoptește Bioni, care cunoaște fișierul de cesiune a fondurilor ca pe buzunarul său.

Se știe că aparențele contează, că vitrina ia ochii. Cronometrez: de la citirea codului până la semnături, inclusiv cuvântarea, celor zece litere de la „domnișoară” le

trebuie zece minute ca să se restrângă la „doamnă”. Văzută pe la spate, mireasa, înfășurată în vâl, are aerul unui vierme de mătase în gogoșa lui: viața ei va depăna multă vreme firul acestei amintiri. Chiar eu, vedeți... stau lângă Bertille, dar la stânga mea, între Jeannet și mine, se află umbra Monicăi. Prin Jeannet rămân căsătorit cu moarta și Marie, care l-a iubit pe fiul nostru, nu face altceva decât să continue, în pânțele ei, ceea ce începuse în altul.

Între timp se trece cu căldărușa pentru săraci. Apoi cu cea pentru școli. Următorii! Sunt doi tineri crescuți la orfelinat de Asistența publică, care au venit escortați de funcționarii de la magazinul universal cu Preț unic unde lucrează și unde s-au cunoscut și care și-a asumat toate cheltuielile nunții, îți face plăcere să auzi consimțământul lor rostit, cu glas tare, iar în urările sale, primarul, „om cu carte”, spune că deși nu crede că au avut noroc să fie orfani, socotește că, lipsindu-le familiile, asta ii-va face ca liberi și nesiliți de nimeni să se simtă cu atât mai răspunzători față de familia pe care o întemeiază... Strângeri de mână oficiale. O nouă chetă. Mireasa, semnând, își pătează rochia cu cerneală. Noi am fost lăsați pentru la urmă. Rămași singuri pe cei o sută de metri pătrați de parchet în zigzag, venim din fundul sălii și ne așezăm în primele rânduri. Șezând în fața mesei de marmură verde, pe cele două strane aurite rezervate lor de către generozitatea municipală, Jeannet și Marie, intimidați, se tot sucesc și nu-și găsesc locul. Primarul, care ieșise un moment, cu siguranță ca să se ușureze, se întoarce cu pași înăbușiți. Grefierul începe să citească:

— Marie Genevieve Rose Bioni, fiica lui Angelo Sébastien Leon și a Clarei Maria Paolino...

Stop. Ace. sta e momentul pe care l-a ales Doamna Mamă ca să intre pe ușa cea mare la brațul Salomeii. Lui Jeannet îi vine să intre în pământ căci, dacă sora lui e în rochie scurtă de lamé, Doamna Rezeau — care la *Belle Angerie* merge îmbrăcată ca o cerșetoare — înaintează maiestuos și încet, cu o coafură înaltă, cu mânuși pân-la

cot, într-o rochie de catifea violet, pe care sclipește, scos din aceeași cutie ca și brățara și cerceii lungi, un colier de topaze care, deși probabil fals, e de mare efect.

— Vă rog, doamnă, spun bărbatii din rândul întâi, ridicându-se să-i ofere scaunul.

Nu se grăbește deloc și, după ce l-a salutat pe primar cu o mare plecăciune a capului la care acesta-i răspunde, se duce să se așeze cu Salomé în fund, forțându-i astfel pe curioși să întoarcă spre ea capul.

Se poate spune că pentru un lung moment toți au uitat de masa verde; și prefăcându-se că nu-i observă, Doamna Rezeau își dă seama că e recunoscută — chiar de cei ce n-au văzut-o niciodată. Privirile trec de la ea la mine, lăcindu-ne pe amândoi să ne simțim prost, lucru pe care nu-l vom mărturisi și de care nu vom vorbi niciodată. Dar eu rămân același; ea, nu. Strădania ei de a exista în carne și oase, de a-și făuri o prezență, nu face decât să provoace comparația între ea și dublul ei, imposibil de disociat. Lumea e astfel alcătuită încât, chiar dacă un om s-a schimbat, nimeni nu caută să știe prin ce diferă, ci prin ce se aseamănă cu ce a fost. Când eram mic, Doamna Rezeau obișnuia să mă închidă. I-am răspuns cu aceeași monedă: e întemnițată într-o oglindă.

— M-ar mira, îmi strecoară la ureche bunica Daroux, așezată chiar în spatele meu, ca Doamna Rezeau să se bucure că în curând va fi străbunică.

Cu siguranță nu: căsătoria fiului îi și dă de știre tatălui că natura, ca atare, îl scoate la pensie; nașterea fiului fiului fiului (să presupunem că va fi băiat) înseamnă că străbunica a ajuns antediluviană. De altfel, deși la timpul ei a asigurat, de bine de rău, continuitatea neamului Rezeau, Doamnei Mamă puțin îi pasă. Acest sentiment ce nu datează de azi de ieri, nu s-a putut decât întări cu vârsta. Ca pentru multe doamne bătrâne, viitorul nostru nu mai are sens din momentul când are întâietate față de trecutul ei. Coborători din familia ei 1 Cuvântul o spune: ea coboară. Doamna Rezeau, care nu-l iubește pe Jeannet, care ar fi putut să nu vină pretextând o bronșită,

Doamna Rezeau este aici, deoarece, după ce s-a vârât în sufletul nostru, pentru motive care nu ne sunt prea clare, mărturisește două rațiuni evidente: una de a se menține și cealaltă de a dovedi că ceea ce fusese înainte depășea ceea ce va urma.

Va demonstra acest lucru așa cum se cuvine: printr-o moțaială progresivă, scuzabilă datorită murmurului monoton al lecturilor și al adevăratului discurs în care se lansă primarul, prieten personal cu bunul slujitor al Statului, Angelo Bioni. El îl felicită pe primul tată, apoi pe cel mai puțin oficial dar al doilea distins părinte, lustruind exemplul nostru ca pe o pereche de pantofi pe care scumpii copii n-aveau decât să-i încalțe ca să pășească pe calea regală... Meseria mea, care mă face să aud multe cuvântări, m-a făcut foarte rezistent la predici. Dar dacă pentru a asqulta, chiar Contribuțiile indirecte în persoană - dovedindu-se mai tare la cifre decât la vorbe mari - e nevoie de un ghiont al Clarei-Maria, Salomé va trebui să-i dea doi ghionți Doamnei Mame ca s-o trezească în momentul cinci mirii spun: Da.

Se va însufleți din nou în umbra bisericii Notre Dame des Ardents, vechea mănăstire care face corp comun cu primăria și unde ajungem buluc. În pridvorul luminat de un vitraliu în formă de coadă de păun, Doamna Ilezeau adulmecă mireasma familială și aruncă o privire, fals nepăsătoare, pe tabelul de afișaj, unde, sub lista filmelor, sunt prinse în ace invitațiile la nuntă, care au înlocuit publicațiile de căsătorie de pe vremuri. De partea cealaltă a ușilor capitonate, ea acordă aceeași atenție tarabei cu ziare cucernice. Răsfoiește chiar o revistă ca să scape de scurtul conciliabul între socrul care vrea să ia brațul fetii și Bertille care nu crede că trebuie să-l ia de braț pe fiul adoptiv. Bertille are dreptate: în principiu, Monique fiind moartă, i-ar reveni bunicii să-și conducă nepotul. Dar Jeannet o trage de mână pe nevastă-sa.

— Lăsați! șoptește Doamna Rezeau rotunjind cotul ca să fie luată de braț de bunicul Paolino.

Jeannet o întinde, și așa destul de încurcat. Pentru el

nu există mare deosebire între această biserică gotică, templul din Luksor sau Casa pătrată, sanctuare din diferite epoci care doar ca artă mai au ceva de spus. Fusese botezat la dorința mamei sale. Mi-o reproșează destul. Dar libertatea care domnește în casă i-a permis să refuze urmarea (ca și frații și surorile lui, cu excepția Blandinei care a făcut prima împărtășanie, dar cu asta s-a și isprăvit.) Ar fi incapabil să-i numească pe sfinți — cine-i cu cheia, cine cu crinul, cine cu coroana pe cap, cine cu capul în mâini — care umplu vitraliile sau pereții și trebăluiesc printre luminări, stâlpi și ex-voto-uri. N-au făcut niciodată parte din stocul lui de imagini, în întregime laice. Cum Marie se împiedică de o treaptă neașteptată de trecere spre cealaltă parte a naosului, aflată la alt nivel, el profită ca să-i șoptească lui taică-său, care-l urmează alături de Doamna Bioni:

— Ei își dacă i-aș spune „nu” acuma preotului, aș fi oricum căsătorit.

Soacra își holbează ochii îngrozită. Dar totul se va desfășura cu bine. Importanța locală a familiei Bioni a atras multă lume: nu deslulă totuși ca să ocupe jumătate din numărul locurilor. Doamna Rezeau își scoate faimoasele mătănii de aur și fildeș și le deapănă cu toată seninătatea. Ca de obicei, e puțină vânzoleală în asistență după ce sună clopoțelul. Să șadă, apoi să se scoale de pe scaun treacă-meargă, cele două sexe consimt). dar când femeile îngenunchează, mulți bărbați rămân în picioare. Vorbim în șoaptă. *Cele patru rânduri de coloane și galeria de sus sunt de toată frumusețea, nu-i așa? Dar cele două vitralii n-au nicio legătură unul cu altul. AU văzut strana de plexiglas cu microfon? Îmbinarea lucrurilor sacre cu cele moderne, dragul meu, nu știu de ce, dar îmi pare ca un giuvaier fals. Nămețivoj-bind de draperiile astea îngrozitoare din jurul corului: într-un monument de valoare ăstuia n-ar trebui să se permită...*

— Da, spuse Jeannet, pentru a doua oară, la orele 11 și 17 minute.

*

Restul va fi la fel. Ceremoniile noastre au pierdut o parte din sensul lor; în majoritatea cazurilor socotim că ne putem scuza prin indiferență și ironie. Vor trebui să vină alte timpuri, când cei sinceri vor crede din nou în sărbători. Pentru moment ne aflăm în plină rasoleală și încurcătură. Jeannet a înghițit cu greu șirul de prieteni sau cunoscuți veniți să-l felicite, mai ales că cei mai mulți îi erau necunoscuți. iar șaizeci la sută dintre ei se uitau mereu I3 cens. Ieși bombănind:

— Când o fată îți acordă mina, de ce oare trebuie să seringi alte două sule?

Ai lui au crezut (și fără îndoială aveau de ce să creadă) că fusese provocat de bunica lui, care în fața bisericii i-a dat cadoul de nuntă: șevaliera bunicului său, cu blazonul neamului Rezeau.

— Mulțumesc! am să pun să râcăie prostiile astea, și îmi voi grava inițialele, spuse el băgând inelul în buzunar.

Vremea e relativ frumoasă. Între două ploi ele scurtă durată, martie ne întâmpină cu cer senin. *Le Coin de Coincoin* — Colțul lui Mac-mac — cârciuma construită pe piloni, pe malul Marnei, e plăcută, în ciuda numelui de prost gust și a pătratului gros de sticlă din mijlocul podelei care lasă să se vadă dedesubt, cum se bălăcesc într-un țarc împrejmuț cu gratii o duzină de rațe, gala de pus la frigare, așa cum așteaptă păstrăvii în acuariumul marilor restaurante. Meniul, limitat special de către Jeannet, la trei feluri de mâncare și două soiuri de vin, este lăudabil. Dar cele două bunici corsicane fiind mai în vârstă, deci având întâietate față de ea, Doamna Rezeau se bosumflă. Blandine are pantofi noi care o strâng. Aubin face pe măscăriciul. Salome, pe care am văzut-o adineauri vorbind cu doctorul Flormonlin, venit să-i salute pe miri, este mai absentă ca ori când. Toți cei sub douăzeci și cinci de ani vorbesc între ei, la nevoie și peste capul celor în vârstă. Obişnuit să citesc ca un surd pe buzele altuia, voi descifra pe cele ale nurorii mele, sătulă să stea înghesuită între bătrâne, acest murmur imperceptibil care-l face pe fiul meu să surâcă:

— Ar trebui să ne căsătorim printre tineri și să ne înmormântăm printre bătrâni.

Butadă meritată! De la cârciumă și până la academie, rămâi uluit să auzi cum vorbesc oamenii așa-ziși serioși, în fața unui păhărel. Ceea ce-și vor spune se poate dinainte conjuga astfel: eu vorbesc despre vreme, tu vorbești despre parale, el vorbește despre crăpelniță, noi vorbim despre ficatul nostru, voi vorbiți despre automobile, ei vorbesc despre propriul, lor fund. Odată cu acest ultim subiect, unii pot să se lanseze, când ajung la brânzeturi, spre idei înaintate. Abia a terminat la dreapta mea Baptiste să definească amorul, drept singurul exemp] u de punct comun între două paralele, că o aud la stânga mea, pe Ernelyne Daroux – profesoară la Chaptal – declarând că, deși deocheată, imaginea rămâne bună „căci restul nu se întâlnește niciodată. I se servește tartă cu cireși și fără să lase o îmbucătură, ne-nșiră la rândul ei niște gogoși: oamenii *nu* comunică unul cu altul. Aviz proaspeților însurăței pentru a-i încuraja în perioada noviciatului.

— În fond există căsătorii, nu există căsătorie.

Comentariu la adresa instituției. Observații asupra variantelor sale: mono, tetra, poli. Observații asupra situațiilor, la urma urmei tot atât de respectabile, care ar putea fi numite crypto, homo, pangamice. Emelyne (cu *y*, vă rog) devine lirică. Suprimă căsătoria. Și toți copiii, și toate legăturile, cu doi, trei, cu cincisprezece până la *n + 1* devin legitime. Doamna Rezeau, care s-a înfruptat bine, și care și-a recăpătat buna dispoziție, se pleacă plină de compătimire spre Doamna Daroux:

— E... fiica dumneavoastră?

— Nu-mi mai vorbiți de ea, răspunse vrednica bătrânică. Încă de mică, striga în cofetărie: Jos cu bomboanele!

Dar Angelo Bioni protestează. Inspectorul de la fisc nu poate admite ca iubirile noastre să nu mai fie înregistrate. Bea o înghițitură de cafea și dă asigurări că are totuși vederi foarte largi. Mai ia o înghițitură și acceptă ca, vedeți dumneavoastră, patul să preceadă

uneori binecuvântatul⁵, în loc să-l urmeze, *Dar în sistemul dumneavoastră, domnișoară, cine stabilește identitatea tatălui?* Se-cască. Se trece la lichioruri. Nu știu cum, iată că se vorbește deodată despre regina Elizabeta. Baptiste profită ca s-o provoace din nou pe Emelyne. Un rege e destul de darnic ca să facă din soția sa o regină. O regină nu-l face pe bărbatul ei decât prinț consort. Emelyne i-o întoarce imediat: Vedeți în ce măsură e dezavantajată o femeie! O regină nu-i atât de puternică încât să-l facă pe soțul ei rege, asta-i adevărul. Se trece la țigări. Emelyne luptă mai departe pentru emanciparea surorilor ei, regale sau nu...

— Angelo, spune în sfârșit Doamna Bioni. E târziu. Poate ar trebui să liberăm sala.

Plecuse; nu se va mai întoarce decât în vizită, însoțit de protectoarea noii sale existențe. În curând își va pierde obiceiurile vieții în comun și va uita, treptat, locul în care se găsește peria, deschizătorul de conserve ori tirbușonul. Acest copil încetase de a mai fi copil în deplinul înțeles al cuvântului: termen rezervat, indiferent de vârstă, celor care mai locuiesc în casa părintească. Nu mai era altceva decât un fiu căsătorit. Dar înainte de a deveni pe jumătate străin, timp de câteva săptămâni ne va impune o absență mai stăruitoare decât o prezență. Camera lui rămăsese tot camera lui. Multă vreme se vor spune fraze de acest fel:

— Ai văzut? se crapă tavanul la Jeannet.

Îndemânarea lui ne lipsește.

— Vai! Cine o să mai repare acum balamaua?

Locul lui la masă în dreapta lui Bertille rămâncă gol: Aubin, care ar fi trebuit să-l părăsească pe cel din stânga, nu îndrăznea să facă rocada. Multe lumi, pe care le cunoșteam prin prietenii lui Jeannet, dispărură cdată cu el: a electronice, care aduna tineri ochelariști la convorbiri cifrate, a sportului, ai cărei reprezentanți nu-i vom mai vedea cu pieptul înainte în treningurile cu ecuson și care n-o vor mai face pe Blancline să se oțărască, silită să

5 în franceză joc de cuvinte intraductibil, format din două omonime : hotel (hotel) și autel (altar).

urmărească la televizor meciul în loc de emisiunea de teatru.

De aceea hotărârea neașteptată a Salomeii ne-a părut și mai dureroasă. Bertilie venise acasă îngrijorată; nici ei nu-i plăcuse întrevederea fiicei sale cu doctorul Flormontin: cu atât mai mult cu cât ia întoarcerea de la Lagny a auzit-o vorbind cu el la telefon cu o voce scăzută, fără să ne pomenească nouă nimic. Dar iată că duminică după-masă, Doamna Rezeau, care rămăsese pentru weekend, luă ofensiva. La o remarcă a lui Bertille, care găsea că arată prost, Salorne recunoscuse că slăbise cu trei kilograme.

— Stă în picioare de dimineța până seara, spuse Doamna Rezeau. Aleargă ori prin oraș, ori ne la un etaj la altui. Și-i mai trebuie o oră de drum la dus și alta l-a întors, în plină aglomerație.

Într-adevăr, Salomé nu lucra numai pe bulevardul Choisy în birourile lui Max. Mergea în dreapta și în stânga să prezinte apartamentele imobilelor lui, care se aflau aproape pretutindeni. Cu un salariu fix și un anumit procentaj se descurca foarte bine, dar bunica era adesea lipsită de prezența ei la masa de prânz.

— Cum vreți să reziste? reluă Doamna Rezeau. Ar trebui s-o scutiți cel puțin de navetă. Pot foarte bine s-o găzduiesc.

— Și noi n-o s-o mai vedem deloc, rosti Bertille aproape arogantă. Vă mulțumesc, dar n-am chef să mă despart de fata mea. Recunoașteți că locul ei e mai degrabă lângă mine decât lângă dumneavoastră.

— Dar ce, despre asta-i vorba? răspunse vicleană Doamna Rezeau. La vârsta ei, nici dumneata și nici eu, ci doar situația Salomeii contează. Am putut să i-o procur. Și voiam doar să-i dau posibilitatea să și-o păstreze. Dar dacă preferați să se istovească...

Ca să pună capăt discuției, Bertille se duse glonț la bucătărie: ceea ce la ea însemna că e cu totul împotrivă. Mama se sculă și-mi spuse trecând prin fața mea:

— Tu, ce părere ai?

Am făcut greșeala să răspund:

— Știi, noi suntem foarte uniți. Nu vrem să pierdem pe nimeni.

— Nu uita ce ți-am spus Mami, făcu Salomé.

— Poți să-mi dai o clipă brațul, scumpo? rosti Doamna Rezeau fără să se mai ocupe de mine. Căldura asta de calorifer mă sufocă. Vreau să iau puțin aer.

Salomé o urmă pentru a face cu ea câțiva pași pe promenada Balău. Oare prin plecarea lui Jeannet și a Salomeii, Doamna Rezeau spera să-mi găsesc un oarecare echilibru? Dacă da, călă naivitate! Și cât de puțin îmi cunoaște reacțiile. În tinerețe, am detestat-o pe Doamna Mamă; sau mai degrabă am detestat-o pentru că ea m-a detestat. Cu atât mai mult nu voiam s-o iubească pe Salomé. Vedeam în asta din ce în ce mai tare o spoliere, un sentiment împotriva firii. Jocul mamei mele, după mine, c-ra să procedeze în așa fel încât Salomé să sfârșească prin a deveni o intrusă: ca eu s-o alung, și ea s-o recupereze. Totul era să nu-i fac jocul.

Dar mama, asta am aflat-o mai târziu, avea în mână alte atuuri. Când Salomé se întoarse, mergând înaintea bunicii, care urca gâfâind scara de afară, Bertille, Blandine, Aubin și cu mine, care ne uitam la un film, ne-am dat seama că nu era în apele ei. Trecu prin cameră fără să se uite la noi.

— S-a întâmpilat ceva, draga mea? întrebă Bertille.

— Nu-i nimic! nu-i nimic! făcu Salomé, luând în trecere o revistă ilustrată, înainte de a se duce să cânte la vioară în camera ei.

Când coborî la masă, nu-mi păru nici mai distantă, nici mai rece ca de obicei. Evita însă toate privirile, chiar și pe cele ale bunicii. Numai când se duse să se culce, foarte devreme, ne anunță cu un glas sfârșit:

— Mă simt foarte obosită. Și de vreme ce Mami mă găzduiește, voi pleca luni dimineață și mă voi întoarce vineri seara.

Apoi făcu înconjurul camerei ca să ne îmbrățișeze. Până și Aubin, necăjit că-l lasă singur joia, nu-i răspunse la

sărut. Cum Doamna Rezeau și-l prelungea pe-al său, Bertille pentru a doua oară se retrase în bucătărie, unde puțin timp mai târziu auzirăm o competiție spărgându-se pe dale.

toate împreună nu constituie o garanție, așa cum niște culori frumoase pe o paletă nu asigură apariția unei capodopere. Oricum, înainte de a se măcina singură, precum diamantul, însăși existența acestei fericiri ne scapă. Abia dacă te poți încrede în semne. De când a dispărut, Doamna Rezeau – prea puțin înclinată să-și pună o asemenea problemă sau măcar să pronunțe cuvântul – m-am întrebat uneori dacă în timpul vieții ei a fost vreodată fericită, și îmi spuneam că, fără îndoială, nu a fost niciodată, în afară de astă primăvară cu Salomé...

Așa cum ne-a prezis, am rămas singuri cu copiii *noștri*. În principiu, pe Salomé o aveam totuși la noi două zile și trei nopți pe săptămână. Câtva timp a respectat programul. Sosea târziu, își lăsa Austinul în curte și intra în cameră, cu un prosop sub braț, arborând, așa cum spunea maică-sa, „un zâmbet de misit pe buze”. Amabilă, dar cu îmbrățișări din ce în ce mai puțin spontane, nu-ți mai sărea de gât ca altă dată, ci își lipea doar obrazul de-al tău și își căuta repede de lucru. Îl ajuta puțin la compunere sau la matematică pe Aubin, apoi juca în subsol o partidă de ping-pong cu Blandine, ceea ce îi îngăduia să se poarte ca de obicei, dacă nu chiar să se destindă. Aparent rămânea aceeași cu fratele și sora ei; se schimbaseră doar față de noi. Dar dacă se închisese în sine după dezamăgirea avută, întorcând o singură dată cheia în broască, acum o întorcea de două ori. Educată să-și ajute mama, nu făcea mofturi; muncea chiar cu plăcere, vorbind însă cât mai puțin:

Rar se întâmplă să fii sigur de fericirea altuia.

Frumusețea, sănătatea, puterea, averea și iubirea

— Am impresia, spunea Bertille, că am angajat la treabă o englezoaică care nu știe nicio boabă de franceză.

De anine nici nu mai vorbesc: Salomé se străduia să nu pară că mă evită. Nu prea reușea. Însăși această

atitudine o făcea să-și rărească vizitele, pentru a evita întrebările de genul: *La urfna urmei, ce ai împotriva noastră?* la care veșnicul răspuns: *Dar nimic, pe cuvânt, nimic* - nu liniștea lucrurile. Din aprilie începu să lipsească, să vină la două săptămâni o dată, ca până la urmă s-o vedem chiar mai rar decât pe Jeannet, care trecea săptămânal podul într-o seară după cină, și hotărâse să ne consacre și o duminică întreagă pe lună (alta fiind rezervată celor din familia Bioni, o a treia sportului și ultima mersului în oraș). E drept că pentru a compensa, Doamna Rezeau găsisese mijlocul ca într-un arondisment supraaglomerat să-și instaleze telefon, ceea ce-i permise lui Bertille, furioasă, să suporte câteva monologuri ale soacrei ei, răcnite în aparat, fără ca practic să te poți face auzit de ea:

— Știi, sâmbăta e una din cele mai bune zile de vânzare. Se întâmplă să stabilească întrevederi chiar în cursul duminicii. Max îmi spunea alaltăieri: Mătușă, am vrut să vă fac un serviciu: eu sunt marele câștigat.

Uneori Salomé venea la telefon și adăuga câteva cuvinte. Dar în timp ce Doamna Rezeau n-avea glas decât să-și laude nepoata, Salomé spunea o seamă de dragălășenii fără să pomenească de bunică-sa.

*

Până la urmă, într-o sâmbătă dimineată, enervată că Salomé nu venise de vreo cincisprezece zile și nici măcar nu crezuse de cuviință să ne prevină în ajun de absența ei, Bertille îmi spuse:

— Mergem?

Nu era nevoie să precizeze unde. Și eu mă gândisem. Alții n-ar fi așteptat atâta timp și dacă nu m-am dus să le iau pe doamne prin surprindere e pentru că, dat fiind că fusesem o victimă a supravegherii neîncetate, resping întotdeauna controlul, amestecul în treburile și libertatea altuia, chiar când e vorba de ai mei. Dar așa nu mai mergea. Doamna Rezeau nu călcase pe la noi de la căsătoria băiat ului: probabil ca să evite orice explicație. Nici nu ne invitase să ne ducem să vedem cum se instalase

pe bulevardul Choisy. Nu puteam s-o lăsăm să ne rupă de Salomé. Fără să facem scandal, trebuia totuși să lămurim lucrurile. Aveam de altfel un pretext foarte bun: lucrările de la *Belle Angerie*, despre care Doamna Rezeau nu pomenea niciun cuvânt.

Deși situat în aglomeratul arondisment treisprezece și nu în șaisprezece — unde de altfel locuia Max, pe strada de la Pompe, ca să-și țină rangul — imobilul, în întregime din sticlă și marmură, era impozant. În hol, unde se mai simțea mirosul de vopsea, m-au intrigat numaidecât două lucruri: o notă a administrației adresată *Doamnelor și Domnilor Proprietari*, apoi, cam pe la mijlocul unui rând de cutii de scrisori din lemn de palisandru, o etichetă tipărită, purtând numele locatarului de la etajai șapte B, apartamentul 87. Era vorba de *Domnișoara Salomé Fond*. Se adăugase doar cu un creion roșu dedesubt: și *Doamna văduvă Rezeau*. Un număr din *Ouest-France* era băgat în cutie.

— Dacă nu, și-au luat poșta s-ar putea să nu fie acasă, spuse Bertille.

Într-adevăr, nu erau. Tot ce ne-a putut oferi etajul șapte a fost o ușă de mahon, străpunsă de un vizor și înzestrată cu trei brGaște de siguranță puse de o fire profund bănuitoare, specific craoneză. La coborâre, întrebând de Salomé pe o foarte tânără portăreasă, coafată și aranjată ca o stea de cinema, ni se dădură — într-o singură frază foarte semnificativă — cel puțin două indicații:

— Domnișoara e la țară împreună cu bunica ei.

*

Nu-i greu de închipuit ce s-a petrecut; ca să rupi de familie o fată care se înțelegea bine cu ai săi, e de ajuns să ai răbdare. Mai întâi vorbești drăguț cu ea: Părinții tăi au avut dreptate să te asocieze la luarea hotărârilor în familie. Vei putea, mai ușor să zbori cu propriile tale aripi. Apoi începi să insinuezi: Bun, ți-au recunoscut majoratul. Nu cred că au semnat cu bucurie în suflet. Am trecut și eu *prin asta, am suferit, și tatăl tău mi-a reproșat-o destul*:

tuturor ne vine greu să ne eliberăm de un anumit simț al proprietății părintești. Să continuăm, să interpretăm reticențele de la Gournay, să le judecăm cu severitatea care se impune: *Iată de ce mă temeam: îți dau drumul cu o mână și te țin cu alta.* Toate astea, Salomé ni le va mărturisi mai târziu. odată cu restul, Dar dacă-i dă fetei toate justificările, doamnei Rezeau nu-i ajunge hărțuiala. Odată cu independența dobândită prin plicul de sfârșit de lună, esențialul a fost apartamentul: nimic mai radical decât mulțumirea de a fi la tine acasă. Ne-am lămurit foarte repede și în această privință. Am revenit la șapte și jumătate; abia ieșisem din ascensor, nici nu sunasem încă, și aud prin ușă:

— Pun rămașag că ei sunt.

Doamna Rezeau era cea care vorbise. Portăreasa trebuie să ne fi descris cu destulă precizie. Un ochi a și astupat vizorul, în timp ce eu apăs pe sonerie și-mi semnalez prezența sunând scurt și des, semnal care multă vreme fusese primit acasă de o cavalcadă de copii strigând pe scară: a venit Tata! a venit Tata!

— Bine, bine, nu te enerva! aud Vocea mamei, însoțită de scrâșnetul zăvorului.

Ușa se deschide și dăm într-un antreu care nu-i decât prelungirea apartamentului. Rămânem cu gura căscată. Cu siguranță că decoratorul nu a consultat-o pe Doamna Rezeau, obișnuită cu mobila desperecheată din provincie, dobândită la întâmplare sau prin diverse moșteniri și care face să se lase parchetul sub greutatea timpului și a stejarului. În acest cadru, în același timp sobru și elegant, unde fiecare lucru e pus în valoare prin volum și prin pata de culoare, unde scaunele încălzesc prin roșu sau răcoresc prin măsliniu pe un covor mare din păr de capră, și el aruncat pe o mochetă antracit, nu trebuie decât s-o vezi venind pe Salomé, ca să înțelegi ca ea este sufletul acestui decor. Doamna Rezeau, din contră, e tot atât de nepotrivită ca o călugăriță la Folies-Bergère. Dar de îndată ce ne așezăm, după mica țocăiaia reglementară, nu se va pomeni nimic nici de proprietar, nici de decorator, nici de banii

cheltuiți, nici măcar nu vom fi întrebați dacă ne place.

— Nu trebuia să vă îngrijorați, spune Solomé. Am fost la *Belle Angerie*.

— De obicei mă reped în timpul weekendului, când Salomé se duce la Gournay, zice Doamna Rezeau. De data asta am luat-o cu mine ca să vorbească personal cu zugravii despre refacerea camerei ei.

Și întorcându-se către adevărata stăpână a casei:

— Îi oprim la masă?

— Mi-ar face plăcere, răspunde Salomé. Dar, în cazul ăsta, trebuie să mă duc după cumpărături.

— Nu, refuză Bertille, oricum trebuie să plecăm; îl așteptăm pe la nouă pe Baptiste.

— Fiindcă veni vorba, am făcut socoteala primelor lucrări, reia Doamna Rezeau. Îmi vei trimite jumătate din sumă și eu voi achita totul.

— Tocmai voiam să-ți cer facturile.

Mă disprețuiesc, îi fac jocul. Există oameni alături de care e mai ușor să trăiești ca dușman: când se lovesc două pietre, cel puțin ies scântei. S-o cruți pe Doamna Mamă înseamnă să te-nvârți în jurul unei stânci. E hotărâtă să pară că nu înțelege adevăratul scop al vizitei noastre. Ce-i cerem? Cu ce drept? iată-ne învăluiți, Bertille și cu mine, în această atmosferă de firesc, care face casă bună cu nefirescul. Nu vorbesc de aerul natural al Salomeii: se vede cât se străduiește, are ochii plecați și genele grele, șade când drept, când picior peste picior și nu-și găsește locul. Vorbesc de felul de azi al mamei, aproape inconstientă, dar de o fericire deplină. Pe ea, care abia se așeza cu o jumătate de bucă pe marginea fotoliului, n-am văzut-o niciodată tolănită așa, înfundată în moliciunea spătarului. S-a îngrășat. A devenit o pisică mare, mulțumită, cu ghearele strânse în blana catifelată și care din pricina emfizemului parcă toarce:

— Mi-a fost teamă la un moment dat că nu vom avea vacanță, Salomé, teoretic, nu a lucrat destul ca să aibă drept la o lună de concediu.

Nu se mai ascunde. Se înțelege de acum înainte că

totul depinde de Salomé, că nu mai încape discuție.

— Din fericire, Max își închide birourile în iulie.

Bertille se scoală. Geamătul tânguitor i-a rămas în gât; nu mai vrea altceva decât să plece. Dar Doamna Rezeau insistă să ne arate și restul apartamentului. Mesteacăn de Norvegia, pentru camera Salomeii: pare să fie scos dintr-o vitrină de pe strada Saint-Antoine și nu regăsim nimic din îndrăgitul ei talmeș-ba! meș de la Gournay, cu excepția unei pantere din pluș negru, câștigată la bâlci de Gonzague. Teck pentru Doamna Rezeau, obligată să doarmă pe un divan jos, peste care atârnă un mare portret al scumpei sale. Cu aceeași patimă, privirea ei trece de la tablou la model:

— Fiți liniștiți, nimeni nu-i face niciun rău.

Mai, iunie. Prefer crizele situațiilor false, clacă cele clintii ne pot vindeca de acestea din urmă. Aproape era de dorit să izbucnească o criză printre ai mei, atât ele uniți acum șase luni. Oricât era de impulsiv, Jeannet, nu se înșelase: nu trebuia cu niciun preț să reluăm relațiile cu Doamna Rezeau. Fie că detesta, fie că adora, nu-și schimbase cu nimic felul de a fi. Începea iarăși să destrame familia din jurul ei, poate fără să vrea, poate chiar fără să-și dea seama; se supunea în fond unei fatalități legate, ca și valul, de excesul mișcării sale. În anumite momente, de altfel, nu eram departe să cred în mai multă mârșăvie, în intenția ei deliberată de a face rău, de a izbi în acest grup înmănunchiat pe care întotdeauna l-am considerat ca pe o revanșă a mea și asupra căreia voia la rândul ei să-și ia revanșa, dezbinându-l. Orice ar fi fost, dorit sau nu, rezultatul era același; cu fiecare scenă sabotajul familiei reîncepea.

Lui Bertille i se întâmpla în ultimul timp să se ia de mine. Dacă femeile reacționează mai violent decât noi la neplăcerile din viața particulară, purtarea lor e scuzabilă: majoritatea nu au, ca bărbații, avantajul de a fi protejate de grămada preocupărilor profesionale. Bertille a ajuns să-mi spună:

— Trebuia s-o oprești de la bun început. Cum vrei să

intervin? La urma urmei e mama ta.

Regret că am ripostat:

— Și în ce situație aș fi fost pus? Să fac pe tatăl vitreg, mergând împotriva Salomeii, mulțumesc! La urma urmei e fiica ta.

* * *

Blandine are șaisprezece ani, își va da bacalaureatul, pe care francezii, posedând un simplu certificat de naștere, îl consideră drept certificatul de cunoștințe, ce le permite accesul la sfere intelectuale superioare. Deodată a început să se ia în șerios, a depășit vârsta delicioasă când adolescențele nu-și dau seama de farmecul lor, pentru a trece în aceea jileare mica persoană își caută o personalitate. O vezi de departe, cu părul ca flacăra, revărsat pe o bluză albă, mulată pe sâni, cu cordon corsar așa de strâns în talie, încât marchează conținutul pantalonului verde-deschis. O vezi de atât de departe încât, cu toată umbra protectoare de la intrarea bisericii Saint-Arnoult, am prins-o amestecându-și pletele cu ale unui șaten.

— Ce zici? Sora mea se-neacă și i se face respirație artificială gură-n gură, glumește Aubin, care mă însoțește la piață.

— Așteaptă-mă puțin să mă duc s-o salvez!

Mă reped, dau la o parte politicos un nătăfict cu urme de ruj pe obraz și iau cu mine o Blandine cu pieptul zguduit de suspine, căreia mă aud spunându-i că bacalaureatul la ora actuală e mai important decât pipăitul, că trebuie să fie examinată de profesorii ei înainte de a lăsa grija asta băieților... Dar în ciuda vârstei, protestează, mă învinuiește că am o concepție îngustă, pronunță numele Salomeii... Asta-i bună! Îmi ies din fire și-mi pare rău, dar poc fetițo, ți-am tras o palmă.

*

Devenim cu toții nervoși. Semn prost, Baptiste când intră pe ușă se trage de barbă. Ieri trecea prin piața Dauphine și pe cine credeți că a văzut ieșind, din palatul de Justiție? Pe nepoată-sa! A însoțit-o până la poartă un

pungaș de avocat având o rozetă pe togă. Încerc să glumesc:

— Poate a căutat să-i ofere o nouă locuință decanului.

— Sau lui Gonzague, spune Baptiste. Vrei să știi părerea mea? Salomé ne duce pe toți, inclusiv pe maică-ta.

Bertille nu crede: fata ei nu poate să fi devenit deodată așa de prefăcută. Jeannet, care e de față împreună cu Marie cu burta la nas, izbucnește în râs.

Bine! dar e normal, o Iată îndrăgostită e în stare să treacă peste orice, uitând de rest.

— Nu-i adevărat, strigă Aubin.

— Când e vorba de ea, vezi totul în negru, spune Bertille.

Jeannet se supără și pleacă.

*

Puțin timp după aceea, Paule îmi dă telefonul ei lunar. Consultată, îmi răspunde, cum obișnuiește adeseori, printr-o altă întrebare:

— Dar ce se mai aude cu băiatul ăsta?

Apoi zice că-i trezește admirația, da, admirația că o femeie de șaptezeci și cinci de ani, de o binecunoscută uscăciune sufletească face — astea sunt cuvintele ei — o *nebunie atât de frumoasă*. Mai adaugă, calmă, că-i pare destul de bine că mă vede gelos.

Pun receptorul în furcă, enervat.

*

Părere diametral opusă celei a Doamnei Daroux, care nu se felicită să o vadă pe adevărata ei nepoată beneficiind de dărnicia bunicii ei vitrege.

— E ca și cum eu i-aș fi dat totul lui Jeannet, repetă ea. Fiecare are o datorie față de spița lui.

Dacă nu, pușorii țin și umplu totul de găinaț.

*

Se întâmplă ceva, dar ce oare? Salome telefonează din ce în ce mai rar, uneori trec săptămâni în șir fără să vină și, când sosește, ia în nume de rău întrebările mamei ei:

— Ce, mă urmărești?

Scapă totuși, după o tăcere posacă:

— Apărarea a cerut judecătorului să fiu audiată. Nu puteam să refuz, nu-i așa?

Nu vom ști niciodată nici unde, nici cum, nici de către cine a fost contactată. Dar cum Bertille încearcă să o cuprindă în brațe, spunându-i că nu înțelegem de ce absențele ei sunt așa de dese, că ne lipsește mult, iată că Salomé izbucnește în lacrimi, fără însă să înceteze de a fi agresivă:

— Ce pisălogi puteți fi și unii și cecalii! Sunt iubită! iubită de toată lumea. Dar fiecare mă iubește pentru sine. Uitați-vă la Aubin care-mi face mutre pentru că nu mai sunt aici ca să-l învelesc seara la culcare ea atunci când avea cinci ani! Cine mă vrea lângă el nu se gândește deloc la cine aș vrea eu lângă mine. M-am săturat să fiu mereu hărțuită...

Apoi deodată îmi aruncă:

— Și mama ta care se bagă acum în toate!

*

Puteam de altfel să prevedem ce se va întâmpla. Dar apariția Doamnei Rezeau, care neîncrezându-se în telefon, a considerat mai cu cap să se poftească pe nepusă masă la noi, în cursul săptămânii, după masă devreme, adică la ora când protejata ei lucra ne-a luat pe neașteptate. Temându-se că nu ajunge la timp, a venit cu un taxi, și mi-l închipui pe șoferul care, după ce a primit un bacșiș prea mic, a dat clin umeri și a plecat. E aici, în biroul meu, numai zâmbete, între mine și Bertille. Pretextul oficial e că a venit să ne prezinte facturile care sunt destul de pipărate. Nepriceput la socoteli, nu-i voi spune nimic. Nevrând să mă dezic, voi ascunde că regret că m-am lăsat antrenat la atâtea cheltuieli pentru plăcerea nedeslușită de a semna cu pasul meu o parcelă de lut craonez unde călcase și bunicul bunicului meu.

— Fred a făcut gălbinare, spuse în sfârșit Doamna Marnă. Plescăie din limbă mulțumită că ne poate informa. Continuă:

— Marcel își mărită fata cea mare: Rose. Foarte bine,

pe legea mea. Familie, nume, situație, de! totu-i perfect. Băiatul e inginer la o societate petroliferă.

De reținut, nu-i așa? Această părere e menită să ne îndemne la comparații! Dar cronica de familie nu s-a terminat:

— Cât privește Rueil, în sfârșit, Mareei lichidează. Dar nu-i nebun: se asociază cu un agent imobiliar. Bănuieți cu cine?

Bertille face un gest evaziv.

— Pe dracu', cu G.I.F.F! La intrarea proprietății sunt puse pancarte imense. *În curând se va înălța aici reședința Josephine...* Da, acolo unde a trăit singur tata mare, colonelul, supranumit Curcanul, vor fi o sută de locuințe. Așa cum spune Max, roata s-a învârtit, astăzi curcanul ca și semenii săi sunt fripți și haliți. Are el grijă de asta împreună cu Salonic.

Pauză, pentru a lăsa deoparte înfloriturile. Reia esențialul:

— Nu vă puteți plânge că nu ați văzut-o în ultimul timp. Mă lasă totdeauna singură la sfârșit de săptămână.

Bertille și cu mine am făcut prostia să clipim. Fața Doamnei se crispează, se brăzdează brusc de o sută de zbârcituri și mai adânci, Voia să fie sigură de ceea ce în același timp venise să ne prevină. Cel ce consideră că-i bine să profite numai el de bunul său, nu disprețuiește ajutorul altuia ca să și-l apere. Dar ca nimic să nu fie prea limpede adaugă simplu:

— Micuța de ea! mă cam îngrijorează. Îi trebuie o vacanță, la aer curat, de parte de Paris!

Între nuferii rotunzi, ici și colo presărați cu flori vâscoase, amurgul umbrit de sălcii arunca ochiuri de lumină verde-albăstruie, ce se topeau în unde. Apa era ea însăși străbătută de cercuri leneșe, de fiecare dată când de dedesubt ieșea la aer un gândac carnivor, când urma lăsată de un clean îi atingea suprafața sau, pe deasupra, o încrețea atingerea ușoară a acelor falși păianjeni zburători, pe care tata îi numea în mod savant *gerris*. Stăteam pironiți pe mal, la cinci metri unul de altul, arendașul,

mezinul meu și cu mine. Îl numesc cel dintâi pe arendaș: de dreptul la pescuit pe care i-l dăduse Marcel n-avea de ce să se lipsească în timpul absenței mele, ceea ce era foarte bine. Găsisem niște pantaloni vechi de pânză ai tatălui meu. Cu pieptul gol, având doar un șorț de pânză alb ca faianța chiuvetei. Aubin, în plină criză de creștere, își rumenea brațele și coapsele încă slabe de maimuță-păianjen. Izbutea să nu scoată o vorbă. Cât privește pe Jobeau, scurt și îndesat, cu pieptul și brațele numai mușchi care-și pierdeau părul cam de peste tot, strivind în iarbă un fund îmbrăcat în catifea reiată, cârpită cu tot soiul de petice, stătea mai nemișcat decât puiul de arin învecinat din care, paralel cu picioarele sale, coborau spre Ommee două rădăcini roșiatice. Încremenirea stânjeneilor îndreptați ca săgețile spre un cumulus lipit de cer, care străjuia de ceasuri întregi propriul său chip reflectat de râu, dopurile nemișcate, nailonul cufundat în transparențe, ca și undițele înfipite în furci mici de frasin cojit sporeau tăcerea abia tulburată de un orăcăit scurt sau de cârâitul îndepărtat al unei pupeze. Liniște de apă dulce, ce mai! În ceaunul verii clocotesc miroșuri concentrate: miresme de izmă, de salvie, de pelin, de mofete ce urcă dansând în bule din mълul în fierbere și, legate între ele prin schimbul nutritiv, cuprind totul aăăturându-se izului de mucegai ce însoțește toate ierburile dospite, gustul mucusului dând savoare peștelui.

— Și hop! făcu Aubin, prânzind o limbă a șarpelui pe care o scoase iute din apă și o trânti pe loc uscat, acolo uncie cu cinci minute mai înainte strânsese făcuta folosită ca momeală...

Nu puse piciorul pe pământ ci se târî încet ca să desprindă cârligul. Ridicând degetul — cel mare — semn tăcut prin care-și vesti victoria — nu mai putea de bucurie. Era a cincea captură, care se duse să întâlnească, în coșul cu capac, opt babuști, trei lini, o plătică și câțiva pești - pistică. Apoi întinse din nou undița fără să facă zgomot.

— Peștele mușcă, șopti Jobeau.

Albitura începea să sară pe sub nasul bibanilor său.

al știucilor. Lumina scădea și broaștele orăcăiau mai autoritar. O năpârcă de mlaștină trecu încet, unduindu-se, cu capul ridicat, la cinci centimetri deasupra bancului de colțani. Un sfrâncioc cu crăiețul în cioc făcu de trei ori naveta, venind de undeva din aval, unde probabil că reperase un banc de pești, ducându-se undeva în amonte, unde trebuie să-și fi avut cuibul. Aubin se aplecă de două ori, tras de o pradă mare... Și încetul cu încetul, umbrele se roteau, se lungeau, în timp ce, în acel sfârșit de duminică, răzbătea din ce în ce mai tare, prin văzduh mugetul vacilor, sosite la barieră să-și aștepte vițeeii. Două rochii trecură printre trunchiurile descojite ale platanilor, două brațe goale fluturară și tocmai în acel moment, ca să ne amintim din ce neam ne tragem, o primă cucuvea scoase vechiul ei țipăt șuan.⁶

— Orișicât, trebuie să mă gândesc și la mâncare, spuse Jobeau.

Cum ne întorceam, înainte de-a auzi clopotul (pus de puțină vreme să sune după programul nostru), Aubin, bălăbănindu-și triumfător coșul, întrebă pe neașteptate:

— Zi, tată, șoarecele se ferește de pisică - liliacul se ferește de bufniță?⁷

A fost, de fapt, un răgaz plăcut, pe care. I-am acordat unui lucru tot atât de puternic înfipt în mine ca o rădăcină de volbură. Nu vom mai avea multe altele în timpul acestei vacanțe. Sosiți la *Belle Angerie* fără entuziasm, la trei zile după sosirea separată a Doamnei Rezeau și a Salomeii cu Austinul lor, a trebuit să le spunem că tinerii căsătoriți nu vin. Ca să nu supere pe nimeni, Jeannet reușise să se înscrie pe listă a treia de concedii plătite a Companiei unde lucra. Va dispune astfel de luna lui liberă când va naște Marie.

— Nu oblig pe nimeni să vină să mă vadă! spusese cu acreală mama.

⁶ les chouans — nume al aristocraților din Vendeea, care s-au împotrivit Revoluției.

⁷ ^ Joc de cuvinte intraductibil în text: souris (șoarece), chauve-souris (liliac), chat (pisică), chat-huant (bufniță).

Se simțea încă lipsa de confort, cu toate lucrările, în parte neterminate: două rezervoare de apă, curentul electric, trei camere tapetate din nou dar de îndată luate cu asalt de țăntari, unde dogoarea, în ciuda insecticidelor, stârnise puricii. După nasul lui Bertille, puteam să-mi dau seama în ce măsură orășenii din cartierele mărginașe în casele lor bine utilitate, cu grădini pieptănate, nu știu censeamnă să locuiești în plin câmp. Din bunăvoința zinei Clorofilă, iată că nevastă-mea descoperă blândul șir al frunzelor, al florilor și al fructelor, făcut și din urzici, din porumbări, din seați, din gângănii înțepătoare, pișcătoare sau sugătoare, din căpușe, rândunici de mare roșii, bărzăuni, viespi, miriapozi, furnici, urechelnițe, stricând mult farmecul fluturilor, al libelulelor sau al ctitor vietăți ale Domnului. Și nu mai vorbesc de târătoare, numite în ținut *vlains*, fie că e vorba de șarpe galben de doi metri, de un nenorocit de șarpe orb, sau de o rimă mare de mraniță! Și nu mai vorbesc de chițcăiturile nocturne, de sarabandele șoarecilor care se aud prin tavan venind din pod! Toate aceste jigării care ne lăsau reci când eram copii, pe frații mei și pe mine, îmi îngrozeau acum fetele. Obișnuite să fie înconjurate ele prieteni, să profite de toate resursele mării sau ale muntelui, se simțeau stinghere.

Un crochet vechi, un joc cu mingi ruginite, un *badminton* cu rachete sparte, un joc cu discuri din care o parte se pierduseră – nu ofereau cine știe că distracție. Și ce să faci cu râul Ommée, prea gloduros ca să pui piciorul? Ce să faci cu barca, dacă din lipsă de spațiu trebuia, în locul lopeții, să folosești o vâslă greu de mânuit? Cât privește pe Doamna Rezeau, încerca de fiecare dată să mi-l paseze pe Aubin ca să nu-l vadă agățat de fusta. Salomeii, în stânga, așa cum ea era în dreapta... După ce Doamna îl ezeau le-a luat de cinci sau șase ori la plimbare pe elmp sau de-a lungul drumurilor pline de gropi, când s-au saturat să-și mai târșâie cizmele printre brazde, printre cotoarele de varză și printre frumoasele șiruri de grămăjoare de balegă lăsate în urma lor de boii în mers, când s-au lămurit că pentru ele nu era nimic de văzut în

afară de merii aplecați de vânt, de lanurile de trifoi înconjurate de taluzuri înțesate de spini ce se întind după tarlalele cu cartofi, la fel de prost împrejmuite, au hotărât, în fine, că așa-i, n-ai. ce-i face, câmpia asta zisă ering (cu capitala Segré: din latinescul secretum, izolat) era ținutul cel mai nedemn de reținut și cel mai prost întreținut din lume. În afară de Aubin, căruia îi plăcea la nebunie să se cațere în copaci, să încalece pe deșelate calul lui Jobeau și să cotrobăie prin poduri, afară de mine, — care pot lucra oriunde pe un colț de masă — cu toții la sfârșitul primei săptămâni se plictiseau îngrozitor, vorbeau cu plăcere de vila Hossegor sau de cabana Araches-les-Carroz, pe care le închiriasem în anii trecuți. Auzeam fără încetare veșnica întrebare a acestui tineret obișnuit cu conservele de legume și cu vacanțele bine orânduite:

— Ce căutăm aici?

Se legănaseră în iluzii. Și eu de altfel. Un loc nu devine privilegiat decât prin copilăria noastră și nu trebuie să-l părăsim niciodată, dacă vrem ca, la rândul lor, copiii noștri să fie legați de el. Ai mei erau orășeni, și Soledot, pentru ei, reprezenta o văgăună bântuită ele două sute de țăranoi. Salomé începu să scârțâie îndelung la vioară; Blandiie fotografia orice. Cele două surori, care de obicei n-aveau aceleași gusturi, porneau împreună să facă excursii la punctele turistice: castele, plajele Loirei, tapițeriile din Angers, încercând s-o șteargă pe tăcute, descotorosindu-se de bunica lor, care se strecura mereu în ulti – mul moment în mașină:

— Va să zică vreți să scăpați de mine?

Și pentru ea era un eșec. Lăcomia ei, măgulită de Bertille cu mijloacele cele mai la îndemână, găsea oarecum o compensație pentru prezența noastră. Dar pe Salomé era vădit că o obosea, și Doamna Rezeau, care făcuse eforturi uluitoare să-i intre în voie, ca să se integreze unei lumi ce-o depășea cu cincizeci de ani, părea la un pas de depresiune. Nu o văzusem niciodată așa. Când ne aștepta, în picioare, pe una din dalele alb-negru din sufragerie, te gândeai la regina de pe tabla de șah ajunsă pion. Se făcea

că domnește, solemnă. Dar dacă ne atrăgea cumva atenția asupra întârzierii noastre, Salomé n-o ierta:

— Hai Mami, doar nu ești ceasornic.

Nu putea nici măcar să-l sâcâie pe Aubin, care era imediat apărat. Nuse-ncumeta decât să-l Privească cu privirea, ceea ce pe puști îl făcea să râdă iar ea era nevoită să închidă ochii, pentru a-și ridica apoi pleoapele aruncând ocheade înflăcărate domnișoarei Forut. Domnișoara Forut –, pe care soții Jobeau o numeau pe scurt *Domnișoara*, așa cum spuneau *Doamna*. Domnișoara Forut care era uneori nepăsătoare, alteori exasperată, alteori (și chiar cel mai adesea) cu capul în nori, avea însă aceeași putere asupra ei, încât lăsată să se uite în dulapul cel mare, nu șovăi să spună:

— Ascultă, Mami, e stupid. Pune-ți averea la bancă.

Și Doamna Rezeau, lipsindu-se de plăcerea de a-și pipăi banii și a-și tăia cupoanele rentelor pe acțiuni, se duse îndată și-și închirie un seif la B.N.P.

*

În fond nu era iar în formă decât cu mine. Când am sosit, nici n-am intrat bine în casă, că m-a și luat deoparte ca să mă întrebe:

— Poți să-mi avansezi ceva din rentă? Sunt cam strâmtorată pe moment.

Nici nu era de mirare, dar nu avansul meu ar fi putut umple golul. Mi-am dat repede seama că dispăruse sipetul Renaissance. M-am dus s-o văd pe Marthe, pe care am găsit-o hrănind niște specimene frumoase din rasa craoneză: nu pe copiii ei, să fim bine înțeleși, ci purcei numiți *courards*, născuți din unul din nobilii vieri care, mai mult decât Volnay – autorul considerațiilor asupra ruinei imperiilor –, au făcut, împreună cu cursele, renumele Craonului.

— Știi cine a cumpărat sipetul? Întrebai cu vocea scăzută.

— Anticarul din Pouance, spuse Marthe, aplecată peste adăpătoare.

Se ridică severă, cu cofa în mână.

— Fiți atent, a stat o oră ca să măsoare boazeria din salon. Trebuie să se întoarcă. Nu-mi place să trăncănesc, dar Doamna nu mai are măsură. La început vindea clin lipsă de bani. După aceea ca să facă afaceri. Acum totul e pentru Domnișoara... Dar pentru că tot sunteți aici, mulțumesc pentru apă.

Râse, împingând poarta cocinii:

— Din moment ce plătiți pe din două, mai bine să știți: Doamna, pentru cișmeaua ei, îmi cere șase rațe pe an.

Amănuntul acesta mă hotărî. Roșu până-n vârful urechilor, mă dusei să-i cer socoteală Doamnei Rezeau și să-i spun că nu se putea ca în același timp să ia dobânzi și să mănânce și din capital. Tocmai își făcea, ceea ce numea ea, contabilitatea: operațiune curioasă constând în a compara conținutul a șase plicuri: *Am*, numerotat cu grijă, cu conținutul altor șase plicuri: *Datorez*; acestea ca și celelalte erau rânduie într-o cutie de pantofi, separată în două compartimente printr-o bucată de carton. Tragedia conacului *Belle Angerie*, o știam, ținea cu totul de faptul că plicul 5 - *Am* (*tăiatul pădurilor, vânzări diverse*) fusese o dată pentru totdeauna însărcinat să echilibreze plicul 5 - *datorez* (*cheltuieli casă*), în timp ce 3 - *am* - *rentele*) alimenta pe 3 - *datorez* (*plasamente*). Parcul nu rezistase, mobilierul era pa cale să-i urmeze, boazeria nu va mai ține multă vreme... Totuși, după ce se prefăcu cuprinsă de o nespusă mirare, Doamna Rezeau sări indignată;

— Devii tot atât de căinos ca și fratele tău, ți-pă ca A trebuit să-mi foc rost de niște bani, da, e adevărat. Te mai și plângi acum! Am cheltuit totul pentru fata ta.

— E cuminte, oare? spusei fără să ridic tonul.

— Dumnezeu știe cât mi s-a reproșat că n-am făcut de ajuns și, poftim, acum cică fac prea mult! replică ea cu un glas și mai ascutit.

Sinceritatea brutală fu însă mai puternică decât reaua credință:

— Și apoi, la naiba! Legal, Salomé e o străină. Dacă vreau să fie puțin răsfățată, trebuie s-o fac cât sunt în

viață.

Justificarea bunului plac, asta măcar era limpede, și oarecum întineritor. Mă retrăsei, maimuțărind în aer o plecăciune și un salut larg, cu pălăria, în stilul Marelui Secol. Încredințându-mă lui Bertille, ea mă sfătui să-l previn pe anticar. Refuzai: erau cel puțin o sută în regiune, care pândeau pe bătrânele gata să vândă ieftin mobila familiei. Oricum, nu le puteam trimite o circulară! Și la urma urmei, să recunoaștem, fac parte din cei care țipă cât îi ține gura, când sunt jigniți, dar care au după aceea o silă și o mândrie prostească să-și apere până la capăt interesele. Am lăsat-o baltă. Dar am băgat repede de seamă, chiar în seara aceea, datorită înțepăturilor și aluziilor Doamnei Rezeau, după felul ei de a se face că nu m-aude sau, dimpotrivă, de a-mi urmări tăcerile, că mă luase foarte în serios și mă găsea din nou odios.

Într-un apartament la planurile căruia ai subscris, într-o casă pe care ți-ai construit-o, nu te poți închipui decât pe tine singur; spațiul nu-i dedublat de timp și cel ce stăruie în trupul tău e în oarecare măsură neștirbit... Am tulburat oare izvorul tinereții? E poate o urmare a certurilor noastre renăscute? în cămașă lungă și cu ciucurele scufiei de noapte căzut pe ureche, șapte generații destul de nespălate, în afară de apa sfințită, s-au foit în acest pat ale cărui arcuri le-au făcut să scârțâie pudic. De fiecare dată când mă mișc le izbesc cu cotul, iar Bertille, care-și face gimnastica de dimineață goală pușcă, arătându-și tufele de păr, o scandalizează pe răposata mătușă-mea Thérèse care, în același loc, cu sânii ridicați de balenele corsetului, pune să-i tragă șireturile pe răposata mătușă Yvonne, geamăna ei, **t** cu fundul băgat ca și al ei în pantalonul deschis în spate și cu volane de dantelă. venit să trăiesc o reconstituire? Trecutul mă obosește.

Dar iată că Bertille, prea atentă la ceea ce face și foarte aproape de o fereastră joasă, se apleacă înainte, cu brațele depărtate și cu un picior îndoit înapoi. Greșește, își pierde echilibrul și izbește cu călcâiul un geam care,

părăsind un chit de vreo sută de ani, se desprinde și se sfărâmă pe jos pe gresia canalului ce servește la scurgerea apei pe jgheaburi.

— Geamgiu! strigă netulburată berișona mea. Ușor de spus. Suntem echivoci, repede contraziși de noi înșine. S-a spart geamul-lupă, ia-l de unde nu-i! La această fereastră cu șipcile în cruce, roase de douăzeci de decade de ploi, niciun ochi nu are aceeași culoare. Găsești de toate: de la sticla verzuie, bășicată, inegală, deformând imaginile, până la sticla modernă, clară, netedă și plană, de trei zecimi. Prin pătratul dispărut ce avea la mijloc un defect, o ușoară umflătură, toți colegii, cele șapte generații care leneveau dimineța în pat, în timpul vacanței, ca și mine, și care ca și mine săreau deodată din așternut, au găsit că prunul din fată avea prune mai mari. Dar îi voi spune cu totul altceva lui Bertille, care trăgea pe ea un slip:

— Ai auzit? iar a plecat la piață azi-diniineată înainte de opt.

Să-mi sug burta. Oglinda Ludovic al XV-lea i-a mai văzut și pe alții cu buricul împins înainte de pântecel lor de oameni ai legii, și notarul cu favoriți care prosperă în rama lui, nu m-ar contrazice. Dar soția mea merită să nu-mi pierd șirul și să-i spun tot ce gândesc:

— N-ai să-mi scoți din cap că vrea să se ducă undeva neînsoțită.

Bertille face bot: principalul ei cusur e că atunci când nu-i convine ce spui de pușorii ei bagă capul sub aripă. Schimbă vorba:

— Știi una bună? Max se pare că o place pe Salomé și i s-ar fi destăinuit mamei tale... într-un fel, mi-a spus ea, e o partidă foarte bună. Ce avere, ce situație, dragă! Max nu mai e tânăr, ce-i drept, dar Salomé, micuța de ea, nu mai e... în fine, mă înțelegi! Pe scurt, dacă l-am descurajat pe Max, amintindu-i de vârsta lui, e în special pentru că nu am chef s-o văd jjs micuță plecând... Mama ta e de un egoism fără margini. Chiar dacă ar fi fost Vorba de un băiat bun din toate punctele de vedere, tot așa ar fi

procedat.

Adesea Bertille monologhează la ora asta. Micul ei raport, afară de cazurile de urgență, nu-l face niciodată seara, la culcare, în timpul dezbrăcatului, la care particip activ, ci în timpul îmbrăcatului, sau când se spală și vorbește cu nasul în mănuașă udă. Acum se piaptănă, mărturisind:

— Fiindcă veni vorba, m-am supărat ieri. Cum nu ești de față, mama te sapă în prezența copiilor. Dacă ar vrea cu tot dinadinsul să te înjosească în ochii lor, n-ar face-o mai bine.

— Bârfeli! șoptește soțul care se bărbierește.

— Văd că te lasă rece, spune Bertille.

Stau prost ca să mă plâng. Mai mult, când ai făcut o greșală, e mai bine s-o recunoști fără multă gălăgie. O clipă, te rog, ca să termin să mă rad sub buză și să ne lămurim:

— Dacă Solome ar îndrăzni să repete, ai afla că mama ne-a vorbit și mai mult de rău. Nu trebuie să-i treci nimic cu vederea. Dacă va continua, cel mai simplu ar fi...

Mă întrerup niște țipete care vin de jos, dinspre bucătărie, și sunt replica exactă a celor scoase acum patruzeci de ani de Folcoche când eram pe picior de război:

— Soi rău ce ești! Vrei să iei porcăriile astea de aici, da sau nu?

Vom afla îndată ce s-a întâmplat: Aubin, care a descoperit în hambar o capcană veche, se duce zilnic să-și scoată prada dis-de-dimineată, a adus doi țipari pe care credea că i-a omorât dar pe care Doamna Rezeau i-a găsit vii, colcăitori în arhaicul aulăpior cu plasă unde încă își mai ține carnea, ferind-o de muștele verzi. Pretextul supărării e un fleac, dar Aubin, în ochii ei, poartă vina că face parte din oribila rasă a celor cu pantaloni scurți. Protestele lui nu-i vor ajuta la nimic. Dimpotrivă, Doamna Rezeau urlă și mai tare:

— Ai de gând să taci, secătură mică ce ești! Nu știu ce mă oprește să...

Bertille își încheie repede capotul. Bombăne:

— Mama ta nu-l înghite. Nu pot să-l las singur cu ea. Mă duc... Ce spuneai? Cel mai simplu ar fi să?

— Ar fi să nu ne mai întoarcem.

*

Se subînțelege: *atâta timp cât...* Dacă nu va mai rămâne cine știe ce din *La Belle Angerie* la termenul indicat de această locuțiune adverbială, ce importanță are! Să ne regăsim liniștea. Nu-i pot dori Doamnei Rezeau niciun alt rău decât să trăiască cât mai mult în singurătatea ce și-a fost ales-o și pe care, hotărât lucru, o merită. Totuși ar fi fost mai cuminte să tac: se întâmplă uneori ca o frază spusă să-ți dea remușcări, ca și cum ea ar fi fost în stare să taie brazdă viitorului.

Hai să ieșim: fără hârțogărie astăzi. E vreme frumoasă, e cald: câmpurile îmbibate de rouă vor răspândi până la prânz aburi violeți; cucul răspunde graurilor, tot atât de prezenți și nevăzuți ca și el; rândunicile vânează musculițe sus, în înaltul cerului. Ca să mă arăt supărat pe vinovată, am înghițit repede o picătură de calea, apoi l-am luat cu mine pe Aubin, cu ochii încă scăpărători de mânie. Blandine m-a urmat. Apoi Bertille. În chip de avertisment, părăsim *La Belle Angerie* până la prânz; mergem în șir indian pe partea de jos a șoselei 161 B, unde Blandine culege, metodic țintaurii.

— 4875 ZY 77, e Smé? strigă Aubin, ai cărui ochi scotocesc fiecare colțișor.

Austinul vine dinspre Soledot, trece pe lângă cimitir la ciț. n-a metri de cavoul familiei. Îmi trece prin minte un gând bizar: *Nu, tată, nu, asta nu-i a mea*. Dar Austinul se apropie, se-ndreaptă spre noi, se oprește. Salomé coboară și din trei sărituri își îmbrățișează mama, fratele și sora. E zâmbitoare, zglobie, așa cum era acum câteva luni, chiar dacă rochia nu dezvăluie ce poartă dedesubt, tot așa cum bucuria ei nu-și trădează cauza. Uimirea noastră o stingherește de altfel destul de repede și, regretând că nu s-a supravegheat mai bine, se urcă în mașină și o șterge:

— Cel puțin ei îi priește vacanța! spune Bertille.

Probabil că am fost singurul care am observat pe scaunul din spate, între geantă și plasa desfăcută eu cumpărături, pata albastră a unei telegrame.

*

I

La drept vorbind nu voi fi sigur decât seara, după o zi petrecută în expectativă și observație reciprocă. Doamna Mamă n-a binevoit să bage în seamă dispariția noastră. Dar după o masă la care toate felurile mi-au părut reci, după-amiază ea va da dovadă de o anumită circumspecție. Nu a putut să nu remarce atitudinea ciudată a Salomeii, mai puțin expansivă, mai reținută decât azi-dimineață, dar care, prezentă pretutindeni, face treabă cât zece, ca șefa unui grup de cercetași; de la gătit până la vase, totul i-a trecut prin mână; parcă s-ar strădui să acumuleze merite ca să i se ierte nu se știe ce.

— Să-ii pun un șezlong la soare, Mami?

Mami mulțumește și începe să se prăjească, stând cu capul ierit sub o umbrelă veche și cu rochia trasă în sus, ca să-și expună ultraviolele picioarele pline de varice. Dar se sucește întruna când la stânga, când la dreapta, și-mi ajunge să-i privesc o clipă fața îngrijorată ca să-mi dau seama că-i e teamă. În asemenea cazuri, pentru a dovedi că mai au credit, bătrânele devin de obicei, sâcâitoare, lucru ce se și petrecu.

— Știi ceva, de fapt aș lua cu plăcere o înghițitură de cafea.

Salomé se duce să facă o cafea pe care Doamna Rezeau o soarbe cu melancolie timp de un sfert de oră. Apoi se foiește:

— Pânza asta e așa de tare!

Salomé se duce să-i aducă o pernă, și această netulburată serviabilitate, în loc s-o liniștească pe Doamna Rezeau, o îngrijorează și mai mult. Ar vrea să joace pichet. Dar Salomé nu știe pichet. Atunci o bezigă? Dar Salomé nu știe bezigă și Doamna Rezeau începe să creadă că face înadins. Bertille propune o belotă, dar Doamna Rezeau nu știe belotă. Totuși, întrucât 'noră-sa i se oferă,

neprevăzătoare, drept victimă, ocazia e prea bine venită ca să se răzbune că am lăsat-o singură azi-dimineață:

— Ai văzut bieteile mele tufe de trandafiri, Bertille. Știi să le tai?

Și iat-o pe soția mea cu foarfecele de grădină în mină. Aubin mă trage de mânecă și dispar ca să mă duc să-i construiesc o cabană de bambus în mica pădurice. Când ne vom întoarce însă, vom fi întâmpinați de cmiccul răzuitoarelor ce taie florile gălbui de păpădie. Soția și fetele, asudând, trag care mai de care, sub ochii cunoscători ai castelanei, din nefericire prea chinuită de emfizemul ei ca să le poată ajuta. N-am altceva de făcut decât să iau o greblă. Vom fi salvați numai de sosirea unui grăsan care și-a lăsat camioneta pe șosea și, venind pe jos de la poartă, se oprește la cinci pași de noi cu șapca în mină:

— Doamna nu are nimic pentru mine, de data asta?

— Cred că nu, spune Doamna Mamă privindu-mă.

Se scoală foarte repede și, însoțindu-l în pas vânătorească pe noul venit — telal, vânzător de lemne sau vopsitor — nu se oprește decât la capătul aleii, pentru a ține sfat cu el departe de urechile noastre.

Bineînțeles, când se va întoarce, noi vom fi dispăruți.

*

Până când aud clopotul pe care-l trage Blandine. Din cameră, unde am stat trei ore la masa mea de lucru, am recunoscut mâna ei: ca și Fine în vremuri eroice (dar Fine era surdă), Blandine nu trage clopotul ritmic. Bertille ajunge la bătaia de care e nevoie, dar îi sparge dangătul neștiind să dea coardă la timp. Aubin e singurul care din instinct face să cânte bronzul, distanțează sunetele, când mai lin, când mai tare, le grupează în secvențe, exprimând bucuria, tristețea, graba: ca și tatăl meu, as al clopotului, care inventase în tinerețea sa un cod ca să dea de veste prietenilor din depărtare, cum îi merge la vânătoare.

Să coborâm. O iau de-a lungul coridorului luminat pieziș de apusul soarelui care-și răsfrânge pe peretele din față o înflăcărată replică a geamurilor ovale, împing unul,

prost închis, ca să nu las să intre dogoarea de afară și țăntării. Scara scârțâie unde trebuie. Mirosul de lemn ros de carii crește sub grinzile parterului. În sufragerie, unde se simte cel mai tare, Doamna Rezeau șade pe augustul său loc: la mijlocul masei, cu spatele spre căminul smălțuit.

— Nu mai lipsește doar Salomé, spune Bertille.

— Credeam că e cu voi., rostește Doamna Rezeau, care de trei săptămâni se lasă servită și nu mai pune piciorul în bucătărie.

— Nu, răspunde Bertille, a făcut totul la prânz, așa că n-am mai chemat-o. M-am descurcat cu Blandine.

Aubin sare pe trepte, le urcă din patru în patru. Ușile pocnesc. Se întoarce cu buzele umflate. Nimic, bineînțeles. Salomé nu-i în camera ei, ar fi auzit clopotul.

— Unde dracu' s-a dus? spune Doamna Rezeau cu vocea schimbată.

— Am văzut-o plecând spre râu, intervine Blandine. Dar asta era pe la ora cinci. Să sun iar?

— Nu, eu! zice Aubin, care se și repede s-o facă.

Supa continuă să fumege. Afară roșul se transformă în violet, apoi în negru (în ordine inversă față de rangurile clericilor, după cum spunea Fred). O ultimă rază de lumină părăsește tapițeria Amorelui, pe care o gaură de molie l-a făcut chior. Aubin trage clopotul eu o mișcare grăbită iar dangătul se propagă prin aerul serii încă brăzdat de lăstuni, dar care începe să fie străbătut de mulțimea liliecilor. Doamna Rezeau nu așteaptă până sfârșește băiatul. Nu mai are răbdare, își împinge scaunul, taie drumul prin seră și merge repede spre râu, strigând pe mai multe tonuri:

— Salomé! Salomé!

N-a mai rămas decât o fâșie de lumină la orizont: două cucuvele șuieră, la cele două capete ale nevăzutului, își răspund din minut în minut, îngânate de o bufniță mai apropiată care țipă dintr-un plop. Abia se mai zăresc umbrele mari ale vacilor întârziate pe elmp, dar li se simte mirosul puternic și le recunoști datorită fâșâitului de iarbă

smulsă, răsuflărilor calde, tropăitului lor printre brotăci.

— Salomé!

Printre țipetele de cucuvea, cel al Doamnei Rezeau este doar ceva mai puțin strident, iar Bertille, neobișnuită cu zgomotele nocturne ale crângului — care la ora asta pare bătut de vârcolaci, tremură toată la brațul meu, Să ne oprim din alergătură, e stupid. La ce bun să mergem mai departe? Sub încâlceala ramurilor care par desenate în cărbune, se vede foarte bine, credincioasă debarcaderului său, profilul bărcii nemișcate pe malul unui râu de staniol. Pentru o tânără, Ommée nu prezintă niciun pericol: nicăieri nu-i mai adânc de un metru cincizeci. Strig:

— Aubin, du-te să vezi dacă Austinul e în garaj.

Doamna Rezeau au urcă repede, o ia spre fermă de unde vine un miros de bălegar; printr-o ușă deschisă tâșnește o dâră de lumină puternică, în care strălucesc bidoane goale cu gura în jos.

— Salomé! mai strigă ea încă o dată.

Dâra de lumină se taie-n două: Marthg, precedată de umbra ei, înaintează în prag:

— O căutați pe Domnișoara?

În ceea ce mă privește nu mai caut pe nimeni: m-am lămurit. Dar soacra și nora se reped:

— Ai văzut-o?

Chipul cumetrei Jobeau nu-i decât o pată rotundă, neagră, în rama ușii. Dar ieșite din întuneric în fața becului, cel al soției și al mamei mele se dezvăluie brusc, unul exprimând îngrijorarea, celălalt teama.

— Da, am văzut-o demarând pe la ora șase, amândoi, Felix și cu mine, spune Marthe. Chiar ne-am întrebat de ce pleacă pe drumul fermei.

Deodată, înaintea Marthei — care, cum se știe, nu-și ține gura, Doamna Rezeau făcu față, spunând:

— Oricum, mititica ar fi putut să ne prevină că se duce la Segre!

Apoi, frântă în două de un acces de tuse, se refugie în întuneric și Marthe nu mă mai găsi în fața ei decât pe mine

ca să-mi șoptească:

— Asta miroase a amarez!

S-o ștergi prin spatele fermei ca să nu atragi atenția, ca să nu riști urmărirea de către ID-ul meu (ciudată temere: nu mă vedeam în această ipostază), era cu adevărat inutil. De ce să mai umflăm lucrurile? Părea atât de simplu s-o iei la sănătoasa în zorii zilei cu ajutorul curselor obișnuite: nimeni nu s-ar fi mirat. Dar cu siguranță telegrama, luată de la post-restant, fixase un rendez-vous precis. O raită **p** în camera Salomeii - cea mai frumoasă din toată casa de la reparații încoace - îmi confirmă bănuiala: nu mai rămăsese decât parfumul ei; toate lucrurile dispăruseră. Ca să evite să-și care valiza prin fața noastră, a trebuit s-o vâre dis-de-dimineață în portbagajul mașinii, încuiat cu grijă. Nu am găsit nicio scrisoare. Dar era logic s-o găsesc acolo? Fuga Salomeii, cu toate că se deosebea de a mea, îmi amintea de trecut, dându-mi dovada - dacă era nevoie - că precedentele au întotdeauna urmărit iar că pentru copiii, deveniți părinți, împlinirea legii talionului e asigurată de ai lor. Dar, în fine, în locul ei aș fi lăsat vreun cuvânt? Și dacă da, unde, ca să nu fie găsit nici prea devreme, nici prea târziu? Mă duc să caut în odaia mea. Prin fața ei se trecea în fiecare seară spre baie... Dar nu descopăr nimic. La fel nici în closet. Scoatem pijamalele din sac... Tot nimic, dar ne apropiem. Foc, foc! Facem patul când ne culcăm... Isteț am mai fost, ce să spun! Scrisoarea era sub cearșaf: o scrisoare fără adresă, fără destinatar, scrisă pe hârtia cu ani. otul La Belle Angerie, atât *de* veche încât se-ngălbenise:

Plec să mă-ntâlnesc cu Gonzague care beneficiază de o suspendare a pedepsii. Dacă judecătorii nu l-au condamnat, de ce-aș face-o eu? N-avea rost să-nșirui tot soiul de fraze: voi, spunându-mi că el mă poate pierde, cu, preinzând că-l setivez. O greșeală de tinerețe, nu-i un lucru așa de grav. Și apoi, e simplu: am nevoie de el.

Scuzați-mă că nu v-am prevenit: m-ați fi reținut. Scuzați-mă că vă spun deschis că mă simt întru toiul îndreptățită. Mai devreme sau mai târziu o fală trebuie să

plece de-acasă. Ceea ce mi-a spus Mami nu-mi mai îngăduia să mă simt la largul meu. Dar să stau cu ea, care nu-mi datorează nimic, care-mi dădea totul, mă stingherea și mai mult. Îi mulțumesc pentru ajutor, și-i cer ei, ca și tuturor celor care mă iubesc, să mă lase să trăiesc.

Urma formula *Sărutări dragi*, care m-a iritat întotdeauna. Ca să fie dragi, înseamnă că pot fi și mai puțin dragi, adică articolul există în mai multe sorturi. Și ce făcea oare acum, acea mică sură senzuală, descleștând bariera umedă a dinților? Mai urma și un post scriptum: *Plecăm în străinătate, cel puțin pentru câțva timp. Vă voi scrie*. Aș fi vrut să mă pot abține de la orice fel de comentariu, dar mă simțeam totodată jignit, neputincios, trădat, răspunzător, pradă i-oniei prostesti menită să ne acopere înfrângerile. *Lăsați-mă să trăiesc*, la vârsta asta este o elipsă pentru *lăsați-mă să trăiesc fără voi* (și mai precis cu Cutare, care beneficiază de desinența *esc*). Cu scrisoarea-n mână, o iau iarăși pe inevitabilul coridor, spre cealaltă aripă, unde Doamna Mamă se prăbușise în vechiul ei fotoliu jegos cu tapițeria ruptă, băgat între o fereastră fără perdele care-și contura cele treizeci și două de carouri pe fondul nopții și soba care afumase atât de mult încăperea, inclusiv grinzile, încât în plină vară se mai simțea mirosul de funingine. Bertille, șezând călare pe scaunul de paie, nu era decât un pachet de nervi. Îmi smulse scrisoarea și, citind-o pe nerăsuflăte, i-o aruncă pe genunchi Doamnei Rezeau, şuierând:

— Ce i-ai putut spune Saloméii, mamă? Trebuie să lămurim povestea asta.

Doamna Rezeau plecă pe hârtie niște ochi aproape sticloși. Îi tremura bărbia, m-am întrebat o clipă dacă n-o lovește damblaua. Dar după ce a apucat scrisoarea cu o mină, scuturată de crize de tremurături scurte, sfârși prin a bâigui:

— Eu... nu... înțeleg.

— O să mai vorbim noi, spuse tăios Bertille. Acum mă duc să fac de mâncare copiilor. Oricum, eu plec mi ine: aici nu putem ști și face nimic.

După ce a coborât Bertille, Doamna Rezeau își lăsa peste ochi pleoapele grele și șopti fără să le ridice:

— Și eu plec. Dacă Salomé are nevoie de mine, va reveni doar la Paris.

— Presupunând că a plecat, făcui pledând în fals pentru a afla adevărul, nu-i atât de bogată ca să ajungă prea departe.

— Bani are destui! oftă donatoarea fără să precizeze.

Ca o statuie țeapănă de ceară de la muzeul Grévin și respirând cu regret prin bronhiile bolnave, era patetică și aproape că mi-era milă de ea. Dar abcesul trebuia spart.

— Știi bine că nu se va întoarce. Să desparți o fată de familia ei prin insinuări, cadouri, s-o faci să-și exercite independența, e una. S-o aduci în situația să trăiască cu o persoană în vârstă, e alta. Despărțită de noi, Salomé n-a mai avut decât un gând: să se agațe de Gonzague, să-l aștepte, să se servească de dumneata ca să-l poată ajuta la momentul potrivit.

Surprinzătoarea indiferență a acestui chip, de obicei atât de bogat în expresia urii, nu se dezminți. Dar, după un timp de gândire, înțelesei că Doamna Rezeau caută ceva, care să-mi poată face rău. Apoi vocea cunoscută începu să muște:

— Ar trebui să-mi mulțumești! Dacă n-ai fi avut sentimente atât de dubioase față de fiica ta vitregă, te-ai fi arătat tot atât de bucuros că ai scăpat de ea ca și Bertille de Jeannet.

— Și mai trebuie să-ți mulțumesc, nu-i așa, c-ai ticluit cum ai vrut povestea morții tatălui ei?

Deși nu mă destăinulsem nimănui, nici chiar lui Bertille, din lipsă de dovezi, bănuiam de mult, când și ce-i spusese. Puteam să dau data, locul: 11 martie, pe promenada Raliu, cu două ore înainte, ca Salomé să ne anunțe de intenția ei de a sta la Paris.

— Ce-am ticluit? strigă Doamna Rezeau mărturisind deodată. Păi, oricum, adevărul e că tu i-ai omorât tatăl! Toată lumea găsește uluitor că după aceea Bertille s-a putut mărita cu tine.

Pânzele de păianjen au. fost întotdeauna din belșug în camera mamei mele; lumina electrică le făcea să sclipească mai bine, întinse în toate colțurile, iar eu aveam impresia că mă aflu în mijlocul uneia uriașe, unde mă aștepta această femeie cu gheare ascuțite. Toată lumea găsea uluitor... Toată lumea, adică ea, Salomé, Marthe Jobeau și Radio-Soledot, după slujbă sau piață, deci satul, târgul, în speță tot Anjou-ul. Bârfelile, în definitiv, nu aveau drept singur subiect pe Salomé; dar izvorât din pasiune sau din răzbunare ori clin amândouă la un loc, zvonul rămânea la fel de incoerent: Doamna Rezeau își distrugea propria ei operă, mă puneă în situația să nu mai pot trăi în ținut.

— Va fi cam greu să-ți iert toate astea, spusei, cu aceleași cuvinte pe care, puțin mai - „târziu, i le va arunca în față Bertille.

— Am mai înghițit și altele din partea ta! replică ea fără vlagă dar și fără remușcare.

Apoi căzu până a doua zi seara într-o muțenie de gheață.

*

Să ne înțelegem: cea mai solemnă consternare, chiar închisă în ea însăși, nu poate să nu-și ia un răgaz și să se ceară afară. Dacă menționez asta, n-o fac în bătaie de joc: azi, când pentru Doamna Rezeau, martoră a unei părți spulberate a existenței mele, încerc o nostalgie de amputat (îți iubești piciorul? Nu. Dar îl folosești la mers), îmi amintesc cu mai puțină plăcere ele faptele mari decât de micile detalii. O revăd profitând clin plin, fără să scoată o vorbă, când am frânat brusc la cererea lui Aubin. O revăd, rumegându-și de-a lungul a trei sute treizeci de kilometri dezamăgirea plus două sandvișuri și. un ou tare, în timp ce Bertille vorbea cu mine de parcă persoana din dreapta mea era un manechin (unul din acele manechine de modă veche, ale căror forme ample și curbe, înfășurate în pânză cenușie și cu desăvârșire asexuate m-au făcut întotdeauna să mă gândesc la cele ale mamei mele). O revăd coborând în fața casei ei din strada Choisy și așteptând să desfac

cureaua care-i bloca bagajele printre ale noastre în galeria cromată. Bertille mulțumindu-se doar să coboare geamul, nici nu se mișcase din loc și, în dorința de a salva aparențele, Doamna Rezeau spuse:

— Nu vă dați jos copii, circulația e prea mare.

— La revedere, doamnă! făcu Bertille, reținându-l pe Aubin, care era cu mina pe portieră.

Am urcat singur până sus vechile valize din piele de bivoliț al tatălui meu, care mi se loveau de pulpe. În trecere, Doamna Rezeau o agăță pe portăreasa ca s-o întrebe, cu voce calmă, dacă i-a văzut nepoata:

— Domnișoara Forut a venit azi-noapte, spuse tânăra femeie, cu un surâs de nepătruns. A plecat iar pe la prânz, spunându-mi că de aici înainte vă veți ocupa dumneavoastră de toate... Mașina ei e la parcare.

— Și-a lăsat și cheile? spuse Doamna Rezeau.

— Nu, răspunse portăreasa, treeind brusc la plural: voiam să le cer adresa dar erau grăbiți, trebuiau să ia avionul la Oriy.

În ascensorul foarte rapid. Doamnei Rezeau i se tăie o clipă răsuflarea. S-au culcai aici! mormăi ea sever. Apoi se luminează la față: *Oricum, și-a păstrat cheile!* Dar odată deschise cele trei zăvoare, odată ridicate storurile, după mici regăsiri, după acei minut de fericire când parfumul *vingi jleurs* îi dilată nările, când portretul agățat deasupra palului ei făcu să-i sclipească ochii, evocarea absentei îi deveni intolerabilă. Se așeză gâfâind și din nou țeapănă pe marginea aceluiași fotoliu unde se-nvățase să se afunde:

— Știi, orice ar fi ține-mă la curent, mă imploră. Nu mă părăsi de tot.

pondență, unde pe o duzină de plicuri figurează numele familiei Rezeau, lăsând la o parte pe cele mai vechi, pentru a nu selecționa decât pe cele mai recente, din subgrupul *Erdé* – cel puțin două treimi de scrisori sunt datate din luna august. Ca și copiii crescuți la orfelinat, care de obicei duc o foarte unită viață de familie, uzez și chiar abuzez din plin de căminul meu timp de zece luni pe an: iulie ne mai vede pe toți petrecându-ne vacanța

împreună. Dar august niciodată: ne distrăm ca să ne odihnim unii de ceilalți. Cum alcătuim un tot oral, așa ajungem să-l formăm în scris – cerneala este saliva celor absenți. Dar fiecare devine diferit în această împrejurare: Aubin, vorbărețul, se face telegrafic; Blancă me ne oferă un model de compoziție; Bertille, atât de practică, are tot felul de observații neprevăzute. Doar eu nu stârnesc mirarea nimănui: niciodată nu găsești un frizer destul de bine tuns...

Pe scurt, rămăsesem singur. Bertille, care nu-i deloc răutăcioasă, dar care nu iartă ușor, pregetă să întrunească un consiliu de răzbunare. Mama ei și cu mine o sfătuisem să renunțe la el: una e să poți da copiilor prilejul să-și exprime o părere, adică o judecată de valoare, alta e să-i faci să pronunțe o condamnare. Apoi, deși invitată de o mătușă în Berri, Bertille ezitase să plece. Curând însă ne-a parvenit o telegramă:

Suntem cazați la 1178 Est strada Sherbrooke Ap. 765 Montréal 110. Totul în ordine.

acă mă uit în clasor la compartimentul cores

Locul unde picaseră era prea neașteptat pentru ca plecarea să nu fi fost pregătită cu grijă. Până la urmă Blandine și Aubin au luat vaporul, ea pentru a se duce în Anglia iar el în Irlanda, așa cum fusese prevăzut; Bertille însă s-a urcat în trenul de Bourges, cerându-mi să rămân pe loc ca să centralizez și să redistribui veștile, mai ales cele din Canada:

— Vezi, nu care cumva să le comunicî mamei tale!

Nu însemna în niciun fel că eram un sacrificat: niciodată nu lucrez mai bine ca în timpul vacanțelor, care pentru mine nu au altă semnificație decât una igienică sau turistică: îndată ce mă opresc într-acăevăr undeva, îmi transform camera de hotel în birou. Neînvățat să mă distrez la timpul potrivit, aproape tot ce cuprinde acest verb mă plictisește (sau dacă vreți, nu poate să mă intereseze mai mult decât partida fără partener pe care o joc din toată inima întreg anul). Timp de o lună eram servit de o femeie cu ziua – atunci când nu luam masa la Jesnnet,

la Baptiste, care se întorsese din concediu, la Arnaud Maxion, care nu plecase încă la mare. Mi se scria, mi se telefona de peste tot; dădeam socoteală, și un dialog cumpătat, prin ricoșeu, se stabilea între unii și alții, toți preocupați de recente noastre necazuri. O citam pe Paule care mă sunase **r**

— Când pentru prima dată inima Doamnei Rezeau îi slujește și la altceva decât la circulația sângelui, ce păcat!

O citam pe Bertille:

— N-am știut de ea timp de douăzeci de ani. Așa să facem și de-acum încolo.

Dar Blandine, din Liverpool, reacționa: A nu ști de cineva înseamnă să nu-l cunoști. Mai greu e să uiți. Nu pot să detest întru totul nebunia bunicii și o admir pe cea a Salomeii care, ștergând-o, și-a abandonat toate avantajele.

— Da, dar că a păstrat banii, asta îmi place mai puțin, îi răspunde, prin intermediul meu, Jeannet.

— L-am scris imediat, anunța Aubin, din tabăra de tineret, între Kinsale și Cork, unde se afla.

El o putea face, fără teama de a cădea în stângăcia unui refuz sau de a avea slăbiciunea unui consimțământ. Bertille și cu mine ne-am pus de acord să păstrăm o anumită tăcere după trimiterea depeșei cu dublu sens: *Afecțiune și adresă neschimbate*. Mai bine să-i pară rău decât să aibă remușcări și, dacă e cazul, să-i lași să prospere în dezrădăcinarea lor. Încercam de altfel să uit puțin această poveste, „să mă preocup de alte subiecte, să vorbesc de exemplu de nașterea foarte apropiată a copilului Mariei. Fără să izbutesc prea mult. Familiile au și ele o slăbiciune pentru spectaculos. Copiii noștri, care și așa nu acordă prea multă vreme importanță iubirilor frățești, se dezinteresează aproape complet ele urmările și mai ales de poveștile despre burta la nas, care în ochii lor au devenit dovada, chiar pedeapsa idilelor. *Halal umflătură!* îmi spunea încet Aubin, puțin timp înaintea plecării, văzând-o pe cumnată-sa depărtându-se greoaie. Pe deasupra, Doamna Rezeau nu se lăsa exilată în indiferență. Ne era sortit să nu dobândim ușor pacea. Nu

trecea o săptămână fără să fiu abordat, de un terț bine înțeles, care să-mi arate că ar fi mai bine să mă silesc s-o menajez, să evit orice izbucnire în stare să ducă la o ruptură totală, începutul l-a făcut portăreasa din strada Choisy. Îmi telefonă cu vorbirea ei aleasă ca a unei contese.

— Mămica dumneavoastră este alături de mine și-mi cere să vă telefonez în locul dumneaei, de teamă că nu vă va auzi bine. Dacă ați putea trece să o vedeți, ar fi bucuroasă să vă comunice unele informații ce i-au parvenit despre domnișoara Forut.

Din depărtare, Salomé — care nu scrisese încă — trăgea la fel de mult la cântar, iar mămica mea nu putea să se supere pe ea; și nici măcar să se supere pe mine că eram supărat pe ea. Mămica mea era prea bună! Căutam să găsesc răspunsul cel mai potrivit: i

— Spuneți-i că-i mulțumesc. Am primit și eu vești.

Opt zile mai târziu, Domnul Dibon, notarul din Soledot, prelua ștafeta tot la telefon:

— Scuzați-mă că vă deranjez, dar s-a întâmplat un necaz la *Belle Angerie*. TVIarthe Jobeau observând că scade presiunea apei la ea, a dat o raită pe la dumneavoastră și a văzut că rezervorul deși nou, s-a spart. Stricăciunile în încăperea de dedesubt sunt mari. Avertizând-o pe Doamna Rezeau, mi-a spus că lucrul vă privește în aceeași măsură ca și pe dânsa. Lucrarea a fost prost executată. Vreți să vă puneți de acord ca să-mi dați instrucțiuni?

Chiar în calitate de vecin, ce avea notarul să se ocupe de instalații? La ce alt racord slujea acest pretext? Dar un i în bun nu are suspiciuni:

— Ceea ce va hotărî mama mea va fi perfect: îi dau mână liberă.

Încăpățânarea Doamnei Rezeau avea să găsească o cale mai bună. De Sfântul Cristofor — specialist de altfel în protecția drumurilor — alt telefon de la Paris:

— Aici clinica Formigeon, din strada Tolbiac. Doamna Rezeau, mama dumneavoastră, mă roagă să vă fac

cunoscut că ieșind de la comisariat, unde se dusesese să-și retragă pașaportul, a fost rănită la „piciorul stâng de un copil care alerga pe trotuar cu niște patine cu roțile. Nu are fractură ci doar o rană dintr-o contuzie. Nu credem să o reținem pe Doamna Rezeau mai mult de trei zile. Se află la camera 37 și ar dori să i se aducă o rochie de casă.

*

Și astfel m-am găsit, pe la ora unu, la intersecția Bobillot-Tolbiac. Din întâmplare, un Mercedes plecând drept în fața mea îmi lăsă un loc cu treizeci de metri mai departe, chiar lângă clinică. Cobor ca să închid portiera... și deodată, uit de sacoșa verde unde băgasem ghemotoc o rochie de casă a lui Bertille, uit ele numărul 37 și de un anumit număr de ani. Tolbiac era stația noastră. *De câte ori am așteptat-o, aproape de plan, aplecat peste balustradă ca să caut cu privirea printre toate aceste capete ieșind grămadă din gura metroului? Am ascultat de semafoarele de altă dată și când se făcu verde pornii pe trecerea pentru pietoni. Pașii mei întorcându-se pe vechiul drum, mă abătui și o luai prin strada Fourier, acolo unde dă ultima cotitură a străzii Bellier-Dedouvre, fostă cândva strada Colonie. Și numai la capătul ei, în fața numărului 3, în locul unde, revenind din scuar, ea ridică roțile din față ale căruciorului lui Jeannet ca să-l suie pe bordura trotuarului mă apucă mirarea că mă aflu acolo.*

Niciodată nu trec pe strada Bellier-Dedouvre. Pentru mine. care n-am putut să mă duc la înmormântare deoarece eram în spital, Monique nu-i îngropată la Thiais; rămăsese mai degrabă acolo, la primul etaj din dreapta, în acea locuință de șaiszeci de metri pătrați cu două ferestre, unde atârnă perii ele de tergal. De-a latul uneia dintre ele, pe o frânghie sunt puși la uscat niște pantalonași de copil. Cealaltă, stă deschisă lăsând să iasă firul unui cântecel vesel în două optimi... Bună dimineața, iubito! Te-ai oprit la douăzeci și șapte de ani, ești tânără, în curând vei avea aceeași vârstă ca și fiul tău, nu ți se va spune bunică... Da, port mereu la mine portofelul cu fotografia ta înăuntru: cea pe care ți-am făcut-o pe malul râului, stând pe celălalt

mal și care-mi dă totdeauna ghes să strig Treci apa! acestei fete de care mă separă acum, din aval în aval, lărgimea de netrecut a kilometrilor de timp.

— André! strigă o femeie tânără, ivindu-se deodată la fereastră, îți bați joc de mine? Aștept de o oră carnea.

Un comisionar în cămașă cenușie, care ieșea din crâșmă, începe să alerge: așa arăta deci cel ce se rădea în fața lavaboului meu. După alții, fără îndoială... Sunt foarte sensibil la aceste înrudiri în spațiu și mereu mirat că nu-l cunosc pe cel ce m-a înlocuit într-un loc... Haida de! era o ciudățenie a sortii dar în acest cartier aveam întâlnire cu cea care-i spusese în fața lui Monique: Niciodată *nu vei* face parte din familie. *Urcam* încet strada, frământat de o întrebare prostească: cele două verișoare s-ar mai iubi acum ca odinioară? Un văduv recăsătorit, se simte totdeauna bigam. Dar de ce oare Doamna Mamă venise să se îngrijească pe aceste coclauri?

Mă dusei să iau sacoșa. Fără să urc la camera 37, am depus-o la biroul de informații al clinicii.

M-a avertizat toc-toc-ul înăbușit de vârful cauciucat al bastonului ei, izbind ultimele trepte. Nu sunase, deschisese și închisese fără zgomot poarta de fier, ușa salonului, cea din vestibul și urcase scările fără să fie văzută de doamna Glais, femeia cu ziua care, cu aspiratorul hârâind în camera mea, îi favorizase această intrare clandestină. Nici n-am avut timpul să mă ridic atunci când băt看... Doamna Rezeau apucase să-mi treacă pragul bombănind:

— Doamne, ce tare mă doare piciorul!

Piciorul, încă bandajat, mi se păru într-adevăr umflat și mersul până la Gournay cel puțin prematur.

— Și nici măcar nu-i pot da în judecată pe părinții blestematului ăluia de băiat: a șters-o!

Fără alt semn de bucurie a revederii, se așezase în fața mea cu piciorul întins. La rădăcina părului vopsit se vedeau firele albe și arăta îngrozitor: îngălbenită, pământie, cu obrajii brăzdați de riduri mari și mici, cu pielea zbârcită și atârând peste tot, cu chipul întunecat

de ochii triști, încercânați de arcul albastrui ai bătrâneții.

— Am venit să-ți aduc cheile de la *Belle Angerie*, reluă Doamna Rezeau. Ai să te descurci cu Marthe. Poimâine voi fi la Montréal: biletul Air-France e în buzunarul meu.

Cheile? I se făcuse într-atât de silă de rămășițele imperiului încât le lăsa în grija mea? se gândea să nu se mai întoarcă sau să stea destul de mult ca să mă numească administrator?

— Nu știi dacă faci bine ce faci, rostii cu jumătate de glas. Dar oricum ar fi trebuit să aștepti să umbli mai bine.

Doamna Rezeau dădu din umeri:

— Am șaptezeci și cinci de ani. Nu am timp să aștept.

Deschise geanta ca să scoată o legătură mare de chei cu creștături întortocheate, pe care le aruncă pe birou:

— Și apoi, trebuie s-o aduc înapoi pe Salonic, înainte de-a se obișnui să trăiască acolo. Îi place băiatul ăsta... Să și-l păstreze! Dar aici, lângă noi.

— Și dacă nu vrea să se-ntoarcă?

— În Canada nu se poate locui, spuse aprigă Doamna Rezeau.

Apoi, schimbând deodată subiectul:

— Nora ta n-a născut?

Pură politețe din partea ei. Am mărturisit că Marie are o mică întârziere, că familia Bioni a început să fie îngrijorată:

— Nu se cunoaște avion care să rămână în aer, spuse Doamna Rezeau, și nici copii care să rămână în burta mamei. Să se bucure de viață până atunci, nora ta! Douăzeci de ani după aceea va fi osândită la o muncă silnică tare drăgălașă... Bun! nu vreau să abuzez de timpul tău prețios. Nu te-ai putut face liber o oră ca să vii să-ți vezi mama suferindă: asta înseamnă că ești supra-încărcat, te las...

Nu spuse nici la revedere, nici adio. Mă lăsa. Hotărâse cu sânge rece că trebuie acum, la bătrânețe, să se expatrieze, să părăsească totul, să se rupă de obiceiuri, mobilă, casă, țară, copii, nepoți și de tot restul.

Înmărmurit, priveam țintă pe fereastră spre apa Marnei scăzută în timpul verii, spre malurile ei înțesate de petrecăreți, mâncând și bând la iarbă verde și de fete întinse printre hârtii unsuroase; nu găseam nimic de spus: există ceva minunat în absurd. Am luat numai apărarea piciorului:

— Doar n-ai să te târăști iar până la autobuz și pe coridoarele metroului. Scot mașina și te duc.

— Mulțumesc pentru atenție! spune Doamna Rezeau, cu buzele strânse, cu privirea ațintită pe arborele genealogic al familiei – o replică a celui din posesia ei – unde printre cele șase medalioane atârna, imperceptibil, pe o agățătoare, și cel al Salomeii.

Ca să mă reped până la subsol, să împing canaturile garajului și să dau drumul la motor, ca să duc mașina în fața casei, în timp ce mama trebuia să coboare sprijinindu-se în baston, toate astea nu mi-au luat mai mult de un minut. Dar mai trecu încă unul și începui să mă întreb dacă Doamna Rezeau, prea obosită, nu s-a răzgândit, hotărându-se să plece de-abia după-masă. Urc. Salonul era gol ca și vestibulul și scara. Aspiratorul mergea acum în camera Blandinei, și zgomotul țevii care izbea pervazul scanda dereticatul liniștit al femeii cu ziua. Dar ajuns la scară, zăresc prin deschizătura ușii de la birou capătul bastonului și puțin mai încolo, pe parchet, două picioare zgâlțâite de un tremur convulsiv.

*

Mă reped până-n camera alăturată ca să opresc aspiratorul și să cer ajutor... Nu sunt medic și faptul că am buchisit câteva cărți de specialitate și că am lucrat chiar la un moment dat pentru O.M.S. nu mă face decât să mă tem că știu despre ce-i vorba. Cu un picior rănit, care începe să se umfle după ieșirea din spital, ajungând la o neplăcută flebită, nebănuită de cel ce-o are, e clar că te alegi cu niște vase astupate. O luăm pe Doamna Rezeau, o ducem pe patul Blandinei. Săraca! Săraca! repetă femeia cu ziua, văduvă, care a pierdut trei copii, încât compasiunea ei se îmbină de minune cu sângele rece al ființelor care n-au

avut parte în viață decât de lovituri grele. Pantofi, ciorapi, taior, le-a și scos pe toate. Doamna Rezeau nu și-a pierdut în întregime cunoștința, clar nu-i în stare să vorbească: vânăta la față, cu ochii ieșiți din orbite de groază, deschide gura ca un pește pe uscat, abia mai răsuflă și se chircește, cu o mină încleștată în dreptul coastelor, unde probabil are un junghi puternic.

— Chemați repede medicul, ar putea să moară, șoptește Doamna Glais.

Bertille avea un carnet cu numere de primă urgență, dar fie că l-a luat cu ea, fie că l-a răătăcit, oricum, atunci când cauți ceva grabnic nu găsești niciodată. Trebuie să mă uit în cartea de telefon... Uf! Medicul nostru obișnuit a plecat în concediu și înlocuitorul său s-a dus să-și clea consultațiile la domiciliu. Același răspuns la unul din confrății săi, a cărui secretară îmi jură că va face totul să-l găsească și să-l trimită într-o oră sau două. Șovăi mai întâi, apoi îl chem pe doctorul Flormontin: am norocul să dau de el, îi explic de ce mi-e teamă...

— În principiu nu mai consult aici, îmi răspunde el. Am lăsat altcuiva cabinetul din Lagny, ca să mă stabilesc în provincie. Închideam tocmai lăzile. Dar pentru dumneavoastră, vin îndată.

Sosește repede cu Triumphul lui Gonzague. Între timp, doamna Glais, ajutată de o vecină, doamna Sauteral, pe care am chemat-o imediat, au dezbrăcat-o, apoi au culcat-o pe Doamna Rezeau, tot vânăta și chircită; dar la venirea doctorului mama arată vădit că e perfect conștientă, clătinând din cap pentru a găspunde întrebării pe care el mi-o pune mie:

— Nu i s-au făcut anticoagulante?

Ea schițează apoi un semn vag pentru că el bombăne:

— Dacă Doamna Rezeau s-ar mai fi dus la doctor n-am fi ajuns aici.

Minuțios și cu precizie, Flormontin, o auscultă îndelung cu stetoscopul, apoi îi ia tensiunea. În fine, încruntând din sprâncene, caută în trusă, scoate o seringă și înțepă repede o coapsă. Imediat după aceea îi strâng

garoul la braț. ca să vadă o venă și să injecteze încet conținutul unei fiole.

— Cred că sunteți singur, îmi spune, voi căuta să vă găesc o soră de noapte.

Își pune lucrurile în trusă, observând cu coadă ochiului bolnava, care se destinde puțin, își mișcă buzele dar fără să aibă destul suflu ca să se facă auzită. Dacă ar fi să-i reproșez ceva e că prin impasibilitatea sa excesivă mă îngrijorează: e foarte important, în meseria sa, să porți capul ăsta de popă care știe tot dar care trebuie să pară că nu cunoaște toate grozăviile ce i le-au destăinuit enoriașii. Mâzgălește o rețetă, salută și pleacă. Convorbirea noastră la capul scării nu putea fi mai scurtă și nu face decât să-mi confirme părerea. Întreb:

— Diagnosticul?

— Ceea ce credeți! răspunde. Embolie pulmonară.

— Urmarea?

— O bănuți.

Trece prin vestibul și la jumătatea drumului rostește:

— E o formă asfixiantă, anunțați-i pe toți.

Și deodată tatăl e mai puternic decât medicul.

— Voiam să vă spun... Soția mea și cu mine vă datorăm scuze pentru afacerea aceea penibilă; și mulțumiri pentru atitudinea Salomeii, Gonzague a avut totuși noroc că practic n-au găsit nimic, ceea ce i-a permis să fie urmărit drept cumpărător și nu ca vânzător. Stăruința fetei nu i-a susținut numai moralul, dar, a impresionat și tribunalul. Acestea spuse, înțeleg prea bine că dumneavoastră nu vă puteți felicita de alegerea Salomeii. Viitorul va spune cât prețuiește... Pe curând: mă voi întoarce după-masă.

Pleacă netezindu-și creștetul trandafiriu, iar eu mă reped la telefon ca să formez 14 și să trimit șapte telegrame: lui Bertille, Salomeii, copiilor, lui Jobeau, fraților. Un ultim telefon lui Jeannet; fiind plecat să mănânce la cantină, îi las vorbă la telefonistă care-mi promite să transmită. Când mă întorcân camera Blandinei, o găesc pe Doamna Rezeau res „pârând ceva mai ușor,

dar înfundată toată în puful celor trei perne de care doamna Glais o sprijinise ca să stea mai ridicată.

— Pot rămâne cu dumneavoastră până ce sosește sora de noapte sau doamna Bertille, spune femeia cu ziua. Dar dacă-mi permiteți, vreau să le telefonez alor mei.

Când mă apropii de pat, ochii mamei mă urmăresc, își mișcă din nou buzele dar în zadar. Face un efort, aspiră o gură de aer și șoptește în sfârșit:

— Telegrafiază-i.

Poate n-ar fi trebuit să răspund: *S-a făcut*, dându-i astfel dovada că starea ei e atât de gravă. Ochii i se închid și în fața mea am o insuportabilă statuie a disperării. Chinul ei n-are alt leac decât ceea ce se apropie. Multă vreme am crezut că-și va afla pedeapsa în indiferența și singurătatea unei bătrâneți disprețuite. Greșeală! O va găsi în iubirea pe care deși o descoperise prea târziu o va pierde așa de repede... Totuși m-am înșelat dacă am crezut-o o clipă în stare să se resemneze. Expresia chipului i se schimbă brusc. Deschide ochii și de data asta o însufletește furia. Dacă acum mă detestă sau se detestă, ori detestă doar tâmpenia hazardului, n-am să știu niciodată. Dacă vorbele ei conțin o muștrare de cuget, o sfidare, un simplu citat sau o îngrozitoare butadă, nici asta n-o voi ști! A rostit trei cuvinte: chiar pe cele strigate cândva de noi într-o horă sălbatică ce dădea glas unei dorințe foarte premature, devenită aproape patruzeci de ani mai târziu o iminentă realitate. A șoptit, în doi timpi, cu ironia abia schițată a unui zâmbet:

— Folcoche... va crăpa.

viață, imaginată ori povestită. Fie că-i a noastră sau a altuia, e aceeași pentru milioane de exemplare, repetată, luată de la capăt. Numai datele, numele, amănuntele sunt ale noastre, și în acest tragic particular avem iluzia excepționalului exaltat de intensitatea momentului precum și de trăirea puternică a eului. Toate mamele mor, asta-i dezgustătoarea banalitate; și fiecare socoate că în ce-o privește pe maică-sa e un lucru de neînchipuit. Până și eu. Ce sentiment ciudat de proprietar e oare rănit, ce orgoliu,

de a fi avut o mamă care n-a fost ca toate celelalte: care nu mă iubea și pe care n-o iubeam dar care, mi-a acaparat viața așa cum i-am acaparat-o și eu pe a ei. În definitiv, după ce i-am dorit moartea pe vremea unei tinereți pe care mi-a împovărat-o, nu mai am niciun chef ca existența ei să se desprindă de a mea?

Noaptea e pe sfârșite, umedă și neliniștită din pricina tânțarilor. Cu un fel de sforăitură, Doamna Rezeau respiră umbra roșiatică peste care veghează o lampă de căpătâi cu lumina estompată de o eșarfă de mătase. În douăzeci de ore s-a schimbat de mai multe ori, întruchipând pe rând diferitele femei din ființa ei, fiecare alungând-o pe cea dinainte. După ce bătrâna doamnă rebelă își bătuse joc de moarte, fosta elevă de la călugărițe se simte pătrunsă și se îngrozește de ceea ce a spus. A vrut să-și încheie socotelile trecătoare, să ungă cu ulei sfințit roata ultimului drum. Șoptește:

— Repede preotul.

„Ntem cu toții actori, autori, spectatori; nu există

O reală diferență între drama trăită, citită, prin Puțin mai târziu, după ce făuritorul mântuirii sale a suflat în luminări, și-a scos veșmântul bisericesc și s-a îndepărtat, izbăvită, n-a mai vrut să-și ia niciun risc și, închizându-se în binecuvântarea ei, și-a înșirat mătăniile. pe degetele mâinii stângi, cinci și cu cinci fac zece. N-a mai deschis gura decât de două ori.

Prima oară ca să permită celuiilalt eu al ei, onorabila burgheză, să-mi aducă la cunoștință că-și rânduise afacerile atât pe pământ cât și în cer:

— Testamentul meu... este la Dibon”.

A doua oară, ca să întrebe de urmarea telegramelor mele:

— Nu ai... nici... un răspuns?

Și cum nu promisem încă niciunul, bunica Rezeau a Salomeii Forut a închis ochii din care s-au rostogolit încet două lacrimi mari. Apoi încetul cu încetul s-a despărțit de trupul ei. Când Flormontin s-a întors pe la cinci, n-a mai

constatat decât scăderea tensiunii, bătaile repezi ale unui puls imperceptibil. Nu găsisese soră de noapte dar nu mai era nevoie. Plecând, l-a întâlnit pe Jeannet, care n-a stat decât două minute; l-am trimis repede lângă soția sa, căci o apucaseră durerile facerii. Nu mă așteptam la sosirea imediată a lui Aubin, nici a Blandinei, întoarcerea lor fiind oricum prevăzută pentru poimâine; nici la vreun răspuns de la frații mei plecați în vacanță; erau pe drum și greu de găsit. Nu o așteptam nici măcar pe Bertille, a cărei mătușă locuia la cincizeci de kilometri de Bourges, într-o văgăună imposibilă, fără tren și fără cursă. Dar dificultatea devine adeseori un avantaj: doamna Glais se pregătea tocmai să plece și mă lăsa singur pe la miezul nopții, când Bertille a sosit frântă, după ce fusese luată, pe rând de mai multe mașini pe care reușise să le oprească pe șosea și-și sfârșise călătoria, tot prin autostop, într-un camion de la hale, cocoțată pe un sac cu cartofi.

Mai întâi a spus tăios:

— Asta mai trebuia: ca mama ta să vină să moară aici!

Apoi, contrazicându-se, protestă că nu-i avertizasem încă pe Daroux; uit mereu, că familiile se conservă prin sarea botezurilor, zahărul dulciurilor și carbonatul de sodiu al regretelor. Am lăsat-o să repare ea această greșeală, astfel încât vestea s-a răspândit iute și telefonul a sunat toată noaptea: una din dăți, ce-i drept, a fost ca să aflu din gura Doamnei Bioni, ezitând între tonul funebru și cel bucuros, că Marie pierdea apa și că Jeannet o ducea la spital.

— Jean! șoptește cineva în dreapta mea.

Tresar! Nu, nu-i mama mea care se trezește. Dintotdeauna a folosit foarte puțin numele meu. Așa cum eu am șovăit între *Folcoche*, *Bătrâna*, *Cucuveaua*, *Doamna Mamă*, *Doamna Rezeau*, *Doamna*, nefolosind *Mama* decât în derâdere — șovăia și ea, spunând de la caz la caz, după interlocutor: *fiul meu*, *fratele tău*, *soțul tău*, *el*, *acest băiat*, *al doilea*, *celălalt*, când nu vorbea (dixit Doamna Lombert) *de cel din Gournay* sau *scribul*. Nu, e Bertille care s-a dat

jos din pat ca să preia veghea:

— Du-te să te întinzi puțin.

*

Tot ea va veni să mă trezească. Cintezorii care-și fac cuibul în prun, aproape de casă, ciripesc de te năucesc. E ziua amiaza mare. Am dormit dus.

— Nu, încă mai trăiește, spune Bertille, ca răspuns la privirea mea întrebătoare. Te-am trezit pentru că Blandine și Jeannet au telefonat.

Își lăsă capul pe umărul meu.

— Ai o nepoțică: Monique. Nu îndrăznesc să-ți spun să te duci să o vezi. Oricum, mama ta nu mai are mult de trăit. Auzi?

Mă dezmeticesc, îmi netezesc puțin hainele, căci am dormit îmbrăcat, încălțat, pe cuvertură. Merg pe coridor, unde se aude horcăitul șuierător al comei.

— Trebuie să mă duc s-o iau pe Blandine de ia Bourget, spune iar Bertille. Nu știu cum s-a descurcat, dar sosește peste patruzeci de minute cu avionul companiei B.E.A. De-abia am timp să ajung. Femeia cu ziua trebuie să sosească dintr-un moment într-altul și după câte mi-a spus aseară, mama nu va întârzia nici ea. Încearcă, totuși, să pui ceva în gură.

Pleacă. Eu mă apropii de pat mușcându-mi buzele. Cei vii se hrănesc într-adevăr că să rămână în viață, îmi amintesc că în timpul războiului am mâncat lângă vreo zece morți, și prietenul unuia dintre ei scotocea cu cuțitul într-o cutie spunând: „Asta-i tocătură de porc! Bietul Albert, vezi bine, era din Mans, lui îi plăcea la nebunie mâncarea asta”. În Craon carnea nu se sarează felii, ci se prăjește numai și există obiceiul ca, atunci când se taie porcul, să se dea o farfurie vecinului, învățătorului, popii. Doamna Ilezeau număra bucățile: sub șase mulțumirile erau reci, mai ales dacă era o parte foarte grasă, cu șoricul plin de peri prost curățați. Doamna Rezeau nu va mai avea parte de porc prăjit ca de altfel de niciun fel de plocoane. Străbunică fără să știe, ține gura deschisă, cu dinți de aur, cu canini bătrâni cu vârfurile tocite, mișcători prin

neputința și inutilitatea lor. În fundul gâtlejului se umflă și se sparg bășici mari de aer împinse de suflul slăbit al agoniei. Uneori respirația nu poate să iasă, se oprește, pornește iar cu un sughiț. Fața ca de ceară, încadrată de părul răvășit, lipit în șuvițe, nu mai exprimă nimic, nu mai e decât această gaură prin care automatul – pe care-l avem cu toții – menține mersul unei țevării pornită pentru mica Paule Pluvignec de când scuipa corosla începuturilor și până azi, când o înlocuiește cu spuma aibă a sfârșitului.

Dar iată că sună telefonul. Sună tocmai în momentul când se blochează îndelung o inspirație. Pot să mă mișc? Tăcerea durează cel puțin cât cei patru timpi ai unei pauze. În sfârșit, gâlgâie un flux mic de aer, se restabilește permanentul du-te-vino, coastele se ridică ca să mai poată trage în „piept o dată, de două ori... A treia răsuflare e ca suspendată, nehotărâtă timp de câteva secunde; apoi cu un șuier ușor, pieptul se lasă și scapă încet jumătatea de litru de aer care nu va mai fi înlocuită. Bărbia ieșită e acum căzută, ochii verzi s-au stins sub crăpătura pleoapelor...

Soneria se oprișe, dar verificând numărul, cel ce chema l-a format din nou. Acum pot să-i răspund. Dar n-are decât să aștepte! în momentul când părăsiți viața, Doamnă, mi se pare normal să simt obligația (în cele două sensuri ale termenului) ce v-o datorez. Dacă nu ați fost ceea ce un fiu poate aștepta de la născătoarea sa, cel puțin, așa cum ați fost, ați făcut ca eu să exist. Asta nu-i de colo! Și ceea ce mă uimește, acum, e că la urma urmei, ne-am cunoscut atât de puțin: câțiva ani în tinerețea mea, după întoarcerea; la din-China; câteva săptămâni, când aveam vreo douăzeci de ani, după întoarcerea ta din Antile; și douăzeci și cinci de ani mai târziu, câteva zile răzlețe, vreme de mai puțin ele un an. Ceea ce am însemnat unul pentru altul nu este pe măsura timpului petrecut împreună, și dacă afecțiunea nu și-a avut locul în sentimentele noastre, atenția nu a lipsit. Erai excepțională... Asta a însemnat un noroc pentru alții, dar poate nu a fost numai o nenorocire pentru fiul tău. E bine totuși că el e cel ce cu mâna lui ți-a închis ochii. Nu ne-am

iubit, mamă, dar am fost de față la ultima ta suflare, așa cum ai fost tu la prima suflare a mea.

*

Marcel a telefonat dintr-un mare hotel din Biarritz, Fred dintr-o crâșmă din Longpont, cuprinși amândoi de același soi de emoție pe care dispariția turnului Eiffel ar putea-o provoca la un locuitor din arondismentul al XII-lea. Doamna Daroux a sosit la timp s-o lege sub bărbie și doamna Glais puțin după aceea ca să-i ajute soacră-mi s-o îmbrace pentru ultimul drum; Baptiste a venit cu barba în vânt și s-a întors alergând să-și ia șevaletul ca să se instaleze în fața moartei și să-i termine portretul; Blandine, cam palidă, era puțin speriată că va trebui să doarmă în camera asta, dar și-a scos repede aparatul din fundul valizei ca să-și fotografieze bunica pe patul de moarte; Bertille, meticuloasă și rece, răspundea la toată lumea: *Doamna Rezeau a decedat azi-ăhnineată la orele nouă*, fără să spună o singură dată „soacra mea”, dar veghind la tot, scoțând cearșafuri brodate, punând mai multe sfeșnice, numărând de trei ori în fața martorilor cei cincizeci de mii de franci în bancnote de cinci sute care se aflau lângă biletul de avion, apoi rânduind cu de la sine putere în jurul mâinilor împreunate mătăniile prețioase cu îngeri găsite în fundul genții; Jeannet, reținut; Aubin, sosind ultimul, neobișnuit de tăcut; familia Bioni cu mâinile umede; vecini cu spatele încovoiat; câțiva prieteni, printre care Arnaud Maxion, neputându-se stăpâni să nu șoptească: *Moartea unui personaj*; Flormontin, frecându-și chelia alături de confratele său chemat să semneze permisul de înhumare... Imagini, demersuri, cuvinte, formalități se amestecau unele cu altele. Întotdeauna e multă mișcare în jurul celor care nu se vor mai mișca niciodată; și să nu uit Pompele funebre, reprezentate prin clasicul cuadragenar purtând doliul ca o uniformă, vânzător de coșciuge și monumente, destul de abil ca să nu-și arate dezamăgirea că familia are un cavou la Soledot, Maine-et-Loire, dar punând mina imediat pe transportul mortului pentru care totuși, peste trei sute de kilometri, domnule, legea o cere, după

alegerea modelului 8 de stejar culoare deschisă, minere și crucifix de argint, capitonat cu șaten și cu partea rabatabilă din dantelă, era nevoie de sicriul dublu, plumbuit în prezența comisarului.

Totuși ceea ce mă uimea nu era acel du-te-vino în jurul moartei, acel ritual caraghios și dezolant, acele formule consacrate (singurele care nu se schimbă, atât de mult se tem oamenii de somnul veșnic). Nu era nici, timp de două zile de așteptare, înțepenirea Doamnei Rezeau, zadarnic stropită de picăturile de apă când vizitatorii scuturau deasupra-i ramura de merișor. Nu era nici ceremonia legală a sudurii, scop în care odată moarta așezată cu grijă în sicriu, cu sărurile puse discret în jurul ei, odată dantela lăsată în jos, arzătoarele intră în acțiune ca să fixeze capacul cu zgomote metalice, cu împrôscături de metal topit ce evocau întru totul munca tinichigiului când zincuiește acoperișul. Nu, ceea ce m-a impresionat mai mult a fost prima vizită la nepoțica mea, la câteva ore după nașterea ei. Noii născuți sunt adesea zbârciți ca niște mici bătrâni și pielea nu li se netezește decât după două-trei zile. Când m-am aplecat spre copil, am fost atât de surprins, că nu mi-am putut stăpâni o exclamație:

— Da, spuse Jeannet, lucrul mă cam supără. A trebuit să alegă optimea asta de sânge.

Nimic corsican. Nimic din neamul Arbin sau Rezeau. Ci părul blond-cenușiu, ochii verzi, o bucățică de bărbie proeminentă, despicăta la mijloc... Genele Pluvignec care m-au marcat atât de puternic și care prin Jeannet săriseră o generație, își arătau încă odată forța. Monique era o adevărată miniatură a străbunicii ei, care abia murise, că și înviasa.

193

A treia zi, străbunica a fost îngropată: a fost dusă pe brațe, în sensul propriu al cuvântului, de patru arendași. Furgonul plecase în ajun ca să depună coșciugul pe catafalc în mijlocul transeptului bisericii din Soledot. De la Gournay am pornit la drum pe la orele șase ca să ajungem exact la timp în piața teilor. Vreo zece mașini, nu mai mult,

stăteau acolo în plin soare. Dangățul clopotului umplea văzduhul, în jurul clopotniței zburau o mulțime de stâncuțe de munte speriate; dar jos se strânsese puțină lume, îmbrăcată de sărbătoare pentru slujba morților. Era vreme prea frumoasă: din toate părțile se auzea duduitul treierătoarelor. Familia Rezeau, ei și! de ani de zile nu mai reprezentau mare lucru în ținut — ca oamenii să se întrerupă în toiul muncii la câmp. Notarul, care ne aștepta în fața bisericii, îmi șopti:

— Am anumite dispoziții. Doamna Rezeau mi-a lăsat o notiță în legătură cu înmormântarea ei: *nici flori, nici coroane, nici văluri negre, nici car mortuar. O simplă slujbă. Năsălia și hop! în groapă.* Iertați-mă, sunt propriile ei cuvinte. Mi-a spus-o cu gura ei: *Când nu mai reprezintă nimic, mai bine să fi hotărât tu singur, decât alții.* Domnișoara Salomé nu-i aici?

Am intrat fără să răspund. Bătrâne (dintre care una mai purta boneta cu aripioare), surori de la ospiciu sau de la școli, soții Jobeau, Huault, Argier, vicontele primar U.D.R. în strana Castelului, proprietarul garajului, câțiva negustori din târg și un număr mic de fermieri cu mustățile încărunțite — stând în picioare, cu mâinile încleștate pe speteaza băncilor de lemn masiv — alcătuiesc asistența împreună cu doi copii din cor și preotul, astmatic, sub patrafirul negru. Nici nu ne așezasem bine că sună clopoțelul... Priveam vitraliile — mângălituri pe sticlă din secolul trecut — plătite de familie pe vremurile ei bune: Sfântul Iacob, patronul unui șir lung de prim-născuți, lovit cu pietre de copii, era de nerecunoscut; însă Sfântul Mihail doboră ca întotdeauna voinicește balaurul cu aripi de liliac și cu coada încolăcită în jurul cizmelor sale. Clopoțelul sună... Mi se păru că slujba se desfășoară prea repede: așa de repede, încât Fred, venit fără soția lui, a ajuns când se citea Evanghelia, iar Marcel cu nevastă-sa, la sfîntirea azimei și a vinului. În momentul iertării păcatelor, când preotul se învârtea în jurul catafalcului, zângănind ușor cădelnița pe lanț, se auzi țăcănitul unor tocuri ascuțite pe pardoseala de piatră. Tot clanul întoarse

capul; de-abia ținându-se pe picioare, cu ochii obosiți, sosea Salomé.

Berișona o luă de braț ca să iasă, aruncând o privire semnificativă spre coșciugul pe care purtătorii, cu chingile încrucișate, îl duceau pe alea principală. Am auzit șoptind: *sunt moartă se oboseală, nu am dormit: decalajul de orar...* Clopotul, care bătea prea regulat ca să fie tras de un clopotar, era cu siguranță manevrat electric. I se auzi din nou dangătul și Doamna Rezeau reluă drumul spre Vern, parcurs de mii de ori prin praful din vale când se-ntorcea duminica la Belle Angerie, oprindu-se arareori la gardul cimitirului ca să meargă la mormântul răposatului ei soț. La trecerea noastră oamenii ieșeau în prag, unii cu șervetele la gât mestecând o ultimă îmbucătură. De la fereastra secretariatului, deasupra primăriei unde se dezlipea un afiș gaullist, se auzeau știri despre lansarea rachetei Titan III. Noi înaintam cu toții foarte corect cu nasul în jos, dar simțeam — așa cum de altfel am simțit toată viața — acel soi de umilință pe care alții o pot avea când umblă în zdrențe. În mormântările cu vâl lung, cu ochii înroșiți, cu femeile susținute de cei apropiați sunt uneori ridicele. Dar în mormântările reci au ceva odios.

Soarele de amiază sporea această uscăciune. În văzduh nu sufla nicio boare și nici cel mai mic nor nu se vedea pe cerul de un albastru atât de frumos ca acela de pe cingătoarea Fecioarei. Galbenă, cu vine albicioase și plină de bucăți de șist, argila adunată în jurul unei alte gropi, neînchise încă, era de-a

135

dreptul arsă. Încinși și nădușiți, cei care au transportat-o au dat repede drumul funiilor, și Doamna Rezeau se regăsi deodată alături de Domnul Rezeau, pentru o viață comună mult mai lungă decât precedentă. În pacea, puțin cunoscută de cei vii, dar pe care oamenii cred că o dobândesc din belșug la doi metri sub pământ. Cei de față stropiră repede coșciugul cu apă sfințită, sătenii făcându-și semnul crucii, orașenii transformând gestul într-o fluturare a mâinii ca și cum s-ar apăra de

muște. Crema societății nu venise (și știm cine purta vina), așa încât au defilat doar câțiva țărani cu cravate înnodate de-a gata, prinse cu elastic, cu palmele pe care le simțeau bătătorite când îți strângeau mâna (mă gândeam: la urma urmei cât de buni erau: moarta care n-a făcut nimic în viața ei, a trăit din aceste bătăături, din truda lor). Preotul plecase, când notarul, trecând ultimul, transformă condoleanțele în considerații:

— Nu vă iau cu mine la birou: testamentul Doamnei Rezeau nu este încă înregistrat. Dar vă pot spune imediat conținutul, care este neașteptat: Doamna Rezeau instituie legatară universală pe Domnișoara Joséphine Forut, zisă Salomé, nepoata ei prin alianță.

— Cum? exclamă Fred. Ne dezmoștenește? Este ilegal.

— Nu, rosti notarul. Cum sunt trei moștenitori rezervatari, partea Domnișoarei Forut se găsește redusă în limitele cotității disponibile, adică la o pătrime. Doamna Rezeau ar fi putut de altfel foarte bine să lase în mod expres Domnișoarei Salomé această cotitate disponibilă: era același lucru. A vrut cu siguranță, instituind-o legatară universală, să exprime altceva.

— Probabil că se amuză în clipa asta, spuse Solange. Și-a bătut joc de noi.

— Trebuie să recunoaștem, rostește Marcel, că asta seamănă cu o ultimă figură.

— Cu un picior în fund, da! rostește Fred.

Se înroșiseră și o priveau dușmănos pe Salomé, care se făcuse albă ca varul.

— Oricum, spuse ea, refuz.

— Nu puteți, reluă Domnul Dibon, și nici părinții nu au dreptul s-o facă în locul dumneavoastră: sunteți minoră.

— Dar am fost emancipată! protestă Salomé.

— Puteți dobândi, dar nu înstrăina. A trebui modificat articolul 776, pentru a se da minorilor emancipați deplină capacitate civilă, dar textul nu s-a votat încă. O veți moșteni pe Doamna Rezeau, de voie de nevoie: e un fel de a spune, de altfel, căci neavând nicio legătură de rudenie

cu ea, veți plăti niște taxe foarte mari.

— Am găsit cincizeci de mii de franci în geanta Doamnei Rezeau, spuse Bertille, îngrozitor de stingherită, grăbită să răscumpere legatul făcut fiicei sale printr-un act de probitate.

— V-aș fi recunoscător să-i țineți la dispoziția mea, adaugă n otarul. Dar, continuă el întorcându-se spre mine, mi-e teamă că Doamna Rezeau a făcut rost de acești bani pe socoteala dumneavoastră. Am aflat-o de la Jobeau: acum trei săptămâni, puțin timp după telefonul meu despre scurgerea apei, Doamna Rezeau a venit pe neașteptate și a vândut ce mai rămăsese din boagerie sau din mobila de valoare.

— Asta trebuie dovedit, spune Fred, reacționând la fel ca întotdeauna.

— Când vă gândiți să faceți inventarul? întreabă Marcel.

— Ați revândut La *Belle Angerie* mobilată, preciză notarul. Nuda proprietate aparține cumpărătorului care de-acum încolo e la el acasă. Important e să deschidem seiful de la B.N.P.

— Mă gândeam la apartamentul din Paris, spune directorul general.

— Ce apartament? făcu notarul. Doamna Rezeau nu posedă nimic la Paris. Ea se ducea la Domnișoara Forut.

— Pură disimulare! exclamă Fred. Se vede imediat cine l-a plătit.

— De data aceasta e rândul dumneavoastră să dovediți, ripostă notarul.

— Oh! ajunge, m-am săturat! Sper că vei lichida repede toate astea! strigă deodată Jeannet care nu consimțise să vină decât la insistențele Mariei, rămasă singură la spital.

Se îndepărtă cu pași mari spre sat. Am salutat și l-am urmat cu toți ai mei.

*

Dar trebuia să trecem pe la *Belle Angerie* unde aveam de inventariat pagubele.

Nu erau mici. Tavane crăpate, tapete șterse, dezlipite, mucegăite, parchete umflate, camerele recent reparate trebuiau din nou refăcute. Chesoanele vopsite de la parter se deterioraseră mult. În salon și sufragerie, smulgerea boazeriei lăsase ipsosul bășicat, mângălit pe alocuri cu calculele vechi ale măsurătorilor. Jaful anticarilor nu cruțase nici capela, nici camera Doamnei Mame, de unde oglinda, comoda, chiar scaunele, afară de unul – dispăruseră. Nu mai era nimic în imensele dulapuri, golite și de telali. Dulapul englezesc și masa, amândouă fără valoare, vechiul fotoliu jegos, patul, soba înfundată cu hârtii arse, vinovată de a fi afumat pentru o ultimă dată încăperea, era tot ce mai consimțise să păstreze Doamna Kezeau. Dar pe marginea șemineului – fără pendulă și sfeșnice – fusese pus un caiet și pe acest caiet, un mic toc de aur. Omagiu? Sfidare? Simplă uitare? Imposibil de spus. Tocul îl știam prea bine: venea de la bunica, laureată a nu știu cărui concurs de poezie. Caietul, nu-i bănuiam existența.

— E curios – rosti Bertille, mama ta a dat pe nimic, cât ai zice pește, ceea ce a ținut cu dinții timp de ani de zile.

Nu explicit, ci nedeslușit, răspunsul se afla în caietul care conținea tăieturi din ziare lipite, pe pagini citate recopiate, cu sau fără comentarii și, pe ici pe colo, câteva păreri personale: cele de la început, de altfel, foarte diferite de cele de la sfârșit. Doamna Rezeau nu ocolise mai întâi injuria sau jocul de cuvinte lipsit, de har. Sub o fotografie din presă se putea citi: *De la Zeamă-Lungă la Soarbe-Zeamă!* Citatul: *Nu oricine reușește să fie orfan* devenea: *Nu reușește oricine să fie carcan* (curcan în dialect), prin contaminarea între curcă și cutră, ca la Rousseau și Balzac) ⁸ Se punea la alt nivel cu șarada falsă: *Primul e cel dintâi; al doilea, e cel de al doilea; al treilea, în fine e al treilea: Și totul la un loc, nu-i nimic!* îmi plăcea și: *Dumnezeu i-a creat pe oameni: ei i-au plătit-o cu vârf și*

8 în limba franceză joc de cuvinte între orphelin, orfrelin (orfan, pui de vultur) și orfraie, eftraie (vultur femelă și a se speria).

îndesat, urmat de comentariul: *Și mamelor li se întâmplă același lucru. Îmi plăcea mai mult acest citat de origine necunoscută: Stimăm o găină pentru că se ouă? Nu, ea face oul în coajă. Ca să ne înduioșeze trebuie să mai și cotcodăcească. O mărturisire era ilustrativă: Trebuie să și poți...* Nu-mi plăcea de loc, dimpotrivă: Hectarul *îmburghezește*, trebuie să-i facem *festa*: nici anumite satisfacții de genul: *Generația noastră e* ultima care a rezistat. Dar tonul se schimba brusc, se ajungea la această tăietură: Familia, *nu* mai terminăm *cu* ea! *N-au înțeles că* având *la* bază lupta între generații, fiind *la* cheremul vieții și morții, *ea* este — prin definiție — sortită *eșecului*. Se aluneca spre dezamăgire: am fost aici paznică a cel în sfârșit, nu se mai ocupa decât de o mare descoperire: Când *am* văzut-o *am* avut impresia *că* ochii *mei* fac un copil. Trec peste multe altele, dar nu pot omite aceasta: Inimă de lăptucă, totul *îmi* este. oțet: *ce* greu *e* să fii tandru! Nici această ultimă cugetare, după fuga Salomeii: Se cheamă *că* sunt iubită! S-ar putea *ca*, dacă plouă *la* înmormântarea *mea*, unii să aibă obraji umezi.

Nu plouase.

Mă gândeam la toate acestea, în timp ce coboram spre sufragerie, unde Bertille se dusesese înainte să înjghebe o gustare. Am dat de un adevărat consiliu, întrunit în jurul mesii (prea mare pentru a fi atras pe cineva), pe diferite scaune sau bănci provenind de ici și de colo. Mă așteptau. Când am intrat, Jeannet o încuraja stăruitor pe sora lui să se descotorosească de apartamentul din strada Choisy. N-am auzit decât perorația lui: *Bine ne mai stă, n-am ce zice!* și răspunsul Salomeii:

— Regret, dar am nevoie de el. Am plecat pentru că nu puteam trăi în trei și trebuia să punem o distanță între Mami și noi. Mă întreb chiar ce am fi făcut dacă ne cădea pe cap, la Montréal. Acum ne întoarcem: Gonzague își va relua medicina, iar eu, o slujbă.

— Vrei să te măriți? întrebă Bertille.

— Nu, spune Salomé. Nu văd rostul.

Fată liberă, dar prudentă, gospodină pricepută, mică

vietate pradă simțirilor — ne privea, mai frumoasă ca oricând, cu pieptul fremătând, dar cu ochii larg deschiși. Bertille încercă să nu pară contrariată:

— Cel puțin, reluă ea, încearcă să uiți calomniile Doamnei Rezeau.

— Asta-i un amănunt, spune Jeannet. Adevărul e că nimeni n-ar fi trebuit să pună piciorul aici. N-o să rămâneți, nu-i așa?

— Cu siguranță că am greșit îndemnându-l pe tatăl tău să se întoarcă, recunosc Bertille.

O privire în jur mă lămură: dezbătuseră problema. Jeannet rămânea împotrivă, Blandine se plictisise, Bertille nu putea ierta, Salomé se știa ținta a o sută de bârfeli și dacă pe mutra lui Aubin se citeau păreri de rău, ei bine, nu vor găsi în mine niciun

200

sprijin. Mă mustream din ce în ce mai rău. Această răscumpărare a conacului *Belle Angerie* însemna o întoarcere la cine, la ce? La nimic. Cedasem poate iluziilor lui Bertille, dar și presiunilor cel puțin tot așa de mari a celor ce mă stăpâneau: un timp am fost ispitit să revin asupra unei renegări în numele unei nostalgice complicități cu locul de baștină, a unei complicități ce presupunea un complex prost înfrânat de îndelungi refuzuri: oricât de puține pământuri moștenite rămân, oricât de revoltați ar fi moștenitorii direcți, singuri cei ce se trag din acest pământ pot spune cât te poți lipi de el.

Mărturiseam. Adăugam că oricum nu mai puteam mobila din nou această imensă baracă nici cheltui cu alte reparații; că, de altfel, dacă nu mai aveam de plătit renta, avansul pentru proprietate devenea rambursabil și că partea mea de succesiune nu putea să ajungă. Ce mai rămânea de fapt din averea Doamnei Rezeau, destul de mică la început, cu siguranță foarte ciuntită de cheltuielile din urmă și din care va trebui să șystragem legatul Salomeii — practic aruncat la fisc?

— De fapt, ca s-o scoatem la capăt, trebuie s-o revindem? zise Bertille.

N-a fost un vot, ci un consimțământ tacit. Jeannet plecă imediat împreună cu Salomé, care nu-și mai găsea locul, deși n-o învinuiam de nimic decât, poate, de a nu avea sau de a nu îndrăzni să arate mai multă căldură față de cea care o iubise mai presus de orice. Câteva minute mai târziu am putut să observ că alții făcuseră aceleași calcule ca și mine sau interpretaseră exclamația lui Jeannet la ieșirea din cimitir. Dinspre fermă venea cu pași mărunți notarul, însoțit de Felix – Jobeau și de un alt țăran. Arătau cu degetul anumite clădiri, mergeau cu pași mari de un metru ca să măsoare curtea, se sfătuiau, trasau aparent o linie de demarcație între parc și

201

Iermă. Văzându-i că urcă spre pășuni, m-am hotărât să mă duc la ei. Când m-am apropiat, un corb cocoțat pe un par al gardului zbură cu ciocul desfăcut de unde ieșea un croncănit de spaimă: și toți corbii din împrejurimi făcură la fel... Dar cei trei oameni înaintară plini de bună-cuviință.

I iată: s-a isprăvit: noi plecăm dar nimeni nu ne va fi cu adevărat urmaș, nu mai e vorba de o demisie personală: dispărem în dezrădăcinarea generală a vechilor proprietari rurali. Nici chiar Marcel nu a scăpat: a trebuit – am aflat-o de curând, – să-și vândă fermele arendașilor care s-au folosit de întâietatea lor la cumpărare. Tare, pe dreptul său, Jobeau – care știe cum e cu Creditul agricol – cumpără și el. Două terenuri izolate pe drumul spre Gene sunt cerute de vărul lui, Paul, cu titlul de comasare. Discuțiile s-au prelungit cu privire la hotare, căci fermulița și conacul au multe locuri în comun, și unele clădiri, ca hangarul cel mare – șură pe de o parte și garaj pe de alta – vor trebui împărțite în două. Discuția a mai durat și din cauza prețului, Jobeau clasând pământurile în categoria a doua și ca urmare a diviziunii, care vor fi ca în toate parcelările motiv de șicane. Și apoi, am bătut palma și ne-am dus la Marthe să bem un pahar. Marthe nu și-a turnat decât o picătură, ca să ciocnească, dar era ca beată și rezemată de perete, de peretele ei, fiica lui Argier (la drept vorbind mai

mult roabă a lui Felix, a copiilor și a vitelor ei decât a proprietarului, dar până în ziua aceasta lipsită de un titlu, care-i va permite să robească pe socoteala ei), mângâia varul scorjit bâiguind:

— N-aș fi crezut niciodată...

Bucuria ei mă judeca fără îndoială cu severitate. Să-ți vinzi bunurile! Eu, mă gândeam la primul Rezeau care purtase saboți, cumpărând cel dintâi petec de pământ, incapabil să-și închipuie că bordeiul său va fi de două ori mai mare sub Capet, de trei ori sub Barras, că i se vor înălța turnuri și pavilioane sub Badinguet, pentru a cunoaște în fine cazmaua celui care îl dă râma. Căci despre asta era vorba.

— Chiar pentru *Belle Angerie*, spunea Domnul Dibon, să fim cinstiți: numai un Rezeau ar fi putut să facă nebunia de a repara cele treizeci și două de încăperi. E în același timp prea mare, prea învechită și prea urâtă, ca să mai merite o restaurare. Dar cunosc un cumpărător de materiale de ocazie. Nu vrea să păstreze decât o aripă și să dărâme restul recuperând pietrele, grinzile, și sobele.

A oftat filosofând:

— În zece ani, am împărțit treizeci de asemenea domenii: e apusul unei lumi întregi.

Cheltuielile pentru facerea actelor îi vor aduce o oarecare alinare față de această plagă socială. În ceea ce mă privea, îmi spuneam: *Bravo ! să ștergem totul cu buretele!* Voi regreta, fără nicio îndoială. Oriunde m-aș duce mă voi simți în exil. Dar asta nu era ceva nou, și, ca să nu mă mai gândesc, preferam să văd cum se prăbușește acest... morman de pietre” și cum se fărâmițează ogoarele sau pășunile în folosul celor care trudiseră pe ele cu sudoarea frunții lor. Am semnat deci o hârtie prin care cedam ferma lui Felix Jobeau. Am semnat o alta prin care cedam cele două terenuri vărului său. I-am dat o procură Domnului Dibon pentru ce mai rămânea. Răscumpărare, revânzare, operațiunea va fi fost remarcabilă: trecând drepturile altora, voi pierde — bună învățătură de minte — aproape un sfert din cât face. În cele din urmă m-am întors

în casă ca să-i spun lui Aubin:

— Mai trage o dată clopotul. Plecăm.

*

Fiul meu îl face să sune frumos. Clopotul acesta, voi pune să-l dea jos și-l voi lua cu mine: el a marcat timpul cu un sunet special, contopit cu țipetele noastre și cu cele ale păsărilor care în curând nu-și vor mai putea face cuiburile sub bârne. Timpul își va urma cursul fără el ca și fără noi. Bertille și Blandine, socotind ceea ce mai merita să fie luat, fac inventarul casei. Dar niciodată nu m-au interesat prea mult baraca cu toate troacele din ea. Mai fac o plimbare afară pe iarba scurtă care n-a mai crescut de la cosit încoace, în care țârâie sute de greieri. Se înnorează: acest ținut ca un burete nu cunoaște perioade lungi de caniculă și-și umezește repede pășunile verzi cu lungile averse venite din vest. În râul Ommee, în care se oglindesc copacii, o veveriță topăie iar peștii par să treacă pe sub ramuri, înotând printre nori. Miroase puternic a lână de oaie tunsă și nespălată: de partea cealaltă a râului paște o turmă de mioare, cele tinere behăind ascuțit, cele bătrâne mai grav, toate strânse grămadă sub paza câinelui, încât parcă pasc lâna din fața lor...

Am coborât până la baraj, am urcat de cealaltă parte prin pădurice unde umbra este mai deasă. Să mai merg prin livadă, cu toate că strălucirea unui fulger străbate imensitatea cenușie? Nu, ajunge, să ne întoarcem. Știu ce înseamnă asta, sunt din partea locului. Oricât de banal ar fi, oricât de insuportabili ar fi fost ai noștri, meleagul unde am deschis ochii asupra lumii este de neînlocuit. Să-l părăsești înseamnă să te rupi de miezul copilăriei tale, și asta devine cu atât mai greu cu cât înaintezi în vârstă, cu cât apropierea sfârșitului ne dă mai rar posibilitatea s-o luăm de la capăt. Și mai știm ceva: mă dezamăgește eșecul. N-am crezut prea mult în reușită. N-am crezut în ea vreme îndelungată. Dar, vorbind din nou de cei ce trăiesc în mine, dacă mi-a rămas în suflet un fanfaron destul de flușturatec de felul său, el a fost întotdeauna dublat de un depozitat care nu se resemna. Acesta nu era fiul Rezeau -

sau în orice caz într-o foarte mică măsură ci mai degrabă un fiu, pur și simplu, devenit tată în atâtea feluri, tată de întâia și de-a doua mână, tată vitreg și socru, care crezându-se răscumpărat de propriii săi copii, s-a întrebat un moment dacă noua lui stare nu era reversibilă. Când în viață trăiești cu tine tainica impresie că ți se rezervase o altă soartă, nu pierzi ocazia de a o infirma. Există vocații tardive... Dovada! N-a căzut pe mine ci alături.

Iată-l pe Aubin care vine înapoi și, ajuns în dreptul meu, se întoarce, schimbă piciorul ca să meargă în pas cu mine. Tună de câteva minute fără să picure, dar vântul se stârnește încărcat de mireasma trifoiului și de albinele ce se grăbesc să se întoarcă la stupi. Ajung tocmai bine ca să o ajut pe Bertille să încarce valizele. Pornim în timp ce, cu cinci ore prea târziu, mamă! începe să plouă.

Lector: ANGELA CISMAS

Telmoredactor: VICTOR MAȘEK -

Bun de tipar 0S.07.197S. Coli tipar 13".

Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”, Piața Scânteii
nr. 1 – București, Republica Socialistă România Comanda
nr. 50 280